

A

KEGYES TANÍTÓRENDIEK

VEZETÉSE ALATT ÁLLÓ

MAGYAR-ÓVÁRI GYMNASIUM

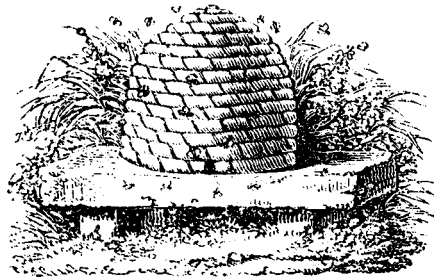
ÉRTESÍTŐJE

A Z 1893—94.^{IK} T A N É V R Ö L.

KÖZLI

RAPPENSBERGER VILMOS,

GYMN. IGAZGATÓ.

GYŐRÖTT 1894

NYOMATOTT GROSS TESTVÉREKNÉL.

10 848

I.

A GYMNASIUM TÖRTÉNETE

1739—1894.

ALAPÍTÁSA ÉS FEJLESZTÉSE.

1. 1739—1789. Calasanzi sz. Józsefnek, a kegyes-tanítórend alapítójának eme szavai: „Halálom után a szerzet újra feléled és szebben virágozik majd, mint valaha“,¹⁾ teljesültek. A sz. alapító életében ugyanis csak Olasz- és Spanyolországban terjedtek el általánosabban a piaristák iskolái, míg az 1648-ban bekövetkezett halála után, nemcsak ezek gyarapodtak jobban, hanem új iskolák emelkedtek Lengyelországban, az ausztriai tartományokban és hazánkban.

Hazánkban a kegyes-tanítórend a XVIII. században ugyanazon időben kezdett terjedni, mikor a Jézustársaságnak már két századon át oly dicsően ragyogó csillaga — az ellene oly véstjelzőleg tornyosuló fellegek között — elborulni kezdett. Évek múlva ily vésszes fellegek a piarista iskolák látóhatárán is mutatkoztak. A vihar ki is tört néha s elpusztítással fenyegette Calasanzi sz. József örökét, de a nagy alapító védő szellemének közbenjárására nemcsak eloszlottak a vésszes felhők s megszűnt a vihar, hanem az isteni gondviselés verőfényes napokat is küldött, hogy az annyi önzetlenséggel létesített s csupán csak embertársaink javát érző mű erősbödjék, gyarapodjék.

Még hangzott szeretett hazánk sík terein s bércei között a hadi kürt, még tombolt a hadi zaj s ime északi határain, Podolinban és Privigyén már hangoztatták a kegyes-tanítórend első telepei mennyei üdvözítőnk szeretetteljes szavait: „Engedjétek a kisdedeket hozzám jönni.“

S a mint hasadni kezdett a béke hajnala Magyarhon egén, a keresztény műveltség apostolainak, a calasanzi buzgósággal megihletett szerzetes tanároknak gyarmatai évről-évre terjedtek és szaporódtak. Terjedtek és szaporódtak, mert az ég szülte tiszta vallást, a nemes erkölcsöket ápoló és a közhasznú ismereteket terjesztő egyszerű szerzeteseknek nem egy barátja akadt hazánk nagyjai és azon hű fiai között, kik az emberi boldogság alapját a szív és értelemnek összhangzó s Istennek tetsző kiképzésében keresték.

Mosonvármegye is ily nagyjainak köszöni egyetlen középiskolájának létesítését.

¹⁾ Timon Dávid. II. 392.

A vármegye művelődési történetéből csak kevés adat áll rendelkezésünkre. Annyi bizonyos, hogy a rómaiak Mosonvármegyét mint felső Pannonia egy részét bírták és abban a művelődés és polgárosodás magvait elhintették. Vitruvius római írónak bizonyítása szerint „Ad flexum¹⁾), (Magyar-Óvárótt) a XIV. római legio állomásozott s ezt az óvári várba²⁾ falazott két római köemlék is bizonyítja.³⁾ A keresztény műveltség Mosonvármegye vidékén, hová Nagy Károly, a frankok királya, a legyőzött és a keresztény hitre térített avarokat telepité, a IX. században kezdett terjedni, mi II. Jenő Pápának a Vetvarótt (Magyar-Óvár) székelő Arno püspökhöz írott leveléből kiténik.⁴⁾

A népvándorlás, a magyarok letelepítése s uralkodása alatt Mosonvármegye vérengző hadjáratok színhelye volt. Az Árpád házból származott királyok uralkodása alatt a lébenyi apátság, a Sz Benedekrendű és a Szentkeresztről címzett cziszterci rendű szerzetesek gazdag alapítványokat nyertek ugyan, de a szellemi művelődés terjesztésében kevés történt, közép vagy felső tanintézetet senki sem alapított e vármegyében a 18-ik század előtt.

Csak az említett század elején kezdődik Mosonvármegye kulturtörténetében határozott elő-aladás. Azon dícséretre méltó buzgóság, melyet egyes főpapok, főurak és városok középiskolák létesítésében kifejtettek, buzdítá utánzásra Mosonvármegyét is.

Mindig jobban és jobban érezték itt a középiskolai oktatás hiányát, s azért fokozódott azon vágy, hogy a szomszédos Győr és Pozsony példájára Mosonvármegye székhelyén is létesülhessen oly tanintézet, melyben Magyar-Óvár és vidékének ifjusága az elemnél magasabb kiképzetésben részesülhessen.

A kezdeményező lépést azonban sem a vármegye, sem a város nem tehette meg, mert hiányzott a szükséges anyagi áldozat. Várni kellett tehát, míg az érdekelték helyzete javul, míg az ily tanintézet létesítéséhez szükséges alap megteremtetik. Ez pedig jó későn történt volna stalan ma sem volna Óvárótt gymnasium, ha Zsidanics István nagylelkű alapítványa nem veti meg az annyira óhajtott középiskola alapját.

Zsidanics István született 1671. június 23-án⁵⁾ régi horvát nemesi családból, valószínűleg Magyar-Óvárótt és abban a házban, mely ma a kegyes-

¹⁾ Valószínűleg a Lajtának a Dunába való kanyarodásától.

²⁾ »Mikor tünt el e vár? Erre megfelel a hazai történelemnek Ottokár cseh király 1271-ik évi hadjáratára vonatkozó tartalma, megfelel magának Ottokárnak nevéhez, a királynéhoz írt azon értesítése, hogy Moson várát elfoglalván, azt a föld színével egyenlővé tette.« Major Pál. Mosonmegye monographiája.

³⁾ Ivánfi Ede. »Vázlatok Mosonvármegye multjából« és »A régészet becse, fejlődése általában és alkalmazása Mosonvármegyében.« cz. értekezései a magyar-óvári kegyes-tanintérendi gymnasium 1881—82 és 1882—83 évi értesítőiben.

⁴⁾ In appendice ad Chronicon Reichspergense.

⁵⁾ Ezen adatok az alapítók életnagyságu, horvát nemzeti díszöltözetben vászonra festett s a kegyesrendiek étkező termében őrzött képeken vannak feljegyezve.

rendiek székháza.¹⁾ Zsidanics István életére vonatkozólag a megyei levéltárban²⁾ csak a következő két adat található: 1. 1710. februárius hó 18-án a Kőpcsényben tartott megyei gyűlésen perceptornak választatott, mely állásában őt az u. a. évi november hó 4-én Magyar Óvárrott tartott megyei közgyűlés megerősítette.

2. 1732. november 8-án ifj. Eszterházy Ferencz gróf főispán kinevezte Zsidanicsot táblabíróvá — Incl. Comit. Mosoniensis Tabulae iudiciariae Assessor. — 1869. szeptember hó 20-án nőül vette Schubert János, mosoni föld- és házbirtokos leányát Mária-Annát, ki halála előtt 1741-ben egyik mosoni házát és kertjét szintén a piaristáknak ajándékozta. A nagylelkű alapító családja jó nagy volt; tizenöt gyermek közül elhalt a szülők életében hat és csak kilencz sirathatta meg a jó atyát, ki 1736. november hó 8-án halt meg és az óvári kapuczinusok³⁾ sírboltjában temettetett el.

Schubert Mária-Anna, Zsidanics István özvegye, meghalt Mosonban 1741. februárius hó 27-én.

Zsidanics Istvánnak 1736. évi október hó 6-án Magyar-Óvárrott kelt végrendeletének a gymnasium alapítására vonatkozó pontja így szól: „Puncto 4. Sacerdotibus Relig. Scholar. Piarum legatur propria civilis domus Óvár, uti et m./10 floreni, quae de curia maiori Mosoniensi exsolvenda erunt cum ea conditione, ut respectu huius legati a praedictis Sacerdotibus Religiosis hebdomadim duo Sacra legantur.“ Ezzel a nemeslelkű alapító 10 ezer forintot és magyar-óvári polgári házát, a hozzá tartozó 50 hold földdel együtt oly föltétellel mellett adományozta a magyar piarista rendnek, hogy az óvári rendházban lakó szerzetes áldozó papok hetenkint két sz. misét mondjanak az alapító lelke üdvéért.

A végrendelet hitelességéről tanuskodik az említett végrendelet végén foglalt következő nyilatkozat: „Haec acclusa coram nobis infrascriptis, quod secundum liberam bonorum huius pie Defuncti Dispositionem, vera sint, et praedictae dispositioni in praescriptis punctis nihil contrarii insertum sit, praesentibus testamur. Die 9-a Novembris 1736. Michael Mozart. Parochus Óváriensis. — Martinus-Franciscus a Straussenberg. Contralor.“

A végrendelet fentjelzett negyedik pontjában az alapító csak sz. misék végzésére kötelezi a piaristákat, kiknek e czélből M.-Óvárrott, a hagyományozott házban kell lakniok. Arról, hogy a piaristák gymnasiumot is nyissanak, sem a végrendelet nem említ semmit, sem a piaristáknak a hagyaték átvételéről s az elvállalt kötelezettségekről szóló következő nyilatkozata sem tanus-

¹⁾ E ház földszintén — a bejárattal szemben — még ma is látható a családnak kőbe vésett nemesi czimere, melyet Etele Károly, k. r. tanár, 1891-ben megtisztított s újra befestett.

²⁾ T. Ékei Antal, megyei levéltáros szivességéből.

³⁾ A kapuczinusokat Széchenyi György érsek hozta Óvárra, 1698-ban; 1786-ban II. József parancsára megszünt a zárda, a templomot lebontották és ma főhercegi tisztviselők lakásául szolgál.

codik: „In nomine Domini Amen. Ego Alexius¹⁾ a Resurrectione Domini, e Clericis Regularibus Scholarum Piarum in Hungaria, emeritus Provincialis et actualis Assistens secundum plenipotentiam mihi in formam iuris, factam nomine totius Provinciae et in persona Adm. R. P. Ladislai a S. Joanne Baptista, actualis per Hungariam Provincialis Praepositi, praesentibus recognosco, testatumque facio, quod decem millia florenorum Rhenensium, id est 10,000 fl., uti et integram domum cum omnibus ad eam de iure pertinentibus in reginali oppido Óvár apud forum iuxta domum Communitatis situatam, quae decem millia, domumque Perillustris ac Generosissimus piae reminiscentiae Dominus Stephanus-Joannes Zsidanics, Inelyti Comitatus Mosoniensis Tabulae iudiciariae Assessor, quondam et Perceptor Generalis, in agone suo, accedente pleno consensu carissimae suae Consortis, Dominae Mariae-Annae Schubert per modum cuiusdam piae foundationis in reginali oppido Óvár per Provinciam nostram accipiendae testamentaliter sanctaeque disposuit, ad eandem omnino piissimam, neque vero ad aliam intentionem mancipandam serio et cum omni fidelitate nunc pro semper recipiam, simulque universam Provinciam Nostram Scholarum Piarum Hungaricam in conscientia obligem et obstringam, quominus dicta 10 millia, domumque memoratam in alios usus finesque, quam in praelibatam piam intentionem convertere, applicareque valeat, nisi forsan absque culpa nostra impedimentum insuperabile, (quod quidem minime metuimus) praestrueret quo obstante in dictum reginale oppidum Óvár in inelyto Comitatu Mosoniensi existens subingredi hand possemus.

Quemque conatum omnem, tum per nos ipsos, tum per nostros Patronos Provinciam Nostram adhibituram esse hisce polliceor, illam respective ad id obligo, ut consensus Regius, locique Ordinarii ac Municipii quoque et inelytae Administrationis Domini Reginalis impetret, sanctaeque intentioni praelibati piae Reminiscentiae Domini, ac respective charissimae consortis eius Dominae Mariae-Annae Schubert fiat satis Unde et promitto et nomine universae Provinciae Nostrae Scholarum Piarum ac in Persona dicti Adm. R. P. Ladislai²⁾ a S. Joanne Baptista, Praepositi Provincialis fidem facio praesentibus, a die nimirum extraditionis harum, Provinciam hanc nostram Hungariae duo sacrosancta Missae sacrificia singulis hebdomadibus in perpetuum lecturam inrefrigerium animae piae Reminiscentiae praelibati Domini Testatoris, ac respective ad sanctam illius in agone habitam suaeque charissimae Consortis actualem intentionem. Nisi fortasse absque omni demerito nostro per ingruentem quampiam inexpectatam calamitatem memorata pia fundatio desineret, interiretque. In quorum perennem fidem hasce manu propria inscripsi et sigillo minore Religionis, quo tamquam Assistens Provincialis uti consuevi, subsignavi in reginali oppido Óvár Anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo septimo, die vigesima sexta Junii. Idem, qui supra Alexius a Resu-

¹⁾ Szlopnjai Elek.

²⁾ Kubránszky László.

rectione Domini e Scholis Pjis emeritus Provincialis et Actualis Assistens. Innocentius') a Divo Thoma Aquinate e Scholis Pjis ex hoc casu specialiter deputatus secretarius et respective Plenipotentiarius.

A kegyes tanítórend azonban ezen nagylelkű hagyaték átvételével nemcsak a hetenkint mondandó sz. misék kötelezettségét vállalta magára, hanem arra is kötelezte magát, hogy iskolát fog nyitni. Kitészik ez nemcsak a rend tagjainak specialis hivatásából, — mely szerint ők fogadalaukhoz híven az ifjuságot a keresztény jámbor életre nevelni és hasznos ismeretekre tanítani kötelesek, — hanem a Magyar-Óvár várossal kötött szerződésből, valamint a királyi és megyés püspöki okiratokból is, melyek a rend ezen újabb térfoglalát helybenhagyták s megerősítették.

A Magyar-Óvár várossal kötött szerződésnek szó szerinti szövege a következő:

„Wir Richter und Rath, auch gesammte Bürgerschaft und Gemeinde des königlichen privilegirten Markts Hungarisch-Altenburg thun kund und bekennen hiermit vor Uns und allen unseren Successoren, dass nachdem der in Christo verstorbene wohledelgeborne Stephanus, Joannes Zsidanics gewesener königl. Mauthner und des löbl. Wieselburger Comitats Oberperceptor allhier, mit Vorbewusst und Consens dessen noch lebender Frau Ehegemahlin Annae Mariae einer geborenen Schubartin (Schubert) dessen possidirtes Wohnhaus in der vordern Gasse, zwischen dem Rathhaus und Johann Klar allhier gelegen, sambt allen darzu gehörigen Grundstücken: als Winkel, Äcker, Wiesen, Wälder, Gärten und Rohr-Lust, denen wohllehrwürdigen P. P. Piarum Scholarum der hungarischen Provinz dahin und testamentaliter verschafft und vermacht hat, dass Sie P. P. Piaristen dieses Haus nicht allein eigenthümlich besitzen und geniessen, sondern auch ihre geistlichen Exercitia vorhaben, sonderlich aber die Jugend in Studiis und guten Sitten, auch löblichen Tugenden darinnen lehren und unterweisen sollen; in Ansehung dann dieses des wohlgedachten Herrn Testatoris, seiner zur Ehre Gottes und Liebe des Nächsten gereichenden Absehens und Foundation, haben wir Sie Wohlerwürdigen P. P. Piaristen willig anhero acceptiret, zugleich aber auch. weilen gemeldetes Haus, als ein bürgerlicher Fundus gleich einem anderen Bürgerhaus allhier denen Contributionibus et oneribus unterworfen ist, mit wohlgemeldeten P. P. Piaristen respectu der auf sothanes Haus kommenden Anlagen und Lasten jedoch bis auf gnädigen Consens und Ratification hoher Instanz dergestalten conveniret und geschlossen haben, dass die wohlerwürdigen Patres Piaristen, um von denen Anlagen und Lasten semel pro semper frei und exempt zu sein, anstatt des von uns herein zu geben verlangten Geld-Quantum alle und jede zu besagtem Haus gehörigen obspecificirten Grundstücke zu Eigenthum und freier Disposition von nun an auf ewig cediret und resigniret, auch Sie sich dessen rever-

1) Dezsericzky Imre.

siret haben. Also sind wir auch dessen content und zufrieden und wollen entgegen die erwähnten wohlerwürdigen P. P. Piaristen intuitu wiederholten Hauses von allen und jeden waserlei bürgerlichen Anlagen, Contributionen und Lasten (welche wir sambt und sonders auf uns nehmen) von nun an in perpetuo davon absolviret, eximiret, wie auch frei und losgesprochen haben Kraft dises.

Dessen zu unserer Versicherung und Glaubwürdigkeit haben wir gegenwärtiges Instrumentum unter unseren und allhiesigen königl. privilegirten Markts vorgedruckten kleineren Secret-Insiegl gefertigter von Uns gegeben. Actum Hungr. Altenburg den 9 Oktober Anno 1738. Franz Xav. Hoster. Geschworener Markts-Notarius allda.“

Ezen szerződés értelmében Magyar-Ovár közönsége szivesen látja tehát a piaristákat mint a város új polgárait és a tanuló ifjúságnak vezetőit, ha az uradalmi, egyházmegyei és királyi jóváhagyások is kieszközöltetnek.

A főhercegi uradalom jóváhagyása a városi hatóság kérelmére 1738-ban érkezett le Bécsből s következőleg hangzik: „An die kaiserliche Administration zu Ung.-Altenburg. . . . welcher gestalten sonsten dasiger Markt mit denen Patribus Piarum Scholarum in puncto des ihnen legirten Zsidanicischen Hauses Vergliche haben, ist aus deren Anlagen mehreren Inhalts zu ersehen, worüber die angesuchte Latification, soferne keine besonderen Bedenken entgegenstehen, hiermit ertheilet wird.“¹⁾

Az egyházmegyei jóváhagyásért a kegyes alapító özvegye maga folyamodott Groll Adolf, piarista szerzetesből kinevezett akkori győri püspökhöz, ki a legnagyobb örömmel megengedte, hogy a kegyes-tanítórend Óvárrott rendházat alapíthasson s gymnasiumot nyithasson. A püspöki jóváhagyás szó szerinti szövege a következő:

„Nos Adolphus a S. Georgio e Clericis Regularibus Scholarum Piarum Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Jaurinensis, Locique et Comitatus Nominis eiusdem Supremus ac perpetuus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius, notum facimus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod humiliter exposuerit nobis Nobilis Domina Maria Anna Schubert, Perillis. ac Generosi condam Domini Stephani Joannis Zsidanics I. Comitatus Mosoniensis Perceptoris Generalis relicta vidua, qualiter suus hic in Domino pie defunctus Maritus R. R. P. P Clericis Regularibus Scholarum Piarum Provinciae Hungaricae erga duo sacra hebdomadatim legenda Decem millia florenorum ac Domum suam una cum appertinentiis in oppido Caesareo Regio Óvár nominato in Comitatu Mosoniensi, Dioecesisque hac nostra Jaurinensi habitam eum in finem testamentaliter legaverit, ut praenominati Patres pro eruditione Juventutis, etiam adventitiae praeattactum Caesareo Regio op-

¹⁾ A Bécsben 1738. okt. 18-án kelt ezen okmány idézett másolatának hitelességét bizonyítja hivatalos pecsét alatt Johann Anton v Puschberg, Secretarius, Registrator et Taxator.

pidum Ovariense ingrederentur atque ibidem constanter habitationem suam figerent. Quam antilati sui mariti mentem et ultimam voluntatem posteaquam superfata Domina, cum praedictae Religionis praeposito Provinciali communicasset et iste Eandem medio Plenipotentiarum sui utpote Alexii¹⁾ a Resurrectione Domini Exprovincialis et Assistensis ratihabuisset, eidemque nomine totius Provinciae subscripsisset ac memorata decem florenorum millia cum Domo et appertinentiis acceptasset, supplicavit nobis debita cum Instantia, quatenus nos pro repetitorum Patrum Clericorum Regularium Scholarum Piarum in saepe dictum Caesareo Regio Oppidum Óvár ingressu et ibidem constanter perpetuo figenda habitatione ad effectum etiam Benignissimi Consensus Regii obtinendi, necessarium nostrum, qua loci ordinarii consensum eisdem extradare vellemus. Nos igitur iustis et salutaribus toties fatae Dominae Mariae Annae Schubert ac etiam ipsius Praepositi Provincialis Ladislai utpote a S. Joanne Baptista postulatis vel ex eo etiam deferre volentes, quod Inelytus hisce Comitatus omni prorsus Literarum subsidio destitutus esse dignosceretur dictam nobisque exhibitam ac a repetitis Patribus effective acceptatam Testamentariam dispositionem et foundationem Auctoritate Nostra ordinaria Episcopali ratificamus et approbamus, damusque facultatem, quantum in nobis est, ut dicti P. P. Piarum Scholarum ad oppidum Óvár Dioecesis huius nostrae Jaurinensis inducantur et ingrediantur. Collegium ibidem et Scholas erigant ac D. O. M. pro laudabili suo more famulentur Salutique Proximorum et vel maxime Iuventutis Institutioni incumbant, observatis nihilominus suae Religionis Statutis, Regulis et Consuetudinibus, Residentiamque suam cum tempore in eum statum deducere satagant, ut duodecim Personae Religiosae ibidem commode absque aliorum aggravió sustentari possint. Nullumque praepositi Ecclesiae Parochiali per eosdem inferatur. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas et sigillo proprio roboratas extradandas esse duximus et concedendas. Jaurini die Decima septima Mensis Aprilis Anno Millesimo septingentesimo trigesimo octavo. Adolphus a S. Georgio Eppus. Jaurinensis. Stephanus (Erdösi) a S. Ladislao, Secretarius.“

Most már csak a legfelsőbb jóváhagyásra volt szükség, hogy a kegyes-tanítórend Magyar-Óvárótt letelepedhessék, s hogy tagjai hozzáfoghassanak a nevelés és tanítás nehéz, de szép munkájához.

A kegyes-tanítórend magyarországi főnökének Kubránszky Lászlónak a királyi jóváhagyás elnyerése czéljából felterjesztett folyamodványára a következő legfelsőbb leirat érkezett:

„Nos Carolus Sextus Dei Gratia Romanorum Imperator electus, semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniae, Hungariae, Bohemiae, Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carmeliae, Luxemburgi, Tirolis, Würtembergae su-

---

¹⁾ Szlopnjai Elek, rendőrfőnök.

perioris et inferioris Silesiae, Princeps Sveviae, Marchio Moraviae, Comes Habsburgi, Ferretis, Kyburgi et Goriciae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Religiosi Patres Piarum Scholarum Matris Dei Provinciae Hungariae medio demissi supplicis libelli Sui Maiestati Nostrae humillime repraesentaverint. Qualiter nimirum Joannes condam Zsidaucis Comitatus Mosoniensis antehac, dum in vivis egisset Perceptor et Telonii Nostri Ovarientis Exactor. Posteaquam longiore annorum vitae suae ibidem transactae Periodo non sine animi sui dolore agnovisset, tam ibidem, quam in vicinis oppido et pagis copiosam juventutem dari, quae cum plerumque ob egestatem studiorum causa remotiora loca adire nequiret, defectu scholarum sensim vel absque ulla literarum notitia consenesceret, vel passim ad scholas Aecatholicorum literis imbuenda mitteretur, pio in Deum zelo et promerendarum in illis Partibus Literarum studio ductus, iisdem Patribus ex substantia sua decem millia florenorum paratae pecuniae, et praeterea, Domum suam una cum appertinentiis in praefato Oppido Óvár habitum eum in finem, ut pro eruditione Iuventutis idem oppidum ingrediantur ibidemque constanter suam figant habitationem. Testamentaliter legaverit viduaque ipsius super hac fundatione iam etiam loci Ordinarii Dioecessani Reverendissimi quippe Adolphi a S. Georgio e Scholis Piiis Episcopi Jaurinensis et Comitatus nominis eiusdem supremi Comitis consensum obtinuerit. Ipsi vero Supplices Religiosi allatam sibi legatam Domum per Conventionem cum Communitate dicti oppidi Óvár initam et a Ministeriali nostra Banco — Deputatione qua Dominum Terrestrem hic et nunc ibidem repraesentante ratihabitam ab omnibus oneribus publicis et civilibus in perpetuum liberam et immunem effecerint. Cum vero, ut permissio fine ad dictum oppidum Óvár ingredi ibidemque semet figere et pro Religioso Instituto suo publicis scholas literarias erigere et servare, ac Iuventutem erudire possint, Benigno Maiestatis Nostrae Regio consensu egerent. Hinc memorati Religiosi Patres Piarum Scholarum Maiestatem Nostram demississimis orarunt precibus, quatenus Nos super desiderato eorundem ad praememoratum oppidum Óvár ingressu, erigendisque ibidem pro eorum Instituto Scholis literariis de Apostolica Regia Autoritate Nostra benignum Consensum Nostrum Regium iisdem Patribus elementer elargiri dignemur.

Unde nos solita Nostra in Deum Pietate et solerti in universis, quae ad Majorem Cultus Divini promotionem, et orthodoxae Romano Catholicae Fidei propagationem Religiosorumque Ordinum, quorum devotis ad Deum precibus et suffragiis fausta et felicia suscepti Regiminis Gubernacula Prosperitatem Armorum et fecundos adversus hostes Victoriarum successus, Imperii quoque ac Augustae Domus Nostrae propagationem Ulterius quoque nos habituros pie confidimus; Doni denique publici Incrementum conferre aut quidpiam momenti addere possent, magis magisque amplicandis, dilatandis et stabilendis cura et sollicitudine. Peculiari item Caesareo Regio erga praeattactum

Patrum Piarum Scholarum Ordinem velut de Ecclesia Dei et bono publico bene meritum, ac tum hoc nomine, cum et morum probitate nobis singulariter commendatum duemur affectu humillima repetiti Ordinis Patrum Piarum Scholarum Matris Dei Nostrae, praeterea facta supplicatione Maiestati Apostolico Regio Benignitate et Pietate exaudita clementer et admissa iisdem, ut ipsi habita iam memorati Dioecesani annuentia, et indultu memoratum oppidum ingredi, Scholas Literarias ibidem secundum eorum Institutum erigere et servare possint ac valeant, clementer omnino annuimus et concessimus, benignumque Nostrum superinde Consensum Regium praebuimus ea tamen lege, ut a mendicando abstineant, saecularium bona non affectent, verum De et Proximo iugiter servire et Inventum in Studiis Humanioribus et bonis moribus pro Gloria Dei et Bono Patriae diligenter instruere, ac quamprimum Deo Auxiliante fieri poterit formalem Conventum seu Collegium ibidem erigere conentur atque annue duodecim sacra ex praescripto etiam Articuli Nonagesimi. Sexti Anni millesimi septingentesimi vigesimi tertii pro Maiestate Nostra et Augustissimis Successoribus Nostris Hungariae Regibus. Eorumque Incolumitate et Prosperitate, Boni denique eiusdem Regni publici incremento dicere et celebrare sint obligati atque obstricti.

Clementer etiam confisi, quod propagationem Romano-Catholicae fidei pro maiori Dei Gloria et Incremento Sanctae Matris Ecclesiae, Salutem item proximi omni studio et zelo promovere sint allaboraturi, eumque in finem linguae Patriae gnaros et exemplaris Vitae Religiosos ibidem tenturi. Imo annuimus, concedimus, approbamus, ratihabemus et confirmamus, benignumque superinde consensum nostrum Regium praebemus et assensum. Salvo iure alieno. Harum nostrarum secreto maiori Sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, impendenti Comunitatum vigore et Testimonio Literarum mediante. Datum per manus Fidelis Nostri nobis sincere dilecti spectabilis ac Magnifici Comitibus Ludovici de Bathyan. Perpetui in Német-Ujvár Comitatus Castriferre supremi perpetui Comitibus Pincernarum Nostrorum Regalium per Hungariam Magistri item et Consilarii Nostri actualis intimi, neenon per antelatum Regnum nostrum Hungariae Aulae Nostrae Cancellarii in Archi-Ducali Civitate Nostra Vienna Austriae. Die vigesima mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo Septingentesimo Trigesimo nono. Regnorum Nostrorum Romani XXIII.º Hispani XXXVI: Hungariae vero Bohemiae et Reliquorum Anno XXIX.º Carolus Comes Ludovicus de Bathyan. Antonius Mátyás.⁴

Ezen legkegyelmesebb királyi jóváhagyással megengedi ő felsége, hogy a kegyes-tanítórendiek magyarországi tartománya Magyar-Óvárra társházafat és nyilvános középiskolát (gymnasiumot) emelhessen. Hogy a piaristák rendjök szabályaihoz alkalmazkodva s tanítási módszerük szerint tanítva a sz. czélnak teljesen megfelelhessenek, kívánja ő felsége, hogy az új gymnasiumban csak a hazai nyelvben teljesen jártas egyének alkalmaztassanak. A felséges apostoli király teljes bizalommal van az iránt, hogy a piaristák a keresztény katolikus

hítnek terjesztésével Isten dicsőségét és a keresztény katolikus anya-szentegyház gyarapodását buzgalommal előmozdítani fogják s hogy a királyi jóindulat fejében szívesen mondanak majd havonként egy sz misét a dicsőségesen uralkodó ház és Magyarország apostoli királyainak jóléteért, nemkülömben a drága hon üdvéért.

A kegyes-tanítórend megnyervén így a királyi jóváhagyást is, Halassy Szilárd, tartományi rendfőnök, oly megbizással küldötte rendtársait az 1739-ik év őszén Magyar-Óvárra, hogy az iskolai év kezdetével nyissák meg a gymnasium első osztályát.

A Magyar-Óvárra telepített piarista coloniájának első tagjai voltak: Sebestyén atya házfőnök és praefectus, Mátyás atya és Péter növendékpap.

Sebestyén atya bevonult társaival a bold. Zsidanics István által ajánlékozott s alig egy pár legszükségesebb butorral felszerelt polgári házba s hozzá látott a tantermek építéséhez.

Letiporva kellene a repkénynek a földön kuszni, lekonyulva törnék le az esti szellőben kinyillott virágszál, ha nem volna támasza. Az ember sorsa is ez volna támasz nélkül, és az Óvárra került piaristák is ily sorsnak néztek volna eléje, ha nincs ily erős támaszuk: a hit, mely a halandót felül emeli a földi élet érdekeinek porondján, mely föntartja az élet vészzei között, karjára veszi, midőn a világba lép s elkiséri még a siron túl is, midőn a világból kilép. A hit s a rend által, maga elé tűzött sz. cél egyedül képesítették az Óvárra került piaristákat, hogy a kezdet nehézségeivel és, bátran mondhatjuk, a megélhetés terheivel megküzdhettek.

A 10000 frtnyi alapítvány esedékes kamataival építkezésekbe, átalakításokba fogni, berendezéseket eszközölni s mellette négy öt egyének életszükségeit bármily szerényen is kielégíteni, nem csekély feladat volt még az akkori kevés igényű s olcsó világban is.

Az óvári piaristák tehát a legszerényebb módon láttak lakásuk s iskolájuk berendezéséhez, s bármily szegényes volt e berendezés, mégis mindentük ment rá s maguknak éhezni kellett volna, ha nem akadt volna anyagi szükségleteikben is támaszuk, ha nem lettek volna embereik, kik mindennapi kenyéroket velök megosztani készek nem lettek volna.

A magyar-óvári kegyes-tanítórendi ház történetirója különös hálával emlékszik meg a vármegye akkori főnökéről Kaisersfeld Podovinről és a főhercegi uradalom akkori igazgatójáról De Pauli Lipótról, kik nemcsak tanácsal szolgáltak a helyi körülményekkel ismeretlen házfőnöknek, hanem némi munkaerővel, az építkezéshez szükséges anyaggal, sőt élelmi szerekkel is segítették. De Pauli Lipót volt az, ki a társház ügyét későbbben Mária Terézia kegyeibe is melegen ajánlotta.

A gymnasiumot 1739. évi november hó 3-án nyitották meg és mivel számason a II-ik grammatikára is jelentkeztek, már az első évben két osztályban vette kezdetét a tanítás.

A tanuló ifjuság száma 1760-ig 108—186. között, majd fogyott, majd nőtt, s nagyobb eltérés csak a tanulók korára nézve mutatkozott, mert míg a principisták kora 7—18, addig a syntaxistáké 12—27. év között váltakozott.

Az 1760—61. isk. évtől kezdve a gymnasium a szónoklati és költészeti osztályokkal is bővült. A humaniorák eme két osztályát Zsidanics István özvegyének köszönhette a gymnasium. E nemes lelkű hölgy 1741-ben április 5. Lucsonyban¹⁾ kelt végrendeletével 2000 frtot, egy mosoni polgári házat a hozzátartozó kerttel és egy óvári kertet ajándékozott a piaristáknak oly föltétel mellett, hogy azok hetenkint egy sz. misét mondjanak a Schubert család lelki üdvéért és a grammatikai osztályok mellett a humaniorák két osztályát is tanítsák. Az említett végrendelet szóról-szóra így hangzik :

„Siebtens. Alldiweilen es ein Gott wohlgefälliges Werk ist zu verordnen, dass die liebe und arme Jugend sowohl zur Frömmigkeit angehalten, als auch in Wissenschaften unterrichtet werde und da zu solchem Ende mein verstorbener Eheherr Stephanus Zsidanics Denen Wohl ehrwürdigen P. P. Scholarum Piarum eine Summam legirt die Jugend allhier zu Hung. Altenburg bis in die vierte Schule oder Syntaxim inclusive zu unterrichten und zu lehren, desshalb vermache ich auch obmeldeten wohlehrwürdigen Patribus 2000 fl, wie auch den Garten sammt Haus zu Wieselburg und den Garten vor dem allhiesigen Markt liegend. Dahingegen die wohlehrwürdigen Patres Schol. Piar. 1. Obligirt sein sollen über die obmeldeten vier Schulen auch die Poesim und Rhetoricam durch einen eigenem Patrem oder Magistrum allhier zu dociren und zwar zu solchen gestalten, dass dies pium Legatum Sie zwei Jahr zur Erbauung deren Schulen geniessen sollen, nach verflossenen zwei Jahren aber die Poesim und Rhetoricam zu docieren verpflichtet sein sollen. So aber nach verflossenen zwei Jahren ein solches nicht geschehen sollte, so solle obmeldetes Legatum meinen Kindern als Erben in gleichem Theilen zufallen. 2. Sollen die wohlehrwürdigen Patres obligirt sein für die verstorbene Schubertische Freundschaft wöchentlich eine heilige Messe zu lesen. 3. Sollen Sie den Johann Zsidanics bis dass er die Rhetoricam absolvirt, in einer ehrlichen Verpflegung leidentlich halten.“

A szónoklati és költészeti osztályokat már 1744—45 ben kellett volna megnyitni a fent idézett végrendelet értelmében ; hogy ez jóval később csak az 1860—61. iskolai év elején történt, az a boldogult alapító gyerekeinek köszönhető. Ezek ugyanis megtámadták anyjuk végrendeletét, s azt állítván, hogy jogos igényeikben meg vannak rövidítve, hosszasdalmas pört támasztottak a piaristák ellen.

Az óvári kegyes-tanítórendi ház csak 1758-ben vehette birtokába a birói határozatok alapján neki ítelt örökséget, és csak ez évben gondolhatott, az örökséghez kötött föltételnek teljesítéséhez. A humaniorák osztályainak eme-

---

¹⁾ Magyar-Óvárral összefüggő, de még ma is Óvártól független község.

lése azonban nemcsak abból állott, hogy a meglevő két tanteremhez még két-tőt toldjanak, hanem gondoskodni kellett a tanárok lakásairól és az iskolai helyiségek nagyobbitásáról s czélszerűbb beosztásáról is. Erre pedig kevés volt özvegy Zsidanics Istvánné hagyatéka, mely különben is csak részletekben s évek mulva jutott a ház birtokába. Az isteni gondviselés más módot nyújtott, hogy a benne bizó szerzetesek eleget tehettek elvállalt kötelezettségüknek. Glázer János uradalmi gazdatiszt 1753-ban 4426 frtot hagyományozott a rendháznak évenként mondandó száz sz misére. Ezen alapítványos összegben vették meg 1758-ban a szomszéd Klár-féle és 1761-ben a Barbaacs-féle polgári házakat a hozzájuk tartozó földekkel együtt. A két kis polgári házzal nagyobbitott rendházat most úgy alakították át, hogy nem csak egy kisedet kápolnát s elegendő lakószobát nyertek, hanem az iskolát is tágíthatták.

Alig hogy az építkezéssel járó gondokat lerázták s kényelmesebb lakásukat szerényen berendezték, gondoskodniok kellett, hogy ezen újabb szerzeményük is a Zsidanics féle ház mintájára felmentessék a polgári házakra eső adóktól s egyéb évenként megújuló terhektől. A város kész volt az örök időkre szóló felmentést megadni, ha a rend egy-egy ház után egyszer s mindenkorra 1500 összesen 3000 frtot fizet. De a rendnek nem volt heverő pénze s a társház mindenét az építkezésekbe s átalakításokba verte. Nem maradt más hátra, mint ismét ingatlanait felajánlani váltságul. Így történt, hogy a Barbaacs féle házhoz tartozó összes ingatlant — 50 hold földet átadták a városnak, kivánatra azt is megígérvén, hogy a rendház azontúl több háztelket szerezni nem fog. Ezzel és a Nunkovics háznak már előbb említett felmentéseért hozott áldozatokkal elérte ugyan az óvári társház, hogy ingatlanai után nem kellett és ma sem kell adót fizetnie, de hogy az egyezkedésen mennyit vesztett, azt megállapítani nem volt nehéz akkor sem s ma, tekintve a földnek felszökött értékét még kevésbbé. Az óvári társháznak történetírója helyesen ítélte meg, mily óriási áldozatot kellett a rendnek hoznia, s mily kevés kiméletet tapasztalt azok részéről, kiknek gyermekeit nevelte s tanította. „Dicent fortasse“ így jajdul fel a történetíró — „posteri nostri, praestitisset pecuniam offerre pro Liberatione et appertinentias retinere, sed nos Pauperes et Egenos! Ubi oppido praeter datos iam mille fl. adhuc 500 in sortem Liberationis dari debuissent loco aliodii Klariani et alii 1500 fl. in sortem Liberationis Domus Barbaacsianae. Unde hoc? Cum pro ipsa emptione Domus Barbaacs adhuc teneamur bismille septingentis fl. et amplius. Et pro emptione Domus Klarianae insumptum sit capitale Fundationis accessorie onus Missarum perpetuarum habens sub Provincialibus praecedentibus. Nolint idcirco, nolint posteri suggillare factum sane consultissimum! Necessitas et ratio circumstantiarum id postulat, ut spatium pro futuro Tempello, Colegio, Gymnasio ac Convictulo compararetur. Nec oeconomia ruralis, agrestis et similis (uti ex Comperto habetur) pro nostri Instituti hominibus proficua et commendabilis existimetur. Oeconomia nostra maxima sit, imbuere juventutem Spiritu Pietatis ac Intelligentiae!“

Dabit Deus caetera, quae servient pro Incremento Domus nostrae Óvariensis.“

„Boldog, kit sorsa oly egy egyszerű helyzetbe állita, hogy mikor tőle áldozat kívántatik, önmagát áldozva eleget tehet“ mondja Eötvös József báró, s igaza van. A kegyes-tanítórend sem sokalta soha a tőle követelt áldozatokat, ha ezekkel sz. hivatásának eleget tehetett s a drága hon czéljainak szolgálhatott. Az óvári piaristák most már nyugodtan foghattak az újabb alapítványhoz kötött föltételek teljesítéséhez, a szónoklati és költészeti osztályok emeléséhez és berendezéséhez. Megkezdték az építkezést az 1760. év tavaszán s őszig készen állott az iskola, kibővítve a humaniorák két osztályával, melyek egy tanárnak vezetése alatt állottak egészen az 1776—77. isk. év végéig.

Az 1777-ik évben megjelent Ratio Educationis a középiskola három fokozatát állapította meg. Az első fok a három évi latin (grammatikai) iskola volt, a második fok a két évi gymnasium tanfolyam, a harmadik fok a két évi philosophiai cursus.

Az óvári középiskola csak az első fok követelményeinek felelhetett meg, mert sem az alapítvány nem volt elegendő négynél több tanerőnek ellátására, sem a rend nem bővelkedett alkalmas egyénekben. A szónoklat- és költészeti osztály tehát megszűnt és az új tanterv már csak a három nyelvtani osztályban léphetett életbe az 1777—78. isk. év elején. Az új tantervvel a német tannyelv és a tandíj-fizetésének kötelezettsége is behozatott, s e körülménynek tulajdonítható, hogy az óvári gymnasium tanuló-iffúsága rohamosan fogyni kezdett annyira, hogy 1778—1789-ig átlag már csak 33 tanuló volt évenként a három grammatikai osztályban. A tanuló-iffúság számának ily állandó csökkenése volt oka, hogy a gymnasium a királyi helytartótanácsnak 1788 évi július hó 31-én 29002/2450. sz. a. kelt következő rendelete alapján megszűnt:

„Dem Provinzialen des Piaristenordens der Hung. Provinz. — Bei der jetzt vorgenommenen Regulierung der lateinischen Lehranstalten haben S^c. Majestät für diesmal unter andern auch folgendes allergnädigst zu entschliessen geruht:

Die Paedagogien zu St. Georgen im Pressburger und zu Hungarisch-Altenburg im Fünfkirchner Literär Bezirk haben nach Ende des nächstfolgenden 1788/9. Schuljahres aufzuhören. . . . Den unbesoldeten Ordensgeistlichen, die entweder Lehrer oder Localdirectoren bei den Gymnasien deren Versehung ihrem ad dem Orte gestifteten Kloster obliegt, wird eine verhältnismässige Belohnung ad Personam mit Anfang des 1789—90. Schuljahres aus dem Studienfond allergnädigst bewilligt werden. Worüber die weitere Entscheidung seiner Zeit nachfolgen wird.

Da man übrigens aus unwidersprechlicher Erfahrung weiss, das in den Gymnasien die vom Orden der Piaristen versehen werden, uud bei demselben noch ferner verbleiben sollen, der Ordens-Provinzial sehr oft in Verlegenheit gerüth, wenn es auf Besetzung der lediggewordenen Schulämter ankömmt.

Die Ursache aber einestheils daher zu rühren scheint, dass einige der Ordenshäuser, wobei sich Schulen befinden, keine für den bequemlichen, ja manchmal nicht einmal für den nothwendigen Unterhalt erforderliche Stiftung besitzen, wodurch es häufig geschieht, dass Männer von Talenten und Geschicklichkeit sich ungern an einen Ort versetzen lassen, wo sie Arbeit genug, und wenig oder gar keine Bequemlichkeit zu finden hoffen, anderen Theils aber, weil sich eine beträchtliche Anzahl zum Schulamte vorzüglich tüchtiger Glieder dieses Ordens in privat Häuser als Informatoren und Hofmeister gebrauchen lässt, so werden nun um den Mangel der ersten Gattung abzuhelpfen, die Klöster der Piaristen in den Orten, wo die von selben bisher versehenen Schulen entweder schon eingegangen sind, als zu Karpfen und Bries oder nach dem neueren Schulplane mit Anfang des 1789—90. Schuljahres aufhören werden, als zu St. Georgen und Hungr. Altenburg, ganz aufgehoben, die daselbst vorfindigen Ordensmänner aber in andere Häuser vertheilt, und das zu denselben Häusern der Schulen wegen gehörige Stiftungsvermögen an andere bedürftige Klöster des Ordens, woraus sie die Schulen noch ferner werden besorgen müssen, übertragen. Um aber das Gebrechen der zweiten Gattung zu heben, wird der Provinzial auf Allerhöchsten Befehl nach der schon von hieraus getroffenen Verfügung alle in Privatdiensten als Hauslehrer oder Präfecten stehende Piaristen allsogleich einberufen und in Zukunft keinen zum Lehramte tüchtigen Ordensmann unter eigener Dafürhaltung des Provinzials zur Privaterziehung eher abgehen lassen, als nachdem für die dem Orden anvertrauten Schulen hinlänglich gesorget sein wird, und auch alsdann nur mit der ausdrücklichen Bedingung, solche, sobald der Provinzial derselben zur Besetzung der öffentlichen Lehrämter bedürftig ist, sogleich wieder einberufen zu müssen.“

Eme legfelsőbb rendelet értelmében a piaristák elhagyták Óvárt s az alapítványok a pozsony-szt-györgyi házhoz csatoltattak. —

2. 1799—1850. Némán állott a múzsák szentélye, és a művelődés pályáján haladni vágyó ifjú nemzedék kénytelen volt a szomszéd megyék közép-tanodáit felkeresni, vagy a kellő eszközök hiányában oly életpályára lépni, melyre hivatást nem érzett.

A nagy veszteséget érezte az egész vármegye, legmélyebben Magyar-Óvár városa. E város polgárai csak most kezdték felfogni, mennyit veszettek, cskk akkor kezdték méltányolni a helyi tanintézet jótéményeit, mikor azt nélkülözniök kellett. A leverő hangulatot, mely az óváriak kedélyére nehezedett, ily szavakkal festi a kegyes-tanítórendi ház történetírója: „Decem annis gymnasio privatum oppidum Magyar-Óvár indoluit sorti miserae alibi educandae inventutis viditque, maiores spes olim, ac modo de ea concipi potuisse.“

A város polgárai okulva így saját kárukon, most mindent elkövettek, hogy a gymnasium visszaálltassék. A vármegyéhez fordultak kérve, eszközölje ki a gymnasium visszaállítását. Mosonvármegye szivesen magáévé tette emez

öt is közléről érdeklő ügyet s fáradozásait fényes siker koronázta. A helytartó-tanáctól 1798. évi október 16-án 24.431. sz. a. a következő rendelet érkezett a pécsi tankerületi főigazgatósághoz: „Dignata est Sua Maiestas Sacratissima clementer resolvere: ut in Oppido M.-Óvár Cottui. Mosoniensi ingremiato, Paedagogium iam olim curae P. P. Piaristarum conceditum cum initio futuri anni scholastici 1798—99. rursus aperiatur et per Eosdem P. P. Piaristas administretur. Factis proinde apud Provincialem eiusdem Ordinis circa hasce grammaticas Scholas ibidem cum exordio anni scholastici docendas, et per aequae sui ordinis dirigendas congruis dispositionibus, Pratae. D. Vestrae comitti: ut in obsequium Benignae huius Resolutionis Regiae circumiacentibus Cottibus iam etiam communicatae, universa sui Districtus Literaria Instituta de restabilitatione huius Paedagogii edoceat, una vero restitutum hocce Paedagogium velut partem Districtus sui consideret, ac in conformitate B. Systematis Literarii in mutua cum Directore Locali correspondentia gubernet. Datum ex Consilio Regio L. H., Budae Die . . . . .” Moson vármegye folyamodásának eredménye tehát az, hogy az óvári gymnasium legfelsőbb engedélyvel visszaállított és a rend főnöke felszólított, hogy a magyar-óvári kegyes-tanítórendi ház alapítványát, mely tíz évvel ezelőtt az elaggott s kiérdemestült k. r. tanárok nyugdíja czimén a pozsony sz. györgyi házhoz került, visszaadja és az itt működő tanárok díjazására s ellátására fordítsa. A rend ezen rendeletnek annál szivesebben hódolt, minél szentebb volt a cél, mely azt követelte és minél nagyobb volt Moson vármegyének és Magyar-Óvár polgárainak buzgalma s a rend tagjai iránt táplált szeretete és bizalma. A gymnasium visszaállítása körül fáradozóknak buzgalmáról és áldozatkészségéről tanuskodik Fakler Józsefnek, Magyar-Óvár szabadalmazott város akkori birájának, a visszaállítandó gymnasium igazgatójához intézett levele, melyben azt írja; „ . . . , hogy pedig tisztelendő igazgató Úr arról is meggyőződjék, mily tevékeny mind a megye, mind a város, és mennyire iparkodnak mindnyájan a kegyes-tanító rendet a legbiztosabb állapotban visszaállítani, a Collegium és Gymnasium épületeinek felépítésére pénzt gyűjteni, csak azt említem, hogy Ő Méltósága a megyei Főispán azt kívánja, hogy az első alispán a felépítendő Collegium és Gymnasium tervét elkészítetvén, a felépítési költségvetésben a kegyes-tanítórendnek alapítványát kimélje. A megye a Főispán úr rendeletét híven teljesít s Ő Méltóságát megkérő, kegyeskedjék Moson megye vagyonosabb földbirtokosait a Gymnasium visszaállítására szükséges adakozásra felszólítani. Lásza Tisztelendőséged mily élénk buzgalom lelkesíti Moson megye lakosait.“

A visszaállítandó s felépítendő gymnasium körüli buzgalom sokkal nagyobb volt mint az építkezésre készletben lévő s adakozás utján befolyt költség. Az építendő tárház és gymnasium terveit Ethinger Alajos és Mack Sebestyén piarista professorok készítették.

Ez utóbbinak tervezete szerint 18 ezer forintba került volna a rozszant épület alapos átalakítása és kiépítése. Sajnos azonban, mint kezdetben, úgy

most is csak a legszerényebb eszközökkel s ezek eredményeivel kellett beérniök. A teljesen roskadozó állapotban lévő házra alig fordíthattak 5000 frtot, s azért nem esoda, ha az 1798-ban újra épült Collegium és Gymnasium már két évvel későbbben összedőléssel fenyegette lakóit.

A mint a rend főnöke a Collegium és Gymnasium felépítéséről értesült, azonnal a rendi gyűlésen megválasztott Ege Sándor helyébe, ki Eszterházy Ferencz gróf, Mosonmegye főispánjához ment nevelőnek, Tomján Sándort, mint helyettes házfőnököt és gymnasiumi igazgatót küldötte Óvárra három gymn. tanárral. Tomján Sándor felszerelte az új épületet, de a házban nem lakhatott, mert a régi átázott alapokra rakott falak oly nedvesek voltak, hogy csak a tél fagya tüntette el látszólag a káros nedvességet.

Az 1799-ik évben tartott káptalanban Jankovics János választatott meg magyar-óvári házfőnökké s gymn. igazgatóvá. Ő nyitotta meg a visszaállított gymnasium első tanfolyamát, megkezdvén a küzdelmet ott, hol azt elődei abbanhagyták. Igen sok bajjal küzdött ezen közjónak előmozdításában oly fáradhatatlan előjáró. Leginkább aggasztá a társház csekély alapítványának jövedelme és a hamarosan felépített háznak már is roskadozó állapota.

Találkoztak ugyan jó emberei, kik őt tanácscsal vigasztalták s adományokkal segítették, de ő nem tudott megnyugodni, míg a gondjaira bizott tanintézet jövőjét biztosítva nem látta. Szükségében a vármegyéhez fordult, mert segítséget csak ettől várt.

A megyei közgyűlés elé benyújtott folyamodványában kimutatta a társháznak vagyoni állapotát s részletezvé az alapítványi jövedelmeket, kiderítette, hogy azok a tanintézet fentartására nem elegendők. Elpanaszolta, hogy tanártásai minden erejük megfeszítésével azon vannak, hogy a tanintézet emelkedjék, de buzgóságukat bénítja a szükség, melyet szenvedniök kell s azon aggodalmuk, hogy lakóházuk, melynek falai repedeznek, fejeik felett összeomlik. A megyei közgyűlésen felolvasták az igazgató folyamodványát s elhatározták, hogy a társház és a gymnasium roskadozó épülete minél előbb javíttassék. E végzés hozatala után a szónoklati és költészeti, azaz a gymnasium 4. és 5. osztálya — *duae humanitatis classes* — alapítása került szóba s nyert elintézését oly módon, hogy a megye a szükséges két tanárnak évi díjazását 400 frtban állapította meg.

Pálya István, a kegyes tanítórend az időszerinti főnöke azonban a két tanárnak ellátására 600 s díjazására 200 frtot követelt azt irván a kir. helytartótanácsához intézett feliratában: „... cogitari enim prorsus non potest, ut sua Majestas Sacratissima I. Cottui ita favere velit, ut Scholarum Piarum Professores Ovarienses non velit iis beneficiis gaudere, quae ipsis per totum regnum in omnibus gymnasiis conferuntur. Nullum enim in regno gymnasium est, quod honorariis careat. Idem onus doctrinae ferunt Professores Ovarini, quod alibi, eodem ergo beneficio gaudere debent. Quod domini fundatores Magyar-Óvárienses tanto facilius praestare possent, quod prima et radicalis

fundatio dimidia sui parte a Scholarum Piarum Provincia ex privatorum Religiosorum patrimoniis conflata sit.“

A gymnasium igazgatója ezen felirat értelmében a két tanárnak évi díjazása fejében 600, a gymnasiumi igazgató és 5 gymnasiumi tanár évi tisztelet díjául pedig 350 frtot kívánt, megemlítvén, mily mostoha eljárásban részesült a kegyesrendiek óvári társháza a városi hatóság s tanácsarészéről. A városi tanács már a kegyes-tanítórendieknek letelepedése alkalmával oly szerződést kötött a társházzal, mely a milyen kárhozatos a rendházra, ép oly sértő volt a hazai törvényekre nézve. E szerződés értelmében a kegyes-tanítórendi collegium két polgári ház gazdaságára eső évi adó és egyéb terhek mentesítése fejében két polgári ház földet, körülbelül 100 német holdat, egy majort volt kénytelen átadni s 1500 frt készpénzt fizetni.

Mélyen megilletődve hallgatta a megyegyűlés a gymnasiumi igazgató méltó panaszát, s az első alispán a kötött szerződést érvénytelennek és igazságtalannak nyilvánítá, mert a hazai törvények a tanintézetek telkeit adómenteseknek tekintették.

A városi tanács és a polgárság erre, hogy őseik hibáját némileg jóvá tegyék, a szónoklati és költészeti osztályok alapítványához 4000 frttal járultak. Ugyanezen alapítványt Albert királyi herczeg ő Fensége 1000 frttal gyarapította.

A két felső gymnasiumi osztály alapítása körül legtöbb érdemet szerzett Nunkories András királyi tanácsos, ki e célra 6000 frtot ajándékozott.

Miután ezen összegek még egyes jötevők adományaival együtt elérték a 12000 frtnyi alapítványi összeget, melynek 5%-os évi kamata 600 frtot tett, s miután Mosonvármegye arra is kötelezte magát, hogy a tanárok díjazására követelt 350 frtot az egyes községek önkéntes adakozásából fogja megszerezni, a két felső gymnasiumi osztály megnyitása lehetővé vált.

A kegyes-tanítórend főnöke értesülvén mindezekről, Dominkovics József szónoklattani és Petykó Endre költészettani tanárokat küldötte Óvárra, s a humaniórákkal kiegészített gymnasium megkezdte működését az 1801—2. isk. év elején.

Az 1806-ban életbe lépett tanrendszer a négyéves grammatikai tanfolyamot sürgette, s azért az elemi iskola 3-ik osztálya a gymnasium első nyelvtani osztályává alakítottatott át a legtöbb helyen. Magyar-Óvárott ez nem történhetett meg, mert a tanítás csak két elemi osztályban folyt. Innen van, hogy a 2-ik osztály tanítója ezután is csak magán órákban oktathatta a gymnasiumba készülő tanulókat, kik aztán felvételi vizsgálat alapján kerültek a II. grammatikába.

Az országos kormány évről-évre sürgette a I. nyelvtani osztály felállítását, de hiában. Az alapítvány csekélysége most is, mint azelőtt, hátráltatta az iskola fejlődését s valahányszor a haladó kor újabb követelményekkel lépett elő, mindannyiszor új alapról, új fedezetről kellett gondoskodni.

Az I. osztály felállításának ügyével komolyabban csak 1815-ben kez-

ettek foglalkozni. Albert, szász-tescheni kir. herceg ő főnsége, Wittmann Antal a magyar-óvári uradalomnak érdemteljes igazgatója indítványára és tanácsára a keszthelyi Georgicon mintájára bölcsészeti és gazdasági tanintézet és I gymn. osztályt szándékozott alapítani s emezt a helybeli gymnasiummal összekapcsolni.

Ő fenségének ezen tervéről a pozsonyi hirlap 1816-ik évi 36-ik számában ily magasztaló szavakkal emlékszik meg: „Ea exstant iam munificentiae Serenissimi Regii Principis Ducis Saxo-Tescheniensis Alberti monumenta, ut nunquam ex omnis posteritatis memoria elapsura sint. Si ex innumeris aliis id unum sumamus, quod Vindo, boniensa suburbia ipsi huic serenissimo Principi fontes salientes, et aquam potabilem in gratiis referre debeant; iam in perpetuam memoriam id, nomen eius transibit. At vero nunc etiam Patria nostra proximis his temporibus insignis illius amoris, humanitatis et munificentiae argumenta experta est, dum Serenissimus iste Princeps in vicino nobis Comitatu Mosoniensi, cuius maiorem partem ipse possidet, in oppido Magyar-Óvár, ubi primum quidem Grammaticae tum etiam humanitatis Scholae cum collegio P. P. Scholarum Piarum Illius solius fere munificentia ac liberalitate erectae fuerunt, nunc etiam philosophicas scholas, in quibus scientiae philosophicae cum oeconomia rurali theoretica ac practica, physica, mathesisque, linguae insuper hungarica, latina, germanica et slavica doceantur, errigit, occasionemque praebiturus est oblatiis fundis eas practice exercendi convictum praeterea pro 20 – 30 convictoribus et 60 stipendiatis fundat, necessariasque ad eum aedes excitat.“

Az 1817—18. isk. évben meg is indultak a tárgyalások az iránt, hogy a tervezett bölcsészeti-gazdasági tanintézet a gymnasiummal összekapcsoltassék, és a kegyes-tanítórendiek vezetésére bizassék, de mivel a felajánlott alapítványt a rend kormánya nem találta elégségesnek s alkalmas tanerőkkel sem rendelkezett, a terv nem valósult meg. Wittmann Antal uradalmi igazgató most azon volt, hogy legalább a gazdasági tudományok ápolása és terjesztése nyerjen kedvező elintézést, s ebbeli fáradozásai ezélt is értek. A gazdasági tanintézet az 1819—20. isk. évben megnyitott s mint a főherceg költségén fentartott magán szakiskola 31 évig működött, alapját vetve a ma is virágzó magyar királyi gazdasági felsőbb tanintézetnek. Wittmann Antalnak eredeti terve nem sikerülvén, az óvári gymnasium I. osztályának felállításáról most már komolyan kellett gondoskodniok a fentartóknak. Mosonvármegye kezébe is vette az ügyet s adakozásra szólította fel a megye gazdagabb földbirtokosait s a közművelődés áldozatkész barátait.

A felhívásnak eredménye az lett, hogy Illésházy István gróf, Harrach János gróf, Eszterházy Pál herceg, Zichy Károly gróf, a győri és pozsonyi káptalanok, a barátfalvi ezisztereziták és Moson megye községeinek adományai-ból megteremtetett a 6074 ezüst forintnyi tőke, mely az osztály fentartására elegendőnek mutatkozott. A szükséges tantermet Magyar-Óvár város költségein

felszerelték s a már most teljes 6 osztályu gymnasiumot a 1821—22. isk. év elején megnyitották. Ez évtől kezdve élte a magyar-óvári gymnasium másodvirágzási korszakát. A rend tagjai nyugodtabban s anyagi gondoktól menten teljesíthették szép feladatukat, gondozhatták a convictusukat felkereső számos növendéket s taníthatták a tanulóifjúságot, melynek száma több ízben a 200-at is meghaladta.

A verőfényes napokat a szabadságharcz szomorú eseményei borították felhőkbe.

Az 1849—50-ik iskolai évben behozott új tanrendszerrel nagy változások állottak be az óvári középtanodában.

A győri tanulmányi főigazgatóság megszűnt, s Moson vármegye a hozzá tartozó tanintézetekkel együtt a soproni katonai kerülethez osztatott be.

Innen 1850. évi márczius hó 15-én 91. sz. a. elrendeltetett, hogy a magyar-óvári gymnasiumban a német tannyelv használtassék és a magyar nyelv helyett a német taníttassék mint kötelezett tantárgy

Nagy csapás volt ez a tanárookra, kik közül többen nem bírták jól a német nyelvet s még nagyobb a megye közönségére, mely nagy sulyt fektetett arra, hogy gyermekei a magyar nyelvet a gymnasiumban sajátítsák el. A rendelet végrehajtásához tehát a tanárok nem valami nagy buzgósággal fogtak s ez elegendő volt arra, hogy azon híreknek, miszerint az óvári gymnasium felfüggesztetik, alapja legyen.

Mennyire alaposak voltak e hírek, kitetszik abból, hogy Króner Lajos, cs. kir. tanácsos és Moson megye főnöke, nem sokára oly értelmű felszólítást kapott, nyilatkozzék azonnal, hogy — miután a ministeriumban az óvári gymnasium felfüggesztése elhatározatott — mily ervek hozhatók fel e tanintézet fennmaradása mellett vagy ellen.

Króner Lajos megyefőnöknek legőszintébb óhajtása lévén a gymnasium fennállása, minden követ megmozdított, hogy a vármegye egyetlen középtanodáját megtarthassa. Buzgókodásának tulajdonítható, hogy Magyar-Óvár közönsége 1850. május 18-án tartott képviselőtestületi gyűléséből következő folyamodványát terjesztette fel a soproni katonai kerület cs. k. biztosához:

„Euer Excellenz, Hochgeborener Freiherr und Bevollmächtigter Kaiserlicher Civil-Commissär! Noch sind die Wogen nicht geglättet und gänzlich beruhigt, welche der Sturm eines unglückseligen, verderblichen Bürgerkrieges über unsern politischen Horizont schauerhaft aufgethürmt hat. Kaum beginnen durch die Segnungen des Friedens und durch die Milde der weisen Regierung jene Wunden zu narben, welche unbezähmbarer Ehrgeiz und Widersetzlichkeit dem verblutenden Vaterlande schlugen, und schon ist unser stilles Familienleben, die Wohlfahrt und das Glück unserer Kinder durch einen bevorstehenden Verlust bedroht, welcher um so empfindlicher ist, da derselbe durch nichts materielles weder ersetzt, noch vergütet werden kann.

Seit dem Jahre 1736 nämlich wurde hier der wohlhehrwürdige Orden

der frommen Schulen begründet und eingeführt. Die Begründung dieses um Erziehung und in Sache der Litteratur so verdienstvollen Ordens hatte den wohlthätigsten Einfluss nicht nur auf unsere Gemeinde, sondern auf die ganz weit ausgedehnte Umgegend, denn in dieser Bildungsanstalt haben Männer Unterricht genossen, welche dem Staate die nützlichsten Dienste zu leisten berufen waren.

Ist man im Besitze eines Schatzes, wird derselbe durch den Verlust theurer, werthvoller.

So ergieng es unserer Communität, so dem Wieselburger Comitate, als auf allerhöchsten Befehl im Jahre 1785 diese aus der Privat-Stiftung unseres unvergesslichen würdigsten Mitbürgers Stephan Zsidanics hervorgegangene Lehranstalt eingezogen wurde.

Doppelt fühlbar wurde der Mangel derselben, auch war es das erste Bemühen der hierortigen Behörde bei dem erfreulichen Regierungsantritte Sr. k. k. Majestät Franz des I. im Jahre 1798 die Wiedereinsetzung der so sehr entbehrten Unterrichtsanstalt zu erbitten. Welches Gesuch auch aus den in der Allerhöchsten Resolution angeführten triftigen Gründen Allergnädigst gewährt wurde.

Seit dieser Zeit trat das Verdienst des Ordens um die Erziehung und den Unterricht der Schuljugend immer glänzender hervor. Aber auch mit desto heisserer Liebe und Anhänglichkeit begann sich das hierortige Publicum um die dauerhafte und angemessene Begründung dieser so heilsamen Lehranstalt anzunehmen. Denn da das Gymnasium bis dahin nur aus drei Classen bestand, wetteiferten Grundherrschaften und Gemeinden, die nöthige Summe zur Begründung der ersten Grammatical Classe und zur Einführung der beiden Humanitätsabtheilungen aufzubringen und mittelst Stiftungsurkunden auf immerwährende Zeiten zu begründen, die hierortige Concivilität aber betheiligte sich nebst freiwilligen Spenden an den Aufbau der erforderlichen Schullocalitäten.

Der verdienstvolle Orden erwiderte diese allgemeine Anerkennung seines heilsamen Bestrebens und der Zuneigung der hiesigen Bevölkerung dadurch, dass er das hiesige Collegium mit den fähigsten und gebildetesten Lehrern versah, wodurch das hiesige Gymnasium der besuchteste Sammelplatz der Zöglinge nicht nur aus dieser, sondern auch aus den weiter entfernten ungarischen und slavischen Gespanschaften wurde, welche hier entfernt von dem schädlichen Gewühle grösserer Städte gründlichen Unterricht zu geniessen Gelegenheit hatten.

Mit dankbarem Gemüthe muss sämmtliche hohe und niedere Bevölkerung des Wieselburger Comitats dem Orden blos Gerechtigkeit wiederfahren lassen, wenn selbe es laut bekennt, dass sich dieser unsterbliche Verdienste um die Erziehung der Jugend erworben und uns zu ewig dankbarer Anerkennung seines unermüdeten redlichen Bestrebens verpflichtet hat. Wobei noch ins-

besondere die Erwähnung sich uns als Pflicht aufdrängt, dass in verfloßener Kriegsepoche, bei den beinahe ununterbrochenen Aufenthalt der zahlreichen k. k. Truppen allhier, das Ordensresidenzhaus nicht nur gastfreundlich seine Thore geöffnet, die darin befindlichen Räumlichkeiten den Truppen zur Verfügung gestellt, sondern auch sämtliche Lebensvorräthe und in grosser Quantität vorfindiges Brennholz zur Verpflegung und zum Heitzen unengeldlich verabfolgt hat. Ausserdem aber täglich eine grosse Anzahl Officiere vom minderen bis zum höchsten Range nach ihren geringen Kräften bewirthe und so den schönsten Beweis seiner Treue, Ergebenheit und Anhänglichkeit an der Sache des hohen Herrscherhauses zur allgemeinen Kenntniss und würdiger Nachahmung offenbar an den Tag gelegt hat.

Um so betrübender und schmerzlicher musste uns das allgemein verbreitete Gerücht treffen, laut welchem das hierortige Gymnasium aufgehoben und der erwähnte Orden aufgelöst zu werden uns keineswegs erfreulich in Aussicht gestellt wurde.

Da uns die Motive, welche die beabsichtigte Ausführung dieses Vorhabens rechtfertigen, nicht bekannt sind, erachten wir es für unsere Pflicht um die fernere Bei- und Aufrechthaltung einer Lehranstalt unser Geruch umsomehr zu unterbreiten; da dessen Bestehen mit der Wahlfahrt sowohl der Commune selbst, als auch der einzelnen Mitglieder derselben eng verbunden ist.

Dass hierorts eine höhere Lehranstalt unumgänglich erforderlich ist, hat schon das bisherige Bestehen derselben zur Genüge beurkundet.

Wir hoffen auch zuversichtlich, dass unsere ebenso einsichtsvolle, als gütige Regierung dieses billige Gesuch einer Bevölkerung von 7000 Seelen, welche gegenwärtig das Wieselburger Regierungsbezirk repräsentirt, um so geneigter zu berücksichtigen sich bewogen finden dürfte, da die Begründung und kräftige Subsistenz derselben dem Staate nicht im geringsten zur Last fällt; und ein Institut, welches bloß durch private Beiträge zu Stande gekommen ist, ohne Zustimmung der Stifter und Begründer zu keinem andern Zweck verwendet werden kann und darf, und zwar um so weniger, als eben die Stifter derselben diese Stiftung nur unter dem ausdrücklichen Vorbehalt und der Bedingung zum Opfer gebracht haben, dass die Fundirten Beiträge bloß zum Unterhalt der hierortigen Lehranstalt und des hiezu eigends berufenen Ordens dienen sollen, im Falle jedoch, wenn aus was immer für Gründen diese Lehranstalt entweder anders wohin verlegt, oder gar aufgehoben werden sollte, es denen Stiftern und ihren Erben zu jeder Zeit das Recht zustehe, diese gestifteten Capitalien zurückzunehmen und sich zuzueignen. — Wodurch es hinlänglich erwiesen ist, dass der besagte Orden keineswegs Eigenthümer, sondern bloß zeitweiliger, von dem Bestehen der Lehranstalt bedingener Nutzniesser der erwähnten zur Subsistenz bestimmten Capitalien sei, welche mehrere Familien zur grösseren Fürsorge bei sich behalten haben und hiervon bloß jährlich die üblichen Zinsen entrichten. Nachdem einer-

seits durch die angeblich beabsichtigte Aufhebung dieser nicht auf Staatskosten gestifteten Lehranstalt dem Staate kein Vortheil zuwächst, würde dadurch ein wesentlicher Nachtheil herbeigeführt werden; denn nicht nur die Umgegend würde diese gewohnten Schulen unlieb entbehren, sondern auch die entfernteren dieselbe schmerzhaft vermissen. Denn abgesehen davon, dass Eltern ihre Kinder gerne diesem Gymnasium anvertrauten, weil in der kleinen Stadt die Oberaufsicht viel leichter möglich, dieselben denen Gefahren nicht preisgegeben waren, welche in grossen Städten so manches Familien-Unglück herführen, und bei weniger Zerstreuungen einem gründlichen Unterricht sich widmen konnten, wurde dieses Gymnasium vorzüglich durch jene Eltern auserwählt, deren Kinder der deutschen Sprache nicht mächtig, hier die beste Gelegenheit fanden, sich in derselben auszubilden und praktischen Unterricht zu nehmen, daher die hiesigen Studirenden bis jetzt meistens Ungarn und Slaven waren.

Was die Mitglieder des verehrten Ordens selbst betrifft, sind wir in unserm Gewissen verpflichtet, demselben das beste Zeugniß sowohl in Bezug auf ihre Verwendung und Eifer im Lehrfache, als auch in Rücksicht auf öffentliches und privat Betragen zu ertheilen, und es würde Jedermann höchst schmerzlich fallen, von solchen Männern zu scheiden, welche in jeder Hinsicht ein würdiges Nachbild ihres verdienstvollen Stifters, stets ein Gegenstand unserer Achtung und Verehrung gewesen sind. Insbesondere würde auch die Seelsorge, bei welcher die hierotigen Mitglieder vorzüglich bisher betheiliget waren, durch Entfernung grossen Abbruch erleiden.

Im Auftrage unserer, durch obiges Gerücht schmerzlich ergriffenen Mitbürger unterfangen Wir uns demnach Euer Excellenz unterthänigst zu bitten, geruhen die hier in ihrer ganzen Lauterkeit angeführten Beweggründe dieses ehrfurchtsvollen gerechten und billigen Gesuches, von dessen Gewährung die Wohlfahrt unzähliger Familien bedingt ist, niemandem Nachtheil bringt, für die Communität aber die wichtigste Angelegenheit ist, zu berücksichtigen und die fernere Belassung einer hier dringend und unentbehrlich nöthigen höheren Lehranstalt unter der Leitung des bisherigen Vorstandes gnädigst zu bewirken. In ehrfurchtsvoller Hochachtung geharrend gegeben zu Ungarisch Altenburg an der am 18 Mai 1850. im Verein mit dem Magistrat abgehaltenen Repräsentanten Versammlung Unterthänigster Diener der Magistrat und Repräsentanten daselbst.

Joseph Hatzinger m. p. Richter. — Josef Schott m. p. Obernotär.“

Ezen sorokból tisztán s világosan kivehető, mily megdőbbentő volt a gymnasium felfüggesztésére vonatkozó hirnek hatása s mily őszinte törekvés-sel iparkodott a város közönsége eléje vágni azon nem légből kapott elhatározásnak, mely később mindezek daczára a felfüggesztési rendeletben érvényesült. Ugyanezeu év június hó 8-án meglátogatta a gymnasiumot Sterne Nándor es. k. tanácsos és tankerületi iskolai felügyelő.

Hivatalos látogatásának czélja volt: a gymnasium állapotáról és a használatban lévő tannyelvnek minőségéről meggyőződni. Eltávozása előtt meghagyá az igazgatónak, hogy a soproni katonai kerület bizottságához a legrövidebb idő alatt az iránt terjeszse fel hivatalos jelentését, hogy a magyar-óvári gymnasium alapítói kívánják-e a 6 oszt. gymnasiumot az új tanterv szerint négy osztályú algymnasiummá szervezni, illetőleg átalakítani s milyen tannyelvet akarnak az oktatásnál használni. Ez utóbbi kérdés tételére bizonyára az készítette a tankerületi felügyelőt, mert tapasztalta, hogy az óvári gymnasiumban magyarul folyik a tanítás annak daczára, hogy mint fent említve volt — a német tannyelvnek behozatala már ez év márczius havában rendeltetett el. Aligha csalódunk, ha azt állítjuk, hogy a gymnasiumnak nemsokára bekövetkezett felfüggesztése tisztán csak ezen merészségnek tulajdonítható.

Williger József, a gymnasium igazgatója ezek után felszólította Króner Lajos cs. kir. tanácsost s Mosonmegye főnökét, tudná meg, hogy az alapítók elfogadják-e az új tanrendszert s hajlandók-e ennek értelmében a 6 oszt. gymnasiumot 4 osztályúvá — 6 tanárral átalakítani, s mily tannyelvet kívánnak az oktatásban behozni. Mivel pedig a kegyes-tanítórend is a helybeli gymnasium alapítóihoz tartozott az igazgató mindkét pontra nézve a rend nevében kimondotta, hogy a gymnasium négy osztályu algymnasiummá átalakítandó és tannyelvül a magyar nyelv behozandó.

Króner Lajos megyefőnök aug. hó 8. án küldte meg a gymn. igazgatóságnak az alapítók nyilatkozatait, melyek szerint kivéve a főhercegi uradalom igazgatóját, ki mint osztrák származásu hazánk viszonyait nem ismerte, mind azt kívánták, hogy 1) az óvári gymnasium az új tanterv szerint szerveztessék s 2) hogy a tannyelv magyar legyen. Króner Lajos megyefőnök így végzi levelét: „Az alapítók őszinte nyilatkozásához Mosonmegye összessége is kapcsolja óhajlását annál is inkább, mert bölcsen átlátja, hogy a német nyelvben egyébiránt is avatva levő fiait számtalan tekintetelnél fogva a Magyarhonban nélkülözhetetlen magyarnyelvben oktattatni elkerülhetlenül szükséges.“

A gymnasium igazgatója 1850. évi aug. hó 11.-én terjesztette fel a soproni katonai kerület cs. kir. bizottságának az alapítók nyilatkozatait s erre szeptember hó 9.-én a vallás és közoktatási cs. kir. ministernek 1850. évi szept. 7.-én 1354/M. D. sz. alatt azon rendeletét kapta, hogy a magyar-óvári gymnasium felfüggesztendő.

A rendelet szövege a következő:

„Z. 1354/M. D. Vom k. k. Ministerial Commissär ders Oedenburger Militär Districts.“

Kundmachung in Betreff der Reorganisation der katholischen Gymnasien im Oedenburger Militärdistrict.

Laut hohem Erlasse v. J. September 1850. Z. 6737. genehmigte der Herr Minister des Cultus und öffentlichen Unterrichtes, dass im Oedenburger Militär District zu vollständigen d. h. Unter- und Obergymnasien die katho-

lischen Gymnasien zu Raab, Oedenburg und Steinamanger umgestaltet und die zu Fünfkirchen, Güns, Keszthely, Komorn, Pápa, Stuhlweissenburg, Totis und Veszprim auf Untergymnasien reducirt werden.

Nachdem die Vorsteher der Orden, welchen das Recht, diese Gymnasien aus ihren Conventualen zu bestellen, zusteht, sich bereit erklärt haben, die vollständigen Gymnasien mit zwölf Lehrern, die Untergymnasien mit sechs Lehrern auszustatten, nachdem sie sich auch verpflichtet haben, diese Lehrerstellen mit Individuen zu bestellen, welche die gesetzliche Prüfung bestanden haben, und nachdem sie bei der Reorganisirung dieser Gymnasien die an den Staatsgymnasien zu treffenden Einrichtungen in deren wesentlichen Studien adoptiren wollen, so fand seine Excellenz der Herr Minister des öffentlichen Unterrichts die vorher aufgezählten Gymnasien des Oedenburger Militär-Districts im Sinne des 8. §. des Organisation-Entwurfes der Gymnasien als öffentlicher für solange zu erklären, als die den öffentlichen Gymnasien gesetzlich gestellten Bedingungen genau erfüllt werden.

Im Betreff der Unterrichtssprache verordnet der Herr Minister, dass an den Gymnasien zu Raab und Steinamanger die magyarische, zu Oedenburg die deutsche; ferner an den Untergymnasien zu Keszthely, Komorni, Pápa, Stuhlweissenburg, Totis und Veszprim die magyarische, an dem Untergymnasium zu Güns die deutsche Sprache als Lehrsprache in Anwendung komme. An dem Untergymnasium zu Fünfkirchen ist, weil an diese Lehranstalt die deutsche Bevölkerung des Baranyaer und Tolnaer Comitats gewiesen ist, ausnahmsweise die gemischte Lehrsprache nämlich die magyarische und deutsche anzuwenden. Um Zeit zu den nothwendigen Vorbereitungen zu lassen, hat der Herr Minister dem Provinzial-Vikar des Piaristenordens zur Eröffnung des Schulcurses für die von seinen Ordensbrüdern versehene Gymnasien Totis u. Veszprim eine bis 15. Oktober erweiterte Frist gewährt. Was die übrigen Gymnasien des Militär-Districts anbelangt, so ist deren Eröffnung v. 15. September l. J. bis auf den 1. Oktober l. J. verschoben worden.

Die von den Piaristen bestellten Gymnasien zu Nagy-Kanizsa und zu Ungarisch-Altenburg gehen ein. Den beiden Gymnasien zu Kaposvár und zu Mohács, deren Reorganisation sich bis zum Beginne des nächsten Schuljahres nicht ausführen lässt, können für das Schuljahr 1850/51 die Rechte der öffentlichen Gymnasien nicht zugestanden werden. Was zur allgemeinen Kenntniss gebracht wird. Oedenburg den 9-ten September 1850. Hauer.“

A császári kormány e rendeletével beszüntette az óvári gymnasiumot anélkül, hogy ennek okát csak egy szóval is jelezte volna. A gymnasium alapítói sejtették ugyan, hogy a kormánynak nem fog tetszeni azon kívánságuk, melylyel az átalakitandó gymnasium tanyelvétül a magyart jelölték ki, azt azonban senki sem hitte, hogy e miatt a gymnasium beszüntessék. —

3. 1854—1894. A gymnasiumától most már másodizben megfosztott város lakossága mély fájdalommal fogadta a kemény rendeletet és mindenki

meg volt győződve, hogy az erkölcsi és szellemi képzés, a nemzeti erősödés ezen egyetlen tüzhelyének megsemmisítésével a határszéli vármegye nemzeti-ségének védőfala is veszélyeztetve van. E meggyőződés lázas tevékenységre szólította fel a város polgárait.

A városi képviselő testület már szeptember 21-én ült össze s tanácsülésébe meghívta a kegyesrendi házfőnököt is, felvilágosítást kérvén a felfüggesztési rendelet indító okaira nézve s tanácsát e rendeletnek visszavonására vagy legalább késleltetésére vonatkozólag.

Williger József házfőnök azt tanácsolta a városi képviselő testületnek, hogy e kérelemmel a rendfőnökséget keresse meg.

Ez meg is történt s Tamássy József rendfőnök a következőkben válaszolt a város előljáróságának: „Löblicher Magistrat! Wäre auch das wertheste Mir den 28. l. M. zugestellte Schreiben vom 21. September l. J. nicht Zeuge des Schmerzes, der die Stadt, ja das ganze Comitath tief durchdringt, wegen der im Erlasse des Ministerial-Commissärs des Oedenburger Militärdistricts vom 9. Sept. l. J. veröffentlichten Ministerialverordnung, so würde ich doch mit innigster Theilnahme alles, was thunlich ist, aufbieten, um die Erfüllung ihres sehnlichen Wunsches zu befördern.

Die Gründe, welche das hohe Ministerium zur einstweiligen Einstellung bewogen haben, werden ohne Zweifel wichtig gewesen sein. Meinem Erachten nach scheint die Nähe der Gymnasien zu Raab und Pressburg, die Unlänglichkeit des Fondes, dann anderseits die Begünstigung und gewissermassen Entschädigung der Stadt für den Verlust des Gymnasiums durch die zweckmässigere Einrichtung und Ausdehnung des oeconomischen Institutes entschieden zu haben.

Wünscht die Stadt und Umgebung das Gymnasium, so wird kaum ein anderes Mittel genügend sein, als die Ergänzung des nöthigen Fondes. Das Ordenshaus in Ungarisch-Altenburg hat ein Einkommen von circa 1512 fl. Conv.-Münze. Bevor deckte der Orden das Deficit aus dem Einkommen der Güter und des Zuschusses von der Regierung. Nachdem aber der Staat mit dem Einkommen des Ordens durch die neuerrichteten Lyceal-Gymnasien disponirt hat, ist der Orden ausser Stand gesetzt, auf jene Gymnasien etwas zu verwenden, welche der Staat einstweilen für geschlossen erklärte. Zur Versetzung des Gymnasiums sind sieben Individuen nöthig, einen alten Emeriten abgerechnet. Auf die Erhaltung eines Individuums 300 fl. C. M. rechnend, und 100 fl. C. M. in die Hand, wie dieses vom Ministerium für andere Gymnasien festgestellt wurde, wären auf 7 Individuen 2800 fl. C. M. erforderlich, dann zur Erhaltung der Baulichkeiten 200 fl. in Summa 3000 fl. C. M. Dabei sind die Auslagen auf die Bildung neuer Individuen noch nicht in Aufschlag gebracht. — Nachdem das Ordenshaus aber nur circa 1500 fl. einnimmt, wären noch 1500 fl. C. M. durch die Stadt, oder irgend einen Gönner zu erlegen, um den Bestand des Gymnasiums zu sichern. Dass bei diesem

Calcul nichts übertrieben sei, beweisen die Rechnungen des Hauses, nach welchen im laufenden Jahre dem Hause vom Orden in Summa 1532 fl. C. M. geschickt wurden. Es waren zwar um zwei Individuen mehr dort, als durchaus nöthig gewesen, oder nöthig sein wurde, doch das von der geringeren Zahl der Individuen resultirende Ersparniss verschlungen die vom Ministerium auf 100 fl. C. M. erhobenen Honorarien der Professoren und des Directors. Darum kann der Orden auf die Bestellung des Gymnasiums nur dann eingehen, wenn der Fond jährlich mit 1500 fl. C. M. vermehrt wird. Ist die Stadt, oder andere Gönner nicht im Stande die Ergänzung der Fundation zu bewerkstelligen, so ist die Zurückstellung des Gymnasiums nur von besonderer Gnade des hohen Ministeriums und dem Befund der Nothwendigkeit dessen abhängig, denn der Orden ist kaum im Stande, die vom Staate zugewiesenen Gymnasien zu versehen. Mich der Gewogenheit empfehlend, bin ich mit aller Achtung des löbl. Magistrats Pest, am 30. Sept. 1850. bereitwilligster Diener Josef Cal. Williger, a Vicar des Piaristens Ordens.“

Magyar-Óvár és Mosonmegye jelesbjei, kik részint maguk is az óvári gymnasiumban tanultak, részint pedig tanui voltak az intézet üdvös működésének, megszivelték Tamássy tanácsát s főgondjukat az iskolai alapítvány kiegészítésére fordították.

Első, ki a mozgalom élére állott, Króner Lajos megyefőnök volt. Felhívást intézett Moson megye közönségéhez, hogy áldozzanak a szent cél fogantatására s buzdítsák hasonló áldozatokra a községet is, és hogy a február hó 22-én tartandó értekezletre minél számosabban jelenjenek meg. Az értekezlet Króner Lajos elnöklete alatt élénk részvétel mellett tartották meg a kitűzött időben, s a felvett jegyzőkönyv szórul szóra így hangzik :

„Nachdem der Hochwohlgeborne Herr Praeses mit gewohnter Herablassung und Herzlichkeit sämmtliche Anwesenden begrüsst, eröffnete Hochderselbe, dass der Gegenstand der Einberufung dieser Versammlung die Schulangelegenheit, und zwar die Restitution des auf höheren Befehl geschlossenen gegenwärtigen Gymnasiums, — oder eigentlich dessen Reorganisation entweder in eine Unterrealschule, oder in ein Untergymnasium sei.

Daher derselbe die Anwesenden ersuche, in dieser höchst wichtigen Angelegenheit sich gemeinschaftlich zu berathen, die Ansichten gegenseitig auszutauschen und dasjenige, was allgemein als dem Zwecke entsprechend anerkannt werden wird, zu beschliessen.

In Bezug auf die erste Frage nämlich die Reorganisation des vorigen Gymnasiums in ein Untergymnasium oder in eine Unterrealschule, wurde der Vortrag des anwesenden Herrn Piaristen Rector Josef Williger mit vielen Beifall aufgenommen. Nach der Äusserung und Gutachten desselben nämlich kann die aus 4 Classen bestehende Unterrealschule an jenen Orten, wo es wünschenswerth erscheint, auch den Bedürfnissen jener Zöglinge genügend entsprechen, welche sich in den Gymnasialkenntnissen auszubilden wünschen

und nach Beendigung der Unterrealschule in das Obergymnasium einzutreten beabsichtigen.

Diese beiden Zwecke können vereinigt derartig erreicht werden :

a) Sowohl jene, welche die Oberrealschule zu betreten, oder in den Obergymnasien aufgenommen werden wünschen, erhalten gleichförmigen Unterricht :

1. in der Religionslehre ;
2. in der Mutter- und noch in einer anderen lebenden Sprache ;
3. in der Geschichte und Geographie ;
4. im Laufe der drei ersten Jahre in der Mathematik, Naturgeschichte und Naturlehre.

b) Die in jeder Classe für Zeichnen, dann Calligraphie in der ersten und dritt-n Classe ; — für Technik und Mercantil-Wissenschaften in der vierten Classe bestimmten Lehrstunden, greifen bei den Gymnasisten keinen Platz ; dagegen tritt mittelst zweier Lehrer die lateinische und griechische Sprachlehre, ausserdem noch die Mathematik in der vierten Classe ein. Diesem gemäss :

1. Stimmt die erste Gymnasialclasse in allen Unterrichtsgegenständen mit der 1. Classe der Unterrealschule überein, allein statt 6 stündigem Zeichnen und 2 stündiger Calligraphie, tritt ein 8 stündiger Unterricht in der lateinischen Sprache ein.

2. Ebenso sind die Lehrgegenstände der zweiten Gymnasial-Classe dieselben, welche in der zweiten Unterrealclasse vorgetragen werden, blos statt 6 stündigen Zeichnen Unterricht, findet daselbst die Lehre der lateinischen Sprache durch dieselbe Zeit statt.

3. Die dritte Gymnasialklasse enthält eben diejenigen Lehrgegenstände, wie die dritte Classe der Unterrealschule ; dagegen findet statt 6 stündiger Zeichnenlehre und 2 stündiger Calligraphie, ein 4 stündiger Unterricht in lateinischer und ein 4 stündiger in griechischer Sprache statt.

4. In der vierten Classe des Untergymnasiums, so wie in der vierten Classe der Unterrealschule ist der Vortrag im Religionsunterrichte in beiden lebenden Sprachen, in der Erdschreibung und Geschichte derselbe, allein statt den 16 stündigem Unterricht in den praktischen Wissenschaften, findet eine 6 stündige Lehre in der lateinischen, eine ebenfalls 6 stündige in der griechischen Sprache, endlich eine 2 stündige in der Mathematik statt.

Der Unterricht in der Sprachenkunde ist in dem Untergymnasium eben derselbe, nur dass derselbe in der dritten Classe beschränkter ist, daher in der vierten ausgedehnter sein muss.

Der in der vierten Classe bestimmte 2 stündige Unterricht in der Mathematik ist dazu bestimmt, dass die Jugend die in der Arithmetik, Algebra und theoretischen Geometrie zweckmässig gesammelten Kenntnisse durch praktische Anwendung in Ausübung bringen könne.

Aus dieser Übersicht der einzelnen Lehrgegenstände hat sich die Überzeugung dieser Versammlung dahin ausgesprochen, dass eine derartige Lehranstalt, wodurch den Zöglingen die fernere Bahn sowohl in das Obergymnasium, als auch in die Oberrealschule eröffnet wird, den Bedürfnissen der Einwohner dieses Comitats am angemessensten um so mehr entsprechen müsse, da nach Angabe des Herrn Rectors ausser dem Director der Schulen die Anzahl von 6 Professoren für genügend anerkannt wird.

Daher wurde einmüthig beschlossen, die Realisirung der soartig zu errichtenden Lehranstalt dem Orden in Antrag zu stellen.“

Az 1851. évi június hó 2-án tartott második értekezleten Króner Lajos megyefőnök nagy örömmel jelentette, hogy Moson megyének községi felszólítására írásban kötelezték magukat, hogy a gymnasium fentartásához évről-évre bizonyos összeggel fognak hozzájárulni és hogy ez összeg 1105 frtra tehető. Ama reményének is kifejezést adva, hogy a fentartáshoz még szükséges évi 400 frt. báró Sina és más jöltevők biztos adományaiból meg fog kerülni, indítványozza, hogy a középtanoda visszaállítását a kormánytól annál is inkább kérjék, a mennyiben Nagykanizsának már is sikerült az ugyanazon időben beszüntetett gymnasiumának visszaállítását. A kérvény felterjesztett, de a városnak ama kérvénye, hogy iskoláit már a jövő iskolai évvel megnyithatja, nem teljesült. A soproni megye főnökségtől a következő átirat érkezett Moson-megye közönségéhez: „Vom k k. Obergespan des Oedenburger Regierungs Districts Nr. 637. An Seine des Herrn k k. Comitats-Vorstandes Ludvig v. Króner Wohlgeboren.

Ueber das, mit dem Berichte vom 2. Juni l. J. Nro 2718 unterbreitete, auf Grundlage der in der Mitte der Ungar.-Altenburger Gemeinde gepflogenen Verhandlungen gestellten Ansuchen, die Wiedereröffnung des infolge hohen Unterrichts-Ministerial-Erlasses v. 7. Sept, v. J. Nro. 6736 eingegangenen Gymnasiums zu Ung.-Altenburg in der Form eines sogenannten Unter-Real-Gymnasium mit nächstem Schuljahre zu gestatten, wohin dieses Ansuchen durch die protocollmässige Instrumente-Erklärung begründet wurde, dass eine solche Lehranstalt dort ein Bedürfniss, das dortige Piaristen Collegium zur Herstellung der nöthigen Lehrkräfte bereit, so wie der von jenem Collegium zur Deckung der nöthigen Auslagen geforderte Betrag von jährlichen 3000 fl C. M. sicher gestellt sei, — haben Seine Excellenz der Herr Minister des Cultus und öffentlichen Unterrichts mit dem hohen Erlasse von 21. Juli 1851. Nro. 6344/670. zu eröffnen befunden, dass, so sehr es Hochdemselben zur wahren Befriedigung gereicht den Eifer und die opferwillige Theilnahme der dortigen Comitatsgemeinden und Privaten für die Förderung der Schulbildung anerkennen zu müssen, so ist Seine Excellenz gegenwärtig dennoch nicht geneigt und in der Lage, in den gestellten Antrag einzugehen, und macht auf folgende Umstände aufmerksam; Die Vereinigung eines Unter-gymnasiums mit einer Realschule ist mit Rücksicht auf die Forderungen der

beiden Bildungszwecke eine so schwierige Aufgabe, dass sie nur ausnahmsweise bei einem Zusammentreffen der günstigsten Verhältnisse und Bedingungen gestattet werden könnte.

Auf diese Schwierigkeiten ist auch in dem Organisations Entwurfe¹⁾ hingewiesen. Auch ist eine Umgestaltung des im Organisations Entwurfe enthaltenen Lehrplans der Realschulen im Zuge, in welcher auf die Verbindung der beiden Arten von Schulen aus dem Grunde keine Rücksicht genommen wird, weil diese Combination, wie schon bemerkt wurde, weder dem Zwecke der einen, noch der anderen Art von Schulen genügen kann, und es sich gegenwärtig bei der im Allgemeinen mehr als hinreichenden Zahl von Gymnasien, und bei den grossen Bedürfnissen nach gewerblicher Bildung vorzüglich darum handelt, gute Realschulen ins Leben zu rufen, welche Rücksicht insbesondere der Stadt Ung.-Altenburg, da sie das Staatsinstitut der höheren Landwirtschaft besitzt und in ihrer Nähe sich Gymnasien zu Raab und Pressburg befinden, zur Beachtung empfohlen werden muss. Es kann ferner nicht gleichgültig sein, ob eine neu zu errichtende Lehranstalt hinsichtlich der Lehrkräfte und Lehrmittel eine schwankende oder dauernde Bürgerschaft für ihren künftigen blühenden Fortbestand biete. Ohne gerade die Befähigung des dortigen Piaristen Collegiums in Zweifel ziehen zu wollen, macht Seine Excellenz im Allgemeinen zur Bedingung, dass jeder anzustellende Lehrer eine den neuen gesetzlichen Anforderungen entsprechende Lehrbefähigung nachweise, so wie, dass die zur Erhaltung einer Lehranstalt nöthigen jährlichen Geldkräfte aus einem festen, unbezweifelt zureichenden Fonde geholt werden; worauf ich um so mehr aufmerksam machen muss, als bei den bezüglichen Verhandlungen auf die unerlässliche Bedingung, dass die Lehranstalt mit allen dem Unterrichte dienlichen Lehrmittelsammlungen vollkommen versehen werde, kein Bedacht genommen worden ist, und als nur solchen Lehranstalten, sie mögen Gymnasien oder Realschulen sein, welche jenen Bedingungen reelles Genüge leisten, der Charakter der Öffentlichkeit zugestanden werden kann. — Ich ersuche Euer Wohlgeboren, die bittstellende Gemeinde hiervon unter Rückschluss der Bericht-Beilagen mit dem Beifügen verständigen zu wollen, auf Grundlage der oben erwähnten Gesichtspunkte und Bedingungen die bezüglichen weiteren Verhandlungen fortzusetzen und zum Behufe bestimmtere Anträge zu vollenden. Genehmigen Euer Wohlgeboren bei Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung. Oedenburg, am 3. August 1851. Hauer m. p.“

¹⁾ II. §. 20. Die Combinirung der Unterrealschule mit einem Untergymnasium kann bei dem inneren Zwiespalte der Schule, dem eine solche Einrichtung wohl nie ganz entgehen dürfte, nur als ein Nothbehelf angesehen werden. Die Gefahr einer Ueberbürdung derjenigen Schüler, welche eine solche Schule als Untergymnasium benützen, lässt sich, wenn sie vorhanden ist, dadurch vermeiden, dass die Erlernung einer 2-ten lebenden Sprache aufgegeben oder die Stundenzahl noch beschränkt wird. Dadurch wird es auch möglich den klassischen Sprachen in der dritten Klasse eine oder zwei Stunden zuzugeben.

A visszaállítandó gymnasium ügyében ugyanazon évi október hó 13-án a harmadik értekezlet tartatott Sterne Nándor es. kir. tanodai főfelügyelő elnökelete alatt. Ebben Mosonmegyét Króner Lajos megyei főnök és Tóth József megyei biztos, a főhercegi uradalmat Veszelyi László, a Nunkovics családot Bikkessy Károly, a győri püspököt Mészey Cal József, Magyar-Óvárt Hatzinger József, Mosont Michaeler József és Winter Ferencz, a kegyes tanítórendet Jaeger Ferencz és dr. Williger Cal. József képviselték. Az értekezlet elnöke kijelentvén, hogy a helybeli gymnasium nines eltörölve, hanem csak felfüggesztve, a bizottsági tagokat figyelmeztette, hogy az alapítók jogait teljes épségben hagyják és arra törekedjenek, miszerint az alapítványi jövedelmek az alapítók által kitűzött szent célra fordittassanak. Dr. Williger József kimutatja erre a kegyes tanítórendi magyar-óvári háznak azon alapítványait, melyek a gymnasiumban működő és nyugdíjazott tanárok eltartására szolgáltak s külön azokat, melyek a felfüggesztett gymnasium alapjához tartoznak, kijelentvén, hogy az alapítványok az alapítók akarata és végrendelete szerint egyedül gymnasiumi és nem reáltanodai intézet tanárainak és tanulóinak javára fordíthatók, továbbá, hogy, ha Magyar-Óvárott a gymnasium eltöröltetnék vagy reáltanodává változtatnék át, a Nunkovics-féle, szegénysorsu gymn. tanulók számára tett alapítvány a győri gymnasiumra szállna. Ezt megértvén, a bizottsági tagok közt azok, kik a gymnasiumot reáltanodává átalakítani óhajtották és sürgették, kívánságuktól elállottak s elfogadták a bizottság elnökének azon indítványát, mely szerint a volt 6 osztályu gymnasium az új tanterv szerinti 4 osztályu gymnasiummá úgy alakítandó át, hogy abban más reáltanítványokon kívül a rajz is taníttassék és a növendékek így a felső reáltanodára is képeztessenek. Ezek után a tanintézet fentartására szolgáló alapítványokról folyt a tanácskozás. Az értekezlet tagjai konstatálván, hogy a gymnasium régi alapítványa, mely Mosonmegye községségeinek a fentemlített s évenként folyósítandó adományaival évi 1105 frttal gyarapodott, elérte azt az összeget, mely a 4 osztályu gymnasium fentartására a kegyesrend főnöksége által kívántott, elhatározta, hogy a gymnasium megnyitását felsőbb helyen újra szorgalmazni fogja.

Mosonmegye közönsége erre újból felterjesztette kérelmét s küldöttség is menesztetett Bécsbe, mely, mint ez a városbirájának a rendfőnökhöz 1852. évi szeptember 12-én kelt leveléből kivehető, már örvendotes hírekkel jött vissza. „Die nach Wien zu Sr. Excellenz dem Herrn Cultusminister abgesandte Deputation“ — írja a város birája — „brachte die erfreuliche Nachricht, dass das hohe Ministerium die Wiedereröffnung dieser Lehranstalt durchaus nicht beanstände, und die Gesuchsteller mit der allergnädigsten Versicherung getröstet habe, dass sobald von dem hochwürdigen Orden der frommen Schulen die nöthigen Lehranstalten durch geeignete Individuen besetzt werden können, uns die allerhöchste Genehmigung nicht ermangeln werde. Diesem nach ist die Erfüllung des sehnlichsten Wunsches der hiesigen Bevölkerung Euer

Hochwürden Herrn Provincial Allerhöchsten Orts anheimgestellt, und uns als Befürwörter so vieler gekränkten Familien die ehrenhafte Aufgabe zu Theil geworden, Euer Hochwürden mit hochachtungsvollem Vertrauen zu ersuchen, dieselbe wollen dieser Lehranstalt, welche durch die hiesige Bevölkerung bereits seit vier Jahren mit eben so innigen Schmerzen, als grösstem Nachtheil für die Erziehung der Kinder vermisst, und mit beispieldvoller Aufopferung über die Mass der Noth dotirt wurde, bei der erfolgenden Besetzung der Gymnasien mit Professoren den Vorzug gefälligst angedeihen sein lassen, damit von Seite des hohen k. k. Ministeriums unserem Gesuche wegen baldigster, womöglich mit Anbeginn des diesjährigen Lehr-Curses zu gestattender Eröffnung dieser Lehranstalt willfahrt werden könne. Mit tiefster Hochachtung verharrend vom Gemeinderath zu Ung. Altenburg am 14. September 1852. Euer Hochwürden unterthänigster Diener Jos Hatzinger, Richter.“

A gymnasium megnyitására vonatkozó engedély még ez ismételt folyamodványra és a biztató ígéret daczára sem jött meg. Mosonvármegye azért a rend főnökségéhez fordult oly kérelemmel, hogy a gymnasium I. osztályát még azon esetre is nyissa meg, ha a nyilvánossági jelleget egy két évre meg is tagadná a kormány.

Egyi sürgőtsre végre engedett a rendfőnök: 1854-ik évi szeptember hóban igazgatót és egy tanárt disponált Óvárra oly meghagyással, hogy a közeledő tanévvel nyissák meg a gymnasium I. osztályát még azon esetben is, ha csak 4–5 tanuló jelentkezne is.

A gymnasium I. osztálya okt. hó 1-én megnyilt, s a nélkül, hogy a kellő hirdetések megtörténhetek volna, 24 tanuló iratkozott be.

A cs. k. közoktatási ministerium tudomásul vevén a rendfőnök jelentését, mely vele az óvári gymnasium I. osztályának megnyitását tudatta, azt nemcsak helybenhagyta, hanem nyilvánossági joggal is ellátta 1855. évi jun hó 23-án 9799. sz. a. kelt következő rendelettel: „An die Direction des katholischen Gymnasiums zu Ung.-Altenburg. Das hohe k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht hat unterm am 15. Mai l. J. Z. 215/16 die mit dem Schuhljahre 1854/5 von der k. k. Statthaltereii Abtheilung provisorisch bewilligte Eröffnung der ersten Classe an dem Ung.-Altenburger Gymnasium genehmigt und zu gestatten geruhet, diese Lehranstalt stufenweise zu einem vierclassigen Untergymnasium nach Maassgabe des disponiblen Fonds und der verfügbaren zur Versehung des Lehramtes tauglichen Piaristen Ordensmitglieder wieder zu eröffnen.“ Az ekkép visszaállított középiskola most már biztosabb alapon kezdhette működését s ezt 1857/8-ban kiegészülve — nyugodtan s örvendétes eredménnyel folytathatta volna, ha a tanuyelv dolgában nem merültek volna fel újabb nehézségek és a tanár és tanuló kedvét egyaránt gyengítő kellemtelenségek, faggatások.

A tanintézet igazgatója a helyi viszonyokra való tekintettel úgy vélte legjobban megoldani a használandó tanyelv kérdését, hogy behozta a vegyes

tannyelvet. A hittant az anyanyelven, a magyar-, latin nyelvet, a számtant és történelmet — magyarul, a német nyelvet és földrajz-történelmet pedig németül tanulhatták a növendékek. Tetszett ez intézkedés a szülőknek, kik örültek, hogy gyermekeik minden nagyobb nehézség nélkül gyakorolhatták a megyében uralkodó két nyelvet, tetszett az alapítóknak és a rend főnökének, ki e szavakkal helyeselte az igazgató intézkedését: „*Probo planum Rectoris quoad linguam institutionis mixtam, ut quaedam studia hungarice secundum fundatorum mentem, quaedam germanice, ut excelsi Regiminis optatis satis fiat, proponantur.*“

De nem tetszett a cs. k. helytartótanácsnak, honnan 1855-ik évi nov. hó 25-én 24 270. sz. a. már az a rendelet érkezett, hogy a hittan a tanulók anyanyelvén, a magyar nyelv magyarul, a többi tantargy pedig németül tanítandó és hogy a hivatalos iratok nem latinul, hanem németül szerkesztendők. A germanizálás ottól fogva mindig nagyobb és nagyobb mérvet öltött s nem esett meg egy főigazgatói látogatás sem anélkül, hogy a német nyelv nagyobb engedményeket ne nyert volna s hogy nemzeti nyelvünk jogai ne szenvedtek volna; végre még az egyházi éneket is el akarták németesíteni, de erre már egyszerűen az volt a válasz, hogy a jó Isten érti a latint is s meghallgatja a magyart is. —

Gyászos idők voltak ezek s kétségbe ejthették volna a hazának rendületlenül hű fiait, ha szívöket nem erősíti ama remény, hogy az, a mi erőszakos, nem lehet tartós.

Ezen remény négy év múlva teljesedett be.

Az 1861-iki év meghozta a magyar közélet fellendülését, s az őszöktől öröklött hazaszeretet, mely nem elégszik meg sem a röppenő percz előnyeit fontolgató hideg okoskodással, sem az egyéni érdekekkel, hanem meleg érzelmet s hatékony ügyszeretetet kíván, komoly s döntő munkára szólította fel mindazokat, kik ily meleg érzellemmel párosult hazafiúi lelkesedéssel karolták fel nemzetünk igazságos ügyét. Már az 1859 ik évi szept. hó 6-án ezt írja a rend főnöke Purgstaller Cal. József: „*Linguae hungaricae, Deo siut laudes, per suam Maiestatem concessio facta est. Quod ad Gymnasium Ovariense pertinet, hic loci quoad linguam iustitutionis disponere ad Comitatum Mosoniensem, qua fundatorem, seu potius dotatorem et ad consistorium provinciale pertinet. Velit R. P. Rector magnificum Consiliarium (Króner Lajos) rogare, ut mentem suam ratione inducendae linguae hungaricae exponat, sententiamque declaret. Meo indicio lingua institutionis in Gymnasio Ovariensi mixta esse poterit, utpote hungarica et germanica, sicque desiderio et alti Regiminis et regni Hungariae satisfiet.*“

Következő évben már a magyar királyi helytartótanács felhívása is arra szólította fel az iskolafentartókat, hogy a használandó tannyelvre vonatkozólag terjeszszék fel kívánalmaikat.

E kívánalmakhoz képest eleintén magyar és német, későbbben csak ma-

gyar nyelven folyt a tanítás s ez állapotban maradt az óvári gymnasium 1867-ig.

Hazánk alkotmányának visszaállítása után Eötvös József báró, m. kir. vall. és közoktatásügyi miniser magasra törő szellemével a haza közjólétének emelésére minden törekvését arra fordította, hogy az új nemzedék a tiszta erény gyakorlása s hasznos tudományok művelése mellett a szépművészetekben is a kor követelményeihez mért oktatást nyerjen.

A kitűzött czél elérése végett hozzáfogott a középtanodák átalakításához s a mint az új szervezetre vonatkozó előmunkálatokat befejezték, 1867. szept. 20-án Budára hívta meg a középtanodák igazgatóit, hogy velök a teendőik felett tanácskozhassék.

Az új tanterv 1867. évi okt. hó 8-án 11.497. sz. a. kelt miniseri rendelettel lépett életbe s ennek értelmében a mértani nézlettan, a rajz, a torna és a szépírás a kötelező rendes tantárgyak közé kerültek. Ezen új tantárgyak tanítására új tanerők, rajz- és tornatermek kiváttattak és ezeket előteremteni nem volt könnyű dolog, különösen az óvári gymnasiumnál, hol a fentartási költség mindenkor csak annyit engedett, hogy éppen a legszükségesebbekre fedezet legyen.

A gymnasium igazgatója a szükségletekkel szemben a fentartókhoz fordult s ezek lehetővé is tették a rajznak és tornának olykor meg-megszakított tanítását, de végleges elintézészt az ügy mai napig sem nyert, mert egy alkalmas téli tornahelyiség még mindig a kívánalmak közé tartozik.

Az alapítványok csekélysége tehát most is zavarba ejtette a fentartókat.

A kegyestanítórend, melyet leginkább ama kényszerhelyzete, hogy óvári tagjait segíteni volt kénytelen, emelt a fentartók közé, a rajz- és tornatanítással szemben sem a szükséges tanerők díjazására, sem pedig a tanhelyiségek emelésére s berendezésére nem volt kötelezhető, mert iskoláinak alapítása mindenütt megelőzte a rendes rajz és tornatanítás szervezését. De nemcsak ez elvi álláspontjánál, hanem anyagi helyzeténél fogva sem vállaltatott magára oly terhet, mely erejét végleg kimerithette volna. Megmaradt tehát régi szerepében segítségre készen, mihelyt látta, hogy azok részéről, kiknek érdekében állott a tanintézet fentartása, kellő jóakarát mutatkozott.

És e jóakarát nem hiányzott most sem. Mosonvármegye a rajz- és tornatermek felszereléséhez 1867—1870. összesen 2249 frtot áldozott, áttengedve a Karolina kórházban három terem is, melyekben a rajz és tornatanítás 18 évig illetőleg 1889-ig folyt.

Magyar-Ovár városa ugyanezen idő alatt 390 frtot utalványozott ki, berendezve alkalmas nyári tornahelyet is, mely máig is használtatik.

Az 1870—71. isk. évben Mosonvármegye a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumhoz fordult segélyért. Kérése nem nyert meghallgatást, s a rajz- és tornatanítás szünetelt az I. félévben.

Hogy a tanulók e tantárgyakat ez isk. év II. félében mégis tanulhatták,

az egyedül a gymn. igazgató buzgóságának köszönhető, kinek sok után-járásra sikerült a tanítók díjazására a vármegyétől 169·80 frtot, Magyar-Óvár városától 35 frtot, a tanulóifjúság között megindított gyűjtésből 80 frtot és Eekhardt József urtól 25 frtot, összesen 309·80 frtot összehozni. Az iskolai év végén Mosonvármegye másodszer folyamodott állami segélyért, de most is sikertelenül, annak daczára, hogy az 1869—70. évi tanulói rajzoldozatokra, melyek felsőbb kívánatra megbíralás végett felterjesztettek, 1871. évi ápr. 26-án 9.222. sz. rendelettel azon megjegyzés jött, hogy: „a mértani és szabadkézi rajzok, de különösen a fej- és alakrajzok igen szépek s az illető tanulóknak úgy, mint a tanítóknak is kiváló dicséretére válnak.“ —

A következő évben tehát megint nem volt honnan fizetni s e miatt a torna szünetelt, a rajztanítók díját pedig a 2 frttal emelt tandijból kellett kipotolni.

Az 1873.—74. isk. évben végre kedvező elintézésben részesült Mosonmegye harmadik folyamodványa, melyre a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1873. évi szept. 27-én 26328. sz. a. kelt rendelettel a tanulmányi alapból évi 400 frtot utalványozott a rajz és tornatanítói díjak fedezésére.

Az 1881—82. isk. évben a nm. ministerium beszüntette a nyujtott segélyt, a miért a tandijat ujra kellett emelni, és a 450 frtnyi rajz- és tornatanítási díjak ma is tandijból fizettetnek, és pedig 300 forint a heti 12 órai rajztanításért és 150 frt. a heti 2 órai tornatanításért. Valaki azt kérdezhetné, hogy elégedhetik meg a rajz és tornatanító ily csekély díjazással? Úgy, hogy a rend eddig oly tanerőket alkalmazhatott, kiknek egyike a rajzot is taníthatta s ki társaival a reájok eső óratöbblet fejében a szerény díját is megosztotta. A tornatanító pedig azért oly olcsó, mert hetenkint csak 2 órában s 1890/1-től csak a nyári időszakban tanít.

A megyei kórházban elhelyezett téli tornahelyiség ugyanis idővel nem csak szűknek, hanem egészségtelennek is bizonyult, mert a deszkapadló részeiből felszálló port a tornászok magukba szívták s így a testgyakorlás órái több kárral jártak, mint a mennyi üdülést szereztek. A felsőbb tanhatóság ez oknál fogva e helyiségnek czélszerűbb berendezését s alkalmas szellőztetését sürgette. A megyei hatóság meg is ígérte, hogy e bajokon segíteni fog, de mivel semmi sem történt, a felsőbb tanhatóság beszüntette a téli tornát, arra utasítván a fentartókat, hogy kellő s állandó tornaacsarnokról gondoskodjanak.

Az építendő tornaacsarnok ügye foglalkoztatta ugyan a megye s a város közönségét, de megállapodásra nem jutott, mert egy pár ezer forintot hamarosan előteremteni sem a vármegyének s még kevésbbé a városnak nem állott hatalmában.

Az 1891. évi február hó 5-én 37.219. sz. a. a következő rendelet érkezett a vall. és közokt. m. kir. minister ur ő nagyméltóságától: „Tekintettel arra, hogy a középiskolai törvény, mely a tornatanítást rendes tárgyként írja elő, immár közel egy évtized óta van életben, s hogy a magyar-óvári kath.

gymnasium fentartása körül érdekelt tényezőknél mindez ideig még komoly törekvést sem észleltem arra nézve, hogy a tornatanítás lehetővé tétele végett tornacsarnokot állítsanak: a kegyes-tanítórendet, mint ezen gymnasium fentartóját, továbbá Mosonmegye közönségét s a közönség útján Magyar-Óvár városát, mint a fentartásban résztvevő, illetőleg érdekelt tényezőket a középiskolai törvény 53. §-ban gyökerező jogomnál és tisztelnél fogva az ott megjelölt következményekre való utalással ezennel első ízben megintem. K. m. f. Gr. Csáky.“ —

Ezen hivatalos megintésre komoly mozgalom indult meg az állandó tornacsarnok létesítése ügyében. Mosonvármegye és Magyar-Óvár városa hajlandóknak nyilatkoztak a szükséges csarnok felépítésére, ha a kegyes-tanítórend megengedi, hogy e csarnok a piaristák házi kertjének telkén¹⁾ emeltessék, s hogy azt nemcsak a gymnasium növendékei használhassák, hanem a népiskola s esetleg a gazdasági akadémia hallgatói, illetőleg a helybeli torna- és vivőegylet tagjai is.

A kegyes-tanítórend, eltekintve attól, hogy az alapítvány értelmében sehol sem tartozik a rajz- és tornatanítással járó költségeket viselni és hogy a magyar-óvári gymnasiumra már nemcsak a befolyó tandíjakat költi, hanem még sajátjából is áldoz évenként 4–5 ezer forintot, mégis hajlandó volt alapítványi telkét, rendtagjainak üdülésére szolgáló házi kertjét átengedni, ha ezzel semminemű új terhek nem háríthatnak rá s ha e hely csendje s békéje megóvása céljából az emelendő csarnokot csak a gymnasiumi ifjuság használhatja.

Az e helyre tervezett tornacsarnok tervezete s költségvetése elkészült ugyan, de nem hajtatott végre, mert a megye s a város közönsége nem volt hajlandó oly helyen építeni, honnan a népiskola növendékei és a tornaegylet tagjai ki lettek volna zárva.

Uj tervről kellett gondoskodni, s a gymnasium igazgatója javaslatba hozta a Deák-tér 4. sz. alatt levő városi telket, melynek alkalmas voltát ajánlotta, hogy: 1. valamennyi érdekelt tanintézethez legközelebb esik, 2. az e helyen építendő tornacsarnok a városnak díszére szolgálna és a mennyiben a főhercegi uradalmi házzal szemben volna, érdekében állana mindkét birtokosnak, hogy ott, az egész teret csufító viskó helyett esinos és közérdekű czélokot szolgáló épület emeltessék, 3. a város annyival is inkább ajánlhatná fel vagy engedhetné át e helyet a tervezett szép czélra, a mennyiben 1885-ben, mikor a községi iskolák állomosítását tervezte, úgy is e helyre szánta az iskolai épület s tornacsarnok felállítását.

A város hajlandóbbnak mutatkozott a Karolina kórházzal szemben lévő üres telket felajánlani, melyre az építendő tornacsarnok körül fáradozó megyei

¹⁾ A B. alatt mellékelt képen látható nagyobb és az iskolák ablakai előtt elterülő kertnek helyére.

bizottságnak elnöke, nagys. Tóth Imre alispán s vaskoronarend lovagja, t. Ulein József építési vállalkozóval készített tervrajzot és költségvetést. Ezen terv szerint az építendő csarnok 13.854.69 frt. kerülne.

Fedezetül pedig csak a következő összegek állván rendelkezésre :

Mosonvármegye részéről	4000 frt.
Magyar-Óvár községtől	1000 „
A M.-Óvári torna és vivőegylettől	2000 „
	<hr/>
összesen .	7000 „

még egyszer annyi kellene, hogy az építkezést meg lehessen kezdeni,

A vármegye köztörvényhatósági bizottsága ez okból a nagyméltóságu vallás- és közoktatástügyi m. kir. miniszteriumhoz fordult azon kérelemmel kegyeskedik a költségek fedezésére 7000 frtnyi államsegélylyel járulni s egyúttal Magyar-óvár képviselőtestületének azon kérését is meghallgatni, hogy a tornacsarnok építését elhalaszthassa azon időre, mikor a kir. gazdasági akadémiának kibővítése illetve egy harmadik tanfolyam felállítása iránt az országgyűlés képviselőháza határozand. Az esetben, ha az akadémiának kibővítése a mondott irányban engedélyeztetni fog, mire a szükséges lépések már megtörténtek, a város amugy is nagyobb szabásu építési terv tárgyalásába fogna bocsátkozni, a melybe azután a tornacsarnok létesítése is bele foglaltathatnék.

Erre f. évi febr. 23-án 27430. sz. a. a következő leirat érkezett a kegyes-tanítórend főnökségéhez : „Mosonmegye közönsége által a magyar-óvári kath. gymnasium mellett szükséges tornacsarnokra vonatkozólag tett felterjesztést, 1892. évi aug. hó 14-én 19349. sz. a. kiadott irataim kapcsán, visszázólag azzal küldöm meg Főtisztelendőségednek, hogy ön e tornacsarnok költségeihez az esetben, ha a kellő fedezetet a törvényhozás tárczám 1895. évi költségvetésének keretében javaslatomra meg fogja adni, 3000 frt államsegélylyel hozzájárulni kész vagyok.

Annak megjegyzése mellett, hogy egy a gymnasium igényeinek megfelelő s teljesen felszerelt tornacsarnokot tapasztalásom szerint 8—9000 frt. költséggel bizonyára ki lehet állítani : felkérem Főtisztelendőségedet, hogy az ügyet kezébe vevén, a szükséges intézkedéseket megtenni sziveskedjék, hogy e csarnok mielőbb való felállítása immár biztosított legyen. Gr. Csáky.“

A kilátásba helyezett államsegélylyel együtt tehát 10.000 frtnyi összeg, állana rendelkezésünkre, s ezzel a csarnok építése meg volna kezdetű, ha a város a szükséges telekre vonatkozólag végleg határozhatna. Ezen határozatot azonban késlelteti ama körűlmény, hogy a folyamatban lévő elemi iskola államosítása a várost abba a helyzetbe is hozhatja, hogy új iskolaépületet kell emelnie, és akkor a tornacsarnok építését is könnyebben s jutányosabban keresztűlviheti.

Az ügy ily állása mellett sok huza-vona után végre biztos a kilátás,

hogy az óvári gymnasium növendékei egy-két év múlva ezélszerü s állandó tornaacsarnokban gyakorolhatják a tornászatot. —

A magyar-óvári kegyes-tanítórendi gymnasium másfél századual tovább terjedő fennállásában, mint az elmondottakból kivehető, sok változáson ment keresztül, sokat nélkülözött s szegénysége miatt kénytelen volt két izben is bezárni kapuit. Mindkét izben újra feléledt megint, mert mindig akadtak pártfogói, kik megélhetési feltételeit ujból meg ujból kiküzdötték.

A jó Isten Calasanzi sz. József közbenjárására megóvta az intézetet a multban s meg fogja védeni a jövőben is, ha a haladó korrall a rend érdemeit tagjainak buzgalma s a művelődés áldásait ez iskola növendékeinek hálája nem csökkenteni, hanem gyarapítani fogja.

Adja Isten, hogy úgy legyen! Ezt kívánja a kis alföld érdeke s Mosonvármegye minden hű fia.

II.

FENTARTÓI ÉS JÓTEVŐI.

a) Fentartói.

A gymnasium alapítványa, mint láttuk, már kezdettől fogva oly csekély volt, hogy a piaristáknak a legnagyobb nélkülözésekkel kellett küzdeniök és hogy két ízben még így sem sikerült megakadályozniok a tanintézet megszüntetését, illetőleg felfüggesztését.

Valahányszor egy-egy új osztály felállításáról, a tanárok jobb ellátásáról, vagy új tantárgynak életbeléptetéséről volt szó, mindannyiszor a válság útjára került volna ez intézet, ha nem találkoztak volna áldozatkész férfiak, kik minden lehetőet elkövettek, hogy az idő és haladás kívánta követelményeknek megfelelő anyagi segély előteremtessék. Ily állandó jóakarói s fentartói a magyar-óvári gymnasiumnak :

1. Mosonvármegye. A megye közönsége mindenkor kész volt áldozni annyit, amennyit lehetett, és ha a szükségletek kifogtak erejéu, nem nyugodott addig, míg nagylelkü pártfogókra, áldozatkész adakozókra nem talált.

Igaz, hogy hozzájárulásai által mindig csak a legnagyobb szükségot hártotta el, hogy áldozatai csak esetről esetre segítettek az intézet bajain és hiányain, de ez nem szükkeblüségből, hanem a körülmények kényszerítő hatásából eredt.

Mosonmegye ma is 1210·25 frttal járul évenként a tanintézet költségeihez, 4000 frtot kész adni az építendő állandó tornacsarnokra és bizonyára a jövőben sem fog elzárkózni oly áldozatoktól, melyek egyetlen középtanodájának fennállását s felvirágzását biztosíthatják.

2. Magyar-Óvár városa szerény anyagi viszonyainál fogva nem tehet annyit, mint a mennyit tenni óhajtana, vagy érdekei megkövetelnének. Áldozatai azért annál becesebbek. Időnkint magára vállalta az iskolai épületnek tatarozását, egyes helyiségeinek átalakítását és felszerelését, a nyári tornatér-

nek s ujabban egy uszodának berendezését. Áldozott a humaniőrak osztályainak és a gymnasium I. osztályának felállítására 1785 frtot úgy, hogy a tőkét magánál tartotta s annak 5°/_o-os kamataival járul évenként a tanintézet fenn-tartásához.

Jövőben kész telket adni az építendő tornaacsarnokra és 1000 frttal járulni az építési költségekhez. —

3. A kegyes-tanítórend. Különösnek látszik, hogy a rend, mely az alapítvány értelmében csak a gymnasium vezetésére s tanerőkkel való ellátására vállalkozott, ma és már évek óta az intézet fentartói között foglal helyet. A szegény, teljesen vagyontalan rend, mely az óvári ház szerzetes tagjait kezdetben nem óvhatta meg a nélkülözésektől még a 18. század végén sem, hanem csak az óvárit, hanem majdnem valamennyi intézetét segélyezi, az évről-évre szaporodó sokoldalú igények daczára is. Hogy ezt teheti, hogy a jelen század elejétől nemcsak szellemi, hanem anyagi áldozatokkal is szolgálhatja a hazai tanügyet, azt nemcsak egyesek nagylelkű adományainak, hanem kiválóan I. Ferenc halhatatlan nagy királyunk kegyességének köszönheti. I. Ferenc apostoli királyunk 1807-ben július hó 10-én kiadott oklevéllel az egykori fehérvári koronaörség javadalmait adományozta a piarista-rendnek.

A rend az így nyert birtokot tőle telhető szorgalommal és lelkiismeretes takarékossgal kamatoztatta nemcsak saját roppant szegényes helyzetének javítására, hanem különösen a nagyobb részben csak igen szegényesen alapított tanintézeteinek fentartására, felvirágoztatására.

A magyar-óvári gymnasium az elsők között volt, mely a rend segélyeit évről-évre fokozott mértékben kezdte igénybe venni. Eleinte 100, majd 200, 300, 400 és 500 frtnyi segélyt kapott, míg 1880-tól kezdve már 1000—3000 frtra emelkedett a központból nyert segély.

Ha most hozzá vesszük, hogy a kegyes-tanítórend a magyar-óvári társáznak tulajdon birtokát képező közel 4000 frtnyi misealapítványainak, 24,000 frtnyi szerzeményi tőkéinek kamatait és ingatlanainak évi 1300 frtnyi jövedelmeit szintén e tanintézete javára fordítja, kiderül, hogy a kegyes-tanítórend ma körülbelül 5000 frttal járul évenként az óvári gymnasium fentartásához.

Az említett adatok hangosan szólnak a rend áldozatkészségéről; azokat azonban sem dicsekvés, sem panaszképen nem közöljük, hanem tisztán csak oly czélből, hogy az illetékes körök méltánylását kiérdemelhessük, hogy nyíltan és sajnálattal bevallhassuk, miszerint a rend nagyobb áldozatokat hozni aligha lesz képes, ha a többi 23 tanintézetét elhanyagolni vagy kezéből kibocsátani nem akarja.

A magyar-óvári gymnasium fentartására szolgálnak az említett évi járulékokon felül még:

a) Az alapítványi tőkék kamatai, melyekről a következő kimutatás ad számot:

Az alapító neve s az alapítvány célja	Az eredeti alapítványi összeg		Apadás vagy vesztéség*)		A tőkék jelenlegi állása		Évi jövedelem	
	frt	kr	frt	kr	frt	kr	frt	kr
Zsidanics István és neje- nek gymn. alapítványa	12000	—	10524	75	1475	25	59	01
A szónoklati és költészeti osztályokra tett többek alapítványa	9023	—	956	90	8066	10	392	40
Az I. gymn. osztályra tett többek alapítványa	6846	70	—	—	6846	70	281	61
Szále János alapítványa tanszerekre	2500	—	—	—	2500	—	105	—
Összesen	30369	70	11481	65	18888	05	838	02

6) A tandíjak. Az óvári gymnasium tanulói rendes tandíjat csak 1777-től kezdve fizettek, addig határozott tandíj nem volt s a familiatio ezimén is csak a jobb módú tanulók fizettek némi csekélységet az iskola tisztogatására és fűtésére.

A tandíj, beleértve a későbbben kivetett felvételi díjat is, az említett évtől kezdve folytonosan emelkedett. Eleintén 2, aztán 3, majd 4 frt, — a hetvenes években 8—14 frt volt, s 1883-tól kezdve 20 frtot fizetnek a tanulók. A tandíjak jövedelme kezdetben csak a fűtés és tisztogatás költségeire, későbbben az osztályszükségletekre, majd az énektanító díjazására fordított. A felvételi díjat, melyet eleintén csak a gymnasiumba először lépő tanulók fizettek s melyet 1891/92 óta már minden tanuló tartozik fizetni, kizárólag a tanszerek beszerzésére használták. Az 1883. év óta szedetni szokott 18 frtnyi tandíjat a rendről-évről a gymnasium fentartására használja fel, fizetvén a rajz- és tornatanítók díjait, valamint az évi értesítők nyomtatási költségeit, mert az ez utóbbi célra fejenként szedett 50 kr. díjak soha sem voltak elegendők. A befolyt tanfelvételi díjnak évi átlagos összege a három utolsó évben 1875 frtra tehető.

*) A tőkék ezen apadása onnan van, hogy az alapítvány egy része felhasználott az építkezésekre, másik része pedig devalvatio és reductio következtében vészett el.

b) Jötevői:

„A jótettnek nem kezdete, hanem végezte érdemel dicséretet“ — mondja sz. Jeromos, és igaza van, mert ki nem tapasztalta volna, hogy a magában csekélynek látszó áldozat, egy igénytelen jótétemény, mily gazdag lehet eredményekben, mily áldásos lehet másod vagy többed magával.

A magyar-óvári gymnasium története is beszél ily tapasztalatokról. Jötevői között van igen sok, kik csekélységeknek látszó adományaikkal hiányt pótoltak és szükségét fedeztek, kik összehatásukban lehetővé tették, hogy a tanintézet fennáll, hogy zavartalanul teljesítheti nagyfontosságú feladatát. A tanintézet e jötevőiről szándékozom e helyen megemlékezni, hogy a hála érzelme ne csak ápolást nyerjen, hanem ápolva s gyakorolva utánzásra is serkentsen.

A már említett nagylelkű alapítókön s fentartókön kívül vannak az inézett jötevői között olyanok, kiknek adományai a jelzett alapítványokat megteremtteni segítették vagy növelték, — olyanok, kik adományaikkal az iskolának folyó költségeit viselni megkönnyítették s végre olyanok is, kik a gymnasium tanszereit s könyvtárait gyarapították.

1. Az egyes alapítványokhoz hozzájárultak: Albert szász-tescheni kir. herczeg 1000 frttal. Nunkovics András, a gymnasium tanulói segélyalapjának megteremtője, 1798-ban 6000 frttal. Zsidanics István és neje, — 1736. és 1740-ben 756 frttal. Exner Juliánna 1813-ban 1000 frttal. Eszterházy, Kázmér gróf — 1821-ben 100 frttal. Zichy Károly gróf, — 1859-ben 420 frttal. Eszterházy Miklós herczeg — 1821-ben 1050 frttal. Zichy Henrik és Bódog grófok — 1867-ben 105—105 frttal. Bethlen Gábor gróf — 1867-ben 420 frttal. Szalé János — 1870-ben 11260 frttal. Sztélik Ferencz volt mosonmegyei alispán, — 1858-ban 1347·50 frttal. Holczler Ferencz — 1820-ban 336 frttal. Osztermayer Károly, mosoni lakos s a gymnasium egykori növendéke és convictora 1891-ben 2000 frttal. Króner Lajos volt mosonmegyei alispán — 1889—1890-ben 215 frttal. Hauzer F. — 1863-ban 105 frttal. Piller család — 1859-ben 210 frttal. Manninger János 1848-ban 42 frttal. Sötér Teréz 1876-ban 60 frttal. Peck Ágoston, k. r. áldozópap s az óvári gymnasiumnak volt tanára 1887-ben 105 frttal; több pártfogó — különböző dőben 6573·12 frttal, egyes rendtagok hagyatéka és a társháznak megtakarításai — 18000 frttal.

2. Azon jötevők közül, kiknek adományai a folyó költségekre, u. m. a szükségessé vált építkezésekre, vagy a ház tagjainak jobb ellátására használtattak fel, a legmélyebb hálával említendő a magyar-óvári főherczegi uradalom, mely a legrégibb időktől kezdve évenként 100—250 frtnyi segélyben részesítette s részesíti ma is a magyar-óvári piaristákat.

3. A gymnasium tanszereinek gyarapítására adakoztak:

α) Készpénzt: „A moson-megyei takarékpénztár M.-Óvárrott“ czimű részvénytársaság: 1872—1873. és 1882—1894-ig összesen 736 frtot. A nezsideri takarékpénztár: 1888—1894-ig összesen 200 frtot.

β) Könyveket: A vallás és közoktatásügyi magy. kir. Ministerium. Grosser János, az intézet volt igazgatója s később a rend főnöke, 250 kötet könyvet adott a ház könyvtárának. Szabó Ferencz, Torontál-m. német-eleméri r. k. plébános, 1893. és 1894-ben közel 200 frt értékű — jobbára történelmi — könyvet ajándékozott a gymnasium tanári könyvtárának. Boldogult Steiner Márton, győri apát-kanonok, mint magyar-óvári esperes-plébános A kegyes tanítórend kormánya. A pannonhalmi főapátság. A győri káptalan. Dr. Németh Antal, kir. tanácsos, s tank. kir. főigazgató. Libits J. 60 kötet, — többnyire hittudományi — könyvet a házi könyvtárnak. Manninger János, m.-óvári esperes-plébános és sz. széki ülnök. Stehlik Ferencz, m.-óvári lakos 200-, Prix Ferencz, darnói plébános 87- és Seper Antal, megyei tisztviselő 60 kötetet, a társház könyvtárának. Végre az orsz. m. kir. statisztikai hivatal és a következő könyvkiadók és kereskedők: az Athenaeum-, a Franklin- és Pallas részvénytársaságok, — Eggenberger, Heckenast, Lampel, Lauffer, Singer, Stampfel és Wolfner.

Jelentékenyen gyarapodtak a könyvtárak az által is, hogy az óvári rendházban elhúnyt rendtagok könyvei is itt maradtak.

γ) Természettudományi s földrajzi tanszereket ajándékoztak: Titius Pius, Pirano városában tartózkodó magyar származású minorita-rendű szerzetes. Boldogult Simon Gyula, Mosonmegye volt kedves főispánja. Balás Árpád, kir. tanácsos és a kir. gazd. akadémia jelenlegi igazgatója. Peck Ágoston, a gymnasiumnak volt buzgó természetrajz-tanára. Fetti György, r. k. plébános. Neidhardt Károly és Kőnegh Frigyes urak.

δ) A rajzszeretők 1893-ban részesült nagyobb szerű ajándékban a nm. vall. és közokt. ügyi m. kir. ministerium részéről.

ε) A pénz- és ércmgyűjteményt gyarapították: Merényi Kálmán, dr. Spuller József, Sabatka Mihály, Drajkó Béla, Iváncsi Ede, Krolopp János és boldogult Richter Rudolf, a társháznak egykori főnöke.

Fogadják a mélyen tisztelt jöltevők ez úton is a tanintézet halás köszönetét, a jobb létre költözött kegyes pártfogókról emlékezés pedig ékesítse az iskola történetének eme szerény lapjait is! —

III.

JELLEGE, IRÁNYA, OSZTÁLYAINAK SZÁMA, PECSÉTJE ÉS FELÜGYELETE.

A magyar-óvári közléptanoda jellege mindenkor római katolikus volt és a magyarországi kegye-+tanítórendiek vezetése alatt állott. A tornát, egy-két évig a rajzot, a francziát és a műéneket rendszeren világi tanárok kezelték, és a nem r. k. vallású tanulókat saját hitoktatóik tanították a vallástanban.

Az iskola iránya mindig gymnasium volt ; 1845—1850-ik királyi gymnasiumnak nevezték, máskor mindig „a kegyestanító-rendiek vezetése alatt álló“ nagy kath. gymnasiumnak ezimezték.

A gymnasium osztályainak számát s a tanulóknak tanítási csoportokba való osztását az évek folyamán az allább álló táblázat tünteti fel.

Iskolai év	Az osztályok és csoportjainak elnevezése	Osztályok száma	Megjegyzés
1740—1760.	I. csoport. Legentes Declinatistae Comparatistae. Coniugatistae. Minores parvistae. Maiores parvistae Principistae. II. cs. Grammatistae. Syntaxistae.	2	A tanítás már az első évben két osztályban folyt, s a tanulók a magukkal hozott ismeretek szerint csoportosítottak
1761—1777.	I. cs. Minimistae, Declinatistae Comparatistae. Coniugatistae. Minores parvistae. Principistae. II. cs. Grammatistae. Syntaxistae III. csoport Poëtae. Rhetores.	3	A 1777-ben megszűnt az úgy nevezett régi rendszer
1778—1779.	I. cs. Grammatistae anni I II. cs. Grammatistae anni II. III. cs. Grammatistae anni III.	3	Az 1776/7 végén megszűnt a humanisták osztálya

Iskolai év	Az osztályok és csoportjainak elnevezése	Osztályok száma	Megjegyzés
1780	I. cs. Grammatistae anni I. III. cs. Grammatistae anni III.	2	A II. osztályra egy tanuló sem jelentkezett.
1781—1788	I. cs. Grammatistae anni I. II. cs. Grammatistae anni II. III. cs. Gammatistae anni III.	3	Az 1787/8. isk. év végével megszűnt a gymnasium.
1789 - 1799	—	—	A gymnasium szünetelt.
1800 - 1801	I. cs. Grammatistae anni I. II. cs. Grammatistae anni II. III. cs. Grammatistae anni III.	3	Mind a három nyelvtani osztály egyszerre nyitott meg 82 tanulóval.
1802—1806	I. cs. Principistae II. cs. Grammatistae III. Syntaxistae IV. cs. Poëtae. Rhetores	4	A gymnasium kibővült a humanoriák osztályával.
1807—1821	I. cs. Grammatistae II. anni II. cs. Grammatistae III. anni. III. cs. Grammatistae IV. anni IV. cs. Humanitatis cl. I. anni V. cs. Humanitatis cl. II. anni	5	Az I osztály növendékeit a népiskola legfelsőbb osztályában készítették elő.
1822—1844	I. cs. Schola grammatica anni I. II. cs. Schola grammatica anni II. III. cs. Schola grammatica anni III. IV. cs. Schola grammatica anni IV. V. cs. Schola humanitatis anni I. VI. cs. Schola humanitatis anni II.	6	Az 1821—22 isk. év elején életbe lépett az — addig az elemi iskolához esatolt — I. grammatikalis osztály.
1845 - 1849	I. csoport. Első nyelvtani osztály II. cs. Második „ osztály III cs. Harmadik „ osztály IV. cs. Negyedik „ osztály V. cs. Költészeti „ osztály VI. cs. Szónoklati „ osztály	6	Az 1848 - 49 isk. év végén a gymnasium felfüggesztett

Iskolai év	Az osztályok és csoportjainak elnevezése	Osztályok száma	Megjegyzés
1850—1854	—	—	A gymnasium fel volt függesztve.
1855	I. Classis	1	A visszaállított gymn. I. osztályában behozatott a német tannyelv.
1856	I. Klasse II. Klasse	2	
1857	I. Klasse II. Klasse III. Klasse	3	
1858—1860	I. Klasse II. Klasse III. Klasse IV. Klasse	4	
1861—1894	I. osztály II. osztály III. osztály IV. osztály	4	Eleintén a magyar és német, 1861-től csak magyar tannyelv használtatott

A gymnasium pecsétje. Hivatalos pecsétet az óvári gymnasium csak 1761 óta használt s ezt a tanintézet Schiemer Ferencz nagylelkiségének köszönhette. A gymnasium történetében közetkező szavakkal van ezen ajándék megörökítve: „Perillustris et generosus Franciscus Schiemer ex singulari, sibique innata liberalitate atque coniugi in Scholas Pias propensione Sigillum, quo hactenus annis facile vicenis caruerunt, expensis sponte oblatis curavit.“

Meddig használták e pecsétet s milyen volt, azt megállapítani nem lehet. Az újabb és ma is használatban lévő pecsét az 1778-ik évszámot viseli. A sárga rézbe véselt, 33 mm. átmérőjű s erős vasfogantyuba szilárdított kőralaku pecsétnyomó balról — két körvonal között — jobbra futó s csillag által elválasztott következő egyszerű felirattal van ellátva: Sigillum Gymnasii M. Ovariensis.“

Közepén a tudomány és művészet nemői, a megkoszoruzott Apollo és Minerva láthatók, alattuk pedig az évszám.

A felügyelet jogát Mária Teréziáig a kegyes-tanítórend kormánya gyakorolta, megállapítván az iskola tantervét, kijelölván a tanintézet elöljáróját – a praefectust, később igazgatót és kinevezvén a tanárokat. A tanintézet működéséről nemcsak az időközönként bekövetelt jelentésekből szerzett magának tudomást a rend főnöke, hanem hivatalos látogatásai alkalmával mindenkor személyesen s a hely színén is meggyőződött arról, hogy a káptalani határozatok, s a rendkormánynak tanügyi intézkedései nyertek-e kellő elintéztést. A magyar-óvári társház története a következő rendfőnöki hivatalos látogatásokról tesz említést:

1761. június 13-án és 1764. május 20-án Tapo'csányi Glycer, 1768. okt. 16-án és 1771. febr. 7-én Orosz Zsigmond, 1784. febr. 19-én Conrádi Norbert, 1804. jun. 2-án Dományi Márk, 1806. máj. 26-án Egerváry Ignác, 1810. jun. 14-én, 1815. jun. 17-én és 1820. jun. 6-án Bolla Márton, 1833. máj. 2-án, 1846. ápr. 26-án Grosser János, 1857. ápr. 27-én Nagy Péter, 1861. máj. 9-én Purgstaller József, 1868. ápr. 6-án Somhegyi Ferencz, 1887. máj. 26-án Kalmár Endre és 1893. okt. 28-án Léway Imre rendfőnökök.

Az 1776. évben a magyar királyi helytartótanács által kiadott, a középiskolák szervezését megállapító rendelet értelmében Mária Terézia királynőnk 9 tankerületre osztotta be az országot a közoktatás tekintetében. A magyar-óvári gymnasium rendszeren a győri tankerülethez tartozott, kivéve, mikor II. József idejében csak 4 tankerület volt és M.-Óvár a pécsihez és 1849-ben a pozsonyihoz csatoltatott. A császári kormány alatt a soproni cs. kir. katonai kerülethez volt beosztva.

Az 1776-ik évtől kezdve tehát következő főigazgatói voltak a magyar-óvári gymnasiumnak: 1776—1784 Niczky Kristóf gróf a győri tankerület-, 1785—1889. Vay István és 1799—1801. Novák Krizosztom a pécsi-, 1802-1817 Paintner Mihály, 1818—1824-, Fejér György-, 1825—1844. Dresmitzer József-, 1845—48. Deáky Zsigmond a győri, 1849—50 Sterne Ferdinanda soproni katonai kerület tanfelügyelője,¹⁾ 1855—1860 Greschner János, kr. áldozó pap, kir. tanácsos, a soproni katonai kerület tanügyi biztosa-, 1861—1877 Kádas Rudolf, prémontrei kanonok, kir. tanácsos, és 1878. — dr. Németh Antal, kir. tanácsos, szintén a győri tankerület kir. főigazgatója —

¹⁾ 1849—50 a tankerületek feloszlásával a főigazgatósági hivatalok megszűntek s ezek helyett cs. kir. kerületi felügyelőségek szerveztettek; az óvári gymnasium a pozsonyi kerülethez került.

IV.

TANNYELVE.

A gymnasium tannyelve kezdetben és az 1783. év végeig a latin volt, mert a gymnasiumi tanításnak főcélja az volt, hogy a tanuló a latin nyelvet, mint a műveltség alapfeltételét, minél előbb elsajátítsa. Az 1784-ik évi május 18-án 11.409. sz. a. kelt patens értelmében — mely szerint ama körülmény, hogy Magyarországon a latin az oktatási nyelv, azt igazolja, hogy a magyar nemzet még nem bír kellő szellemi érettséggel s nincs irodalmi nyelve — továbbá, mivel a Magyarországon beszélt nyelvek közül a magyart legkevésbé lehet köznyelvnek tekinteni, azért hivatalosnak egyedül csak a németet lehet kiszemelni, mert ez a monarchia és a hadsereg nyelve, — behozatott a német nyelv, a hivatalokba és ugyanazon évben az iskolákba is. Az iskolákban a helytartótanácsnak 1784. évi okt. hó 3-án 42.629. sz. a. kelt leirata rendelte el a német nyelvet oktatási nyelvül, azt irván, hogy ő Felsőége az országban tett körutja alkalmával sajnos tapasztalta, miszerint a német nyelvet az országban kevés buzgalommal és fogyatékosan tanulják, miért is hivatkozással az 1784. évi aug. 2-án 18.420. sz. a. kelt rendeletre meghagyatik, hogy a jövő tanévtől kezdve fel nem vehető azon tanuló a latin iskolába, a ki németül nem tud, és ugyanez évtől kezdve a grammatikalis iskolák oktatási nyelve multhatatlanul a német legyen. 1784—85-től kezdve tehát németül folyt az oktatás az óvári gymnasiumban, s ennek, valamint az ugyanekkor behozott tandíjfizetés kötelezettségének lehet tulajdonítani, hogy a magyarajku és szegényebb sorsu tanulók el-el maradtak, s a gymnasium az 1789-ik évben teljesen megszűnt. II. Lipót a német nyelv helyett, mely iránt oly nagy volt az ellenszenv a hivatalokban ép úgy, mint az iskolákban, behozta ismét a latin nyelvet oly módon, hogy a humaniorákban a latint, a nyelvtani osztályokban azonban a magyart használhatták.

I. Ferencz apostoli királyunk uralkodásának 7. évében nyílt meg újra az óvári gymnasium és pedig már azon jogosultsággal, hogy a magyar nyelvet mint rendes tantárgyat taníthatta s oktatási nyelvképen a latin mellett a magyart is gyakorolhatta.

Ez az állapot megmaradt 1844-ig, amikor V. Ferdinánd ő felsége elhatározása folytán a helytartótanács július hó 24-én 27215. sz. rendeletével

kimondja, hogy a magyar nyelv az óvári gymnasiumban is oktatási nyelvnek vehető oly módon, hogy a syntaxis ornata, a rhetorika és poësis, a görög és római archeologia ezentul is latin nyelven, a többi tantárgy, még a latin nyelv is, magyarul tanítandó.

A helytartótanácsnak 1845. évi jan. 14-én 2283. sz. a. kelt rendeletével behozatott a magyar nyelvnek kizárólagos használata az ügykezelésben is, csak az a sajnós dolog, hogy iskolánkban nem sokáig hangoztathatták szép nemzeti nyelvünket. Zivataros idők jöttek, ezekre gyász következett s nemzeti nyelvünk 1850-ben ismét leszorítottatott jogos helyéről.

A soproni katona-kerületi es kir. ministeri biztostól már 1850 évi márczius hó 15. 91. sz. a. a következő leirat érkezett az óvári gymnasium igazgatóságához : „ Aus dem am 4. März l. J. eingesendetem Verzeichniss der Lehrgegenstände und Manuscripte, die anschliessend rüchfolgen, habe ich ersehen, dass beim Altenburger k. k. Gymnasium durchgehends die Lehrsprache die ungarische sei. Indem auf solche Weise dem Bedürfnisse der Bevölkerung (welche deutsch ist) und den Bestimmungen der Grundsätze über die prov. Organisation des Unterrichts wesens in dem Kronlande Ungarn nicht entsprochen ist, sehe ich mich veranlasst, zu verordnen : dass vom Schuljahr 1850 - 51 angefangen die obligate Schulsprache in allen Klassen des k. k. Altenburger Gymnasiums die deutsche zu sein habe, dagegen die ungarische Sprache als unobligates Sprachstudium am Gymnasium zu lehren sei.

Ich bestimme den Anfang des nächsten Schuljahres als den Zeitpunkt des Beginnes dieser Anordnung, damit in der Zwischenzeit die etwaigen Hindernisse des Mangels an deutschen Schulbüchern und der Professoren, welche der deutschen Sprache hinlänglich mächtig sind behoben werden können.

Es wird im Laufe des 2-ten Semesters der k. k. Herr Schulinspektor Sterne durch mich beauftragt sich zu überzeugen, welche Vorbereitungen von Seite der Schuldirection zur Ausführung meiner Anordnung getroffen wurde. Hauer.“

Ezzel elrendeltetett ugyan a német nyelv behozatala, csakhogy egyelőre még sem nyert ápolást, mert a gymnasium az 1850. évi szept. hó 9-én 1354. sz. a. kelt rendelettel felfüggesztetett.

Az 1854 - 55. isk. évben újra megnyílt óvári gymnasiumban a nyelvi viszonyokat az 1855. évi jan. hó 1-én 2452. sz. a. kelt ministeri szabályzatnak következő paragraphusai határozták meg :

§. 1. Die deutsche Sprache ist an allen Gymnasien als unbedingt obligater Lehrgegenstand in allen Klassen zu behandeln.

§. 2. Auch da, wo die deutsche Sprache nicht die Muttersprache der Schüler ist¹⁾, sind sobald die Schüler sie in so weit erlernt haben, dass sie

---

¹⁾ Az óvári gymnasium azok közé soroltatott, hol a tanulók többségének anyanyelve a német.

sie ohne Schwierigkeit verstehen, wenigstens einige Gegenstände deutsch, und auf Grundlage deutscher Lehrbücher zu lehren. Auch ist es wünschenswerth, dass mit dem Gebrauche der deutschen Sprache beim Unterrichte schon im Untergymnasium begonnen werde, was schon jetzt keinem Anstande unterliegen kann, wo die Schüler in der Hauptschule bereits einigen Unterricht im Deutschen erhalten, oder wo sie Gelegenheit haben¹⁾ sich dieser Sprache als Umgangssprache anzueignen.

§. 3. Nebst der deutschen Sprache ist da, wo eine andere Sprache²⁾ Muttersprache der grossen Mehrzahl der Schüler ist, auch diese als unbedingt obligater Gegenstand durch alle Klassen für alle Schüler zu behandeln.

§. 4. Die Muttersprache der überwiegenden Mehrzahl der Schüler, ist als Unterrichtssprache jedenfalls in solange anzuwenden, als nur durch sie ein gründliches Verständniss ermittelt werden kann.

§. 5. Mehr als zwei lebende Sprachen können niemals an einem Gymnasium als Unterrichtssprachen gebraucht werden.

Ezen szabályzat értelmében egyes tantárgyakat magyarul, nagyobb részét németül tanulták, rendszeren a német ajku tanulók. A magyar ajku növendékeknek többnyire meg volt engedve, hogy magyarul tanulhatták csaknem az összes tantárgyakat, de nem is mult el egyetlen egy főigazgatói látogatás sem anélkül, hogy ezért a tanári testület meg ne rovatott volna, mi több, még az is kifogás alá esett, ha a tanár egyet-mást magyarul akart megértetni a másképen nem tudó növendékekkel. — Elmult ez a szomorú idő is, és a 60-nas évek kezdete visszaállította nemzeti nyelvünknek törvényes jogait.

A magyar királyi helytartótanács 1860 évi nov. hó 24-én 35.409. sz. a. kelt leiratában azt jelezte, hogy Ő cs. kir. apostoli Felségének legfelsőbb elhatározására a magyar nyelv Magyarországon minden közigazgatási és törvénykezési hatóságánál mint ügykezelési és hivatalos nyelv — mind a belső szolgálatban, mind a kölesönös érintkezésben — visszaállított. Egyúttal jelentés tételre szólította fel az iskolafentartókat és az intézetek igazgatóit, valjón minő módosítások mutatkoznak kívánatosoknak vagy szükségeseknek a nyilvános középtanodáknál az eddig használt tannyelvre nézve. E felszólításra a kegyes-tanítórend főnöksége 1860. évi december hó 8-án 145. sz. a. a következőkben terjeszti fel jelentését a magyar-óvári gymnasiumot illetőleg: „Mintán Ő cs. kir. apostoli Felségének 1859-ik évi július 20-án közzétett legfelsőbb elhatározásainál fogva a gymnasiumokban használandó tannyelv körüli intézkedés azokra bízott, kiket ama tanintézetnek fentartása s illetőleg tanárokkal való ellátása illet, ezen engedély alapján a kegyesrend főnöksége abból az elvből kiindulva, hogy a tudomány cél, a nyelv eszköz, és hogy nem észszerű a cél az eszköz kedvéért feláldozni, úgy intézkedett, hogy a

¹⁾ Mint Óvárott is.

²⁾ Óvárott a magyar.

magyar vidékbeli gymnasiumokban az oktatási nyelv egyáltalában a magyar legyen. . . A magyar-óvári gymnasiumban megmaradt a már előbb elfogadott vegyes nyelv, tudniillik a német és magyar . . . Purgstaller. Rendfőnök.“ A rendfőnöki felterjesztéssel megegyezőleg nyilatkozott ugyan a gymn. igazgató a többi fentartó nevében is, de már a következő év záró tanácskozásában, azt határozza a tanári testület, hogy oktatási nyelvnek egyedül a magyart fogják használni.

Erre vonatkozólag a m. kir. helytartótanács 1861. évi október hó 21-én 58.244 számú rendeletével az óvári gymnasiumot azok közé sorolta, melyeknek oktatási nyelve egyedül a magyar lehet.

Nemzeti nyelvünk így végleg visszaállítván régi jogaiba, elfoglalta helyét, s a tanítás ez időtől fogva magyarul folyik zavartalanul egész a mai napig.

A gymnasium I. osztályába ugyan még ma is kerülnek egyes ifjak, kik a magyar nyelvet csak hiányosan vagy épen nem birják, de ezek egy év alatt már törlik a nyelvet s 2—3 év alatt annyira viszik, hogy a tankerületi kir. főigazgató 1893. évi látogatása alkalmával érdemesnek találta a következőket megjegyezni :

„Az intézet lényeges vivmánya, hogy sok német fiu szépen megtanul magyarul, s e nyelvet szóban és írásban biztosan tudja használni.“

V.

TANTERVEI S EZEK MÓDOSÍTÁSAI.

Mint mindennek, mit egészszé kell alakítani, bizonyos előre megállapított terv szerint kell történnie: úgy a tanítást is csak úgy végezhetjük sikeresen, ha annak czélját szem előtt tartva, követésében rendet, fokozatot és kellő mérsékletet tartunk.

A magyar-óvári gymnasiumban követett tanítási terv ugyanazon változásoknak volt alávetve, mint az országnak legtöbb hasonló irányu tanintézetének tantervei. Figyelemre méltó, egymástól sokban eltérő tanítási tervezetek, melyek szerint a gymnasiumi tanítás menete intéztetett, módosult s változott, az óvári gymnasium fenállása óta a következők voltak:

1. A Mária Terézia előtti tanterv . . . . . 1739—1776.
2. A „Ratio Educationis“ tanterve . . . . . 1777—1805.
3. A második „Ratio Educationis“ tanterve . . . . . 1806—1849.
4. Az „Entwurf“ tanterve . . . . . 1850—1860.
5. A visszaállított helytartótanács tanterve . . . . . 1861—1867.
6. A m. kir. vallás és közoktatásügyi ministerium első tanterve . . . . . 1868—1870.
7. A m. kir. vall.- és közoktatásügyi ministerium második tanterve . . . . . 1871—1878.
8. A m. kir. vall.- és közoktatásügyi ministeriumak legújabb tanterve . . . . . 1879—.

1. A tanítás menete 1739—1776-ig.

A 18-ik században leginkább el volt terjedve a Jézus-társaságiak tanterve s ezt követték általában a piaristák is — elvül fogadván, hogy az ifjúságot nem sok, hanem alapos ismeretekkel kell ellátni.¹⁾

¹⁾ «Die Piaristen, welche, wie bemerkt, mit Beginn des achtzehnten Jahrhunderts neben den Jesuiten einen Einfluss gewonnen, eigneten sich auch Klassenfolge und Lehrmethode der Jesuiten in Bezug auf die alten Sprachen an; aber sie trugen daneben der ausgesprochenen Richtung der Zeit in so weit Rechnung, dass sie ausserdem Mathematik und Naturwissenschaften, Geographie und Geschichte in den Lehrplan aufnahmen.» Beer f. i. m. 268, 269. l.

Az általánosan követett tervet azonban a szükséghez s gyakran a helyi viszonyokhoz képest saját hatáskörükön belül módosították, rendfőnöki utasításokkal s rendi gyűlések határozataival szabályozták, vagy a rend egyes tagjai¹⁾ által készített módszerek szerint helyesbítették.

A végzendő tananyag nem volt szigoruan meghatározva, sem annak elvégzése szorosan az időhöz kötve, hanem az osztálytanár belátására bízva. A tanár a gyöngébb tanulóktól a legszükségesebbet, a tehetségesebbektől többet, előhaladásukhoz s hajlamukhoz mérten bővebb s több ismeretet követelt.

Az oktatás középpontját, mint a 18-ik században általában, a hit-erkölcsi tanítás képezte. A vallástan mellett a legnagyobb súlyt a latin nyelvre fektették. Ez volt az akkori tudományosság alapja s a műveltségnek legkiválóbb feltétele. A számtan és szépírás, mint a mely tantárgyaknak tanítását a köznap élet szükségletei sürgették, kiegészítették a középiskolának szorosan követelt tananyagát. A többi tantárgyakat u. m. a magyar-, német- és a görög nyelvet, a görög s római archeológiát és mythológiát, a természetrajzot, a történelmet és földrajzot csak a körülményekhez, a tanárok buzgóságához, sokszor kedvteléséhez és a tanulók igényeihez és szorgalmához képest kisebb-nagyobb terjedelemben tanították.

A grammatikai tanfolyamot eleintén kettő, későbbben három év alatt végezték a szorgalmasabb és érettebb tanulók, — a gyöngébbeknek tovább tartott. A tanárnak ugyanis szabad keze volt abban, hogy tehetségesebb növendékeit akkor bocsáthatta ki kezéből, a mikor ezek arra képeseknek bizonyultak és akkor szabadította meg osztályát olyanoktól, kik a többiek előhaladását gátolták, a mikor azt jónak látta.

A grammatikai tanfolyam tananyaga következőleg oszlott meg:

1. A legalsóbb osztályban (el. infima) a declinatiókon kezdték a tanévet s míg a gyengébbek az alaktan fokozatos tanulása mellett a mondatserkesztésnek főbb szabályait gyakorolták, addig a haladók a syntaxisba fogtak, fordítván Cicero válogatott leveleiből egyes részleteket.

A vallástanból tanulták a hitről szóló fejezeteket, az ó-szövetség történetét és Palesztina földrajzát.

A számtanból az első négy alapmiveletet — egész- és törtszámokkal, és a történelemből az Árpádházából származott királyok történetét tanulták.

A grammatisták és syntaxisták, kik eleintén egy osztályba jártak (el. media et suprema) átismételve a főnevek nemeiről szóló szabályokat, hozzáfogtak az igetan tüzetes tárgyalásához, tanulták az egyeztetésről szóló szabályokat és az esettant.

Olvasmányul szolgáltak a Grammatistáknak Phaedrus meséi, míg a syntaxisták Cornelius Nepos történelmi rajzait olvasták és fordították. Azonfelül

---

¹⁾ Bajtai: Methodus instituendae iuventutis apud Scholas Pias. — Cörver János báró: Methodus instituendae iuventutis apud Scholas Pias in Hungaria.

olvasták még mindkét osztályban Cicero nagyobb leveleit, s az itt nyert magyarázatok alapján gyakoroltatták a tanulók a magyar- és latin levélírásban.

Vallásbanól tanulták a szeretet- és reményről, az Ur imádságáról és a szentségekről szóló fejezeteket és az új-szövetség történetét.

A számtanból a tizedes törtek és az egyszerű hármasszabály tana volt ez osztályok tananyaga, míg a hazai történelmet folytatólag I. Ferdinándig tanulták. Ezeken felül tanulták a grammatisták hazánk s Európa földrajzát, a Syntaxisták a Chronológiát. —

A poéták a szótagok mennyiségéről és a verslábakról szóló szabályokat, a verssor és a versszak szerkesztésének módját tanulták. A költészet történetének rövid ismertetése mellett olvastak válogatott részleteket Cicero beszédeiből Ovidius, Vergilius és Horatius költeményeiből, utánozván a classikus formát magyar nyelven készített házi dolgozatokban.

Vallásbanól a rhetorokkal együtt hallgatták a keresztény igazságról szóló részt, valamint a vétkek és erények tanát.

Számtanból az arányokat és a kamatszámítást, természetrajzból az állatant — s a történelemből az ókor négy legrégebb monarchiájának történetét tanulták.

A rhetorok a stílistika részletes s a görög és római archeologia és mythologia kivonatos tárgyalása mellett olvasták Cicero beszédeit s válogatott részleteket Vergiliusból és Horatiusból.

Számtanból az előbbi osztály anyagának ismétlése mellett a láncztörtek szabályait, — természetrajzból a növénytant — s physikából a leggyakrabban előforduló tűnemények magyarázatát tanulták.

A szépirás minden osztályban ápolgatott; a magyar és német nyelvet a latin nyelvvel párhuzamosan gyakorolták. A görög nyelvet, és a mértani és építészeti rajzolás elemeit a humaniőrak fejlettebb és szorgalmasabb tanulói hallgathatták.

2. *A tanítás tervezete Mária Terézia idejében. (1777—1805-ig.)*

Mária Terézia királynőnk uralkodása korszakot alkot a magyar nevelésügy történetében.

A Jézus-társaság eltöröltetvén¹⁾, Mária Terézia a nevelés- és tanítás ügyét az állam érdekeibe vonta be, s rokonszenvét a kultúra iránt nemcsak áldozatkészsége, hanem helyes tapintata s bölcs mérséklete is bizonyítja.

Az 1776. évi aug. hó 12-én kibocsátott helytartósági rendelettel a kegyes-tanító rendieknek átadatott 22 gymnasium, melyekben azok XII. Kelemen pápa által még 1731-ben kiadott engedély alapján serdültebb és nemes származású ifjakat is taníthattak, mit előbb a jezsuiták beleegyezése nélkül nem tehettek.

¹⁾ 1773-ban XIV. Kelemen pápa által.

A piaristákat ez időben még ama kitüntetés is érte, hogy a már említett Bajtai és Cörver piaristák által készített tanítási módszerek alapul fogadtattak el a felsőbb rendeltre készített tanrendszerhez, melyet Ürményi József és Trsztyánszky Dániel 1777-ben állítottak össze, s mely ugyanazon évben jelent meg Bécsben „Ratio Educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas“ — ezim alatt.

A magyar királyi helytartótanács 1786-ban aug. 12-én adta ki a középiskolák szervezését megállapító rendeletét, mely szerint Magyarország — ide nem értve a kapcsolt részeket — nyolcz tankerületre osztatott. Niezky gróf, a pécsi és győri tankerület¹⁾ főigazgatója 1777. okt. hó derekán hívta meg kerületének igazgatóit Győrbe, hogy velök a központi megállapodások végrehajtása iránt értekezzenek.

A tanácskozások alapját képezte a „Ratio Educationis“ tanterve, mely szerint az iskola céljául kitűzetett, hogy első sorban neveljen s azután tanítson.

A középiskolák új szervezete is vallás-erkölcsi alapra lévén fektetve, komoly megállapodások tételtek az iránt, hogy a tanulók vallás-erkölcsi érzelmök ápolása és gyakorlása céljából naponkint sz. misét hallgassanak, vasár- és ünnepnapokon alapos hitelemzésben részesüljenek.

A hitelemzésre kiváló gond fordítottat, mert a tulajdonképeni hitoktatás itt történt, a mennyiben a vallástant rendes tantárgyként csak a kezdő gymnazistáknál tanították.

A „Ratio Educationis“ tanterve az óvári gymnasiumban az 1777—78. isk. évben lépett életbe és pedig először csak a schola latina vagy grammatica 3 osztályában.

A három grammatikális osztályban heti 20—20 órában tanítottak a) oly tantárgyakat, melyek minden tanulóra nézve kötelezők, — b) melyek valamennyi tanulóra hasznosak- és c) melyek csak egyes kiválóbb ifjaknak szükségesek vagy hasznosak voltak.

a) A kötelező tantárgyak voltak : a latin nyelv, számtan, helyes- és szépírás és a természetrajz.

A latin nyelv tanításának célja az lévén, hogy a tanulók azt szóban és írásban minél előbb elsajátítsák, e nyelv tanítására hetenkint 10—10 órát szántak.

Az I. osztályban különös gondot fordítottak a szóbőségre és azért a kis principistáktól szigoruan megkövetelték, hogy a nyelvtani szabályokon kívül az óráról-órára feladott vocabulumokat (megtanulandó szókat) is megtanulják, és pedig nem csak jelentményüket, hanem azok alkalmazását is a beszédben.

A II. osztályban a nyelvtani szabályok teljes elsajátítása mellett bővítették a szókincset — szószármaztatás, a lefordított s így teljesen átértett latin

---

¹⁾ Oda tartozott a magyar-óvári gymnasium is.

szövegnek szó szerinti és saját szavakkal való elmondása s az által, hogy a II. félévtől kezdve már minden tanulónak latinul kellett beszélni.

A III. osztályban a nyelvtan alapos átismétlése mellett olvastak a tanulók a szerzett szóbőség ébrentartása céljából szemelvényeket Plautusból, Terentiusból, Cicerónak, Senecának és Pliniusnak egyes leveleit s Historia Naturalisát, egyes részleteket Phaedrusból, Vergilius- és Ovidiusból. —

A számtan tanítására hetenkint 2—2 óra fordított minden egyes osztályban. A négy alapművelelnek egész- és törtszámokkal való begyakorlásán kívül ismertették a császári királyi tartományokban forgalomban lévő pénznemeket s a nálunk használatban lévő súly- és hossz mértékeket. A hármasszabály s kamatszámolás titkaiba már csak az ügyesebb s azon tanulókat vezették be, kik a grammatikális osztályok befejezése után tanulmányaikat tovább folytatni nem kívánták.

A természetrajz szintén heti 2—2 órában nyert osztályonként ápolást. Az I. osztályban ismertették a négylábú házi- és vadállatokat, a házi szárnyasokat; a madarakat, halakat, hüllőket, rovarokat és férgeket hasznosságuk és kártékony voltuk szerint.

A II. osztályban tanították a növénytant, ismertetve a hazai hasznos növényeket, a gabona és takarmányféléket, gyümölcs- s erdei fáinkat s a hazánkban meghonosított növényeket.

A III. osztály természetrajzi tananyagát az ásványtan képezte: tanultak egyes savakat és sókat ismerni, leírták a kőszövetet, az érczeteket, és a nemes kőveket.

A szép- és helyesírás csak az I. osztályban tanították heti 2 órában.

1. A hasznos tantárgyak közül csak a földrajzot tanították minden osztályban heti 2—2 órában.

Az I. osztályban ismertették a Magyar birodalom felosztását kerületek s vármegyék szerint, az egyes megyék és városok leírását, különösen Moson vármegyét, melyből kiindulva beutazták térképen a szomszéd megyéket s megtanulták ezek hely-, hegy-, viz-, népességi s nemzetgazdasági viszonyait.

A II. osztályban kiterjesztették e térképutazásokat az egész Magyarországra és kapcsoló részeire.

A III. osztályban pedig az örökös tartományok, Ausztria-, Belgium és az uralkodóház olasz birtokainak s Európa többi államainak földrajza tárgyaltatott.

A történelmet a II. és III. osztályban tanították heti 2—2 órában.

A II-ikban tanulták a görögök és rómaiak történetét és a III-ikban hazánk történelmét, különösen figyelmet fordítva azon motívumokra, melyek által a fogékony ifjúságot a király iránti hűségre, a haza szeretetére s minden szép s nemes példa utánzására, valamint a történelem által bélyegzett vétkek kerülésére buzdíthatták.

b) A hasznos tantárgyak közé felvették: A magyar- és a tanintézet

székhelyén használatos nyelvnek tanítása. Ezekre ugyan a tanterv csak a II. és III. osztályban szánt heti 2—2 órát, s mégis elérhetőnek vélte, hogy a tanulók rövid két év alatt a magyar és német nyelvben is oly haladást tehetnek, mint a latin nyelvben.

e) A grammatikai osztályok rendkívüli tantárgyai voltak: a görög nyelv, melyben csak a II. és III. osztálynak azon növendékei gyakoroltottak, kik a humaniorákra készültek; a mértan, melynek tanulását a II. osztályban oly tanulók kezdhették meg, kik a számtanban és a szépirásban kitűntek — és a természeti, meg a hazai jog, melyben azon tanulók nyertek némi oktatást, kik tanulmányaikat a III. grammatikális osztálylyal befejezték.

A grammatikális osztályok tantárgyait sikerrel végzett tanulók felléphettek a középiskolai oktatás másodfoku iskolájába, a tulajdonképeni gymnasiumba milyen Óvárott 1801/2-ben lépett újra életbe.

A humaniorák rendes tantárgyai voltak:

1. A latin nyelv. Tárgyalták a vers- és szónoklanttant. Hogy a tanulók ezekben sikeresen haladhassanak, nagy súlyt fektettek a stílus gyakorlására, a római régiségekre, a mythológiára s főleg az auctorok olvasására úgy, hogy a latin nyelv tanítására hetenkint 12—13 óra esett osztályonkint.

2. A görög nyelv, mely II. József alatt a „Ratio Educationis“-tól eltérőleg kötelezővé vált már a grammatika legfelsőbb osztályában, a humaniorákban folytatást és kiegészítést nyert úgy, hogy a tanulók az auctorok olvasásában fennakadás nélkül haladhattak.

3. A magyar- és német nyelv párhuzamos tanítására s gyakorlására mindkét osztályban heti 2—2 óra szolgált.

4. A rendszeres logika, melynek ismerete az auctorok olvasásánál értékesítettett, a poésisban tárgyaltott heti másfél órában.

5. A földrajz. A gymnasium mindkét osztályában heti 2—2 órában tanítottott. Ismételték először hazánk s Európa földrajzát s azután a többi világ-rész ismertetésére került a sor.

6. A történelem. A poésisban előadatott hazánk oknyomozó, és a cs. kir. tartományok rövid története; a rhetorikában pedig a római birodalom története (Habsburgi Rudolf uralkodásától kezdve.)

7. A természetrajz. Heti 2 órában tanították az ásványtant a poésisban, a növény- és állattant a rhetorikában heti 2—2 órában.

8. A természet és hazai szokásjogot a rhetorok, a physikát a poéták tanulták azon esetben, ha a humaniorákkal befejezték tanulmányaikat.

A második „Ratio Educationis“ tanterve. (1806—1849-ig).

Az 1791-iki országgyűlés tanügyi bizottságai által tervezett alapelvek s módosítások csak I. Ferenc királyunk uralkodása kezdetén nyertek kifejezést a „Ratio Educationis publicae“ című munkában. Ezzel új tanrendszer s iskolai szervezet lépett életbe, és a középiskolai oktatás 3 részre osztottott: az első

rész a grammatikai iskolákat foglalta magában 4 éves tanfolyammal (kis gymnasium); a második rész az ugynevezett humanisták 2 éves tanfolyamából állott (nagy gymnasium) és a harmadik rész a 2 éves bölcseleti tanfolyam volt.

A magyar óvári gymnasiumban az új tanterv az 1806/7. isk. évvel lépett életbe.

A grammatikai iskolák tanfolyamainak tantárgyai voltak: 1. A vallás-tan. I—IV. osztályban tanulták hetenkint 4 félórán az erkölcs-tan és a bibliai történetet.

2. A latin nyelv kapcsolatosan a magyar- és a német nyelvvel, mely utóbbi, mint uralkodó anyanyelv, csak az I. és II.-ban tanítottott. A latin nyelv tananyaga - az I. osztályban heti 15, a II. osztályban heti 12 órában — az alaktan volt. Nagy súlyt fektettek a helyes kiejtésre, a helyes- és tiszta írásra és a kellő szóbőség elsajátítására. A III. osztályban heti 10 órában tárgyalták a syntaxis-t s olvasták Cicero rövidebb leveleit, Cato maiort és szemelvényeket Cornelius Neposból és Justinusból. A IV. osztályban heti 10 órában volt a syntaxis ornata és a verstan. Olvasmányul szolgáltak szemelvények Ciceróból, Sallustiusból, Julius Caesarból, Cornelius Neposból, Plautus és Terentius színjátékaiból és Ovidiusból. A III. és IV. osztályban a latin beszéd gyakorlására és az írásbeliek reviziójára fordítottak nagy gondot.

3. A földrajz. A II. osztályban hetenkint 2 órában előadták Magyarország és a kapcsolt részek földrajzát a földteke ismertetésével; a III.-ikban hetenkint 2 órában Erdélyország, Galiczia, Lodomeria, és az európai Törökország földrajzát, és a IV.-ikben ugyanannyi órában az uralkodó ház Magyarországon kívül eső örökös tartományainak physikai és matematikai földrajzát.

4. A történelemből tanulták heti 2—2 órában hazánk történetét a III. IV. osztályban.

5. A számtan. Osztályonként heti 2—2 órában:

I. osztályban a négy alpművelet egész számokkal,

II. osztályban a négy alpművelet törtekkel,

III. osztályban arányok- s hárcmasszabály — és a

IV. osztályban a tanultak ismétlése s begyakorlása képezték a végzendő tananyagot.

A humaniorákban pedig tanulták a vallás-tanból heti 4 fél órában az erkölcs-tan, a szertartások tanát és a keresztény egyház történetét.

A latin nyelv hetenkint 9 - 9 órában adatott elő és pedig: rhetorica kapcsolatban a logika elemeivel, illetőleg poëtica a mythológiával, archeológiával s megfelelő olvasmányokkal. A magyar nyelvre is gondot fordítottak, a mennyiben 1818—19-től kezdve heti 1—1 órában olvastak magyar írókat s házi dolgozatokban reprodukálták a classikus olvasmány tartalmát.

A földrajzból heti 2—2 órában ismételték a grammatikai osztályok tananyagát s tanulták tüzetesebben Európa, Ázsia, Afrika és Amerika földrajzát.

Történelemből heti 2—2 órában Magyarország történetét tanulták — a

természetrájzból egy-egy órában : a poëtikában növény- és ásványtant, a rhetorikában állat- és embertant tárgyaltak, a számtanból pedig heti 2—2 órában a grammatikalis osztályok tananyagát ismételték s alkalmazták a közéletben előforduló számolásokra.

3. Az *Organisations Entwurf* tanterve (1850—1860.)

A Bécsben 1850-ben megjelent „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich“ az óvári gymnasiumban csak az 1854—55. isk. évben nyert alkalmazást. Ekkor nyílt meg ugyanis a felfüggesztett gymnasiumnak I. osztálya és 1857—58 ban már mind a négy osztályban az Entwurf szerint folyt a tanítás.

Az Entwurf tanterve :

I. osztályban. Vallástan heti 2 órában. Hit- és erkölcesstan.

Latin-nyelv heti 8 órában. Név- és igeragozás alkalmas fordításokkal.

Német- és magyar nyelv heti 4 órában. Alaktan helyesírási-, beszéd- és értelem gyakorlatokkal.

Történelem és földrajz heti 3 órában. Az általános és politikai földrajz elemei alapvetésül a történelmi oktatáshoz.

Mennyiségtan heti 3 órában. I. fél évben számtanból a négy alaplámpól egész számokkal, közönséges és tizedes törtekkel ; II. f. é. mértanból a vonal, szögek, három- és négyszögek szerkesztése és leírása.

Természetrájz heti 2 órában. Állattanból az emlősök, puhányok és izlábuak.

II. osztályban. Vallástan heti 2 órában. A kath. egyház szertartásai.

Latin nyelv heti 8 órában. Az igeragozás ritkább és rendbogyó alakjainak begyakorlása fordítások és írásbeli dolgozatok alapján

Német- és magyar nyelv heti 4 órában. Mondattan. Beszéd- és értelemgyakorlatok.

Történelem és földrajz heti 3 órában. Az ókor története 476-ig Kr. u. s a történelemben előforduló helyek földrajza.

Mennyiségtan heti 3 órában. Számtanból : Arányosság, hármasszabály s különböző mértékek ismertetése. Mértanból : a három és több oldalú idomok nagyságának kiszámolása, átalakításuk s osztásuk.

Természetrájz heti 2 órában. I. f. év. Madarak, hullók és halak ; II. f. év. Növénytan.

III. osztályban. Vallástan heti 2 órában. Bibliai történet: ó-testamentom.

Latinnyelv 6 órában. Az előző osztályok tananyagáuk ismétlése mellett heti 2 órában az esettan s heti 4 órában Cornelius Nepos olvasása s fordítása.

Görögnyelv heti 5 órában Név- és igeragozás a μ végű igékig.

Magyar és német nyelv heti 3 órában. A nyelvtan ismétlése mellett prózai s költői darabok olvasása s fordítási gyakorlatok.

Történelem és földrajz heti 3 órában. A közép és ujkor különös tekintettel az osztrák állam történetére.

Természetrájz heti 2 órában I. f. é. Ásványtan, II. f. é. Természettan, általános tulajdonságok halmazállapot, alapelemek, hőtan.

IV. osztályban. Vallástan heti 2 órában. Az új-szövetség története.

Latin nyelv heti 5 órában. Az előbbieik ismétlése mellett a módok tana. Olvasmány: Caesar de bello Gallico.

Görög nyelv heti 4 órában, a μ -végű igék, a rendhagyó név- és ige-ragozás — fordításokkal.

Magyar és német nyelv heti 3 órában. A nyelvtan ismétlése mellett költői és prózai darabok olvasása, fordítása s emlézése.

Történelem és földrajz heti 3 órában. Az újabb történet befejezése. Népszerű honismertetés, az osztrák történet főbb mozzanatainak ismertetése alkalmas összefoglalásokban.

Mennyiségtan heti 3 órában. Számтанból: Összetett aránylatok, elsőfoku egyenletek egy ismeretlennel. Mértanból: Vonalak és síkok egymáshoz való helyzete; a testek főfajai, alakjuk és nagyságuk meghatározása.

Természettan heti 3 órában. Egyensúly és mozgás. Hangtan, fénytán, mágnesség, elektromosság, a csillagászati és physikai földrajz elemei. —

Rendkívüli tantárgyakként előadattak az 1856/7. isk. évtől kezdve az ének, a szépírás és a rajz.

4. *A visszaállított helytartótanács által kiadott ideiglenes tanterv.* (1861—1867.)

A magyar királyi helytartótanács, tekintettel az eddigi tanrendszernek hiányaira és a közvélemény sürgető igényeire, a következő változtatásokat rendelte el az 1861. évi okt. hó 21-én 58244. sz. a. kelt következő rendeletével:

„I. Miután úgy találtatott, hogy a szakrendszer szerinti tanítás a gymnasiumok legalsóbb osztályaiban az eddigi tanításrend legkiválóbb hiányai egyikeül birodalomszerte általánosan el van ismerve, míg ellenkezőleg ennek helyébe az osztályrendszer általánosan ajánlatik, mint a mely Magyarország középtanodáiban régebben is divatozott, mely nemcsak a tanítás céljának könnyebbítésével jár, de a tanulóra nézve nevelési szempontból minden más rendszernél előnyösebb, üdvösebb befolyásúnak mutatkozik, mennyiben az elemi tanodából a gymnasiumba belépő tanuló egy tanítóhoz könnyebben szokván, könnyebben tanul, s folytonosan azon egy tanító oktatása és felügyelete alatt állván, egy nevelési irányt nyer, mely miatt a gymnasiumi mostani tanerőknek nem kell szaporíttatniok, s mely minden különös nehézség nélkül létesíthetőnek látszik, annál fogva az osztálytanítás már a jövő iskolai évben (mely kivételesen november 1-én vette kezdetét) a gymnasiumok két első osztályába behozatik úgy, hogy mindegyik osztályban csak egy tanító fog működni, önként értetvén, hogy a mely gymnasiumok világi tanítókkal bírnak, ott a vallásban az egyházi rendből kell külön tanítónak oktatnia, —

valamint, hogy e módosítás a gymnasiumok eddigi 8- illetőleg 4-osztályú természetén egyéb tekintetben mit sem változtat.

II. A tanórák felosztása és a tanítandó tantárgyakra nézve — különös tekintettel egy felől az eddigi tanrendre, másfelől pedig arra, hogy a közvélemény legsürgősebb igényei lehetőleg kielégíttessenek: a jövő tanévre nézve az ide mellékelt /. táblázatban összeállított kir. főgymnasiumok számára szerkesztett tanterv bocsáttatik ki. E tanterv szerint az első két osztályban az osztálytanítás, a többi osztályokban fölfelé pedig a szakrendszer fog alkalmaztatni oly módon, hogy a tanítók száma az osztályokban csak fokonként növekedik s hogy egynemű s ugyanazon tantárgyak az összes felsőbb osztályokon keresztül, lehetőleg egy tanító által adassanak elő, s hogy az úgynevezett osztálytanársággal rendszeren a magyar nyelv tanítói bizassanak meg. Az eddigi tantárgyak majdnem kivétel nélkül megtartatván, ezeken kívül némely tantárggyal a hazai érdekek és a tanügybeni haladáshoz képest szaporíttatnak és illetőleg terjedtebben adatnak elő.“ Ezek szerint:

1. A vallástan hetenkint 16 órában, minden osztályon keresztül két órában taníttatik.

2. Hogy hazánkban annyi emlékkel egybekapcsolat latin nyelvben az ifjúság teljes jártasságra tehessen szert s alkalma legyen a szívet és lelket nevesítő latin classicusokkal bővebben megismerkedhetni: e nyelv és irodalom a gymnasium minden osztályán végig taníttatik (I. 7, II. 8., III. és IV. 6—6 heti órában).

3. A görög nyelvnek a latinnál sokkal korlátoltabb szüksége, s a kezdőknél több rendbeli nyelvnek egy időben való tanulásának hátrányos volta tekintetéből, a görög nyelvtan és irodalom csak az V. osztálytól kezdve fölfelé fog taníttatni, összesen hetenkinti 8 órában.

4. Az eddigelé oly mostohán kezelt magyar nyelv és irodalom alapos ismeretének szüksége társadalmi és politikai tekinteteből elkerülhetetlenné válván a hazában, annak minden osztályon keresztül kötelező tantárgyként tanítása akként vétetik fel, hogy az úgynevezett vegyes gymnasiumoknál (a magyaróváránál is) a táblázat szerint az I. osztályban hetenkint 5, a többiekben pedig mindnyájában hetenkint 4 órában fog taníttatni.

A magyar nyelvnek sikeres tanítása a vegyes gymnasiumokban következő módon mutatkozik czélszerűen létesíthetőnek: Az I. s II. osztály tanulói kezdőkre és haladókra akként osztassanak fel, hogy az I. osztály tanítója a kezdőket, a II. osztály tanítója pedig a haladókat tanítsa. A III., IV. és V. osztály ifjúsága kezdők, — haladók — és haladottakra osztassék fel akként, hogy a III. osztály magyar nyelv tanítója e nyelvet a kezdőknél, a IV. osztály magyar nyelv tanítója pedig a haladóknál tanítsa.

5. A földrajz tanításánál az e nemű ismeretekbeni fokozatos haladás tüzetett ki czélul. A haza területi helyzetének, részeinek, tulajdonságainak s nevezetessegeinek eddigelé háttérbe szorított megismertetése e tantárgy körében a

legelső szükség lévén: az I-ső osztályban Magyarország, II-ban az osztrák birodalom és Európa és a III. osztályban a többi világrészek földiratának tanítása szabatik ki.

6. A hazai történet alapos ismerete az igényeit hangosan követelő közvélemény előtt mulaszthatlan polgári kötelességnek tekintetvén, annak eddigelé elhanyagolt vagy kiesinyes és sok részben korlátolt tanítását ezentul a tárgy fontosságához mért terjedelmű, lehetőleg részrehajlatlan hűségű, s helylyelközzel a kortannal, földirattal és államismével felvilágosított történelmi élénk előadásnak kell felváltani. Ekként szükséges kezelni a világtörténelem tanítását is. Ennélfogva a történelmi oktatások már a harmadik osztálytól kezdve minden osztályon keresztül folynak akként, hogy ezekre a 3. 4. s 5. osztályban hetenkint 2 óra fordítatik minden gymnasiumnál.

7. A mennyiségtan minden időben a reáltudományok legfontosbika lévén, az ifjúság itőlő tehetségének fejlesztésére is hathatós befolyást gyakorolván, ezentul is minden osztályon keresztül (I—IV. osztályban heti 2—2 órában) fokozatosan és oly mértékben fog taníttatni, hogy ebből a technikai tanpályára készülők is elegendő előismereteket szerezhessenek.

I. oszt. A négy alapművelet egész számokkal és közönséges törtekkel. Fejlesztés.

II. oszt. Tizedes törtek. Arányok. Aránylatok. Számolási rövidítések. Fejlesztés.

III. oszt. Hármasság, — társaság, — vegyítés — és lánczszabály. Fejlesztés. A példákban az összes számtanra figyelem fordítandó.

IV. osztályban. A 6 algebrai műtét.

8. A természetrajzból a III. osztályban az állattan, a IV-ik osztályban a növény, az V. osztályban az ásványtan heti 2—2 órában tárgyalandó.

9. A természettanra is szükségesnek találtatik annyi gondot és időt fordítani, a mennyit a közműveltség s a tudományok e téren haladása okvetlenül megkíván és a meddig az a humanus tanok fölfrissítésére, de nem elnyomására szolgál. Ennélfogva a természettannak is fokozatosan egész köre taníttatik. A negyedik osztályban heti 2 órában népszerűen tárgyalandó a vegytan.

A helytartótanács rendeletének tantervét csak a gymnasium 4 alsó osztálya követte úgy, hogy a fentjelzett rendes tantárgyakon kívül egyes tanulók a francia nyelvben, a szabadkézi rajzban, a műénekekben és 1866/67. évben az I. és II. osztály növendékei a szépirásban is nyertek oktatást.

6. A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi ministerium által kiadott első gymnasiumi tanterv. 1868—1870.

Eötvös József báró, közoktatási minister korszakot alkotó reformterve szerint szervezendő 9 évi tanfolyamu középiskolából csak az ugynevezett kis-4 osztályu- és a nagy-6 osztályu gymnasium emelkedett érvényre. A 3 éves

lycealis cursus, vagyis a 9. osztályu lyceum, a nagynevű minister korai halála miatt nem jöhetett létre.

Az 1868. évi 14.464. sz. rendelettel kiadott új gymnasiumi tanterv, a magyar-óvári gymnasiumban az 1868 - 69. isk. évben lépett érvénybe és a tananyag következőkben állapított meg.

I. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Hit- s erkölcsstan.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. A nyelvnek a mondattanra fektetett alaktana. Értelmes olvasás s helyesírás. Az olvasottak elmondása s elszavalása.

Latin nyelv hetenkint 6 órában. A névszók alaktana. Szók emlézése s fordítási gyakorlatok.

Földrajz hetenkint 2 órában. A mértani- és természettani földrajz alapfogalmai. Az 5 földrésznek s a tengernek általános és összehasonlító leírása. Rövid népisme és Magyarország földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 5 órában. Számítan 3 óra. A 10-es számrendszer, a 4 alapművelet egész számokkal, közönséges és tizedes törtekkel s megnevezett számokkal. Mértan 2 óra. Pont, vonal, szög; három, négy és sokszög. Ezen idomok alkalmazása a mindennapi életben s a mértani rajzban.

Természetráj 2 órában. Állattan.

Rajz hetenkint 4 órában. Mértani alakok, szabadkézi rajzolás, eleintén a a táblára rajzoltak után, későbbben sodrony vagy faminták után.

Testgyakorlás hetenkint 2 órában. Rend-, szabad- és eszközgyakorlatok oly módon, hogy a tanulók egész teste igénybe vétessék egy-egy óra alatt

Szépírás hetenkint egy órában.

II. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Szertartástan.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. Mondattan, szókötés, a többi úgy mint az I. osztályban. Hetenkint iskolai írásbeli gyakorlat.

Latin nyelv hetenkint 6 órában. Az I. osztály tananyagának ismélése és az alaktan teljes befejezése, megfelelő fordítási gyakorlatokkal.

Földrajz hetenkint 2 órában. Ausztria bővebb leírása s Európa földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 5 órában. Számítan 3 órában. Számolási rövidítések. Olaszgyakorlat. Arányok, egyszerű s összetett hármasszabály. A tőke-, kamat és száztóli helyes fogalma. Mértan heti 2 órában. A kör fogalma s tulajdonságai, kerületének s területének kiszámítása, körbe írt és körülírt sokszög. Három-, négy- és sokszögek területe. Idomok átalakítása.

Természetráj hetenkint 2 órában. Télén ásványtan, nyáron növénytan.

Rajz hetenkint 4 órában. Mértani rajzok szerkesztése körzővel s vonalzóval. Szabadkézi rajzok: az emberi fej egyes részei.

Testgyakorlás u. m. az I. osztályban.

Szépírás hetenkint 1 órában u. m. az I. osztályban.

III. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Az ó szövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 3 órában. Szóképzés. Mondatkötés. Az irály

főbb szabályainak ismertetése s polgári ügyiratok. Írásbeli gyakorlatok u. m. a II. osztályban.

Német nyelv hetenkint 2 órában. Olvasás, írás. Alaktan mondattani alapon folytonos fordítási gyakorlatokkal.

Latin nyelv hetenkint 5 órában. Mondattanból az esettan megfelelő fordításokkal. Olvasmány: Szemelvények Justiniusból s Cornelius Neposból. Hetenkint tüzetes iskolai írásbeli gyakorlat.

Földrajz hetenkint 2 órában. Ázsia, Afrika. Amerika és Ausztrália földrajza.

Történelem hetenkint 2 órában. Magyarok története a vegyes házakból származott királyokig.

Mennyiségtan hetenkint 3 órában. Számтан 2 órában. Aránylatok és Kamatszámolás. Társaság-, elegyítési- és láncz szabály. Mértékek és pénzisme, méterrendszer. — Mértan 2 órában. A vonalak és síkok: egymáshoz való fekvése. A szögletes testek nemei, felületek és térfogatuk kiszámítása.

Természettan hetenkint 3 órában. A testek közös tulajdonságai; az elem, sav, alj, só fogalma. Hőtan. Delejesség. Villamosság.

Rajz hetenkint 4 óra. Mértani rajz összhangzatban a mértani alaktan tanításával heti 2 órában. A szabadkézi rajz heti 2 órában. A fejräjzolás folytatása, árnyékolás, ékítmenyek.

Testgyakorlás u. mint az I. oszt.-ban.

IV. osztály. Vallástan hetenkint 2 órában. Az ujszövetség története. Magyar nyelv hetenkint 3 órában. Az iránytan és az ügyiratok tanának kiegészítése, szó- és versmértan megfelelő olvasmányokkal s kéthetenkint egy-egy önálló iskolai írásbeli dolgozattal.

Német nyelv hetenkint 3 órában. Az alak- és mondattan kiegészítése s befejezése. Szókincs gyűjtése s jelesebb mondások emlézése. Fordítások.

Latin nyelv hetenkint 5 órában. Mondattanra 2 óra, olvasmányokra 3 óra esik. A prosodia és a metrika előrebocsátásával olvasandó Caesar és Phaedrus, minden héten egy iskolai gyakorlat.

Történelem hetenkint 2 órában. Magyarország történetéből a vegyes házakból s a Habsburg házból származott királyok párhuzamban a világtörténet egyidejű nevezetesebb eseményeivel.

Mennyiségtan hetenkint 3 órában. Számтан 2 órában. A négy alapművelet, hatványozás, gyökfejtés megjelölt közönséges számokkal. (Első fokú s tiszta másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. Mértan 1 órában. A gömbölyű testek nemei, azoknak felülete és térfogata.

Természettan hetenkint 4 órában. I. f. é. A testek egyensúly- és mozgástana, hangtan, fénytán. A II. f. é. Vegytan. Elem s vegyület fogalma. Vegytörvények. A természetben és közéletben előforduló érdekesebb anyagok tárgyalása kísérletekkel s vegyszámтani gyakorlatokkal.

Szabadkézi rajz heti 4 órában. Nagyobb fejminták, testrészek, egész emberi alakok és ékítmények.

Testgyakorlás heti 2 órában, u. m. az I. osztályban. — Mint melléktárgyak előfordulnak a műének, a gyorsírázat és a francia nyelv.

7. A hetvenes évek tanterve. (1871—1878).

A hetvenes években Eötvös József báró, lycealis reformjának terve elvetetett s az 1871. évi szept. hó 18-án 20.855. sz. a. k. rendelettel kiadott új tanterv már az 1871—72. isk. évvel lépett életbe oly megjegyzéssel, hogy az a négy alsó osztályban alkalmazható a nélkül, hogy az átmenetre különös intézkedés szüksége fenforogna.

Ezen tanterv az Entwurf tantervének csak módosítása s az előbbitől főleg abban tér el, hogy Óvárott, mint oly helyen, hol a német nyelven kívül más nyelv nincs használatban, ezt a nyelvet az I. és II. osztályban is kellett tanítani heti 2—2 órában. A többi lényegesebb eltérés egy-két tantárgynak óraszámában s abban található, hogy a görög nyelv az V., az algebra pedig a IV. osztálytól kezdve tárgyaltatott.

E tanterv szerint a tananyag beosztása a következő volt :

I. osztály. Vallástan hetenkint 2 óra. Hit- és erkölcstan.

Magyar nyelv hetenkint 3 óra. A nyelvnek a mondatokra fektetett alak-tana, még pedig : az egyszerű, bővített, összevont és összetett mondatokban, azok lényegének s egymásközi különbségének megismertetésével. Értelmes olvasás, helyesírás, az olvasottak előadása és szavalása s ezzel összhangzólag a tananyaghoz alkalmazott folytonos gyakorlatok.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Az alaktanból a nevek, igék, névmások szabályos alakjai, azok begyakorlására megfelelő példák alapján ; sark- és sor-számok, előljárók, kötőszók. A szükséges szók emlézése. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Tananyag ugyanaz, mint az I. oszt. magyar nyelvben.

Földrajz hetenkint 2 óra. A mértani és természettani földrajz főpontjai s az általános földrajzi fogalmak magyarázása. A tengereknek s az öt föld-résznek általános és összehasonlító leírása. Végre az általános népisme rövid és jellemző vonásokban. Mindez négy hónap alatt. Ezután az évfolyam többi részében Magyarország földrajza.

Mennyiségtan hetenkint 4 óra. — Számтан. A tizes számrendszer. Az alsó-fokú négy művelet nevezetlen és megnevezett egész számokkal, különös tekintettel a nagyobb számokkal való műveletek begyakorlására. A közéletben leggyakrabban előforduló mértékek és pénznemek megismertetése és begyakorlása. A számok oszthatósága. A közönséges törtekkel való négy alsó művelet, tekintettel a fejszámolásra. A kettős tétel.

Mértan. Pont, vonalak, szögek, egyenközi vonalak, háromszögek és egyenközények szerkesztése s főbb tulajdonságaik megismertetése.

Természetráaj hetenkint 2 óra. Allattan.

Ráaj hetenkint 4 óra. Mértani ráaj szabadkézzel, körző és vonalzó nélkül Az évfolyam I. felében a tanulók a táblára ráajolt egyszerű idomokat utáuráajolják. — az év II. felében sodrony és faminták után ráajolnak. (Egyenes vonal, egyenközü vonalok, derékszög, három-, négy- és többszög, körláap henger, gúla, kúp — stb.)

II. osztály. Vallástan, hetenkint 2 óra. Az egyházi szertartások tana.

Magyar nyelv hetenkint 3 óra. A mondattan tüzetes tárgyalása, különösen a szókötés. A többi mint az I. osztályban, hetenkint egy iskolai írásbeli feladvány.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. A szabályos alaktan ismétlése mellett az alaktannak teljes befejezése; megfelelő latin és magyar példák fordítása. A szükséges szavak emlézése. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Mondattani alapon az alaktan ismétlése. Erős hájlitásu ígök. Szótanulás a fordítás.

Földráaj hetenkint 2 óra. Ausztria bővebb leírása három hónap alatt. Ezután az évfolyam többi részében Európa egyéb földráaja.

Mennyiségtan hetenkint 4 óra. Számtan. A törtszámok tanának ismétlése. Tizedes törtek. Olasz gyakorlat. A rövidített szorzás és osztás. Az arányok és aránylatok főbb tulajdonságai. Az egyszerű hármasszabály egész és tört számokra alkalmazva. Százalékszámítás.

Mértan. Síktan. A négyzetek, egyenközények, háromszögek és sokszögek terület-számítása. Az idomok átalakításának egyszerűbb esetei. A háromszögek alakjának meghatározása. A körre vonatkozó szerkesztések. A kör kerület- és területszámítása.

Természetráaj hetenkint 2 óra. Az évfolyam téli szakában: ásványtan; a nyári szakban: növénytan.

Ráaj hetenkint 4 óra. Mértani ráaj hetenkint 2 órában. Szerkesztés körzővel és vonalzóval, párhuzamosan a síkmértan előadásával. — Szabadkézi ráaj hetenkint 2 órában. Körráajok az emberi fej egyes részeitől kezdve.

III. osztály. Vallástan hetenkint 2 óra. A ó-szövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 2 óra. Szóképzés, mondatkötés. Az irály főbb szabályainak ismertetése, a mindennapi életben előforduló legszükségesebb ügyiratok, egyszerű elbeszélések és leírások készítése. Értelmes olvasás, szavalás, helyesírás. Írásbeli gyakorlatok u m. a II. osztályban.

Latin nyelv hetenkint 5 óra. Mondattanból esettan, hozzáértve a megfelelő latin és magyar mondatok fordítását. Latin olvasásból prózai szemelvények főképen Cornelius Neposból és költői szemelvények. Továbbá a szükséges szók s nevezetesebb olvasmányi darabok emlézése. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Az alaktan ismétlése mellett a mondattan. Értelmes olvasás és szavalás; helyesírás Fordítási gyakorlatok.

Földrajz hetenkint 2 óra. A többi négy világrész földrajza.

Történelem hetenkint 2 óra. A magyarokat megelőzőtt legfőbb események előadása után, a mi legfőlebb az évfolyam első négy hónapját veheti igénybe, a magyarok története a vegyes házakból származott királyokig.

Mennyiségtan hetenkint 3 óra. Számtan. Az összetett arányok és aránylatok. Az összetett hármasszabály, kamatszámítás. Társaságsszabály. Mértan: Tér-tan. Az egyenes vonalok és síklapok kölesönös fekvése, szögletek. A szögletes testek megismerttetése, felület és térfogat számítások.

Természettan hetenkint 3 óra. A testek közönséges tulajdonságai, halmaz állapot. A testeknek leglényegesebb belkülömbiségei, ugymint: az egyszerű testek, savak, aljak és sók fogalma, a mennyiben arra a villamosságnál szükség leend. Hőtan. Légköri csapadékok. Delejesség. Villamosság.

Rajz hetenkint 4 óra. Mértani rajz összhangzatban a mértani alaktan tanításával hetenkint 2 órában. Szabadkézi rajz hetenkint 2 órában. Az emberi fejrészolárnak folytatása. Az árnyékolás kezdete minták után. Étkitmények rajzolása.

IV. osztály. Vallástan hetenkint 2 óra. Az új-szövetség története.

Magyar nyelv hetenkint 3 óra. Az irálytan és az ügyiratok folytatása és kiegészítése. Szó- és versmértan, főtekintettel a megfelelő olvasmányok taglalására. Két hetenkint egy írásbeli iskolai dolgozat.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Mondattanból: idő- és módtan a megfelelő latin és magyar mondatok fordításával. Olvasmányok: a prosodia és metrika előrebocsátásával Caesar és költői szemelvények, főképen Phaedrusból. Hetenkint egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Német nyelv hetenkint 2 óra. Az alak- és mondattan ismétlése mellett s fordítási gyakorlatok felkarolásával szóképzés, szóvonzat és helyesírás. Szók s jelesebb mondások és költemények emlézése.

Történelem hetenkint 2 óra. Magyarország történetéből a vegyes házak s a Habsburgház. A világtörténelemből minden magyar történeti korszak végén kiemeltetnek röviden a legnagyobb fontosságú események, jelesen: a nagyobb-szerű változások, melyeken az emberiség közös hazája, a föld felülete keresztülment, ugymint: a történetben fontosabb szerepet játszott nemzetek, országok, néha kormányformáknak, sőt egyes nagyobb-szerű dynastiáknak is keletkezése vagy bukása rövid, de élesen körülírt vázlatával azon viszonyoknak, melyek azt előidéztek; továbbá nagyobb földrészek felfedezése, s a legfontosabb találmányok keletkezési ideje és hazája, és pedig mindezek különös tekintettel az évszámokra.

Mennyiségtan hetenkint 3 óra. A betűszám-tan elemei. A négy alsóbbfokú művelet egész számokkal. A számok oszthatóságának rövid elmélete. A négy alsóbb fokú művelet törtszámokkal. Első fokú egyenletek egy ismeretlen mennyiség-

gel. Az aránylatok tana és ennek kapcsán a hármasszabály, társaság- és lánczszabály megalapítása és ismételt begyakorlása.

Mértan. Térnan. A gömbölyű testek megismertetése, felület- és térfogat-számítások.

Természettan hetenkint 4 óra. Csak az első félévben adatik elő, mely alatt a természettan befejeztetik, illetőleg tárgyalatnak: a testek egyensúly- és mozgástana; hangtan és fénytán.

Vegytan. A tanév II. felében adatik elő heti 4 órában mint külön tanulmány. Nevezetesen: Egyszerű és összetett testek. Vegytörvények. Vegyszám-tan. A természetben vagy a közéletben előforduló érdekesebb anyagoknak tüzetesebb tárgyalása lehetőleg az egyfajú sorok alapján, kísérletekkel felvilágosítva. Havonként egy vegyszámítási iskolai dolgozat.

Rajz hetenkint 4 óra. Szabadkézi rajz. Nagyobb fejminták. Egész emberi alakok. Ékitmények.

Testgyakorlat I–IV. osztályban, hetenkint 2–2 órában. Szabad gyakorlatok. Eszközökön való gyakorlatok. Eszközökkel való gyakorlatok. A gyakorlatok oly módon osztandók be, hogy minden egyes órában a tanulók egész teste igénybe vétessék.

Szépírás I. és II. osztályban hetenkint 1–1 órában.

Mint rendkívüli tantárgyak ápolásban részesültek: A francia nyelv, a műténék és a gyorsírászat.

Ezen tanterv szerint folyt a tanítás a hetvenes évek végeig, de nem anélkül, hogy az időnkint kiadott javító és módosító rendeletek benne változást nem idéztek volna elő.

Ily változásokat, illetőleg módosításokat hoztak az 1874. évi július 2-án 6672. sz. a. kelt rendeletek, melyekkel majd a módszertani tanácskozásokat szervezték, majd meg új osztálykönyvek és tanulmányi naplók használatát rendelték el. Az 1878. évi 18.930. sz. rendelet beszüntette a német nyelv tanítását az I. és a reá következő évben a II. osztályban is. Az 1878. és 1879. évben pedig elmaradt a szépírás tanítása az I., illetőleg a II. osztályban.

S. A legújabb tanterv és módosításai. 1879.

Azon panaszok, melyeket az előbbi tantervek hiányossága s ezzel kapcsolatban a tanítás sikertelensége ellen emeltek, a hetvenes években is ismétlődtek. Panaszok hangzottak fel mindenfelé, majd a tanrend és módszer ellen, majd meg a túlterhelés miatt. Egységes tanítást sürgettek, s kárhoztatták azt a rendszert, mely a tanulót különböző fokozaton keresztülvezeti a szükséges ismeretek birtokába a helyett, hogy elméjét szakadatlan egymásutánban fejlesztené.

E követelményeknek megfelelőleg jött létre a legújabb középiskolai tanterv, melyet a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium 1879. évi 17.630.

sz. a. adott ki, és mely az 1883. évi XXX. t. cz. alapján készült módosításokkal mai tanításunknak zsinórmértékül szolgál.

Az új tanterv tanintézetünkben az 1879—80. isk. évben lépett életbe, a következő átmeneti módosításokkal.

1. A vallástan tanítása a győri püspök ur ő nagyméltóságának 1879. évi július 3-án 1562. sz. a kelt következő intézkedése alapján szervezetett s maradt érvényben maig : „Több szakférfinak egybevágó véleménye szerint a vallási tantárgyak sora kath. gymnasiumainkban nem olyan, melyben a tanulók és ezek fejlődöttségé kellő figyelembe vétetett volna, mert hiányzik ott a tanult tárgyak ismétlése s nincs figyelem azon nehézségre, mely a második évben előadott tárgynál mutatkozik.

Azért is ezek elmellőzése végett oda utasítom a gymnasium t. cz. igazgatóságát, miszerint a jövő iskolai évben a vallási tantárgyak a következő beosztás szerint adassanak elő. Az I. osztályban a hitről, parancsolatokról, a hünök nemeiről, szentségekről s imádságról szóló tan, bárha csak röviden is tárgyalassék. A II. osztályban taníttassék az ó- szövetségi történet s legyen a hit- és parancsolatokról szóló tan ismételve. A III. osztályban az új szövetségi történet és a szentségekről szóló tan ismétlése. A IV. osztályban a római kath. anyaszentegyház szertartásainak magyarázata. Isten termékeny malasztja kísérje a t. tanár urak fáradozását, hogy a növendékek növekedvén korban, növekedjenek bölcseségben is és kedvességben Istennél s az embereknél. Zalka János, győri püspök.“

2. A többi tantárgy kezelésére nézve az átmeneti tanterv a következőket írta elő :

I. o s z t á l y. Magyar nyelv hetenkint 6 óra. a) Elbeszlő prózai és költői olvasmányok, különösen a népmonda, magyar történeti monda, klasszikus mythos, néprajz köréből. Értelmes és kellően hangsúlyozott olvasás ; az olvasmányok tartalmi megmagyarázása s ugyanesak az olvasmányok tartalmainak szabadon való elbeszélése, könyv nélkül tanult versek szavalása.

b) Nyelvtan : Egyszerű mondat- és mondatrészek ; fő- és mellékmondat megkülönböztetése. Mondattani alapon a teljes alaktan, tekintettel a hangtani módosulásokra. Szóképzés.

c) Kéthetenkint egy írásbeli vagy házi vagy iskolai dolgozat, mely főleg a nyelvtan és helyesírás begyakorlását tartsa szem előtt ; a feladat felfogására a gyermeket az iskolában élő szóval gondosan elő kell készíteni.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Megfelelő és tárgyi tekintetben is érdeklő olvasmányok alapján név- és igeragozás fontosabb alakjainak begyakorlása. Az olvasmányokban előforduló szókincs elsajátítása, szóbeli fordítási gyakorlatokkal. Hetenkint egy óra írásbeli dolgozat.

Földrajz hetenkint 2 óra. Magyarország és a földközi tengert környező országok (ill. a régi római birodalom területének) természeti viszonyai. Az or-

szágok természeti viszonyainak leírásához füzendők a főbb topographiai adatok, városok és vidékek néprajza, a lakosok főbb foglalkozásának ismertetésével.

Természetráaj hetenkint 2 óra. Az állattanból főleg gerincezes állatoknak, a növénytanból élő példákban szemléltethető növényeknek ismertetése a pontos terminologia és tüzetes leírás gyakorklására.

Számtan hetenkint 4 óra. A tizes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal s tizedes törtekkel. A tört mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A métermérték ismertetése; idószámítás.

Rajzoló geometria hetenkint 3 óra. Planimetriai elemek, pontok, vonalak és szögek fekvési és mérési viszonyai. A legfontosabb síkidomok tulajdonságai és alakítása: u. m. három-, négy- és sokszög, különösen a szabályos és a kör. Az idomok összeillősége, symmetriája, hasonlósága és területi meghatározása. A kerülék és néhány más fontosabb görbe vonal. A geometriai ornamentális rajzolás elemei rendszeresen haladó táblarajzok után előbb rajzeszközökkel, majd szabad kézzel.

II osztály. Magyar nyelv hetenkint 5 óra a) Olvasmány és feldolgozás, mint az I. osztályban.

b) Nyelvtan: Összetett szerkezetű mondatok taglalása; mellé- és alárendelt mondatok viszonya. A szókötés (a határozók ugynevezett igekiegészítők tana tüzetesen). Szóképzés. Synonymák egybeállításása és magyarázata az olvasmány alapján.

c) Kéthetenkint egy írásbeli vagy iskolai vagy házi dolgozat. A nyelvtan tüzetes begyakorklásán kívül a feladat kiterjed az olvasmány egyes részleteinek vagy a költői elbeszélés tartalmának, miután azt az iskolában szabadon elmondták, írásban való előadására is.

Latin nyelv hetenkint 7 óra. Megfelelő olvasmányok alapján fő és mellékmondat megkülömböztetése kötöszók szerint. Alaktan befejezése, főleg: genus szabályok teljes coniugatio; (praesens-, perfectum- és supinum képzés) szóképzés elemei. A szókinés megfelelő bővítése az olvasmány alapján és szóképzési csoportok összeállításával. Hetenkint, mint az I. osztályban, egy óra írásbeli dolgozat.

Földrajz hetenkint 2 óra. Európa földrajza. Magyarország kivételével.

Természetráaj hetenkint 2 óra. Növénytan. Növényeknek szemléltető leírása.

Számtan hetenkint 4 óra. Számolási rövidítések. Számtani műveletek, korlátolt pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése. Egyszerű hármas szabály; az olasz számolás-mód. Mértani viszonyok és arányok elemei. Százalékszámítás.

Rajzoló geometria hetenkint 3 óra. Stereometriai elemek. A sík. Az egyenesek és síkok abszolút és relatív fekvése; lapszög és szögletek. A fontosabb testek tulajdonságai és hálózata, u. m. hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp, gömb. A testek összeillősége, symmetriája, hasonlósága, felszínének és

térfogatának meghatározása. Testminták készítése Mértani síkékitmények rajzolásának folytatása a tanár előrajza nyomán. Síkidomok, testek és tárgyak egyszerű távlati rajzolása testminták után a megvilágítás tekintetbe vételével.

III. osztály. Magyar nyelv hetenkint 4 óra a) Összefüggő történeti olvasmány: Szalay László. A tatárjárás Magyarországon 1241—1242. Elbeszélő költemények.

b) A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos verselés ismertetése.

c) Kéthetenkint egy írásbeli házi dolgozat, tárgya az iskolai olvasmány-nal tartandó kapcsolatban és feldolgozása élő szóval az iskolában kísérelendő meg:

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Összefüggő történeti olvasmány alapján az infinitivusi és participialis mondat szerkezet gyakorlati ismertetése A szóképzés-tan kiegészítése. A mondattanból az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás, kapcsolatban az olvasmánnyal és etymologikus csoportokban. Hetenkint egy óra írásbeli dolgozat a syntactikai szabályok és a tanult szók be-gyakorlására.

Német nyelv hetenkint 3 óra Olvasmány alapján az alaktanból: név-és igeragozás, szóképzés elemei, a mondattanból a mondatrészeknek, a fő- és mellékmondatoknak gyakorlati megkülönböztetése. Szótanulás az olvasmánnyal kapcsolatban és tárgyi csoportokban. Szóbeli fordítás magyarból németre. Ki-sebb, főleg költői darabok betanulása. Kéthetenkint iskolai írásbeli dolgozat adandó.

Földrajz hetenkint 3 óra. A többi négy világrész földrajza.

Természettan hetenkint 3 óra A testek általános tulajdonságai, a halmaz-állapot változása. Súly és súlymérő; fajsúly. Barometer. A meleg hatása; ther-mometer. A nap, mint hő- és fényforrás; légköri csapadékok. A fény vissza-verődésének és törésének alaptörvényei. A villamosság és delejesség főbb jelenségei.

Számtan hetenkint 3 óra. Az összetett hármasszabály. Kamat-számolás. Határidő-számolás. Lánccszabály. Az arányos osztás. Elegyítési feladatok.

Rajzoló-geometria hetenkint 3 óra. Ugyanaz, mint a II. osztályban.

IV. osztály. Magyar nyelv hetenkint 4 óra. a) Nagyobb epikus olvas-mány: Arany János Toldija. Az olvasmány tartalmának megértésén kívül a mű szerkezete s a költői stílus sajátossága is megvilágítandó. Próza-i olvas-mány: leírások (tárgy- és jelenetrajzok), jellemrajzok, könnyebb életrajzok.

b) A stílus általános törvényei folytatva. A próza-i és a költői stílus kü-lönbőségei tüzetesen. A hangsúlyos és mértékes verselés ismertetése.

c) Kéthetenkint egy írásbeli házi dolgozat, melyben a költői olvasmány tartalmát, vagy kisebb leírásokat, elmélkedéseket, melyekhez az iskolai olvas-mány nyújt anyagot, kell írásba foglalni. Feldolgozásuk módja az iskolában előre megbeszélendő.

Latin nyelv hetenkint 6 óra. Összefüggőbb történeti olvasmány alapján

az összetettebb mondatszerkezet, az oratio obliqua, a latin periodus gyakorlati ismertetése. A mondattanból a függő mondatok s a mód- és időtannak rendszeres tárgyalása. Szótanulás, írásbeli dolgozat, mint a III. osztályban.

Német nyelv hetenkint 3 óra. Az összetett szerkezetű mondatok taglalása. A mondattan elemeinek s a szóképzéstannak kiegészítése, a német nyelvtan rendszeres áttekintésével kapcsolatban. Szótanulás etymologikus csoportokban. Fordítás és emlézés, mint a III. osztályban. Kéthetenkint iskolai írásbeli dolgozat adandó.

Történelem hetenkint 3 óra. Magyarország története folytatva: a vegyes házak és a Habsburgház.

Természetrész hetenkint 3 óra. Ásvány- és kőzettan, valamint a geologia elemei. Ásványtan: az ásvány külső tulajdonságai. A chemiai összetételre alapított öt főosztály ismertetése s ezekből az ásványrendszer megállapítása fővonásokban. Kőzettan. Egyszerű kőzeteknek felsorolása az ásványtanból; az összetett kőzeteknek csak néhány általánosan elterjedt faja. Földtan: Földünk időszakai.

Mathematika hetenkint 3 óra. Bevezetés az algebrába. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve a kéttagúak négyzetének és köbének képzésére; Osztás egész számokkal, kiterjeszkedve a geometriai haladványok képletére. Ugyanazon művelet-sorozat törtszámokkal. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel, kiterjeszkedve az arányok tanára

Rajzoló geometria hetenkint 3 óra. Constructiv planimetria: Egyszerű vonalú idomok. Az összeillőség, symmetria, hasonlóság és területmeghatározás kibővítése s az idevágó fontosabb constructiv feladatok. A görbe vonalú idomok közül különösen a körtan kibővítése s az idevágó constructiv feladatok. A mértan alkalmazása a rajzoláshoz és mérésnél, u. m. az idomok másolása, a térkép-rajzolás. Folytatólag ékitmények rajzolása.

Tornázás heti. 2—2 órában. I—IV. osztályban.

Az 1880/1. isk. évben a gymn. új tanterv életbeléptetésére nézve kiadott utasításokban a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium a következőket rendelte el.

I. A nyelvi szakokat tekintve már a lefolyt 1879 - 80. isk. évben nagyobbbrészt az új tanterv volt irányadó úgy, hogy a jövő 1880/1. isk. évvel e szakokban, nevetesen a latin-, magyar- és német nyelv tanítása teljesen az új tanterv értelmében adható.

II. A történet tanítása csupán a IV. osztályban történhetik az új tanterv alapján és ez osztálylyal fokozatosan haladva fog az új terv életbe lépni. Tárgyaltatni fog heti 3 órában: az ókor története, különösen a görög és római történet a császárság megalapításáig.

III. A földrajz tanítása tervének teljes életbeléptetését még az a körülmény hátráltatja, hogy oly tankönyv, mely a természeti tárgyak szemléltetésére is utmutatást nyújtana, és a tanításnál sikerrel alkalmazható volna, ez

időszert még nem áll iskolánk rendelkezésére, mindaddig tehát a tanításnak, úgy mint a lefolyt tanévben, külön külön kell tartania a földrajzi és a természetrajzi anyagot; ily értelemben az I. osztályban valamint a II-ikban 2 órai földrajzi és 2 órai természetrajzi tanítás adandó az új terv és az utasító észrevételek értelmében. A III. osztályban 3 órai földrajzi tanítás úgy, mint a lefolyt tanévben Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália leírásával befejezi a tanfolyamot a régi tanterv szerint, mellette azonban 2 órában physikai földrajz tárgyalandó.

IV. A természetrajzi és természettani oktatás az 1880/1. évvel az egész gymnasiumban az új tanterv értelmében adható.

V. Az alsóbb osztályok számtan tanítása és a rajzoló geometria oktatása már a múlt évben is az új tanterv értelmében folyt s jövőben ugyanígy kezelendő a szabadkézi rajz tanítás is.

Az ily módon most már teljesen életbe léptetett új tantervben az 1883. 3. isk. évben még egy módosítás történt. Az orsz. közoktatási tanácsnak jelentése alapján azt rendelte el ugyanis a közokt. ministerium 1882. évi jun. hó 27. 19.991. sz. leiratával, hogy a jövő tanév kezdetétől a középiskolák 3 legalsó osztályában a szépírás hetenkint egy órában ismét rendszeresen taníttassék, de lehetőleg az államkincstár és a tanulmányi alap minden megterhelhetése nélkül.

Az 1879. évi 17630. sz. a. kelt rendelettel kiadott tanterv az 1883. évi XXX. t. cz. alapján a következő — a fent közölt átmeneti intézkedésektől eltérő módosulásokkal lépett életbe az 1883/4. isk. év kezdetén.

1. A vallás tanítását heti 2 órát kapott a negyedik osztályban is.

2. A földrajz tanításába felvették a természetrajz tananyagát és pedig II. osztályban is úgy, hogy Európa, Ázsia és Afrika többi részeinek, továbbá Amerika és Ausztrália leírása oly módon kezelendő, hogy az országok természeti viszonyainak leírásához a főbb topographiai adatok, az állat-, növény- és ásványország szemléltető leírása is esatolandó.

3. A III. oszt. földrajza a hazai történelem tanításával kötött össze, tárgyalván a magyar-osztrák monarchia politikai földrajzát.

4. A történelem tanításában a IV. osztályban történt változás annyiban, hogy heti 3 órában az ó-kor története véteget fel, különösen a görög és római történet a császárság megalapításáig.

5. A III. osztály természettana a matematikai és physikai földrajz tanításában nyert ápolást.

A rajzoló geometria tananyaga a III. és IV. osztályban változott oly módon, hogy a constructiv planimetria tüzetett ki tananyagul. III. osztályban: Egyenes vonalú idomok. Az összeillőség, symmetria, hasonlóság és területmeghatározás kibővítése s az idevágó fontosabb constructio feladatok. A geometria alkalmazása a rajzoláshoz és mérésnél, u. m. az idomok másolása, a térképrajzolás, az ornamentális rajzolás stilmagyarázatokkal. IV. osztályban: Görbe-

vonalú idomok. A körtan kibővítése s az idevágó constructiv feladatok. A legfontosabb görbe vonalok. Különösen a kúpszeletek, ornamentális rajzolás stilmagyarázatokkal.

6. Szépirás heti 1—1 órában az I. és II. osztályban.

A szóban lévő tanterv négy év mulva újabb változáson ment keresztül s kimerítő utasításokkal ellátva 1887. évi 8.619. sz. ministeri rendelettel adatott ki. Ezen legújabb tanterv a tananyag beosztására nézve csak annyiban tér el az előbbtől, hogy egyik-másik tárgynál a heti óraszám változott és hogy az I. osztályban Magyarország földrajzához Európa többi részeinek leírása is csatoltatott, úgy, hogy a II. osztályra Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália maradt. Nem úgy áll a dolog a tanítás menetére vonatkozólag. A tanítás tervét illető utasítások, különösen a tananyag részleteire nézve, oly tanintézeteket tartanak szem előtt, melyek minden tekintetben kellő viszonyok közt vannak. Az oly tanintézeteknél tehát, melyek akár a tanári testület alakulását, akár a tanulók előképzettségét, vagy tannyelvi ismereteit illetőleg, vagy bármely más tekintetben és sajátságos viszonyok közt vannak, az utasítások, sőt maga a tanterv is módosítást igényel. Ez okból a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium felszólítja a tanári testületet, hogy az 1887. évi április hó 5-éig terjeszse fel okadatolt javaslatait aziránt, mennyiben szükséges az általános tanterv módosítása intézetük viszonyaihoz képest.

Az óvári gymnasium tanártestülete ugyanazon évi április hó 2-án — a helyi tanterv megállapítása czéljából — tartott rendkívüli tanácskozmányában tett olegyet e felszólításnak, azt kérelmezve, hogy az I. osztály latin nyelvi óráiból egy óra a magyar nyelvhez csatoltassék, hogy az I. osztály tanulóinak nyelvi nehézségein gyorsabban segíteni lehessen. Erre a közoktatásügyi minister ő nm. jun. hó 20-án 17145. sz. a. k. leiratában ezt írja: „A magyar-óvári gymnasium azon kívánságának, hogy az I. osztály latin nyelvi óráiból egy óra a magyar nyelvhez csatoltassék, azon okból nem adhatok helyt, mert ez intézkedést a fennálló tanulmányi rend szükségtelemné teszi. A magyar és latin nyelv tanítása ugyanis a legalsó osztályokban egy kézben lévén egyesítve, e nyelvek tanarának módjában van és szükséges is — a latin tanítást folytonosan, minden órában vonatkoztatni a magyar nyelvre, a nyelvtényeket hasonlítás útján egymás javára hasznosítani, s ilykép a latin tanítás alatt is a magyar nyelvbéli ismereteket bővíteni. Mi a tanév elején s szükséghez képest a közönségesnél nagyobb mértékben is eszközölhető.“

E felsőbb tanhatósági utasításhoz képest a tanítás már az 1887|88-ik isk. évben az általános tanterv keretén belül megállapított helyi tanterv szerint folyt és miután a felmutatott siker kielégítőnek mutatkozott, a tanári testület hozzálátott az óvári gymnasium állandó tanmenetének megállapításához. A tanári testület a vallás és közoktatási m. kir. ministeriumnak 1888. évi 21199. sz. a. kelt rendelettel kiadott utasításokhoz képest készített állandó helyi tantervét 1888. évi július hóban terjesztette fel a tank. királyi főigazgatóságához,

mely azt 1888. évi aug. hó 31-én 334. sz. a. kelt kiadványával elfogadta s helyben hagyta.

A magyar-óvári gymnasium állandó tanmenete, mely az 1888/89. isk. évben lépett életbe, a következő :

I. o s z t á l y. Magyar nyelv. Tankönyv: Ihász-Barbarics: „Magyar nyelvtan“. Tomor-Várad: „Magyar olvasókönyv“. I. rész. Nyelvtan hetenkint 2 óra. Olvasmány 4 óra. Hangtan: A hangok felosztása, kiejtése; szótagolás, a szók helyesírása, nagy kezdőbetűk használata (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szótan: A szók felosztása, nemei, szóragozás és szóképzés általában, többes- és tárgyrag; birtokviszony (5 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Hely-, idő-, módragok és névutók (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A tulajdonságnevek fokozása (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Számnevek, névmások (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az igék felosztása, igeragozás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Latin nyelv. Tankönyv: Schultz Dávid: „Latin nyelvtan“, és Dávid: „Latin gyakorló- és olvasókönyv“. Nyelvtan hetenkint 3 óra. Olvasmány 4 óra. Bevezetés, olvasás, hangsúlyozás, a szók nemei (2 hét). I. II. III. declinatio, a főbb genus-szabályokkal (7 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). A melléknévek, ezek fokozása. IV. V. declinatio (3 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét). Számnevek (3 hét). Névmások (4 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét). A sum és összetételeinek indicativusa (2 hét). Az igeragozás indicativusa (3 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét).

Földrajz. Tankönyv: Brózik-Paszlavszky. „Földrajz“ I. r. Hetenkint 4 óra. A földrajz legszükségesebb fogalmai. Magyarország alföldjeinek felszine, talaja, állattenyésztése, földmívelése. A földmives kár- és jötevői, erdeinek és mocsárainak, a vizek és folyók élete; lakosai, városai (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A Duna és Drávaköz föllete, kövei, földmívelése, kertészete, erdőgazdasága, állatai, lakosai (2 hét). A Dráva- és Szávaköz és a tengerpart fellete, talaja, növényei, állatai, lakosai (1 hét). A magyar felföld fellete, kövei, érezei, bányavidékei, földmívelése, állattenyésztése, a magas hegyvidék növényzete, állatai, gyártelepei, lakosai, városai és általános viszonyai (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Európa körrajza, a törzs hegyrendszerei, alföldje, vizei, tagjai, kövei és ásványai, éghajlata, növényzete, földmívelése, állatvilága, állattenyésztése és nemzetei (8 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Európa egyes országainak leírása (7 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

Számtan. Tankönyv: Lutter N. „Közönséges számtan“, hetenkint 3 óra. A mennyiség fogalma, felosztása, egység, szám, egész- és törtszám, megnevezett és elvont szám, összevonható számok; számrendszer, római számjegyek (2 hét.) Számolási műveletek: Összeadás és kivonás fejben és írásban, szorzás fejben és írásban; osztás fejben és írásban (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Különnévű összevonható számok; a méter-mérték ismertetése; váltás és összevonás. A négy számolási művelet különnevű összevonható számokkal.

Törzsszám, tényezőkből összetett szám, viszonylagos törzssám. A számok oszthatóságának némely törvénye és külső jelei; a közönséges törzssám, a törtnek két tényezőre való szétbontása, a törtek átalakítása, a különnevezőjű törteknek egynevezőjűekre való hozása, a közönséges és tizedes törteknek egymásra való átalakítása (9 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A törtek összeadása és kivonása (Legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többses). A törtek szorzása és osztása (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Pénzisme, régi mértékisme, időszámítás (2 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét).

Rajzoló mértan. Tankönyv: Landau-Wohlrab. „Rajzoló geometria“; heti óraszám 3. Hetenkint egy óra elméletre, két óra pedig rajzolásra és a már tanultak ismétlésére, kibővítésére fordítatik. Rajzok táblai előrajzolás mellett az iskolában készíttetnek; házi feladatképen a tanulók a főbb tételeket leírják és a tárgyalt síkidomokat papírból kivágják. A beszerzett rajzeszközöknek ismertetése. A négyzetes háló, az egyenes vonal és a pont, irányvonalak. I. a négyzetes háló, II. az irányvonalak rajzolása. A négyzet, a négyzet negyede és négyszerese; III. Szegély-díszek rajzolása. A négyzet átlója, az egyenszáru derékszögű háromszög. IV. Padozat minták rajzolása. A négyzet kétszerese és fele. V. Padozat-minták rajzolása. Az egyszerű díszítmények négyzetekben. VI. Meandros-szalagok (7 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A téglalap, a téglalap átlója, az általános derékszögű háromszög. VII. A lapidáris írás alapvonalai. A háromszöges háló, az egyenoldalú és a minta háromszög. VIII. Padozat minták téglalapokból. A szabályos hat- és nyolcszög. IX. Ferde vonalú szegélydíszek. A téglalap átlói az általános egyenszáru háromszög. X. Szabályos 3-, 6- és 8- águ csillag és deltoid rajzolása. A rhombus, deltoid és az egyenköz. XI. Padozat minták. Az egyenszáru trapéz, az általános trapéz XII. Szegély- és fonadék díszek. Az általános négyszög. XIII. A tárgyalt síkidomok rajzolása (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A ferde irányok, távolságok geometriai összeadása és kivonása. XIV. Fonadék díszek négyzetben. Távolságok szorzása és osztása, mérése és aránya. A szög általában a szögek összehasonlítása és megjelölése XV. A tárgyalt szögek rajzolása. — A szögek mérése. A szögpárok. XVI. Szegélydíszek. (5 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). A kör, szög és a kör, a szögmérő. XVII. Különféle helyzetű körök, kigyóvonalak. — Szögek összeadása, kivonása, osztása, a kör és a körív osztása XVIII. Körosztás, esigalakok, szélrózsa. A körbe és a kör köré írt szabályos sokszögek. XIX. Köríves díszítmények — A kör kerületének kiszámítása. A π ismertetése. Rokon idomok. XX. Köríves szalagok, fonadék-díszek (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Területmérések. Egyenköz, trapéz, sokszög és a kör. Szimmetriális fekvés és szimmetriális idomok. Ellipsis, tojásidom és esigavonal. XXI. Ugyanezek rajzolása (3 hét). Összefoglaló ismétlés. (3 hét).

II. Osztály. Magyar nyelv. Nyelvtan hetenkint 3 óra. Olvasmány 2 óra. Tankönyv: Ihász-Barbarics „Magyar nyelvtan“ és Tomor-Váradi „Magyar olvasókönyv.“ II. r. Az egyszerű és összetett mondatok rövid ismertetése (2 hét).

Az I. osztály tananyagának ismétlése: névragozás (3 hét), Igeragozás és pedig az igékről általában (2 hét). Az igék rendes ragozása és az egyes alakok használata (3 hét). A rendhagyó igék ragozása (3 hét). Rokonalaku és rokonértelmű szók (2 hét). Viszonszók (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szóképzéstan: névképzők (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Igeképzők: *a*) egyszerűek (2 hét), *b*) az összetettek (2 hét). Az igekötők értelem módosítása (1 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Összetett szók (2 hét). A végzett tananyag összefoglaló átismétlése (3 hét).

Latin nyelv. Nyelvtan hetenkint 3 óra. Olvasmány 3 óra. Iskolai gyakorlat 1 óra. Tankönyv: Schultz Dávid „Latin nyelvtan“ és Dávid „Latin gyakorló és olvasókönyv“. Az I. osztály tananyagának átismétlése és kiegészítése (2 hét). Szenvedő igék ragozása (2 hét). Letevő igék ragozása (1 hét). Eltérés az igeragozásban, körülírt ragozás (1 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az I. és II. ragozáshoz tartozó igék rendhagyó perfectumai és supinumai (3 hét). A III. ragozáshoz tartozó perfectumok és supinumok (7 hét). A IV. igeragozás rendhagyó perfectumai és supinumai (1 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét) A kezdést jelentő igék (1 hét). A letevő igék perfectumai és supinumai (2 hét). Az accus. cum infinit. és ablat. absolutus ismertetése (2 hét). A rendhagyó- és hiányos igék ragozása (3 hét). A határozó-, kötő-, tagadó- és kérdőszócskák (2 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szóképzés, melyre olvasás közben mindig figyelem fordítatik (2 hét).

Földrajz hetenkint 4 óra. Tankönyv: Brózik-Paszlavszky „Földrajz“ II. rész. Ázsia körrajza, domborzata, vizei, talaja, ásványai, éghajlata, növényzete, állatvilága. Ázsia népei, országai (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Afrika, úgy tárgyalva, mint Ázsia (7 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Amerika ugyanazon részletezés mellett (8 hét) Összefoglaló ismétlés (2 hét). Ausztrália tárgyalása az előbbiekhöz hasonló sorrendben (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

Számtan hetenkint 4 óra. Tankönyv: Lutter N. „Közönséges Számtan“. A közönséges és tizedes törtek ismétlése, a számolási rövidítések (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Arányok, aránylatok (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Egyszerű és összetett hármasszabály (5 hét). Százalék-számítás (4 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Lánccszabály (4 hét). Olasz praktika (3 hét). Az egésznek összefoglaló ismétlése (6 hét).

Rajzoló mértan hetenkint 3 óra Tankönyv: Landau-Wohlrab „Rajzoló-geometria“ II. füz. Az I. osztályban követett módszer szerint hetenkint 1½ óra elméletre, a többi pedig rajzolásra fordítatik. A koczka, ennek oldalai, élei, csuca. A koczka hálójá, térfogata, hasonló és egybevágó koczok. I. A koczka rajzolása, padozat minták (2 hét). A négyzet-alapú egyenes oszlop, az egyenszárú, derékszögű háromszög alapú egyenes hasáb. II. A négyzet-alapú egyenes oszlop rajzolása, padozat minta (1 hét). A téglalapú test, az általános derékszögű háromszög alapú egyenes hasáb. III. A téglalap és egyenes

hasáb rajzolása, ékítmények (1 hét). A négyzet-alapú ferde oszlop, az egyenszárú derékszögű háromszög-alapú ferde oszlop. A négyzet-alapú ferde oszlop, az egyenszárú derékszögű háromszög-alapú ferde oszlop. IV. Oszlopfők rajzolása (1 hét). A téglalap-alapú ferde oszlop, az általános derékszögű háromszög-alapú ferde oszlop. V. Oszlopfők és oszloplábak rajzolása (1 hét). A rhomboedron a hasábok általában. VI. Egyszerű építészeti jellegű idomok rajzolása (1 hét). A henger. VII. Különbéféle állású henger rajzolása (1 hét). A gúlák és a kúp. IX. Ugyanezek rajzolása (1 hét). A gömb. X. Különbéféle testesoportok rajzolása (1 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). A lapok, az egyenes és a sík abszolút és relatív fekvése a körben. XI. Ugyanezek rajzolása és ékítményes minták. A lapszög és szöglet. XII. A négyzet és derékszögű paralelogramm összetettebb tagozatai. Rokon-testek, a testek symmetriális fekvése és symmetriája. XIII. Az előbbieket folytatása (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Ábrázolás egy képsíkon, a pont ábrázolása. XIV. Hullám- és csigavonalak, körídomok combinációi (1 hét). Az egyenes ábrázolása, ha az eredeti sík párhuzamos a képsíkkal. XV. Hullám- és csigavonalak, körídomok combinációi (1 hét). Ábrázolás két képsíkon, a pont ábrázolása. XVI. A tanultak rajzolása (1 hét). Az egyenes vonalnak ábrázolása. XVII. Ugyanannak rajzolása. Az egyik vetületi síkkal párhuzamos síkidomok ábrázolása, testeknek ábrázolása. XVIII. Szalagdiszítmények. A koczká ábrázolása, a négyzet-alapú egyenes oszlop ábrázolása. XIX. Ugyanezek rajzolása. A téglalapú testnek ábrázolása, a szabályos hatszög-alapú hasábnak ábrázolása, a szabályos nyolcszög-alapú egyenes hasábnak ábrázolása. XX. Testesoportok rajzolása. Az egyenes hengernek ábrázolása, a gúla-alakú testeknek ábrázolása, a tetraedon ábrázolása. XXI. Különböző oldalról megvilágított testek ábrázolása. A négyzet-alapú egyenes gúlának ábrázolása, a szabályos hatszög-alapú egyenes gúlának ábrázolása. Az egyenes kúp ábrázolása, a gömbnek ábrázolása (8 hét). Összefoglaló ismétlés (4 hét).

III. O s z t á l y. Magyar nyelv. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Ihász-Barbarics „Magyar Nyelvtan“ és Tomor-Váradai „Magyar Olvasókönyv“ III rész. Mondattan: Az egyszerű mondat és nemei (2 hét). A bővített mondat részei (2 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Szóegyeztetés: Alany, állítmány, tárgynevek, tulajdonságnevek, névmások, számnevek egyeztetése (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szóvonzat: névelő, névragok, helynevek vonzata, alanyí és tárgyas ragozású igék vonzata (5 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Szórend (2 hét). Mellé- és alárendelt mondatok, rövidített mondatok (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Körmondat, mondat- és segédjelek (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A hangsúlyos vers vázlatos ismertetése (3 hét). Egybefoglaló ismétlés (3 hét).

Német nyelv. Hetenkint 4 óra. Tankönyv: Szemák J. „Elméleti és gyakorlati német nyelvtan“ és „Német Olvasókönyv.“ I. rész. A szóhangok és megjelölésük, a betűk felosztása, néhány hangzó kiejtése, mássalhangzók és szó-

tagok hangsúlya (2 hét). A helyesírás alapvonalai, a beszédrészek, a mondat és részei (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Gyenge- és erős ejtegetés (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A melléknév ejtegetése és fokozása (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A névmások (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az igék gyenge- és erős hajlítása, a segédigék (6 hét). Egybefoglaló ismétlés (4 hét).

Latin nyelv. Hetenkint 6 óra. Tankönyv, mint az előző osztályokban és Dávid „Latin Olvasókönyv“ a III. és IV. osztály számára. Az alaktan főbb részeinek ismétlése után a mondatrészek: állítmányok és jelzők egyeztetése (3 hét). Az esetek használata: Kettős nominativus, tárgyias accusativus, accusat. átható-, benható- és személytelen igék mellett; kettős accusat., a kiterjedés accus., a városnevek szerkezete, accus. indulatszók mellett (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Dativus commodi et incommodi, dativus egyszerű és összetett igék mellett; dativus possessivus és kettős dativus (3 hét). A genitivus különféle felosztása és alkalmazása (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Az igékről és melléknevekről vonzott egyéb viszonyok kifejezésére szolgáló ablativusok (7 hét). Egybefoglaló ismétlés (2 hét). Sajátságok a névszók használatában (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

Történelem és pol. földrajz. Hetenkint 4 óra. Tankönyv: Gaal Mózes és Helmár Ágost „Magyarország története és az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza főbb vonásokban“ Magyarország a vezérek alatt (2 hét). Az árpádházi királyok alatt (4 hét). Az Anjouk és örökösök alatt (2 hét). A Hunyadiak és Jagellók alatt (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Magyarország a Habsburg-ház alatt Mátyásig (2 hét). A szatmári békéig (2 hét). A hanyatlás kora (2 hét). Az ujjászületés kora (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét.) Politikai földrajz. Magyarország belügyei (4 hét). A birodalom szervezete (3 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Phyzikai földrajz. Hetenkint 2 óra. Tankönyv: Schmidt A. „Fizika földrajz“. A physika főbb törvényei. Természet, test, térfogat, áthatóság, molekula, atom, elem, vegyület, affinitas, cohaesio és halmazat. — Tapadás, tűnemény, természeti törvény és az áthatatlanság. — Mozgás, gyorsaság, kitarthatóság. A phys. erő meghatározása, surlódás, a közeg ellenállása, hatás, visszahatás, nyomás. Munka, erély vagy energia. Az energia viszonya a gyorsasághoz, az energia megmaradásának elve. Nehézség, nehézségerő, tetőirányos, vízszintes, súly, tömeg, sűrűség, fajsúly és súlypont, biztos állás. Lejtő, lejtőnemesés, gyorsuló, lassuló mozgás, szabadesés. Inga, az inga törvényei, ingaóra, nehézkedés, központi mozgás (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A nehézségerő hatása a cseppfolyós testekre. A nyugvó folyadék felszíne, a folyadékokra ható nyomás egyenletes tovaterjesztése. Közlekedő edények, hajszálcsövek, a folyadék nyomása. A folyadék fölthajtása, Archimedes elve, a körlég nyomása, Torricelli kísérlete, légsúlymérő, a görbe szívornya (2 hét). A hő vagy melegség. Hőgerjesztés, a hő vezetése, sugárzása, hő okozta tágulás,

thermometer. Kötött hő, a víz tágulása hülés által, a víz- és a levegő áramlásai, a víznek nagy fajmelege. (2 hét). A világosság, a világosság visszaverődése, a fénysugarak megtörése, színszóródás. (1 hét). A mágnesség, a mágnes és ennek sarkai, a mágnes irányulása; éjszaki és déli sarka, a mágnesek kölcsönös hatása. (1 hét). Az elektromosság alaptörvényei, elektromos energia, elektromosság közlése, igenleges, — nemleges elektromosság, ezek kölcsönös hatása. Az elektromosság jó és rossz vezetői, elszigetelés, influencia, elektromos készülékek. Voltaláncz, elektromos áram, hőelektromos áram (2 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A föld mint világtest. Horizon, világtajak; a föld alakja, a föld nagysága, forgása, az égbolt látszatos mozgása, földrajzi szélesség és hosszúság. A föld ábrázolása, a föld évi mozgása a nap körül, évszakok, a nappalok és éjjelek tartama, földövek. Időszámítás, a hold mozgása, hold- és napfogyatkozás, a föld állása a naprendszerben (3 hét). A földgömb száraza, vize és légköre, szárazföld kiterjedése. — A földségek vízszintes tagozata, a földségek függése. Az alföldek elterjedése a föld színén, fénzföldek, hegységek (2 hét). A víz, források, folyók, a folyamok melléke, a folyók pályája, a folyamok sebessége, deltaképződés, tavak, mocsárok, fertők és lápok. A tengerek fekvése és alakzata, a tenger színe, a tengervíz sói, a tenger hullámzása, dagály és apály, a tenger áramlásai (2 hét). A légkör magassága, tömege, alkotó részei, a körlég melege, közép hőmérsék, a levegő hőváltozásai, hővonalak, a hőmérsék csökkenése a magasság növekedtével, az örökös hó határa, a légkör mozgása, szelek. A szelek iránya és erőssége, állandó szelek, a mérsékelt öv szelei, időközi szelek, szélvész, orkánok, forró és forgó szelek. A légkörbeli vizgőzök, telültség, harmatpont, harmat, dér, köd, hó, jégeső, a víz körutja. — A légkör elektromos tünetei, fénytünetei, futócsillagok, tűzgolyók, légkövek, éghajlat. A föld belső melege, földrengés, tűzhányók (5 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Számítan. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Lutter N. „Közönséges számítan“. Egyszerű és összetett kamatszámolás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Ráfizetmény (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Lerovat (4 hét). Ismétlés (2 hét). Társaság-szabály (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Elegyítés-szabály (4 hét). Összefoglaló általános ismétlés (5 hét).

Rajzoló-mértan. Hetenkint 2 óra. Tankönyv: Landau Wohlrab: „Rajzoló geometria“ III. füzet. Hetenkint 1 óra elméletre, 1 pedig rajzolásra fordítatik. A rajzolás anyagát az idomok szerkesztésén és különféle constructiókon kívül főképen a helyszin-rajzolás elemei szolgáltatják. A geometriának gyakorlati alkalmazása, arányszám, tájékozás (1 hét). A kör, mint mértani hely (1 hét). Távolságok mérése (1 hét). Távolságok rajzolása (1 hét). Két hely térképe, adott távolságoknak szerkesztése (1 hét). Távolságok összeadása, szorzása (1 hét). Távolságok kivonása, szögek másolása, egyenlő körívek szerkesztése (1 hét). A rhombus tulajdonságain alapuló szerkesztések (1 hét). Az egyenoldalú háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések, szögek összeadása és kivonása

(1 hét). Szögek sokszorozása és osztása (1 hét). Összefoglaló ismétlés (4 hét). A derékszög-, négyzet-, téglalap szerkesztése. A derékszögű háromszögek tulajdonságai; adott távolságnak egyik végpontján merőlegest állítani. Az egyenszárú ferde négyzet szerkesztése (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Három hely térképe: *a*) mind a három távolság méretett meg, *b*) két távolság és az általuk képezett szög, *c*) két távolság és a nagyobb távolsággal szemközt fekvő szög. (A hasonlósági és egybevágási eset). Távolságokat megszabott arányban osztani. Négy hely térképe; visszatekintés a három- és négy-szögekre. Négyenél több helynek térképe. A geometria alkalmazása az idomok másolásánál (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét).

IV. O s z t á l y. Magyar nyelv. Hetenkint 4 óra. Tankönyvek: Lehr „Arany Toldija“. Pintér Kálmán „Magyar Stilisztika“. I. r. Irálytan és Tomor-Váradai „Magyar Olvasókönyv“. IV. rész. Toldi: Előhang. I. ének (2 hét). II. III. ének (2 hét). IV. V. ének (3 hét). VI. ének (2 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Stilisztika: Az irály fajai. Az irály általános és különös kellei (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A szép irály általános kellei, szó és gondolatalkzatok (4 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A verses művek különös kellei; időmértékes verselés (5 hét). Hangsúlyos verselés (2 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

Német nyelv. Hetenkint 3 óra. Tankönyvek: Szemák „Elméleti és gyakorlati német nyelvtan“ és „Német olvasókönyv“ II. rész. A beszédrészek rendszeres ismertetése mondattani alapon. A mondat fő részei, bővítése. Az egyszerű, összetett és összevont mondat. A fő- és mellékmondatokról. A mondat alaprészeinek, az igekötőnek és a „nicht“ szónak helyes elhelyezése a mondatban (5 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az ige fogalma és nemei, az ige hajlítás nemei, a segédigék, a gyenge és erős igeragozás. A szenvedő ige ragozása; a módbeli segédigék. (5 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). A hanglágylító, hangtisztuló, személytelen, visszatérő és összetett igék ragozása. A vegyes ragozású, a rendhagyó igék. Az erős ragozású igék hat osztálya (7 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A főnév fajai, neme, ejtegetése, észrevételek az anyag- és gyűjtőnevek s az idegen nevek ejtegetésére. Két nemű főnevek különböző jelentménye. Összetett főnevek képzése, tulajdonnevek ejtegetése és észrevételek a különleges ejtegetesű főnevekre. (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A melléknevek, ejtegetése, fokozása, névmások, számnevek, elüljárók, határozók, kötőszók és indulatszók (4 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). A szóképzés fő elvei és sajátos német kifejezések, melyekre az olvasmányánál különben mindig figyelem fordítatik (3 hét.)

Latin nyelv. Hetenkint 6 óra. Tankönyvek mint a III. osztályban. Az idők használata és viszonyulása (2 hét). Összefoglaló ismétlés. (1 hét). Az indicativus használata, a conjunctivus használata fő- és mellékmondatokban (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Az imperativus, infinitivus és participiumok használata; oratio recta és obliqua (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét)

A gerundium és supinum használata (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Szórend (1 hét). Hangmértan és verstan (6 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét). Római naptár és rövidítések (1 hét).

Történelem. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Vaszary K. „Világtörténelem.“ I. rész. Eldőismeretek, az emberiség őstörténete. (1 hét). Ázsia népei (3 hét). Afrika népei (1 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét.) Görögország a mythos és a törvényhozás korában. (4 hét). Görögország fénykorában. (5 hét). Görögország a macedon uralom alatt (1 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Róma a királyság korában (2 hét). Róma a köztársaság fénykorában (5 hét). Róma a köztársaság hanyatlása korában (5 hét). Összefoglaló ismétlés. (3 hét).

Természetrjz. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Róth „Ásvány-, kőzet- és földtan.“ A levegő physikai tulajdonságai, a levegő összetétele, a levegő mellékes alkatrészei, a víz physikai tulajdonságai, víz mint oldószer. A víz összetétele, vegyület, és keverék, a chemiai képletek fogalma, a kén és égéstermékei. A szén és oxydjai, széndioxyd a természetben, az erjedés termékei, a protéin anyagok és szénhydrátok. A protéin anyagok és szénhydrátok mint táplálékok, a szerves chemia feladata, chlór, a savak, a fontosabb szerves savak leírása. A fontosabb szerves savak leírása. A fémekről általában, a fémes elemek tulajdonságai, a könnyü- és nehéz fémek leírása, az aljak, a sók. Nitrátok, carbonátok, sulphátok, bórsavas natrium és chlórmentés; a szappan, üveg és porcellán. Mindez a lehető kísérletekkel (8 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Az ásványok physikai tulajdonságai, fénytani tulajdonságok, az ásványok tömörsége és fajsúlya, az ásványok anyagának összetartása az ásványok alakja és kristályosodás körülményei. A kristályok és kristályrendszerek. A szabályos rendszer. Hálók és jegeczminták készítése, a szabályos rendszer alakjainak összefoglalása, combinatiók. A négyzetes-hatszöges- és rhombos rendszer. Az egyhajlású és háromhajlású rendszer. A jegeczekről általában, ikerjegeczek; lángkísérletek, az ásványok előfordulásának körülményei (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az ásványrendszer áttekintése, termés elemek: arany, réz, platina, vas, kén, gyémánt, graphit. Argentit, galenit, sphalerit. Cinnabarit, chalkosin, pyrit, smaltit, sylvanit. Nagyágit, antimonit, realgar, chalkopyrit, stephanit, fakőérc, viz, vörös rézérc. Korund, rubin, zaphir, smirgel, hámatit, limonit, pyrolusit, kassiterit, kvarcz. Opál, magnetit, kőso, fluorit, mészpát, magnesit, barnapát, siderit. Malachit, súlypát, gipsz, apatit, topáz, turmalin, olivin. Gránát, káli-csillám, biotit, beryll, augit, amphiból. Orthoklas albit, calcium földpátok, chlorit, steatit, serpentin, kaolin. Apophyllit, analcim. Kőszén, kőolaj, földszurok, borostyánkő (9 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A kőzettan tárgya, egyszerű és összetett kőzetek, az elegyrészek felismerése, gránitos szövetű kőzetek, porphyros szövetű kőzetek. Bazaltos, palás kőzetek, törmelék kőzetek, a kőzetek szerkezete. A föld történetének korszakai, a jelenkor, a víz hatása, a hő hatása, a víz és tűz együtt-

hatása, a földrengések, emelkedések és süllyedések. A történelem előtti ember a jelenkorban, a negyed- a harmadkor. A másod- vagy mesozoos-kor, az első vagy paläozoos-kor, őskor, összefoglalás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét).

Számтан. Hetenkint 3 óra. Tankönyv: Lutter N. „Betűszámtan.“ Bevezetés az algebra. számolási műveletek nem viszonyított egész számokkal, összeadás, kivonás, szorzás, osztás, hatványozás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A viszonyított egész számok, számolási műveletek viszonyított egész számokkal, összeadás, kivonás, szorzás, hatványozás, az összeg és különbség szorzata, osztás, a mértani haladvány (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). A rendszeres soktagok, számolási műveletek a rendszeres soktagokkal, összeadás, kivonás, szorzás, osztás (4 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A számok oszthatósága, a legnagyobb közös osztó, a legkisebb közös osztandó; számolási műveletek közösleges törtszámokkal, összeadás, kivonás, szorzás, osztás (5 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). Az egyenlet fogalma, az egy ismeretlennel bíró elsőfoku határozott egyenletek megfejtése. A számtani- és mértani arány és aránylatok (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét).

Rajzoló-mértan. Hetenkint 2 óra Tankönyv: Landau-Wohlrab „Rajzoló-geometria“. III. rész. A rajzolás anyagát az idomok szerkesztésén kívül díszítmények, a meander-szalag összetettebb alakjai, köríves combinatiók, domború ékítmények másolása, az emberi fej és tájképek rajzolása képezik. A kör érintője, a körben előforduló szögek közti összefüggések (2 hét). A körbe és a kör köré irt egyenes vonalú idomok, két körnek viszonyos fekvése, szabályos sokszögek szerkesztése (3 hét). Összefoglaló ismétlés (1 hét). A kör területe, a kúpszeletek, ellipsis, hyperbola, parabola, a kör evolense, a cikloisok. A csigavonalak, épületek terve. A geometria története (6 hét). Összefoglaló ismétlés (2 hét). Ábrázolás egy képsíkban, a pont ábrázolása, a kör képe (2 hét). Ábrázolás két képsíkban, a pontnak ábrázolása. A téglalap, a hatszög- és nyolcszög-alapú hasáb ábrázolása. Az egyenes henger és a gúla alakú testek ábrázolása. A négyzetes-alapú, a hatszög-alapú gúla és a kúp ábrázolása (6 hét) Összefoglaló ismétlés (2 hét) Az elemi axonometria, a tengelykereszt és képei. Az isometriás vetítés. A kockának isometriás képei. A dimetriás vetítés, a kockának dimetriás képei. Kockába irt szabályos-alapú egyenes hasábok, hengerek, gúla és kúpok isometriás képei. Ugyanazon testek dimetriás képei. A négyzet-alapú egyenes oszlop- és gúlának, valamint az ezekben irható hengernek, kúpnak és combinált testeknek képei (6 hét). Összefoglaló ismétlés (3 hét).

A gymnasium emez állandó tanmenete némi módosítást szenvedett a nm. vall és közoktatásügyi m. kir. ministeriumnak 1891. évi 20.918. sz. a. kelt következő leirata értelmében „Algymnasiumaink között nagy számmal vannak olyanok, melyeknek tanulói nagyobbbrészt nem folytatják tanulmányukat a főgymnasiumban, hanem iparos, vagy kereskedői pályára mennek. E tanulóknak, kik legtöbbször csak azért látogatják az algymnasiumot, mert

helyben polgári vagy reáliskola nincsen, nagyobb szükségök van a reáltár-
gyakra, különösen a rajzolásra, mint az idegen nyelvekre.

Tekintve, hogy az 1887-ben megállapított helyi tantervek intézményének
épen az a célja, hogy az egyes intézetek az országos tanterv keretén belül
az illető vidék speciális helyi szükségletei szerint némi szabadsággal rendez-
hessék be oktatásukat, kívánatosnak mutatkozik, hogy a magyar-óvári algyim-
nasium tanári testülete nyilatkozzék, nem kívánja-e a fennálló helyi tantervet
módosítani, p. olyképen, hogy mind a négy osztályban a latin nyelv, vagy
a III. és IV. osztályban, esetleg a német nyelv óráiból egy-egy a rajzoláshoz
csatoltassék.“

A tanári testületnek, ez értelemben tett felterjesztésére a vall. és közokt.
m. kir. Ministerium 1891. évi 34.369. sz. a. kelt rendeletében megengedte,
hogy a tanári testület a helyi tantervet olykép módosíthassa, hogy a III. és
IV. osztályban a rajzoló-geometria heti órái a német-, illetőleg a latin nyelv
rovására egy-egy órával szaporíttassanak.

A III. osztályban e szerint nem 4, hanem csak 3 óra fordíttatik a német
nyelvre, mert itt a tanulók nagy része úgy is bírja e nyelvet, a IV. osztály-
ban pedig heti 6 órai latin helyett csak 5 órai tanítás folyik, minek követ-
keztében az olvasmány terjedelme megszorítást szenvedett ugyan, de azért a
rajzban a III. és IV. osztály növendékei is heti 3—3 órában gyakorolhatják
magokat.

VI.

TANKÖNYVEI S TANESZKÖZEL.

A tanítás sikerének biztosítására a tanterv és a tanítási módszer helyesége mellett kiváló tényezőkként lépnek előtérbe a tanításnál használt tankönyvek s azon taneszközök, melyekkel a tárgyalt tananyag szemléltetővé s ez által maradandóbbá tehető.

1. Tankönyvek. Az óvári gymnasiumban használt tankönyveknek teljes jegyzékét csak a hetvenes évektől kezdve kiadott iskolai értesítőkből találhatjuk. Mily könyveket használtak régebben, arról részben a tanári tanácskozások jegyzőkönyvei tanuskodnak, részben pedig abból lehet következtetni, hogy a tanári könyvtárban talált tankönyvek közül egyeseket egynél több példányban találhatni. Ezt számba véve a különböző időkben használt tankönyvekről a következő kimutatást sikerült összeállítanom:

a) *Vallástan.*

A tankönyv czime	Mely időben használtatott?	Mely osztályokban?
Magyar Katechismus. t. p. Canitius Péter theol. pap által íratott 1840.	1741—1789 és 1799—1815	A nyelvtani osztályokban
Az öreg Katechismus kérdésekkel és feleletekkel, Budán, 1815.	1816—1835.	A nyelvtani osztályokban
Der grosse Katechismus m. Fragen und Antworten. Ofen, 1798. 1820.	1799—1844.	A nyelvtani osztályokban
Rövid sommája az öreg Katechismusnak. Budán, 1835.	1836—1850.	A nyelvtani osztályokban
Der grosse u. mittlere Katechismus mit Fragen und Antworten. Ofen, 1820, 1835.	1845 - 1850	A nyelvtani osztályokban

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott ?	Mely osztályok- ban ?
Nagy Katekismus. Eger, 1852.	1855—1861.	A nyelvtani osztályok- ban
Grosser kath. Katechismus m. d. Religionsgeschichte. Regensburg, 1853.	1855—1861.	A nyelvtani osztályok- ban
Közép Katekismus. Buda, 1861.	1862—1877.	A nyelvtani osztályok- ban
Kis Katekismus. Budapest, 1877.	1878—1894.	I. oszt.
Közép Katekismus. Budapest, 1875, 1887.	1878—1894.	II. III. oszt.
Az ó és új Testamentom sz. His- toriáinak sommája. 1809.	1810—1845.	A nyelvtani osztályok ban
B P. — Ó és új Testamentomi történetek Pozsony, 1845.	1846—1850. és 1854—1865.	A nyelvtani osztályok- ban
Róder Alajos. Bibliai Történet. Eger, 1863, 1874.	1866—1879.	III. IV.
Róder. Bibliai történet.	1880—1894.	II. III.
A keresztény kath. egyház szer- tartásai. Veszprém, 1853.	1853—1874	II. III.
Liturgik od. Erklärung v. gottes- dienstlichen Handlungen. Prag, 1858	1858—1861.	II. III.
Terklau. A kath. egyház istentisz- telete és szertartásai. Temesvár, 1874.	1875—1876.	III.
Terklau-Dornis. A ker. kath. anya-szent-egyház szertartásainak magyarázata.	1877—78. és 1882—1886.	II. IV.
Némethy. A róm. kath. egyházi szertartások értelmező kézikönyve. Budapest, 1889. 1891.	1887—1894.	IV.
Szaniszló F. Doctrina religionis christiano-catholicae P. I. II. Bu- dae, 1839.	1840—1850.	A rhetoriká- ban és poe- sisben

b) *Latin nyelv.*

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Alvári. Institutionum grammaticarum L. I. p. 1—3, L. II. et III. Tirnaviae, 1791—1797.	1799—1846.	A nyelvtani osztályokban
Chrestomatia latina. Institutiones ad eloquentiam. Budaë, 1787, 1826.	1805—1846.	A szónoklati osztályban
Institutiones oratoriae et poëticae Budaë, 1823, 1831.	1824—1844	A humaniorákban
Orthographia linguae latinae. Budaë, 1806.	1802—1844.	A humaniorákban
Holle. Mythologia. Budaë, 1798	1802—1850.	A humaniorákban
Selecta latini sermonis exemplaria in usum III. és IV. grammaticae, I. et II. humanitatis. Budaë, 1820.	1820 - 1850.	III—VI. osztályban
Antiquitatum graecarum et romanarum compendium.	1820—1850.	A humaniorákban
Latin nyelvtan. Buda, 1847.	1847—1850.	Nyelvtani osztályokb.
Vass József e. S. P. A latin nyelv ékes szókötése. Szeged, 1846.	1847—1850.	A szónoklati osztályban
Elementar Grammatik der lateinischen Sprache v. Dr. R. Kühner. Hannover, 1840.	1854—1860.	I. IV.
Kühner-Szepesi. Elemi latin nyelvtan 1. 2. rész. Pest, 1854—1863.	1855—1879.	I. II.
Szepesi Imre e. S. P. Latin mondattan. Pest, 1863, 1872, 1873.	1865—1876.	III. IV.
Szepesi-Budaváry. Latin mondatan. Budapest, 1876.	1876—1885.	III. IV.
Elischer. Latin Olvasókönyv, 1880.	1880—1885.	III. IV.
Bartal-Malmosi. Latin alaktan és gyakorló könyv. Budapest, 1880.	1880—1882. 1880—1883.	I. II.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott ?	Mely osztályok- ban ?
Szepest-Budaváry. Latin alaktan. Budapest 1881.	1883—1886. 1884 - 1887.	I. II.
Schultz-Dávid. Latin nyelvtan s Latin olvasó és gyakorló könyv. Budapest, 1885.	1887—1894. 1888 - 1894.	I. II.
Szepest-Tóth. Latin mondatan. Budapest, 1886.	1886—1887.	III. IV.
Elischer József. Latin olvasó- könyv. Budapest 1880.	1885—1887.	III. IV.
Schultz-Dávid. Latin nyelvtan. Budapest, 1885.	1888—1894.	III. IV.
Dávid István. Olvasó és gyakorló könyv. Budapest. 1886.	1888—1894.	III. IV.
Dávid István. Latin Olvasókönyv. Liv. Ovid. Phaedr. műveiből. Bpest. 1885.	1888—1894.	III. IV.
M. T. Ciceronis ad familiares epistolae. Tyrnaviae, 1726	A 18. században	A humani- orákban
Orationes Ciceronis maiores, ac Vergilii, Horatii, Juvenalis, Plauti selecta. Tyrnaviae, 1763.	A 18. században	A humani- orákban
Czuczor-Schedel. Cornelius-Nepos fenmaradt munkái. Pest, 1843.	1854—1872.	III.
Kováts P. C. J. Caesaris com- mentarii de bello gallico et civili. Pozsony, 1832.	1854 - 1875.	IV.
Budaváry J. C. Julii Cansari Commentarii de bello gallico — Gallia térképével. Pest, 1872.	1876—1879.	IV.
Szarvas G. Phaedri A. L. Fabu- larum Aesopiarum libr. V. Pest, 1869.	1876—1880.	IV.
Vass József Cornelii Nepotis li- ber de excell. ducibus. Lexicon addidit Edit. II. et III. Pest, 1864, 1866.	1873—1879.	III.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott?	Mely osztályok- ban?
Iványi. Urbis Romae viri illustres. Budapest, 1880.	1880—1881.	III.
Szamosi. Tyrocinium poeticum. Buda, 1871, 1872	1880—1881	IV.
c) <i>Görög nyelv.</i>		
Compendiaria graecae grammaticae instit. Tyrnaviae, 1766.	1780—1789.	II. III.
Kühner R. Griechische Grammatik. Hannover, 1845.	1856—1860.	III. IV.
d) <i>Magyar nyelv.</i>		
Epitomae institutionum grammaticarum linguae hungaricae. Budae 1816.	1817—1844.	A humaniorákban
Szalay Imre. Magyar nyelvtudományi rövid oktatás. Pest, 1831.	1845—1850.	A nyelvtani osztályokb.
Ihász Gábor. Magyar nyelvtan. Eger, 1852, 1858.	1855—1860.	I.—IV.
Lutter Nándor. A magyar nyelv elemei Pest. 1861.	1861—1871.	I—IV.
Szvorényi József. Magyar nyelvtan. Pest, 1870.	1872—1879.	I—IV.
Simonyi Zsigmond. Magyar nyelv mondattani alapon. Budapest, 1877.	1880-ban.	I - III.
Ihász Gábor. Magyar nyelvtan, I—III. Budapest, 1880	1881—1886.	I—III.
Ihász-Barbarics. Magyar nyelvtan. Budapest, 1886.	1887—1894.	I—III.
Sárváry Béla. Gyakorlati irályisme. Pest, 1855. 1857.	1861—1870.	IV.
Laky Dömötör. Irály és költészettan. Pest, 1870.	1871—1879.	IV.
Laky D. Irály- és verstan. Budapest. 1878.	1879.	IV.
Névy László. Stilisztika. Budapest, 1876. 1884.	1880.	IV.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott ?	Mely osztályok- ban ?
Névy László. Stiliztika.	1880—1884.	IV.
Koltai Virgil. Stiliztika. Buda- pest, 1884.	1885—1893.	IV.
Pintér Kálmán. Magyar Stiliz- tika. I. Irálytan. Budapest. 1893.	1894.	IV.
Trautwein János. Magyar olva- sókönyv. Buda, 1852.	1854—1871.	I—IV.
Szvorényi J. olvasmányok I—IV. Budapest, 1867. 1881. 1883. 1884.	1872—1878. 1879—1881.	I. III. IV.
Kármán Mór. Magyar Olvasó. Budapest, 1870.	1879.	I. III.
Tomor-Váradi. Magyar Olvasó. Budapest, 1886. 1887. 1888. 1893. I—IV. r.	1882-ben. 1883—1893.	I. II. I—IV.
Lehr Albert. Arany János Tol- dija. Budapest, 1888 - 1892.	1880—1894.	IV.
<i>e) Német nyelv.</i>		
Grammatica germanica. Posonii, 1780.	1799—1805.	A humani- orákban
Márton J. Német grammatika. Pécs, 1879. 1840.	1806—1850.	I. II.
Deutsche Formen und Satzlehre. M. Schinagel. Wien, 1856.	1857—1860.	I. IV.
Heyse. Leitfaden z. Unterricht in der deutschen Sprache. Hannover, 1856.	1854—1860.	I. II.
Riedl Szende. Német nyelvtan. Pest. 1868.	1869—1870.	III. IV.
Toepler Th. Elméleti és gyakor- lati német nyelvtan. Budapest, 1871. 1876.	1871—1878. 1879.	I—IV. II—IV.
Felsmann József. Német gram- matika. Budapest, 1879.	1880.	III. IV.
Hoffmann Mór. Német nyelvtan. Budapest, 1880.	1881—1884.	III. IV.

A tankönyv czime	Mely időben használtatott?	Mely osztályokban?
Toepler Th. Német nyelvtan. Budapest, 1882.	1885—1886 1887.	III. IV. IV.
Felsmann József. Deutsches Lesebuch. Budapest, 1874.	1876 - 1887.	II—IV.
Szemák István. Elméleti és gyakorlati német nyelvtan és Olvasókönyv. Budapest, 1885.	1887. 1888—1894.	III. III - IV.
<i>f) Földrajz.</i>		
Rudimenta geographica pro Gymnasiis soc. Jesu. Agriae, 1770.	1778—1779.	A 3 nyelv-tani oszt.
Geographie u. Geschichte des Königreichs Ungarn für Kinder. Pressburg, 1780.	1799 - 1806.	A 3 nyelv-tani oszt.
Bél M. Compendium Hungariae geographicum. Posonii, 1797.	1802 - 1824.	A humani-orákban
Compendium totius orbis geographicum. Viennae, 1825.	1825 - 1850.	A humani-orákban
Biglbauer (Békefi K.) Magyar tartományok földleírása. Buda, 1846.	1847—1850.	II.
Belinger-Málik. Az általános földrajz alapvonalai. Bécs, 1859.	1854—1870.	I—III.
Windisch A. Földrajzi alapvonalak. Pest, 1850.	1861—1870.	I.
Matusik J. Az austriai közbirodalom honisméie. Pest. 1857.	1861 - 1870.	II.
Visontay János. A magyar állam földirata. Budapest, 1868. 1871.	1871 - 1879.	I.
Haucke Környei. Egyetemes földirati tankönyv. Pest, 1862.	1871—1880.	II. III
Zafféry K. Magyarország és a földközi tenger vidékeinek földrajza. Budapest, 1850.	1880	I
Scholtz Albert. Az osztrák-magyar Monarchia földrajza. Pest, 1879.	1879	I.

A tankönyv czime	Mely időben használtatott?	Mely osztályokban?
Visontay János. Egyetemes földirat. Budapest, 1880, 1881.	1881—1885.	II. III.
Visontay. Ausztria-Magyarország földrajza. Pest, 1877.	1881—1884.	IV.
Brozik-Paszlavszy. Magyarország és a földközi tenger földrajza. Budapest, 1881. 1884.	1882—1883. 1884—1894.	I. I. II.
Heller Agost. Fizikai földrajz Budapest, 1882.	1883—1885.	III.
Dr. Schmidt Agost. Fizikai földrajz. Budapest, 1885.	1886—1894.	III.
Csuday Jenő. Az osztrák-magyar monarchia politikai földirata. Budapest, 1881.	1887—1893.	III.
<i>g) Történelem.</i>		
Rudimenta historica. Tyrnaviae, 1867.	1777—1817.	A két felső gram. oszt.
Synopsis historiae Romanorum imperatorum. Budaë, 1782.	1802—1820.	A humaniorákban
Spanyik G. Compendium historiae regni hungariae. Pestini, 1817.	1818—1844.	III. IV.
Spanyik G. Historia regni Hungariae pragmatica. Pestini, 1820.	1820—1850.	V. VI.
Magyarország historiájának rövid leírása. Pozsony, 1836.	1845—1850.	III. IV.
Kapp. Leitfaden beim Schulunterrichte in der Geschichte und Geographie. Braunschweig, 1852.	1856. 1857. 1858—1860.	I. II. II. III. II. — IV.
Wetter Th. Lehrbuch der Weltgeschichte für Schulen. Münster, 1855 1857.	1858	II. IV.
Peregriny Elek. Magyarország története. Pest, 1861.	1861—1870.	III. IV.
Vaszary Kolos. Történelem rövid előadásban. Győr, 1869, 1870,	1871—1879. 1880.	III. IV. IV.

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Vaszary Kolos. Világtörténelem Bpest, 1877, 1883, 1886.	1881 - 1894.	IV.
Tankó Ján. Magyarország története. Budapest, 1884	1884 - 1893	III.
Gaál és Helmár Magyarország története és politikai földrajza. Pozsony, 1892.	1894.	III.
h) <i>Mennyiségtan</i>		
Mösch. Arithmetica practica. Tyrnaviae, 1697.	1740—1760.	A grammatikai oszt II—III.
Institutiones arithmeticae. Colocae, 1752.	1761—1815.	u. ott.
Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum. P. 1 — 4. Budaë, 1815.	1816 - 1844.	u ott.
Bartsch Ferencz. Elemi számtan. Buda, 1844. 1847.	1845 - 1850.	u. ott.
Elementa geometricae Budaë, 1778.	1802—1844.	A humaniorákban.
Mocnik A. Lehrbuch d. Arithmetik. Wien. 1855. 1857. 1859.	1855—1860.	I—IV.
Hillardt Geometrische Wandtafeln. Wien, 1855.	1855—1856.	I—IV.
Mocnik A. Geometrische Anschauungslehre. Wien, 1855.	1857—1860.	I - IV.
Lutter Nándor. A mennyiségtan elemei. Pest, 1860. 1861.	1861—1867,	I—III.
Szabóky A. Számolástan IV. r. Algebra.	1861—1867.	IV.
Lutter Nándor. A mennyiségtan elemei 4 r. Budapest, 1868.	1865 - 1875.	I—IV.
Lutter Nándor. Közönséges számtan. Budapest, 1875—1878.	1876—1879. 1880—1894.	I - IV. I - III.
Moenic-Arenstein. Betü-számtan és Mértan. Pest, 1864.	1871—1875.	IV.

A tankönyv czime	Mely időben használatott?	Mely osztályokban?
Mocnik-Szabóky. A mértani nézletten. Pest, 1869.	1876—1879.	I—IV.
Mocnik-Szabóky. Algebra. Budapest, 1880.	1880—1886.	IV.
Lutter Nándor. Betű-szám-tan. Budapest, 1882.	1887—1894.	IV.
<i>i) Természetrájk.</i>		
Elementa historiae naturalis. Budaë, 1778.	1778—1806.	I—III.
Primae lineae historiae naturalis. Budaë, 1795.	1807—1849.	V—VI.
A. Pokorny. Naturgeschiehte d. Thier- und Pflanzenreiches. Wien, 1855.	1855—1860.	I—II.
J. Stocker. Mineralogische Anschauungslehre. Insbruck, 1854.	1857—1860.	III.
HanákJános. A természetrajz elemei. Pest, 1854.	1861—1867.	III. IV.
Kriesch J. A természetrajz elemei. Buda, 1868.	1868—1879. 1880—1883.	I. II. II.
Kriesch-Koch. Ásványtan. Budapest, 1878.	1880	IV.
Pokorny-Dékány. Ásványország.	1881—1886.	IV.
Dr. Roth Samu. Ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai, Bpest, 1887.	1887—1894.	IV.
<i>j) Természettan s vegytan.</i>		
Schabus. Leichtfassliche Anfangsgründe d. Naturlehre. Wien, 1854. 1857	1857—1861.	III. IV.
Lutter Nándor. A természettan elemei. Pest, 1854. 1862.	1862—1870.	III. IV.
Kruesz K. A szerves és szervetlen vegytan. Pest, 1865.	1865—1870	IV.

A tankönyv czime	Mely időben használ- tatott?	Mely osztályok- ban?
Pisko-Aujeszky. Természetan. Pest, 1870. 1872.	1871—1879. 1880.	III. IV. III.
Fehér Ipoly. A vegytan rövid vázlata. Pest, 1872.	1871—1879.	IV.
k) <i>Rajzoló mértan.</i>		
Császár Károly. Geometriai alak- tan. Budapest, 1880.	1881.	I. II.
Császár Károly. Szerkesztő pla- nimetria. Budapest, 1880.	1881—1886. 1887	III. IV. IV.
Landau-Wohlrab. Rajzoló geo- metria. Budapest, 1882.	1882—1886 1887. 1888—1894.	I. II. I. III. I. IV.

2. Tanszerek. A magyar-óvári gymnasium tanszereiről az 1887—88 és a következő évi iskolai értesítők számolnak be részletesebben. Ezen kimutatásokból látható, hogy a tanintézet már akkor is bőven el volt látva mindazon eszközökkel, melyek a tanítást és tanulást egyaránt nemcsak könnyíteni, hanem sikeresebbé s maradandóbbá tenni is hivatvák.

A taneszközök száma azóta is jelentékenyen gyarapodott. Az intézet e célra nemcsak évi 2—3 száz forintnyi általányát és a Szalé János-féle alapítványnak évi 105 frtnyi jövedelmét használta fel, hanem az utóbbi időben majd évenként felajánlott adományokat¹⁾ is.

Az alább következő kimutatások feltüntetik a tanszergyűjtemények állását az 1893/4. isk. évnél leltárai alapján.

a) *Könyvtárak.*

Tanári könyvtárban van						Ifjúsági könyvtár- ban van	
önálló szak- munka		tudományos folyóirat		vegyes		tan- könyv	ifjúsági olvasmány
hány mű?	hány darab?	hány mű?	hány da- rabban?	hány mű?	hány da- rabban?		
1231	2162	70	473	695	2735	2327	1115

¹⁾ A mosonmegyei és a nezsideri takarékpénztáraktól.

b) Földrajziak. Gönczy: Magyarország megyéinek kézi atlasza I—XIV. füzet 68 térképpel; 34 d. vászonra vont iskolai fali térkép; 24 d. történelmi és földrajzi atlasz; 3 földteke (gipszből) és egy planetarium.

c) Történelmiek: Langl-Hölzl: Történelmi képek 52 d. kartonra húzva. Hauptmann-Latkóczy: Mythologiai képgyűjtemény, I—II. sor. 30—30 képpel. Lehmann-Leutemann-féle történelmi képekből 7 d.

Az érem- és pénzgyűjteményben pedig van: 801 d. ércpénz és emlék-érem s 22 d. bankjegy.

d) Természettudományi. α) Állattanhoz: faliképekben 177, kitömött emlős és madár 90, izlábúak 1870, puhányok 420 és különféle csontkészítményekben 12 darab.

β) Növénytanhoz: fali képekben 81, szárított növényekben 1170, mag-, termés- és iparczikkekben 134 darab és egy papirmasé minta.

γ) Ásvány-, kőzet- és földtanhoz: fali képekben 8, sodrony mintákban 6, papir-jegeczmintákban 80, drágakő utánzat 68, ásvány- és kőzet 340 és vegyes apróságokban 25 darab.

Ezen gyűjteményekből az I. II. és IV. osztályban külön kézi gyűjtemények állanak a szaktanár rendelkezésére és a tanulók kényelmes szemlélésére.

e) Természettudományi: fali képekben 4, eszközökben 407 darab és pedig:

1. A testek közös tulajdonságaihoz	18 készülék.
2. Az erőműtanhoz	99 „
3. A hőtanhoz	26 „
4. A rezgő mozgás és hangtanhoz	11 „
5. A fénytannhoz	34 „
6. A delejességhez	14 „
7. A dörzs- és légköri villamossághoz.	49 „
8. Az érintési villamossághoz	15 „
9. Műszerekben és szerszámokban	141 „
Összesen:	407 „

Ezen gyűjteményből is egy külön kézi gyűjtemény rendeztetett be a III. osztály fizikai földrajzának tanításához.

f) Vegytaniak. Készülék fából . . . . . 13 darab

„ fém-ből	41 „
„ üveg-ből	153 „
„ porcellán s agyag-ból	60 „
„ vegyes anyag-ból	16 „
„ vegyszerekben	213 „
„ szerelvényekben	26 „

Összesen: 522 „

g) R a j z h o z:

1. Szabadkézihez:

Rajzmintákban	640	darab
Természetes mintákban	25	„

2. Mértanihoz:

Rajzmintákban	165	„
Modellekben	80	„
Eszközökben	9	„
Összesen:	<u>919</u>	„

h) A testgyakorláshoz. A nyári- s részben a téli tornahelyiség teljes felszereléséhez szükséges tornaszerek 162 darabban.

VII.

TANULMÁNYI ÉS FEGYELMI ÁLLAPOTA.

I. Tanulmányi állapot.

a) 1739—1776. A gymnasiumi oktatás célja, hogy az ifjú az általános műveltség alapján tudományos előkészületet s határozott nemes erkölcsi irányt nyerjen.

E cél elérésére törekedtek a magyar-óvári gymnasium tanárai is, s azért már kezdetől fogva nagy gondot fordítottak arra, hogy a tananyag minősége és mennyisége a növendék fejlődéséhez mért legyen, s hogy csak a teljesen biztos ismeret szolgáljon alapul a továbbhaladáshoz.

A gymnasiumba felvett tanulókat a magukkal hozott ismeretek szerint csoportosították a grammatikális osztályokba. Ilyen volt kezdetben kettő, a „Ratio Educationis“ életbeléptetésekor három, és 1822-től kezdve négy.

A gymnasiumba felvett tanulók ismeretei oly különbözők voltak, hogy a classis infimába a principisták mellé még az olvasók (legentes) csoportját is fel kellett állítani. Az írni és olvasni tudó tanulók azután a számtani alapműveletek tanulása mellett gyakoroltattak a beszédrészek megismerésében; tanultak declinálni, comparálni és conjugálni, s ha az így elsajátított ismeretekkel kiállották a felvételi vizsgálatot, felvették a principisták közé, a tulajdonképeni I. grammatikába, a classis infimába. A principisták vagy parvisták osztálya a tanulók haladásához képest két csoportra oszlott: a minores és maiores parvistae csoportjaira. Ezen osztály tanulói a declinációkkal kezdték meg a tanévet, s míg a minoresek az alaktan fokozatos tanulása mellett a mondatszerkesztésnek főbb szabályait tanulták, addig a maioresek a syntaxis elemeibe vezették be.

A grammatisták az arithmetisták alcsoportjával és a syntaxisták (classis media et suprema) 1777-ig egy osztályban egy tanár vezetése alatt állottak. A főtantárgy itt is a latin nyelv volt, mert a tanulónak itt kellett e nyelvet elsajátítania úgy, hogy azt szóban és írásban kezelhesse.

A grammatikát végzett tanulók csak az 1761-ik évtől kezdve folytathatták tanulmányaikat helyben, mert a gymnasium csak ez évben bővített ki a költészeti és szónoklati tanfolyammal egy tanárnak vezetése alatt.

Az iskolai év novemberben kezdődött s a heti szorgalmi idő négy, ad-

ventben s nagybőjtben ötödfél napig tartott, délelőtt kettő és fél, délután 2 óráig. Egy-egy osztályban csak egy tanár működött, mert a praefectus (igazgató) nem tanított, hanem csak a felügyeletet gyakorolta és szükség esetén helyettesített.

Az osztálytanárnak munkája a 2–4 csoportra különített osztályban nem volt könnyű, ha kellő eredményt akart felmutatni. Azért az egyes csoportok kiválóbb tanulóit kellett segítségül vennie. Ezek segítkeztek neki a felügyelet gyakorlásában, a lecke kihallgatásában és a gyakorlatok javításánál.

Az osztály két legjobb tanulója az első pad szélén foglalt helyet s ezek között ültek az ezek után következő legjobb tanulók, a censorok, kiknek kötelessége volt tanuló társaik feleleteire figyelni s az ejtett hibákat javítani s jegyezni. A többi pad szélein ültek a schedatorok, kiknek a padjaikban ülő tanuló társak felmondták leczkéiket a tanítás megkezdése előtt. A schedatorok, scit' vagy nescit'-tel jegyezték fel a feleletek eredményeit, melyekről a tanárnak be kellett számolniuk. A legjobb tanulókat rendszeren a tanár maga ballgatta ki, vagy azt követelte, hogy azok egymást vizsgálják meg az egész heti leczkéből, vagy egy nagyobb befejezett leczkerészletből.

A feleletek és a hetenkint tartott írásbeli dolgozatok eredménye szerint bírálta a tanár tanítványainak előhaladását, melyhez képest a tanulókat havonkint elültette úgy, hogy a jobbak elől, a gyengébbek hátrább s a hanyagok a szégyenpadra — a barathrumra — kerültek, vagy nem ritka esetben testi fenytésben is részesültek.

A tanulmányi előmenetelt ez időben nem jegyezték be az ugynevezett anyakönyvekbe; ezekben 1745-ig csak a tanulók neveit s 1799-ig legfeljebb a tanulók vallását, korát, származási helyét és szállását találjuk feljegyezve.

Iskolai bizonyítványt csak azon tanulók kaptak, kik az intézetből kiléptek, s ebben sem volt más feljegyezve mint, hogy az ifjú milyen viselkedést tanúsított, mely osztályt végzett és hogy a következő osztályba bárhol felvehető.

A tanulók előmenetelét felolvasták a tanév végén ünnepélyesen, trombita és dobszó mellett, többnyire a rendház előtti téren, hol a jeles tanulók rendszeren nagy ovatiókban és a jelenlevők által felajánlott jutalmakban részesültek.

b) 1777—1805. Az 1776—77-ik iskolai évben már a „Ratio Educationis“ tanterve lépett életbe.

A helytartósági rendeletek már az átmeneti intézkedésekben erősen sürgették az ifjuság ítélő tehetségének alaposabb kiművelését főleg szemléleti úton a reáliáknál, s írásbeli dolgozatok által a nyelveknél. Az értelmi tanítást sürgeti az 1779-iki rendelet is, mely már a szükséges tankönyvet is megkivánja, és szigorúan tiltja a szellemölő dictálást.

A Ratio Educationis a schola grammatikát oly iskolának tekinti, mely magában is befejezett ismeretet nyújt úgy, hogy a három osztály elvégzése után a tanuló valamely gyakorlati pályára léphet.

Az I. grammatikális osztályba csak oly tanulókat vettek fel, kik már jól tudtak conjugálni, a II. osztályba felmehettek az előbbi év összes principistái és a grammatisták gyengébbjei és a III. osztályba az előbbi év jobb grammatistái és a gyöngébb syntaxisták kerültek.

A tanítás fősúlya most is a latin nyelvre esett s czélja abban állapított meg, hogy a három osztályt végzett növendékek gondolataikat szóban és írásban helyesen kifejezni tudják. Ehhez képest a tanítás módszere arra irányult, hogy a tanulók minél gazdagabb szóbőséget szerezzenek, hogy a nyelvtani szabályokat anyanyelvükön elsajátítva helyesen alkalmazni tudják. A nyelv szóbeli gyakorlása azért csak a II-ik osztályban kezdődött, de itt aztán büntetés terhe alatt nem volt szabad másképen beszélni, mint latinul.

A tanulmányi siker biztosítása czéljából az osztály-tanárok úgy mint azelőtt, most is igénybe vették kiválóbb tanítványaik segítségét a kikérdezésben és a szó- és írásbeli nyelvgyakorlatok keresztülvitelében.

A heti szorgalmi idő öt napra volt felosztva, délelőtt $7\frac{1}{2}$ —10 és délután $1\frac{1}{2}$ —4-ig. Az előadások előtti fél óra a leczkék ismétlésére s kikérdezésére volt szánva; az előadások első órája mindig latin nyelv volt.

Heti szünetet csütörtökön tartottak s a nyári hónapokban kedd délután is szabad volt.

A tanulmányi előmenetel eredményét még ez években sem vezették be az úgynevezett anyakönyvekbe, de a havonkint tartott osztályvizsgálatok eredményéről részletesen szólnak a havonkint kétszer tartott tanári tanácskozmányok jegyzőkönyvei, melyeket a főigazgatósághoz terjesztettek fel, s melyek szerint az eredmény legtöbbször dicséretesnek minősítették.

c) 1806—1850. A „Ratio Educationis“ tanterve és a vele követett módszer szerint folyt a tanítás tovább is, majdnem minden lényeges változtatás nélkül s annak daczára, hogy II. József korában újítások és átalakítások egymást érték. De a mily hamar keletkeztek ezek, éppen oly hamar meg is szüntek, mert a tanügy javítására törekvő császár, látván, hogy reformterveit nem tudja keresztülvinni, rendeleteit majdnem egytől-egyig visszavonta halála előtt.

Az 1806-ban megjelent második „Ratio Educationis“-féle tanrendszer már arra törekedett, hogy a gymnasialis oktatás biztosabban megvesse az alapismereteket s nagyobb rendszerességet és biztosabb átmenetet teremtsen a tanítás menetében, és különösen, hogy az iskolát visszavezesse, azon vallásos alapra, melyen Mária Terézia idejében épült.

Ez iskola nem mutat ugyan nagy előhaladást a régihez képest s nem is került ki az ócsárlásokat, de azért érdemeit sem lehet tagadásba venni. Ezen iskolában nevelték a hazának azon fiait, kik a magyar irodalom és a költészet ujáteremtői, szabadságunk s alkotmányunk lelkes harczosai lettek.

Az 1848 előtti középiskola most is a latin nyelv tanulására fektette a fősúlyt, de a mellett nemzeti nyelvünket is felkarolta. A mult század végén mint rendkívüli tantárgy kezelt nemzeti nyelvünk a jelen század elején elő

szőr rendes tantárggyá, majd meg oktatási nyelvvé lesz és a helytartótanács már azzal utal fontosságára, hogy hivatalt sem vállalhat majd, ki jól nem beszél magyarul. Nemzeti nyelvüknek domináló szerepe 1812-ben kezdődik. Ez időtől kezdve ugyanis oly súlyt fektettek a nemzeti nyelvben felmutatott tanulmányi eredményre, hogy arról külön tanjegy tanuskodott. Nemzeti nyelvünkkel együtt hazánk történelme és földrajza is kivívta méltóbb helyét, míg a német nyelvből megfelelő oktatást csak azért kaptak a tanulók, mert Óvárrott ez volt az uralkodó nyelv.

A rendes tantárgyak tanítása heti 20 órában történt s ezekből 9 esett a latin nyelvre. A latin nyelvi oktatásnak czélja nemcsak az volt, hogy a tanuló e nyelvet már a grammatikában elsajátítsa, hanem hogy a classicusoknak beható ápolása által magasabb képzést s mélyebb értelmi belátást nyerjen. Ugyanerre törekedtek a számtan tanításánál is, midőn a deductiv módszer alkalmazása mellett a gyakorlati példák megfejtéséből a szabálynak öntudatos levezetését követelték.

A humaniorákban a szónoklat- és költészettan tanulása által nyertek az ifjak fokozottabb művelést, a mennyiben a logikának gondos tárgyalása által a helyes gondolkozáshoz, biztos ítélethez s ezek mellett folyékony és értelmes előadáshoz szoktak.

Nem kevésbé törekedtek arra, hogy a görög- és római régiségek és a mythologia megismerésével, a classicusokat alaposan megérthessék, igazán élvezhessék s alkalmas gyakorlatok, extemporalék készítése s szebb részleteknek emlézése által a szép stílust is elsajálíthassák. A mely tanulónál a verselés iránt is tapasztaltak hajlamot, annak bő alkalmat nyújtottak, hogy tehetségeit kiművelhesse, s hogy alkalmi verseivel a nyilvánosság elé is léphessen.

Az 1848 előtti középtanodából kikerült ifjak ily vezetés mellett nem tettek ugyan szert sok és bő ismeretre, de a mit megtanultak, azt be is gyakorolták, s így a kevés ismeret biztos tulajdonukká vált.

A humaniórák heti óráinak száma szintén csak 20 volt, s úgy mint a nyelvtani osztályokban, itt is csak egy tanár működött egy-egy osztályban. Az igazgató (Director localis) még 1848 előtt sem tanított, hanem a társház igazgatásával a gymnasium vezetését s a tanulmányi és fegyelmi állapotnak ellenőrzését is teljesítette.

Rendes vizsgálatokat félévenként tartottak, s ugyanannyiszor terjesztették fel a főigazgatóságnak a tanulók érdemsorozatát.

A tanulmányi előmenetel megbirálásánál a tanulók külön tanjegyet kaptak: 1. a viseletből, 2. a vallástanból, 3. a magyar nyelvből, 4. a többi tantárgyban tanúsított előmenetelről. Az általános sorozat volt: eminens, I. classis, II. classis, III. classis, mely mindegyikéhez még a helyzetszám is járult. A tanévvégi bizonyítványokat az igazgató írta alá s az intézet pecsétjével el látva kiadta azoknak, kik az intézetből távoztak. A jeles, I. és II. rendű tanulók felmehettek a következő osztályba, a III. rendűek pedig ismételni tartoztak,

d) 1854—1860. Az óvári gymnasium, melyben a magyar nyelv gondosabb ápolásba részesült, mint azt az 1849-50. isk. évben támadt politikai viszonyok kívánták, ennek az évnél végén felfüggesztették.

Négy évig tartó folytonos kérelmezésre és sürgetésre megjött végre a legfelsőbb engedély, mely szerint a magyar-óvári algymnasium ismét megkezdheti működését s az 1854—55. isk. évben megnyithatja I. osztályát.

Az újonnan felélesztett tanintézetbe új tanterv is — az „Organisations Entwurf“ — tanterve lépett életbe.

Az „Entwurf“ a rendes tantárgyak közé a görög nyelvet is felvévén, az oktatás középpontjául a classicus nyelveket teszi, behozza a szakoktatást, és a tannyelvre azt az elvet állítja fel, hogy a tanítás oly nyelven történjék, melyen a tanulók előhaladása és sikeres kiképzése a legkönnyebben eszközölhető.

A magyar-óvári gymnasium a vegyes tannyelvű intézetek közé soroltott, melyekben egyes tanulók egy-két tantárgyat magyarul is tanulhattak.

A tanulmányi eredmény, miként erről az igazgatói évi jelentések tanuskodnak, általában kielégítő volt és pedig a magyar nyelvben is, miről az 1858-ban kelt igazgatói zárójelentés következőleg emlékezik meg.

„Den Vorträgen aus der ungarischen Sprache wohnten sämmtliche Schüler aus allen Klassen im Verlaufe des ganzen Schuljahres mit steter Aufmerksamkeit bei. Die grammatischen Regeln mehr practisch als theoretisch vorgetragen und durch Beispiele welche immer auf die Schultafel aufgeschrieben wurden veranschaulicht, waren von den meisten Schülern gut aufgefasst, und die Formlehre sammt dem richtigen Gebrauche der bestimmten und unbestimmten Formen durch oftmaliges Erörtern und Wiederholen des dahinzielenden Lehrsatzes gut einstudirt. Das Zurückgeben jedoch des gelesenen konnte nur mit jenen Schülern erlangt werden, die dieser Sprache als Muttersprache mächtig waren. Die minder Bewandten waren aber angehalten, die Uebersetzungen befriedigend zu leisten. Das Memoriren etlicher Lesestücke — bestehend aus prosaischen und poetischen Werken, war mit gutem Erfolge von vielen Schülern mitgemacht. Der vorgeschriebene Lehrstoff war in allen Classen am Schlusse des Schuljahres bewältigt und mit Ausnahme von wenigen Schülern machten die uebrigen theils lobenswerthe, theils genügende Fortschritte.“

Az Entwurf-féle tantervnek életbeléptetésével behozott szakrendszer a tanerők szaporítását vonta maga után s azért az igazgatók, kik mindez ideig nem tanítottak, 6—8 órát tartoztak vinni hetenkint.

A heti órák száma I. és II. osztályban 24, III. és IV. osztályban 26 volt. A heti szünet csütörtökön tartatott meg.

A tanév két félévből állott, melyek végén vizsgálatot tettek a tanulók. Mindkét félévi tanulmányi eredményt a figyelemnek és szorgalomnak minősítésével együtt bevezették a főnévkönyvekbe úgy, hogy a gyöngébb vagy elég-

telen tanjegy mellé részletesebben is megjelölték a tanuló netaláni ügyességét és fogyatkozásait.

A tanjegyek fokozatai voltak : ausgezeichnet, lobenswerth ; (minden megjegyzés nélkül) — gut, (p. o. a latinból felmutatott előhaladásnak ily megjegyzésével : „Grammatische Kenntniss gründlich, Anwendung zu schriftlichen und mündlichen Uebersetzungen entsprechend), — genügend (Fasste die grammat. Regeln meist richtig auf, war in schriftlichen Arbeiten und Uebersetzungen bisweilen unsicher), — ziemlich genügend (Fasste die grammat. Regeln minderklar auf, und uebersetzte mündlich und schriftlich öfters fehlerhaft), — ungenügend, v. nicht genügend (Bei mangelhafter grammat. Kenntniss übersetzte er mündlich und schriftlich fehlerhaft) — és nichts geleistet, mely tanjegy harmadrendű általános sorozattal járt.

Az általános sorozatot jelölték : I. Classe mit Vorzug, ha a tanulónak a rendes tantárgyakból „ausgezeichnet“ és „lobenswerth“ mellett legfellebb egy „gut“-ja volt, I. Classe, ha leggyengébb tanjegye „ziemlich genügend“ volt, II. Classe, ha csak egy tárgyból „ungenügend“ tanjegye volt, és III. Classe, ha tanjegyét ez ítélet jelezte : „nichts geleistet“.

Az általános sorozat mellé kitették a locatiót, a helyzeti számot is.

Bizonyítványaikat kivehették a tanulók mindkét félévnek végén. A II-odrendűek csak a javító vizsgálatnak sikeres letétele után kaptak bizonyítványt, míg a III-rendűek az osztályt ismételni tartoztak. —

e) 1861—1867. Az absolut kormány megszüntével visszaállított a m. kir. helytartótanács. Ez az 1861. évi október hó 1-én 13,583. sz. a. kelt udvari rendelettel meghagyta, hogy az eddig fennállott tanrendszer lényegében továbbra is érvényben marad, kivéve a megváltozott viszonyoknak megfelelő következő változásokat :

1. A gymnasium első két osztályába behozandó ismét az osztálytanítás, mely szerint ezen osztályokban csak egy-egy tanár működjék ; a többi osztályban megmarad a szakrendszer olymódon, hogy a tanárok száma ez osztályokban csak fokont növekedjék és hogy a rokontárgyak egy tanár kezében maradjanak lehetőleg valamennyi osztályon keresztül.

2. A classicus nyelvek közül a latin nyelvre ezután is a legtöbb heti óra fordítandó, a görög nyelv azonban elmaradt az algymnasiumból s tanítása csak az V. osztályban veszi kezdetét.

3. A görög nyelv mellőzéséből s a latinnyelv óráinak apasztásából nyert időmegtakarítás az addig oly mostohán kezelt magyar nyelvre fordítandó úgy, hogy erre az I. osztályban hetenkint 5, a többi osztályban hetenkint 4—4 óra essék.

4. A német nyelvet, a mennyiben ez itt a legtöbb növendéknek anyanyelve volt, mind a négy osztály növendékei tanulták.

5. A földrajz és a történelem tanításánál különös gond fordított ha-

zánk földrajzára és történetére, míg a többi tantárgyak által elérendő tanulmányi cél a régi maradt.

A vizsgálati s osztályozási rendszer a régi maradt. A magyar, latin és német nyelven szerkesztett főnévkönyvekbe magyarul törtétek a bejegyzések, és a tanjegyek fokozata volt: kitünő, jeles, jó, kielégítő, elégséges, elégtelen és csekély vagy rossz. Az általános sorozat és a helyzeti szám megmaradt, úgy mint a német világban volt.

f) 1868—1878. Alkotmányunk visszaállításával Eötvös József báró, közoktatásügyi, m. kir. minister az algymnasium céljául azt tűzte ki, hogy az nemcsak magában is befejezett oktatási egészet képezzen, hanem a tanulóknak oly előképzettséget is adjon, melynek alapján a 4-ik osztályt sikerrel végzett növendék úgy a nagygymnasiumba, mint a reáliskola 4-ik osztályába is éphessen.

Ezen cél elérése végett a humanistikus tantárgyak mellett a reáliák is kellő tért nyertek. A rajz, a szépirás és a tornászat a rendes tantárgyak között nyertek helyet, mint olyanok, melyek a tanulók alaki képzettségének tökéletesbítését, izlésének nemesbítését, illetőleg a test minden egyes részének arányos fejlesztését, erősbítését, s ügyessé tételét előmozdíthatják. Gondosabb ápolásban részesültek: a mennyiségtan (I—IV. osztályban), a természettan s vegytan (a III—IV. osztályban), és a természetrajz (az I—II. osztályban.) A földrajzot (I—III. osztályokban), s a történelmet (III—IV. osztályokban) tanították, felölelve a föld felületének természeti és politikai ismertetését, illetőleg hazánk történetét a világesemények vázlatos ismertetésével.

A nyelveknél a fősúly a magyar s latin nyelvre esett; az elsöre hetenkint 3 óra, az utóbbira I. II. oszt. 6., III. IV. osztályban 5 óra esett.

A német nyelvnél a III. és IV. osztályban a gyakorlati szempont volt irányadó úgy, hogy a tanulók a nyelvtani szabályokkal csak fokozatosan ismerkedtek meg.

1871/72. iskolai évben ismét az Entwurf tanterve szerint kezdték a tanítást oly módon, hogy a rajz és testgyakorlat kötelező volta megmaradt és a német nyelv tanítása az egész algymnasiumra kiterjesztetett.

Az 1868-ban kiadott gymnasiumi rendtartás értelmében a tanulók lehetnek nyilvánosak, rendkívüliek és magántanulók. A rendkívüli tanuló a nyilvános oktatásokra csak egy vagy néhány tantárgy hallgatása végett járt, de az intézett szabályainak megtartása kötelező volt rá nézve.

A felvételre vonatkozólag ezen rendtartással lép életbe azon szabály, hogy a gymnasium I. osztályába csak a 9-ik évét betöltött vagy idősb növendék vehető fel, és valamennyi I. osztályra jelentkező növendék a felvételi vizsgára köteleztetett.

Az évi tanfolyam október hóval s 1876. óta szeptemberrel kezdődött, és a nagy szünet augusztus és szeptember illetve julius s augusztus hónapokra esett.

A heti szünidőt csütörtökön tartották meg egészen az 1890/1. isk. év kezdetéig, mely időtől kezdve szerda és szombat délután lett szünet.

A félévi vizsgálatok, mint melyek a tanításra nagy mértékben zavarólag hatottak, megszűntek s legföljebb csak ott tartattak meg, hol az I. félévvel valamely tantárgy befejezést nyert, — mint p. a természetrajzról, a természet- s vegytannál.

A nyilvános évvégi vizsgálatok osztályonként minden egyes tantárgyból kellő ellenőrzés és osztályozás mellett tartattak meg július hó második felében. De nemcsak az évvégi bizonyítványból értesültek a szülők gyermekeik előhaladásáról, hanem évközben is, még pedig: karácsonkor, húsvétkor és pünkösdkor. A tanulmányi előmenetel megbírálása végett e szerint a tanév 1875-től négy időszakra s 1876-tól háromra volt felosztva. A tanuló ez időszakok végével szorgalmáról, magaviseletéről s minden egyes tantárgyból felmutatott előmeneteléről bizonyítványt kapott, melyet atyja vagy helyettese sajátkezű aláírásával volt köteles tudomásul s miheztartásul venni.

A tanulmányokban való előmenetel miűsége az illető rovatokban számokkal jeleztetett: 1 annyi volt mint kitűnő, 2 jeles, 3 jó, 4 elégséges, 5 elégtelen, 6 rossz vagy semmi.

Az általános sorozat rovatát csak az év végén töltötték ki, tekintetbe véve a vizsgálat eredményét.

Az általános sorozat jegyei: 1. Kitűnő, melynek legkisebb foka az volt, ha csupa kitűnő mellett két jelese volt a tanulónak a rendes tantárgyakból.

2. Jeles, ha kitűnő s jeles mellett egy „jó“-ja volt.

3. Az első rendűnek legkisebb foka volt csupa „elégséges“ tanjegy.

4. Másodrendű sorozathoz elég volt egyetlen egy elégtelen — és

5. Harmadrendű sorozathoz egyetlen egy „rossz“ vagy „semmi“ osztályzat.

A számszerinti sorozat megszűnt.

g) 1879—1894. A hetvenes évek végén kezdődött az átmenet mai tantervünkre, melylyel a disciplinák ismétlődése megszünttetett s egységes tanítás behozatala által oda irányult minden törekvés, hogy jobb lélektani alapokra fektetett módszer alapján a tanuló elméje kellő egymásutánban fejlesztessék s szíve a magyar nyelvnek és irodalomnak lehető legáltalánosabb méltatása által nemzeti irányban művelődjék.

Az 1879-ben kiadott gymn. tanterv az 1883. évi XXX. t. cz. által véglegesített és az 1880. és 1887. évben kiadott utasításokkal meghonosított az oktatás helyesebb, biztosabb és a helyi körülményeknek megfelelő czéltudatosabb módja.

Eme legújabb tanterv a gymnasiumot egységes tanfolyamú intézetnek tekinti s arra törekszik, hogy a tanuló fejlődéséhez mért tananyag egymásutánjában oly folytonosság létesüljön, mely a már elsajátított ismeretet alapul tekintse a továbbhaladáshoz s abban az értelmi nevelést, a megfigyelés ápolását és a gondolkodás fejlesztését tekintse az oktatás feladatának. E célból a

tanítás menetét a tanterv követelményein belül a tanárok maguk állapítják meg az időszakonként tartandó módszeres értekezleteken.

Ezen értekezleteken a tanárok kijelölik nemcsak a végzendő tananyag mennyiségét és a begyakorlásra szükséges olvasmányokat s írásbeli tételeket, hanem megállapodnak aziránt is, milyen sorrend követendő a tanítás menetében, a rokon tanulmányok tananyagának csoportosításában s kölesönös vonatkozásaiban, milyen legyen a közösen használandó terminologia és a tantárgy sajátos követelményeihez mért módszer.

A tanítás főszülya a magyar nyelvi oktatásra esik, mint oly tantárgyra, mely sokszoros és közvetlen kapcsolatban áll a többi tanszakok mindegyikével, s melynek nemcsak paedagogiai, hanem nemzeti jelentőségét is kell méltányolni. Az I—III. osztályban folyik a magyar nyelv grammatikai, a IV-ben stilisztikai tanítása, — mindenütt alkalmas olvasmányok alapján. Az olvasmányok szolgáltatják egyrészt azon tanúlságos példákat, melyekből az elméleti okulás levonható s melyek tárgyalása által a tanuló gondolat- és kifejezés gazdagsága, majd stilaris ügyessége gyarapszik, másrészt egyengetik az utat a történelem tanulásához. A történelem a III. osztályban hazánk történetével s politikai földrajzával kezdődik, s a IV ikben — mintegy bevezetésül a classicus olvasmányokhoz — a görög és római történettel folytatást nyert.

Az idegen nyelvek közül a latin- és a német nyelv foglalnak helyet a rendes tantárgyak között.

A latin nyelvi oktatás — czélja lévén a római irodalom nevezetes termékeinek élvezhetése és felhasználhatása — arra törekszik, hogy a tanuló a grammatikalis biztosság és a kellő szókincs megszerzése mellett a tanultakat összefüggő olvasmányban alkalmazni tudja. A tanár ez oknál fogva az I. és II. osztályban a hetenkinti 7 órából 3-at olvasmányra, 3-at nyelvgyakorlatra s 1-et írásbeli dolgozatra fordít, míg a III. és IV. osztályban a heti 6 órából 3 olvasmányra, 2 nyelvtanításra s 1 írásbeli dolgozatra esik.

Azon körülménynél fogva, hogy a magyar-óvári gymnasium IV. osztályát végzett növendékek rendszerint nem folytatják tanulmányaikat a főgymnasiumban, hanem iparos- vagy kereskedői pályára mennek, s ezeknek nagyobb szükségök van a reáltárgyakra, különösen a rajzolásra, mint az idegen nyelvekre, a tanári testület az intézet helyi tantervét oda módosította a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. ministeriumnak 1891. évi 34,369. sz. jóváhagyásával, hogy a IV. osztály latin nyelvi és a III. osztály német nyelvi óráiból hetenkint egy-egy óra a rajzoló geometriára essék. Innen van, hogy az 1891—92. isk. évtől kezdve a latin olvasmányra csak 2 óra fordítatik hetenkint a IV. osztályban.

A német nyelv tanításában lényeges változtatást tett legujabb tantervünk. Már az átmeneti intézkedéseknek megfelelőleg elmaradt a német nyelv tanítása 1879-ben az I., és 1880-ban a II. osztályban, úgy, hogy ez utóbbi évtől kezdve a német nyelv tanítása csak a III. osztályban, vagyis akkor kezdődik,

mikor a tanulók a magyar nyelvben már kellőleg jártasak, és a magyar- és latin nyelvben szerzett grammatikai ismereteket már öntudatosan használhatják.

Az óvári gymnasium növendékei legnagyobb részben beszélnek e nyelvet, s azért kiváló gondot arra fordít a tanár, hogy a tanulók czélszerű gyakorlás által szóban, de különösen írásban is helyesen elsajátítsák e gyakorlati fontosságú nyelvet. A realis tanszakok csoportjához tartozó tanulmányok közül a szám- és mértannak — a fejlődő értelem fokához mért rendszeres és fokozatos tanításán kívül nagy súlyt fektet mai tantervünk a földrajz tanítására, mint oly tantárgyra, mely az összes természeti tanulmányok tanításának bevezetéseül szolgálhat.

Hazánk s az öt világrész földrajzának tanítását a gymnasium I. és II. osztálya végzi oly módon, hogy a fősúlyt a maradandó természeti viszonyok tárgyalására fekteti s a tanulót így lassan, de fokozatosan a természettan és természetrajz tanulására készíti elő. A természettan felölelve a fizikai és matematikai földrajz anyagát, a III. osztály tárgya, míg a természetrajz tanítása a IV. osztályban kezdődik, tárgyalva a szükséges vegytani ismeretek előrebocsátásával az ásvány-, kőzet- és földtan elemeit.

A mértani oktatás kiegészítő részét képezi a rajztanítás, mely osztályonként hetenként három órában tanítatik. Czélja a rajztanításnak nemcsak az, hogy kellő érdeket keltsen s kellő alapot vessen a későbbi geometriai tanításnak, hanem hogy módot is nyujtszon az aesthetikai izlésnek és a műszaki ügyességnek lehető fejlesztésére.

A rendes tantárgyak közé tartozik még a szépírás, melyet az I. és II. osztály növendékei tanulnak (1892/3-óta igen szép eredménnyel gyakorolják az álló írást) és a testgyakorlás, mely 1890/1. óta alkalmas téli tornacsarnok hiányában csak az őszi és nyári időszakban folyik. A téli tornát helyettesíti a korecsolyázás, melyben a tanulók kellő felügyelet mellett igen szívesen s szorgalmasan gyakorolják magukat.

A rendkívüli tantárgyak közül tanítjuk állandóan: a mű- és egyházi éneket, meg-megszakítással a francia nyelvet s a gyorsírást és a f. iskolai évtől kezdve a zenét.

Az 1876-ban kiadott középiskolai rendtartás az iskolai év megkezdését szeptember hó 1-ére teszi úgy, hogy a beiratások még augusztus hó utolsó napjaiban és 1890. óta szeptember hó első három napján végzendők.

Az első osztályba szabályszerűen csak oly tanulók léphetnek, kik a 9-ik évet betöltötték és a népiskola negyedik osztályának tananyagában kellő jártasságukat külön felvételi vizsgálaton beigazolták. A felvételi vizsgálat kötelezettsége az 1893. évi XXX. t. cz. értelmében szünik meg. Az 9-ik évet betöltött tanuló felvétetik ez időtől kezdve a nyilvános népiskola 4. osztályának bizonyítványára és csak ennek hiányában a felvételi vizsgálat alapján.

Az évi tanfolyam a tanulmányok rendje szempontjából három időszakra oszlik. Ezen időszakok 1890-ig voltak: az év kezdetétől — karácsonig, kará-

esontól-husvétig és húsvétól június 30-áig. Az 1890. évi 23.583. sz. a kiadott középiskolai rendtartás a II-ik időszak tartamát márczius hó végeig terjesztette ki, hogy a III. időszak, melyre az iskolai munkának összefoglaló része esik, a késői húsvét miatt ne szenvedjen rövidséget.

Az egyes időszakok előtt a tanári testület módszeres tanácskozásokat tart, melyekben a végzendő tananyag módszeres felosztása és a tanítás egybevágó alakítása megbeszéltetik és a tanulók házi munkásságának minősége és terjedelme, nemkülönben az iskolai olvasmányok és írásbeli dolgozatok anyaga megállapítatik.

Az iskolai oktatás összes menetének s eredményének közös ellenőrzésére szolgálnak egyrészt az iskolai és tanulmányi naplók, melyekbe 1885—86. óta a tanulók egyes feleleteinek megfelelő tanjegyek havonként is bejegyeztetnek és másrészt az ellenőrző tanácskozások, melyekben úgy az egyes tanulónak, mint az egész osztálynak haladása bírálat alá esik, hogy a tanár a tanuló előhaladásában a mutatkozó hiányokat kipótolhassa és a tanulmányi siker biztosítása czéljából a teendőket megállapíthassa. Az ellenőrző tanácskozások eredményéről a tanulók szüleit vagy ezek helyetteseit nemcsak az időszaki értesítők tudósítják, hanem 1890. óta úgynevezett intéző czédulák is figyelmeztik, ha a tanuló az októberi, februáriusi és májusi ellenőrzőkön megintés vagy megrovás alá esett.

Minden év végén nyilvános vizsgálat tartatik. Ezen vizsgálatokat az 1876. évi rendtartás azért tartja szükségeseknek, hogy a szülői ház s a társadalom érdeklődő képviselői közvetlen tudomást szerezhessenek az iskolai oktatás szelleméről s módjáról, de főleg azért, hogy a tanuló ifjúság annak tudatában, hogy tanulmányainak egy nagyobb egységes részét befejezte, ösztönzést és alkalmat nyerjen a tanultaknak különböző pontokból kiinduló áttekintésére. E czél szempontjából az év vége felé minden egyes tantárgyban iskolai órákban általános ismétlés tartatott s ezt követték az osztályvizsgálatok, melyek rokon tárgyak szerint csoportosítva rendszeren két napon át tartattak osztályonként.

Az 1890-ben kiadott középiskolai rendtartás értelmében a tanév végi vizsgálatokat ma szintén több tantárgyból alkotott csoportokban tartjuk, csak hogy ezek főczélja, hogy a tanár a tanuló előmeneteléről évközben szerzett tapasztalatait kiegészítse. A vizsgálatokon minden tanuló felel, de nem okvetlenül minden tantárgyból; azonban az elégtelen és kétes előmenetelű tanulóknak minden esetre kell felelniök az illető tantárgyból, mivel a vizsgálati felelet befolyással van az érdemjegy végleges megállapítására.

A tanulók előmeneteli érdemjegyeit a tanári testület külön értekezleten s közösen állapítja meg. 1881—82-től kimondván azt is, hogy a tanuló felsőbb osztályba léphet, javító vizsgálatra bocsáttatik, az osztály ismétlésére utasíttatik, vagy — ha mint ismétlő bukott — az osztályt többé nem ismételheti. Az általános osztályozás, valamint a számszerinti sorozás teljesen megszűnt, de

az év végén az igazgató és osztályfőnök aláírásával ellátott s a gymnasium pecsétjével megerősített bizonyítványt kap minden tanuló, mert csak ennek alapján jelentkezhetik felvételre a jövő iskolai évben. A nagy szünidő július és augusztus hóban, a heti szünnet pedig, mely egész 1890-ig csütörtökre esett, szerdán és szombaton délután tartatik meg.

II. Fegyelmi állapot.

„A vallásosság legszorosabb összeköttetésben áll az állam jólétével annyira, hogy az állam sohasem áll biztosabban, mint midőn a polgárok vallásos érzületére támaszkodik.“ Ezt mondta Eötvös József báró egyik 1869-ik évi országgyűlési beszédjében, s ki merné tagadni szavainak igazságát! Ámde a polgárságot nevelni kell a vallásosságra, a nevelés pedig az iskolának feladata. Itt kell hozzászoktatni a gyermeket, hogy vallása tanaihoz alkalmazkodjék, Istenét imádni, felebarátját becsülni s a jót önmagáért szeretni, a rosszat pedig kerülni tanulja. Csak a vallásos érzület, mely az erkölcsiségnek is leghatalmasabb kalauza és nemtője, képesítheti az embert arra, hogy vágyait s kívánságait Isten akaratának és a közjónak alárendelni kész legyen; ez a legjobb s legszelidebb fegyelmező rendszer s legbiztosabb eszköz az oly annyira kívánatos jellemképzésre. Innen van, hogy a vallástani tanításnak minden korban, minden nevelő a legnagyobb fontosságot tulajdonította. A vallástani tanítására nagy súlyt fektettek mindenkor a piaristák iskolái is.

Igy Óvároton is legelső gondjuk volt, hogy tűzhelyök mellé kápolnát is állítsanak, melyben a vezetősökre bizott ifjúsággal együtt végezhesék imáikat s vallásos sz. gyakorlataikat.

Naponkint megjelentek itt a tanulók a sz. misén s naponkint szenteltek egy-egy félórát a vallástani tanulásának az iskolában. A tanítást imával kezdték és végezték, vásár- és ünnepnapokon a rendes délelőtti isteni tisztelet után szent beszédet hallgattak s délután részt vettek a litánián, havonkint járultak a sz. gyónáshoz és áldozáshoz, és buzgó imával vagy énekkel kísérték a nyilvános körmeneteket és más ájtatossági gyakorlatokat.

Ily vallás-erkölesi alapra fektetett nevelés és tanítás folyt szakadatlanul azon időben is, mikor az iskolák az egyház kezeiből az állam gondjaira kerültek. Mária Terézia királynő még nagy gondot fordít a vallás-erkölcös nevelésre. Külön szabályzatot rendel a hitoktatók részére, s szigorúan követeli, hogy a tanárok is részt vegyenek az ifjuság vallásos gyakorlataiban.

A nagy királynő halála után II. Józseffel más elvek kerültek a trónra. A szigorú vallásos irányt elhagyták, nagyobb szabadságot, liberalismust követeltek a gyermeknevelésben is, ez pedig a fegyelem lazulását, az erkölcös érzület gyengülését, súlyedését vonta maga után, s akadályul szolgált a tudomány- s előhaladásban is.

II. Lipót alatt javult az állapot és a boldog emlékü I. Ferencz királyunk

alatt ismét visszatért a régi iskolai rend és fegyelem, mert az ifjúság vallásossága s erkölcsössége tüzetett ki elérendő czélul.

A tanuló-ifjúság vallásos érzületének ápolásában mutatkozó és az előbbieken jelzett ingadozás azonban csak általánosságban, jobban mondva csak kívülről érintette az óvári gymnasium működését, mert a vallás és tiszta erkölcs ápolása nemcsak a XVIII. században volt, hanem azután is egyik legkiválóbb művelődési s fegyelmezési eszköz maradt tanintézetünkben. Bizonyítja ezt a következő 1855-ben 17796. sz. a. kelt felsőbb tanhatósági leirat: „An die Direction des kath. Gymnasiums zu Ung.-Altenburg. Zufolge des Berichtes vom Raaber bischöflichen Ordinariate unterm 22. Aug. l. J. Z. 968. wird der Direction eröffnet, dass der Religionsunterricht an dieser Lehranstalt den Grundsätzen und Lehren der h. kath. Kirche getreu, regelmässig und mit befriedigendem Fortschritte entheilt, des gleichen auch in andern wissenschaftlichen Vorträgen die Religion als die Grundlage alles gedeihlichen Wissens dargestellt, eindringliche Beziehungen auf Religion und Sittenlehre genommen, endlich über die pünktliche Vollziehung religiöser Pflichten und heilsamen Uebungen mit regem Eifer und strengem Ernste gewacht worden ist. Dieses erfreuliche Resultat liefert einen Beweis der erfolgreichen Bemühungen des Lehrkörpers in der religiös sittlichen Erziehung, der ihm anvertrauten Schuljugend. Oedenburg, am 5. November 1855. Ambrozy. A milyen gondja volt a tanári testületnek, hogy a róm. kath. vallású tanulók megfeleljenek vallásuk követelményeinek, úgy ügyelt mindenkor arra is, hogy a másvallású tanulók kellő vallástani oktatásban vegyenek részt s mind azt buzgósággal teljesítsék, mit vallásuk szabályai előírnak.

A hetvenes években némileg gyengült a régi buzgóság, mert ez időtől fogva a tanuló ifjúság csak négyszer járult évenként a szentségekhez, a vasárnap délutáni isteni tisztelet elmaradt s a téli zord időben nem járunk hétköznap sz. misére, de ennek oka abban keresendő, hogy a tantervbe felvett újabb tantárgyak tetemesen emelték a tanulók heti óraszámát s ezzel együtt az ifjúság elfoglaltságát.

A magyar óvári gymnasium fegyelmi állapota kielégítő volt a legrégebb időktől kezdve és pedig nemcsak azért, mert kiváló súlyt fektettek mindenkor a vallás-erkölcsös nevelésre, hanem mert kellő szigorral örködtek a jó rend fentartására és az ifjúság külső s belső viseletére. „Benignitatem cum severitate miscere, ut amor ne sit emolliens, rigor ne sit exasperans“¹⁾ Sz. Alapítónk ezen elve szolgált mindenkor zsinórmértékül a tanuló ifjúság vezetésében. A praefectus, mint őrszeme az iskolának fogadta az iskolába lépő növendéket és maradt az iskola folyosóján addig, míg csak az osztálytanár meg nem kezdte tanítását. Minden héten meglátogatta az osztályokat, intve a lármázókat és hanyagokat és ha az ismételt intés nem használt, következett a testi büntetés, melyet a praefectus tudtán kívül nem volt szabad alkalmazni. Az osz-

¹⁾ Nicht Guido. Documenta Spiritualia ex epistolis S. Jos. Cal. Nikolsburg. 1772.

tálytanár kiváló gondját képezte, tanítványait otthonukban, szabad óráikban s játék közben is megfigyelni és oda hatni, hogy a rendes, illedelmes külső magaviseletet megszokják. E tisztségben segédkeztek neki az osztály legjobb növendékei, kik nemesak arra ügyeltek, hogy iskolatársaik az iskolán kívül is gyakorolják a latin nyelvet, hanem arra is, nem vétének-e az iskolai törvények ellen.

Az óvári gymnasium törvényei kezdettől egész II József koráig a következők voltak :

Adolescentes, qui in gymnasio M. Óvariensi esse cupiunt singularem morum probitatem praeseferre, sinceram pietatem, velut omnium virtutum fundamentum, quam studiosissime colere, pulcherrimisque doctrinae ornamentis sese instruere summa ope nitantur. Atque hinc

1. Sacro missae sacrificio omnes quotidie exemplari pietatis sensu intersint et sacerdoti sacris operanti singuli ordine, quo iubentur, ministrent.

2. Dominicis et festis diebus ad consueta matutina et pomeridiana pietatis exercitia pari alacritate compareant, salutisque aeternae negotium serio agant.

3. Quovis mense sacram confessionem peragant et epulo divino accumbant eo ordine et modestia, ut populus ad exempli pulcherrimi imitationem incitetur.

4. In scholis tempestive non ante primum signum adsint ; itaque ne quisquam eorum absque gravi et iusta. atque prius praefecto scholarum insinuanda causa absit, neve tardius compareat ; negligentes diligenter notandi sunt.

5. Graviter vetatur ne adolescentes virtutum et litterarum studiis dediti in scholis vel extra scholas tale quid agant, quod corruptio morum esse potest.

6. Competentem omnibus omnino declarabunt honorem et reverentiam, proindeque altioribus humanitatis officia exhibebunt.

7. Acceptorum beneficiorum recordatione ad perpetuam grati animi contestationem provocati, pro parentibus, moderatoribus et superioribus omnibus tam ecclesiasticis, quam profanis pro patria, pro summo terrae principe saepius ardentibus ad Deum preces fundant.

8. Nullo in loco soli sese sociant, nullamque inter se habeant familiaritatem singularem ; se ad eadem amoris et benevolentiae significatione mutuo se omnes complectantur.

9. Alter alteri honore antevertant, a verbis obscenis, iniuriosis prorsus abstineant ; multo minus factis sese laessant. — Proin altercationes mutuae, luctae, trusiones atque his similia severissime prohibentur.

10. Denique summam semper, ubi ubi fuerint in sermone, in gestu ac totius corporis conformatione modestiam observabunt, ut exemplo sint intuentibus atque incitamento.

Legum harum, aliarumque scholasticarum transgressores post adhibitam

convenientem delicto reprehensionem Praefecti schol. arbitrio et consensu literarii auctoritate plectentur. Gravioribus vero excessibus notati politicae iurisdictioni pro diversitate personarum resignabuntur.

II. József uralkodása alatt a következő iskolai törvények adattak ki:

Norma de benigno iussu regio pro studiosa iuventute gymnasii introducta.

1. Diebus dominicis et festis studiosa iuventus convocetur, et comitantibus eandem suis professoribus et praefecto, ad ecclesiam ducatur, ubi sub inspectione eidem iuventuti praepositorum missae sacrificio intererit. Hoc absolute.

2. Juventus ad scholas reducta exhortatoris catechesim textui evangeli accomodatam excipiet.

3. Diebus scholasticis iuventus gymnasialis sub vigilentia professorum in ecclesia pro gymnasio destinata post terminatas antemeridianas scholas missae sacrificium audire poterit

4. Omnes reliquae devotiones, quae in gymnasiis hactenus locum obtinebant, dehinc cessabunt. In specie autem.

a) Exercitia spiritualia, ad qua iuventus primis diebus hebdomadae sacrae convocabatur, quorum loco die Lunae, Martis et Mercurii scholas more alias consueto frequentabit, harum autem dierum postrema pro horis promeridianis die Mercurii alias praescripta catechismi explanatio a professoribus suscipienda erit, iuventusque ad digne celebrandum festum resurrectionis Domini pressius admoneri poterit.

b) Hactenus consueta iuventutis gymnasialis ad menstruas confessiones et communionem convocatio et deductio perinde abrogatur, curaque iuventutem ad hasce essentielles cath. religionis obligationes explendos disponendi parentibus et respective sacris curionibus relinquatur; exhortatores vero data opportunitate auditores suos zelose commonefaciant, ut singulo trimestri per dignam sacramentorum susceptionem peccata commissa expiare et cum Deo seme conciliare haud morentur.

c) Quo pacto suapte consequitur, omnes congregationes et coetus Marianos in gymnasiis regni quoque Hungariae cessare debere.

d) Festivitates facultatum et patronum scholarum celebrare nullo modo permittitur.

5. A spectaculis studiosa iuventus haud arcetur quidem, verum magistratus locales medio commissariorum hoc fine designandorum invigilabunt, ne quid occasione huiusmodi spectaculorum aut ludorum scenicorum agatur, quod scandalum generare et offenculo esse possit.

A jelen szászad elején a következő iskolai törvények szabályozták a tanulóknak művelődését és viseletét.

Leges Scholasticae. I. In officiis hominis christiani erga Deum. Haec in primis iuvenibus scholas publicas frequentare volentibus praecipunt:

1. Ut prima Novembris, stato nimirum scholarum initio, ad solemnem et devotam Sancti Spiritus invocationem omnes adsint, nec quisquam, imminutibus feriis autumnii, ante publicam et solemnem gratiarum actionem terminatam e loco scholarum discedat.

2. Ut praeterquam quod idem circa festum Paschae legibus Ecclesiae praestare teneantur, quovis mense mysterium sacrae confessionis obeant, et epulo divino accumbant, eo ordine et modestia, ut populus ad exempli pulcherrimi imitationem incitatur.

3. Ut quotidie mane suis in scholis tempestive adsint, et sacrificio Missae reverenter intersint; decuriones vero, non absentes modo, verum etiam tardius venientes, aut qui isthuc parum pie versantur, adnotent, atque illico denuntient.

4. Ut dominicis et festis diebus ad consueta matutina et pomeridiana pietatis exercitia, pari alacritate compareant, et salutis aeternae negotium serio agant.

5. Ut in publicis solemnitatibus et sic dictis processionibus decenti ordine, reverenter et modeste ad exemplum aliorum procedant.

6. Severissime interdictum est omnibus scholaribus tempore festorum Nativitatis Domini, Paschae, Pentecostes e loco Scholarum abire, et in patriam vel ad parentes divertere; verum praecipitur, ut iuventus tota collecta, hebdomada maiori sacrae ascensi intersit, et religionis christianae mysteria, ad intuentium exemplum atque incitamentum, devotis annis celebret.

7. Severissime denique prohibetur scholarum etiam legibus omnis divini nominis inhonoratio, quae fit per blasphemias, iuramenta, aliaque impia et bonorum hominum aures offendentia verba.

II. In officiis hominum erga semetipsos praecipiunt leges scholarum :

1. Ut iuvenes scholastici diligentem literis, sed imprimis virtutum ac proborum morum studiis operam impendant; proinde ne quiquam eorum absque gravi et iusta, eaque prius scholae moderatori insinuanda causa ab ulla unquam praelectione absit, neve ad illam sero compareat; negligentes diligenter notandi et in semestrali informatione negligentiae calculo signandi sunt.

2. Vetant graviter, ne iuvenes virtutum et literarum studiis dediti loca suapecta adeant, aut conversationibus, in quibus corruptionis morum periculum esse potest, seve immisceant.

3. Severissime prohibent, ne quis iuvenum scholas frequentantium cauponas, cavenas, choreas sive publicas, sive privatas, seu diurnas, seu nocturnas vulgo Bál dictas, neve Theatra, aut alia similia loca quocumque sub praetextu adire praesumat.

4. Ad avertenda etiam vitae et valetudinis pericula severissime prohibetur scholarum legibus armorum quorumvis aut baculorum gestatio, dubia luce vespertina obambulatio, nocturna vagatio, aestate balneatio, hyeme in glacie decursio, aut rhedarum ludi per nives institutio, herbae item nicotianae

fumatio, hospitii sine praeviso scitu et consensu directoris mutatio, aut nocte vel una extra hospitium commoratio, iurgiorum quorumvis et rixarum excitatio.

5. Prohibetur etiam lusus foliorum aut pyramidum in hortis publicis, aut lusus tudicularis vulgo Billiard, ac vetatur severissime omnis lusus pro pecunia: atque generatim prohibentur omnes illi ludi, qui tractari solent a considentibus; commendantur contra illi statis temporibus, quibus exercitationes membrorum sunt adiunctae, qualis est lusus pila.

III. In officiis erga alios praecipiunt leges scholasticae.

1. Ut altiorum classium iuvenes inferiores comiter accipiant, atque exempli efficacitate ad leges urbanitatis informant; inferiores altioribus convenientia humanitatis officia exhibeant, mutuis denique interse decertent officiis; commotiunculas, si quae iuveniliter aliquando erumpunt, mutuo sibi condonent, alter alteri honore antevertat, candidam apertamque voluntatem et porrectam cuivis exhibeant frontem, a criminationibus, calumniis, cavillationibus absterneant, eos autem conscholarium, qui diversam religionem sequuntur, verbo aut signo laedere maximopere caveant.

2. Ut superioribus et moderatoribus non suae tantum, sed aliarum etiam scholarum, debitam venerationem et obedientiam deferant.

3. Ut hospites domesticos parentum loco venerentur, eisque in omnibus iustis et honestis obtemperent.

4. Ut officia erga summum terrae Principem Sacrosancta esse meminerint, ita ut nulla studia, non vita, non fortuna, non quodvis vinculum necessitudinis tanti esse debeat, quanti fides Imperanti praestanda, cuius salutem se victimam devovere, fidemque proprio sanguine consignare, dulce piumque sit.

5. Ut acceptorum beneficiorum recordatione ad perpetuam grati animi contestationem provocati, pro Parentibus, Moderatoribus, et Superioribus omnibus tam ecclesiasticis quam profanis, pro Patria, pro Summo Terrae Principe saepius ardentes ad Deum preces fundere non negligant.

Et haec partim e Ratione Educationis, partim e B. Gratiis Intimatis Ex. C. R. L. U. excerpta cedant ad Maiorem Dei Gloriam.

A helytartótanácsnak 1845. évi Boldogasszony hava 11-én 2,283. sz. a. kelt azon rendeletével, hogy minden külső és belső hivatalos teendőkből a magyar nyelv használandó, az iskolai törvények is magyar nyelven adattak ki. Ezen törvények a következők: A tanuló-növendékek mindenhol a keresztény erényesség s jámbor magaviselet jeleit adni kötelességöknek tartásák, különösen

1. A templomba sz. mise hallgatására rendelt időben sorban, illedelemmel, minden szóváltást mellőzve, csendesesen menjenek. A számukra rendelt padokat vagy más helyeket minden tolongás és zavargás nélkül foglalják el; itt térdelve áhítatosan és összhangzólag énekeljenek és a sz. vallás főbb titkairól elmélkedjenek.

2. Hasonló vallásos buzgóságtól áthatva menjenek ki istenszolgálat végével az egyházból. Ne is álljanak meg ennek küszöbe előtt, annál kevésbbé

lármázzanak, vagy olyasmit tegyenek, mi az illedelmet sértené; továbbá a reggeli, déli és esti imát mindenki. azon egy szálláson levők pedig buzgó áhítattal együtt végezzék el.

3. A sz. gyónáshoz névjegyekkel ellátva s illően elkészülve a határozott időben s helyen, nemkülönbben a sz. áldozáshoz is a töredelmes szív áhítattal járuljanak.

4. Tisztátalan, trágár, káromkodó, szidalmazó s más bosszuságra ingerlő szavaktól mindegyik tartózkodjék, annál kevésbbé merjen tetteleg mást megtámadni. Továbbá mind a tanodában, mind az utcán, vagy honn az egymás-közi s másokkal való veszekedés, szóbeli vitázás, kötekedés, birkózás, lökdösés, taszigálás, szurkálás, ütlegezés, ablakra, padokon és lépesőkön ugrálás, hóval vagy kövekkeli hajigálás, pigézés, szóval minden hasonnemű kártékony vagy botrányos tény, különösen a falakra irkálás szigorú büntetés alatt tilalmaztatik.

5. A tanodába — azt mindig ugyan, de különösen vasárnapokon, s ünnepeken, úgy mint az erényesség s tudományosság iskoláját tekintve — kiki a legnagyobb szerénységgel, állapotjához képest illően ruházva az egész testének tisztességes tartásával járjon.

Az iskolai vagy hitvallási előadásukról, ha csak nem beteg, senki el ne maradjon az illető előjáróság által helybe hagyandó ok nélkül. Különbben többszöri elmaradás következtében az osztályzatban s tanodai bizonyítványban mint hanyag meg fog jelöltetni. Továbbá tiltatik szünnapokon ugyanazon előjáróság engedelmé nélkül a szomszéd helységekből lakozó szülőket, vagy rokonokat látogatni.

6. Nemcsak a tanodai előjárók és más tekintélyes emberek, de házi gazdájuk iránt is illő tisztelettel, emberséggel, szeretettel és engedelmességgel viseltessenek.

7. Végre különösen megjegyzendő, miszerint a nappali, főleg pedig az éjjeli kóborlás, kurjongás, zajongás, táncz, verekedés, akármilynemű fegyver s bot hordozása, gyanus helyek, szin- s kávéházak látogatása, tánczvizgalmakban részvétel, halászat, rákászat, vadászat, galambok s más költséges madarak tartása, a csuszkalás, szánkázás, fürdés, dohányzás s más szállásán bármi szin alatti gyülekezés s ottani időzés, szeszes italokkal élés, pénznyeréskedéssel járó kártyázás, tekézés, különösen a ruhák, könyvek, egyéb holmik kicserélése, elzalogosítása vagy elajándékozása; eladósodás kiváltkép némi csemegeké miatt; mások mindennemű szántszándékos megkárosítása, főképp erdők-, rétek- s kertekben; a szülők s tanodai igazgató tudta nélküli szállásváltztatás a szállásról télen esti hét, nyáron nyolcz óra utáni kimaradás annál inkább más és nem tulajdon szállásán való hálás legszigorubbán tiltvák.

Ezen iskolai törvények megszegői a kegyes királyi tanulmányrendszer illető szaka értelmében az igazgatónak magán vagy nyilvános komoly megintése s feddése után a tanítók gyülekezetében hozandó ítélet szerint megfenyítetnek. Ha pedig valaki oly megátalkodott lenne, hogy megfenyítése után sem

nyujtana reményt javulásához, nehogy rossz példája által mások is elromoljanak, a gymnasiumból kiküszöböltetik. —

Az ötvenes években a soproni cs. kir. kormány-kerület a csehországi középiskolák részére kiadott törvényeket léptette életbe ezen kerület középiskolaiban, némi változtatással a hazai s helyi viszonyokhoz képest.

Az ötvenes években tehát a következő iskolai törvények voltak használatban.

Disciplinar-Gesetz für die Gymnasien des Oedenburger Verwaltungsgebietes.

1. Es ist Pflicht jedes der katholischen Kirche angehörigen Schülers der kirchlichen Feier, mit welcher das Schuljahr begonnen wird, beizuwohnen. Bei Vorlesung der Schulordnung und Schulgesetze haben sämtliche Schüler zu erscheinen.

2. Das Schulhaus wird jedesmal eine halbe Stunde vor Beginn des Unterrichtes geöffnet. Während dieser Zeit haben sämtliche Schüler mit Beachtung des gehörigen Anstandes in den Klassen sich zu versammeln. Vor dem Schulhause die Eröffnung desselben abzuwarten ist zur Vermeidung manigfacher Störungen oder Unziemlichkeiten untersagt.

3. Reinlichkeit und Anstand in Kleidung und Benehmen ist als äusseres Kennzeichen höherer Bildung Gymnasial-Schülern unerlässlich, erstere hat sich auch bis auf die geringsten Schulrequisiten zu erstrecken.

4. Für jede Lehrstunde bringt der Schüler sämtliche für sie erforderliche Schulrequisiten, aber auch nur diese mit. Alles Fremdartige ist während des Unterrichtes fern zu halten.

5. Die Schulklasse, als Stätte des Unterrichtes geheiligt, betreten die Schüler entblössten Hauptes und erwarten auf ihren Plätzen und in aller Stille entweder das Zeichen zur heiligen Messe, oder die Ankunft des Lehrers. Bei seinem Eintritt und Abgange bezeigen sie ihm durch Erhebung von ihrem Sitzen ihre Hochachtung. Dasselbe geschieht, so oft die Vorstände und Lehrer des Gymnasiums oder andere Personen, denen nach ihrer Stellung gleiche Ehrenbezeugung gebührt, in den Klassen erscheinen. Es unterliegt keinem Anstande, dass von Seite der Schüler die Achtungsbezeugung mit der christlichen Grussformel begleitet werde.

6. Während des Unterrichtes, der für jede Schulzeit mit einem kurzen Gebete begonnen und geschlossen wird, ist jede, auch die geringste Störung fern zu halten, die grösste Aufmerksamkeit und alles pünktlich zu beachten, was der Lehrer für seine Unterrichtsstunde anzuordnen für nöthig erachtet.

7. Das Herausrufen der Schüler aus der Schule während des Unterrichtes durch andere Schüler ist durchaus hintanzuhalten, desgleichen das Hinausgehen Einzelner während der Lehrstunden, seltenere Fälle ausgenommen. Selbst während der Pause der Lehrvorträge zwischen der 2. und 3. Schulstunde ist das gleichzeitige Abgehen mehrerer Schüler aus einer Klasse, das

Herumstehen in den Gängen und vor dem Schulhause, als mit der guten Ordnung und Geistessammlung, welche die Schulzeit fordert, unverträglich, durchaus nicht zulässig.

8. Weder am Schulhause selbst, noch an irgendeinen der in ihm befindlichen Gegenstände darf der Schüler eine Verunreinigung oder Beschädigung sich erlauben, ebensowenig jemandem ausser der Schule einen Schaden zufügen. Beschädigungen aus Unvorsichtigkeit verpflichten zum Schadenersatze, die aus Absicht haben überdies Rüge und Strafe zur Folge.

9. Nach beendetem Unterrichte kehren sämtliche Schüler mit eben dem Anstande, mit welchem sie kamen, in ihre Wohnungen zurück. Nach dem Abgange des Lehrers ist ein längeres Zurückbleiben einzelner Schüler in den Schulklassen oder auf den Treppen und Gängen des Schulhauses nicht gestattet.

10. Kein Schüler darf auch nur eine Lehrstunde aus Fahrlässigkeit versäumen. Aus gründlichen Ursachen kann der Klassenlehrer einen Tag genehmigen, über einen aber blos der Director.

11. Nicht gerechtfertigte Schulversäumnisse werden in den Semestral- und Abgangszeugnissen ersichtlich gemacht, und nehmen bei öfterer Wiederkehr Einfluss auf die Sittenklasse. Bleibt der Schüler durch acht aufeinander folgende Tage der Schule fern, ohne der Lehranstalt die Ursache davon anzuzeigen, so wird er als ausgetreten in den Katalogen gelöscht und ohne besondere Bewilligung der Landesschulbehörde an die Lehranstalt nicht mehr zugelassen.

12. Die Vormerkung über Schulversäumnisse in dem Klassenbuche ist einer Strafe nicht gleich zu achten.

13. In dem Vordergrund der Pflichten des Gymnasial-Schülers steht die gewissenhafte, wohlgeordnete Theilnahme am Gymnasial-Gottesdienste und an sämtlichen ihm vorgeschriebenen religiösen Uebungen. Zum Heiligen und Höchsten muss sich frühzeitig, oft und gerne erheben, wer einst Andern die Wege dahinzeigen will. Ein gleichgiltiges, nachlässiges oder unwürdiges Verhalten gegen den Gottesdienst und die vorgeschriebenen kirchlichen Uebungen müsste, wenn Belehrung und liebevolle Zusprache nicht fruchten sollten, selbst mit einer schlechten Note in den Sitten, oder mit Ausschliessung bestraft werden.

14. Die Zeit, welche die Schule und die nothwendige Erholung nicht in Anspruch nehmen, wird der Schüler gewissenhaft den Aufgaben und Uebungen widmen, welche die Schulpflicht ihm auferlegt. Ist dieser genug gethan, so wird ihn ein geregelttes, mit jenen in Verbindung stehendes Privat-Studium ebenso angenehm, als nützlich beschäftigen.

15. Der Besuch der Gast-, Schank- und Kaffeehäuser, der ohnehin weit ab von den Wünschen des echten Zöglings der Wissenschaft liegt, ist Gymnasial-Schülern verbothen. Seltene Ausnahme hievon machen: Die Begleitung

der Eltern oder ihrer Stellvertreter und besondere triftige Gründe, aber immer nur mit Vorwissen und Genehmigung der Anstalt. Die Kost in einem solchen Hause zu nehmen, kann der Director unter besonderen Verhältnissen, jedoch nur für die Mittagszeit gestatten.

16. Billard-, Kegel- und Kartenspiel und andere Geld- und Zeitraubende Spiele sind verboten.

17. Öffentliche Bälle und andere ausser dem älterlichen Hause veranstaltete Tanzunterhaltungen zu besuchen, ist den reiferen Schülern des Gymnasiums nur mit Wissen und Billigung der Eltern oder des verantwortlichen Stellvertreters derselben insofern gestattet, als der Lehrkörper hiezu seine Genehmigung ertheilt. Tanzunterhaltungen untereinander selbst zu veranstalten ist Gymnasial-Schülern untersagt.

18. Eltern und deren verantwortliche Stellvertreter können ihren an öffentlichen Gymnasien studirenden Söhnen und Pflegebefohlenen den Besuch des Theaters mit Zustimmung des Lehrkörpers unter der gehörigen Vorsicht gestatten. Das Theaterspielen ist den Gymnasial-Schülern verboten.

19. Der Gebrauch des Tabaks und der Zigaretten ist der Gymnasialjugend verboten.

20. Baden, Schlittschuh-fahren, Ballon, Ball und andere körperliche Spiele sind unter Befolgung der Instruction gestattet, welche jeder Lehrkörper mit Berücksichtigung der Ortsverhältnisse für seine Zöglinge aufstellt.

21. Das Herumgehen auf den Gassen in späten Abendstunden, ausser im Falle der Nothwendigkeit, dann unmässiges Herumschweifen überhaupt, ferner Bestellungen und Zusammenkünfte zum Zwecke zeit tödtender oder gar unerlaubten Unterhaltungen sind untersagt.

22. Vereine untereinander zu gründen oder in einem von andern gegründeten Theil zu nehmen, ist Gymnasial-Schülern verboten.

23. Dagegen können Versammlungen zum Zwecke der literarischen Ausbildung unter Theilnahme, dann wissenschaftliche Excursionen unter Leitung eines oder des anderen Lehrers unbehindert stattfinden.

24. In der Wahl der Personen seines vertrauten Umganges wird der Studirende die grösste Vorsicht beobachten. Mit verrufenen oder schlechten Leuten in nähere Verbindung zu treten, ist streng verboten.

25. Dem Bedürfnisse der Schüler an einer Lectüre ausser jener, welche die Schule bietet, wird durch die Gymnasial Bibliotheken vorgesehen. Bücher aus Leihbibliotheken zu entlehnen, wird aus triftigen Gründen widerrathen. Dringend wird jedem Schüler empfohlen, bei so wichtigen Schritten, wie es die Wahl seiner Lectüre, oder die seines vertrauten Umganges sind, von dem Rathe seiner Lehrer sich leiten zu lassen.

26. So oft Gymnasialschüler an öffentlichen Orten erscheinen, wird es ihre besondere Pflicht sein, des grössten Anstandes sich zu befleissen. Klei-

dung, Gang, Haltung, ihre ganze äussere Erscheinung, weit entfernt, öffentliches Aufsehen oder Ärgerniss zu erregen, soll von ihrer Gesittung und Bildung zeugen.

27. Jeder Schüler ist sämmlichen Lehrern des Gymnasiums als seinem unmittelbaren Vorgesetzten Ehrerbietung und Gehorsam schuldig. Diese Pflicht erfüllt er, indem er ihnen

- a) überall mit dem schuldigen äussern Anstande begegnet,
- b) gegen sie offen und aufrichtig ist, und es nie wagt, sie zu täuschen oder zuhintergehen, indem er
- c) ihren Bemühungen mit dem redlichsten Willen entgegen kömmt, nie aber Trotz und Halsstarrigkeit ihnen entgegensetzt, indem er
- d) sich nie erlaubt, missbilligende, herabsetzende Urtheile über sie zu verbreiten

Der Mangel an gehöriger Ehrerbietung gegen den Lehrern darf nicht geduldet werden, und muss, wenn Zurechtweisung nicht fruchtet, selbst mit Entfernung von der Lehranstalt bestraft werden.

28. Auf die von der Sitte gebotenen äussern Beweise der Achtung von Seite des Gymnasialschülers haben überdies alle distinguirten Personen gegründeten Anspruch.

29. Den Stellvertretern seiner Eltern ist der Studierende willigen Gehorsam, seinen Hausgenossen Verträglichkeit und Jedermann ein höfliches Betragen schuldig. Gegründete diessfällige Beschwerden unterliegen dem disciplinären Einschreiten.

30. Gegeneinander sollen die Schüler, welche die Gemeinschaft des Unterrichtes und der Erziehung gleichsam zu Brüdern macht, freundlich und liebevoll sich betragen, unwillkürliche Beleidigungen mit Nachsicht aufnehmen, vorsätzliche nicht rächen, vom Bösen einander brüderlich abrathen, zum Guten durch Beispiel und Vorstellung ermuntern.

31. Dagegen wird ein lieb- und rücksichtsloses oder gar schlechtes Betragen eines Schülers gegen den anderen als Spott, Misshandlung, Vorschub bei Umgehung der Pflicht, Verführung geahndet.

32. Ohne Vorwissen der Eltern oder ihrer Vertreter ist es Schülern nicht gestattet, Geld oder Geldeswerth anderen zu verschenken oder zu borgen, ebensowenig die ihnen von jenen anvertrauten Sachen zu vertauschen oder zu verkaufen.

33. Seinen Abgang von der Lehranstalt hat jeder Schüler dem Director, wo möglich, persönlich anzuzeigen, hiebei die ihrerseits ihm verliehenen Mittel der Bildung gewissenhaft zurück zu stellen und seinen Lehrern den ihnen schuldig gewordenen Dank auszusprechen.

Rügen und Strafen. — 34. Jede Übertretung der Schulgesetze hat Rüge oder Strafe zur Folge. Ihr Zweck ist Besserung des Schuldigen.

35. Rügen und Strafen befolgen, wenn nicht gröbere Vergehen sogleich

die strengste Ahndung nothwendig machen, einen stufenweisen Gang, damit der Schuldige inne werde, wie viele Schritte vom rechten Wege er sich bereits entfernt habe.

36. Zunächst hat Rüge oder Ermahnung unter vier Augen von Seite jenes Lehrers einzutreten, der ein gesetzwidriges Verhalten an einem Schüler wahrgenommen

Im Falle ihrer Unwirksamkeit wird sie gesteigert, indem sie:

a) Derselbe Lehrer in der Schule vor den Mitschülern auspricht; indem sie

b) im Untergymnasium im Klassenbuche notirt, ferner

c) auf Grund der beschwerdeführenden Lehrer und in ihrer Gegenwart von dem Klassenlehrer und zuletzt

d) vor sämtlichen Lehrern der Klasse von dem Direktor in der Schule ausgesprochen wird.

37. Die stufenweisen Strafen sind:

a) Das Zurückhalten des Schülers in der Schule am Schlusse des Unterrichtes auf eine oder einige Stunden zu Nachholung des in der Schule versäumten unter Anzeige an den Klassenlehrer und gleichzeitiger Verständigung der Eltern oder ihrer Vertreter.

b) Die Degradation oder Versetzung des Straffälligen auf einen minderen Platz in der Schule auf Schlussfassung sämtlicher Lehrer der Klasse

c) Der feierliche Verweis durch den Direktor vor der Lehrerversammlung.

d) Der Schulkarzer oder nach Umständen eine ungünstige Note aus den Sitten. Jener, der stets mit einer ernsten geistigen Beschäftigung verbunden wird, darf über einen Schüler nicht öfter als zweimal und nie über die Dauer von acht Stunden verhängt werden.

e) Die Ausschliessung entweder von einem, oder allen Gymnasien, oder von allen Lehranstalten überhaupt.

38. Die Ausschliessung vom betreffenden Gymnasium erfolgt:

a) Bedingungsweise, nach achttägiger Abwesenheit aus den Schulen ohne vorgängige Anzeige der Ursache.

b) Unbedingt, bei zum drittenmale verdienter kurzer Strafe oder erschöpften Besserungsmittel der Lehranstalt

c) Unter Umständen, welche ein längeres Verweilen des Schülers an der Lehranstalt für ihre Zwecke bedenklich machen, ohne diese Besorgniss in Beziehung auf ein anderes Gymnasium zu erregen.

d) Bei wiederholtem vergeblichen Antrage des Gymnasiums auf eine bessere häusliche Beaufsichtigung des Schülers.

Die Ausschliessung von allen Gymnasien erfolgt:

a) wenn ein Schüler als Repetent am Jahresschlusse die 2-te oder 3-te allgemeine Zeugnissklasse erhält;

b) bei sittlichen Gebrechen, welche die durch die Zwecke der Gymnasien gebotene sittliche Veredlung des Schülers nicht anhoffen lassen.

Die Ausschliessung von allen Lehranstalten hat einzutreten :

a) bei entschieden unmoralischer, voraussichtlich für jede Schulanstalt verderblicher Gesinnung ;

b) auf jedes Verbrechen oder Vergehen, worin sich eine solche Gesinnung unzweifelhaft kundgibt.

Die Gründe der Ausschliessung werden im Abgangs Zeugniß ersichtlich gemacht und der motivirte Beschluss der Ausschliessung von dem Gymnasium wird der Landesschul-Behörde ohne Verzug zur Kenntniß gebracht.

39. Entzieht sich ein Schüler der ihm zuerkannten Strafe durch den Abgang aus der Schule, so verliert er den Anspruch auf ein Abgangs-Zeugniß.

Bezüglich jeder über einen Schüler verhängten Strafe bleibt den gesetzlichen Vertretern derselben das Recht gesichert, bei dem Direktor oder weiter bei der Landesschul-Behörde Beschwerde zu führen. —

Az éppen idézett iskolai törvények alapján és keretében készültek tantézetünk azon fegyelmi szabályai is, melyeket a nm. vall. és közokt. ügyi m. kir. Ministerium az 1868-ban kiadott középiskolai rendtartással életbe léptetett s melyeket az óvári gymnasium tanári testülete az 1876. évi 12,787. és az 1890. évi 23,583. sz. a. kelt rendeletek értelmében s a helyi viszonyokhoz képest állapított meg.

Ezen legújabbán az 1891. évi 34,368. sz. a. jóváhagyott iskolai szabályok, melyek a magyar-óvári algymnasiumba járó tanulóknak a beiratás alkalmával kézbesítetnek, a következők :

A magyar-óvári algymnasiumba járó tanulók szabályai, melyek a magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1876. évi július hó 22-én 12.787 és 1890. évi 23.583. sz. a. kelt „Középiskolai Rendtartás“ értelmében a t. szülőknek vagy azok helyetteseinek kézbesítetnek.

I. Erkölcsei szabályok.

1. A gymnasiumba fölvett minden tanuló köteles magát az iskolai szabályoknak alárendelni. — A szülők vagy azok helyettesei a tanulót semmiféle kötelezettség alól föl nem menthetik.

2. A tanulók kötelesek a meghatározott vallásukbeli isteni tiszteletben és vallási gyakorlatokban résztvenni, s e tekintetben teljesíteni mindazt, ami vallásuk köréhez tartozik.

3. Minden tanuló azon tiszteletet és engedelmességet, melylyel szülői iránt viseltetik, tartozik azok helyettesei, t. i. házigazdák s általában előljárói — a tanári kar — iránt is tanusítani.

4. A szülőknek vagy helyettesöknek kötelessége a tanulónak az iskolán kívül való erkölcsös magaviselete fölött őrködni. — Az iskola elvárja a szü-

lők vagy helyettesök gyámolítását az irányban, hogy a gondjukra bízott tanulók megmaradnak az illedelem hatáiraiban, elkerülnek minden oly helyet és alkalmat, mely korukkal és tanulói pályájukkal össze nem fér, botrányt okoz vagy netalán erkölcsiségüket veszélyeztetné.

5. A szülők vagy azok helyettesei gondoskodjanak, hogy a tanulók sem saját lakásukon időlopási mulatságokat, péld. kártyázást, ne rendezhessenek, sem másutt ilyenekben részt ne vehessenek; ügyeljének föl, hogy a tanulók télen esti 5, őszkor 6 és nyáron 8 órán túl a házon kívül ne tartózkodjanak.

II. Iskolai ügyrend.

1. Az iskolai év kezdődik szeptember hó 4-én és tart a következő június hó végeig.

2. A tanulók szabályszerű fölvétele szeptember hó három első napjaiban történik.

3. A középiskola első osztályába szabályszerűen csak oly tanuló léphet, ki a 9-ik évet betöltötte és 12 évnél nem idősebb, mely körülmény keresztlevél, illetőleg hiteles születési bizonyítvány alapján igazolandó.

4. Minden tanuló fizet beiratása alkamával 2 frt fölvételi díjat s ezenkívül minden tanév kezdetén — szintén beiratáskor — az ifjúsági könyvtárra és az iskolai értesítőre 50–50 krnyi járulékkal együtt a kiszabott 18 frtnyi évi tandíjnak felét; az első időszak eltelte után — február első napjaiban — a tandíjnak másik felét tartozik lefizetni. — Azon tanuló, ki tandíjmentességet nyert, de elégtelen előmenetelt tanusít, mentességét elveszti. — Az első osztály tanulói, mint olyanok, kik a fölmentésre jogosító kellő előmenetelt még föl nem tüntethették, a fölmentésért nem folyamodhatnak a tanév kezdetén.

5. Minden tanuló a fölvételre bizonyítvánnyal személyesen, atyja, anyja vagy gyámja, illetőleg azok helyetteseinek kíséretében tartozik az igazgatónál és osztályfőnöknél jelentkezni. Azon szülők vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén, gyermekök vagy gyámfiuk fölvételekor alkalmas helyettest kötelesek bemutatni, kire a házi felügyelet és nevelésre nézve kötelességüket és jogukat átruházzák, hogy az a gondviselésére bízott tanulóra nézve az igazgatóság értesítését elfogadhassa.

6. Koresmai és vendéglői helyiségekben lakást fogadni tilos. — Szállást változtatni a szülők vagy megbízottjaik engedélye nélkül nem szabad. — E tekintetben minden változást az iskolai igazgatóságnál kell bejelenteni; ennek viszont joga és kötelessége ott, hol alapos oknál fogva a gondviselést elégtelennek, vagy a befolyást éppen károsnak tartja, megkövetelni, hogy e tekintetben czélszerű változás történjék, vagy a tanuló az intézettől megváljék.

7. Évközben a tanodát fontos ok nélkül változtatni tilos.

8. Különösen felelősek a szülők vagy helyettesök az iránt, hogy a tanulók tisztán és illemesen öltözködve, a szükséges, tisztán tartott és bekötött könyvek-

kel és írószerekkel ellátottan jöjjenek az intézetbe. — Kötelezett tantárgy tanításában való részvétel alól egy tanuló sem menthető fel; kivételt e tekintetben csupán a tornászat tesz, melyben, ha a tanuló testi fogyatkozásai miatt részt nem vehet, ideiglenesen fölmenthető. A fölmentést az igazgatóság útján a tankerületi kir. főigazgatóság adja a helyhatósági orvos hiteles bizonyítványa alapján.

9. Hanyagságból a tanulónak egyetlen tanórát sem szabad elmulasztani.

10. Ha az iskolamulasztás előre nem látott akadály miatt történt, a tanuló azt az iskolában való legelső megjelenésekor az osztályfőnöknél csak a szülőktől vagy gazdától hozott hiteles irat, vagy ha az elmaradásnak oka betegség volt, orvosi bizonyítvány által tartozik igazolni.

11. Előrelátható akadályozás esetében a tanuló, ha mulasztása egy napnál továbbra nem fog terjedni, az osztályfőnöknél, ezen túl pedig az igazgatónál tartozik előre engedélyt kieszközölni, de mindenkor szülőinek vagy azok helyetteseinek írásbeli kérelme alapján. — Amint valaki megbetegszik, ha előrelátható, hogy baja egy napnál tovább tart, kérje meg szülőit vagy azok helyetteseit, hogy ezt azonnal jelentsék be az osztályfőnöknél; különben elmaradása később hozott bizonyítványának daczára is igazolatlanul fog tekintetni.

12. Azon tanuló, ki igazolatlanul, habár szakadozottan is, annyi órát mulaszt, amennyi a heti órák összege, a tanintézetből kilépettnek tekintetik.

13. A tanoda székhelyétől az igazgató vagy osztályfőnök engedelmével eltávozni tilos.

14. A „Középiszkolai Rendtartás“ III. 20. pontja szerint évközben kétszer értesíttetnek a szülők a tanulók előmeneteléről, és pedig az első értesítő december 23-án, a második márczius 31-én fog a tanulóknak kiosztatni; mindegyik tanulónak kötelessége, hogy az értesítőt atyjának vagy helyettesének átadja, vele aláírassa, és mihelyt ismét iskolába jó, az osztályfőnök kezéhez visszaszolgáltassa. — Az értesítők és bizonyítványok meghamisítása a helybeli, illetőleg az összes tanintézetekből való kizáratást vonja maga után.

15. Felsőbb osztályba a tanév elején csak azon tanulók boesáttatnak, kik minden egyes kötelezett tantárgyból legalább is elégséges tanjegyet nyertek. Oly tanulóknak, kik egy tantárgyból nyertek elégtelen tanjegyet, és kiket a tanári kar képeseknek tart arra, hogy a szünidő alatt mulasztásukat kipótolhadják, megadhatja a tanári testület az engedélyt, hogy a jövő tanév kezdetén javítóvizsgálatra jelentkezzenek. Több tantárgyból megbukott tanulók osztályismétlésre utasíttatnak.

16. A magántanulók előmenetelők igazolására lehetőleg magának a tankerületi főigazgatónak közbenjöttéve' nyilvános vizsgálatot tesznek. A vizsgálat írásbeli és szóbeli.

17. A magánvizsgálatért a tandíjon kívül 40 frtot és ha ez alsóbb osztályok mellőzésével történik, mindegyik tantárgyért, mely az előbbi osztályok-

ban befejeztetett, külön 5—5 frtot kell fizetni. A fölvételi vizsgálatok díja 10 frt. Minden vizsgálati díjat a vizsgálat megkezdése előtt kell megfizetni.

18. Minden tanuló köteles a tanév végét, illetőleg a záróünnepélyt bevéválni, és e kötelezettség alól a tanulót csakis véletlenül közbejött betegség vagy más fontos oknál fogva az igazgató mentheti föl.

III. Fegyelmi szabályok.

1. A tanulók kötelesek a meghatározott vallásukbeli isteni tiszteletben és a vallási gyakorlatokban résztvenni, s e tekintetben teljesíteni mindazt, ami vallásuk köréhez tartozik.

2. Minden tanuló tisztelje a tanári kart, annak minden egyes tagját ide értve. — Tisztelettel viseltessék a felsőbbbségi személyek, az érdemeik által kitünő férfiak s általában az öregebb koruak iránt; mert ez a tanulónál kívánt műveltség elutasíthatlan követelménye.

3. Minden növendék szeresse és becsülje tanuló társait. Ha magát tanuló társa által sértettnek véli, óvakodjék minden visszatorlástól, mert senkisémm lehet bíró saját ügyében, és kerülve minden ellenséges vádaskodást, terjeszsze ügyét az osztályfőnök elé, hogy az az igazság szerint megítélthessék.

4. A tanintézeti épület és tanterem azon hely, hol az ifjú saját jövő boldogságának alapját veti meg; eunélfogva mellőzendő benne minden, ami azon nagy czél méltóságával ellenkezik, milyen: a lárma, illetlenkedés, mások faggatása, pörlekedés, veszekedés

5. A jó rend hozza magával, hogy a kiszabott időben mindenki saját osztálytermében kijelölt helyén legyen, és ott feladatait ismételve várja be az előadás kezdetét.

6. Megköveteltetik, hogy mindenki a szükséges írószerekkel és könyvekkel ellátottan jöjjön az iskolába. Iskolai tankönyveken kívül más könyvet vagy szert, melyre ott szükség nincs, magával hozni elkobzás büntetése alatt tilos.

7. Előadások alatt a legnagyobb csend és figyelem kívántatik, mert ezek nélkül a tudományokban kellő haladást tenni nem lehet.

8. Az előadásokra későn jönni, vagy azokat szükség nélküli kimenés vagy bárminemű tett által megháborítani nem szabad.

9. Szünetek alatt a folyosón való ácsorgás, futkározás és lárma, mik a jó renddel össze nem férnek, meg nem engedtetik.

10. Az órák közben engedélyezett 10 percnyi szünetek alatt a tanulók a tantermet elhagyhatják, hogy az igazgatóság által e czélra kijelölt helyen a szabad levegőt élvezhessék.

11. A tanintézetbe való jövetel vagy abból való kimenetel mindenkor illedelemmel, csend- és rendben történjék.

12. Az utczákon és a tanodai épület előtti csoportosulás vagy zaj és lárma, oly tettek, melyek az ifjuság irányában csak rossz ítéletekre nyujthatnának alkalmat.

13. Az iskolai padokon való faragás, rajzolás és írás, a falak bemocskolása vagy rongálása, továbbá a taneszközök és butorok megkárosítása tilos. A kárt az illető megtéríteni köteles, és ha azt szándékosan tette, fegyelmi büntetés alá is vonatik.

14. Nem szabad más jószágát megsérteni, annál kevésbbé azt igazságtalanul elsajátítani.

15. Ruhákat, könyveket, irószereket vagy egyéb tárgyakat, melyeket a tanuló saját használatára kapott, elidegeníteni, cserébe adni vagy elzálogosítani nem szabad. — Tilos a pénzkölesönzés is és pénzre való bármiféle játék.

16. A vendéglőkben, korezmák- és kávéházakban, színházban vagy más ily helyeken való megjelenés, időzés és mulatás szigorú fegyelmi megrovás alá esik.

17. A dohányzás vagy szivarozás a tanulóknak már csak egészségi tekintetből sem engedtetik meg.

18. Tilos a fegyverek vagy botok hordozása, csónakázás; az erdőkben s a főhercegi ligetben a fáknak és cserjéknek rongálása, madárfészkek pusztítása; veszélyes helyeken való csuszkalás, koresolyázás és fürdés, mely utóbbinál az illem szabályai mindenkor szem előtt tartandók.

19. A fegyelmi szabályok megsértői figyelmeztetési, intési, megdorgálási büntetés alá esnek. Ha az elősorolt büntetéseknek fokozatos súlyosbítása siker nélkül maradt, jogositva van a tanári szék a tanulóknak az intézetből leendő eltávolítását elhatározni.

20. Ha a tanuló kihágásában vagy büntényében félreismerhetlen erkölcsi romlottság mutatkozik, és ez a többi tanulók erkölcsét is veszélyezteti: a tanártestület az illető tanulóknak az ország összes tanodáiból való kizáratását javaslatba hozhatja a felsőbb tanhatóságnál, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál. — A kizáratás esetében, valamint a csendes eltávolításkor is e büntetések alkalmazásának oka az elmeleti bizonyítványban kitétetik.

21. E szabályok pontos megtartásáért különösen felelősek a szülők vagy azok helyettesei. —

A régi bevett szokás szerint most is félévankint olvassa fel s magyarázza meg az igazgató az iskolai törvényeket és az osztályfőnökökkel együtt azon van, hogy szigorú fegyelmezés, a rend és figyelem ápolása által a kellő tanulmányi siker előmozdítását s a legbiztosabban elérjék. E czélból a tanítás megkezdése előtt az igazgató és a hetes tanár gondosan ügyelnek arra, hogy a tanulók lezckéiket ismételjék és a 10 percznyi szüneteket szellemi s testi üdülésökre használják.

A piarista tanárok ama régi szokása, mely szerint figyelemmel kísérték tanulóikat az iskolán kívül is, mulatságaikban s játékaikban, nem vezett ki ma sem. Most is lelkiismeretesen ügyelnek arra, milyen házi nevelésben részesül a vidéki tanuló, hol és mivel tölti szabad idejét és mily sikerrel használja az ifjúsági könyvtárt. Megszokták ezt a rend tagjai abban az időben, mikor

tekintélyes családok gyermekeit házukba fogadták és velök reggeltől estig, sokszor az egyetlen egy szobácskájukban, éjjel-nappal foglalkoztak. Ily convictusa volt a magyar-óvári társháznak 1832—1879-ig. A convictorok száma 1 és 14 között váltakozott. Évi 300—500 frtért teljes ellátást, lakást és tanítást nyertek az úgynevezett teljes convictorok, s évi 80—150 frtot fizettek a fél convictorok, kik csak ebédet kaptak s nappal a praefectus felügyelete alatt állottak. Számos jónévű magyar családnak gyermekei nevelkedtek a magyar-óvári piaristáknál, s ezek legtöbbször ma is örömmel s hálával emlékszik vissza e boldog tanuló éveire. Itt nevelkedtek: b. Mednyánszky László, Prileszky Tádé, Bezerédy, Römer, Niczky, Almássy, Barthodeiszky, Victoris, Deschán, Inkey, Kulifay, Borossán, Osztermayer, Kmethy, Argay családok fiai, Festetics Elek és Sándor grófok, Babarczy György báró, Tóth Imre¹⁾, Forgách Béla, Dezasse Ferencz grófok, az Ambró, Majthényi és Bittó családok gyermekei.

---

¹⁾ Mosonvármegye jelenlegi érdemdús alispánja.

VIII.

A GYMNASIUM RENDES TANÁRAINAK NÉVSORA ÉS TANULÓINAK SZÁMA 1739/40–1893/94-IG.¹⁾

A névsor és a számadatok az intézet névkönyveiből vannak összeállítva, melyekben 1752/53-ig az aláírásoknál csak a keresztnév szerepel a szerzeteseknél szokásos P. = pater = áldozópap jelzéssel, a tanításra alkalmazott növendék-papok nevei mellett pedig magister, fr. = frater, vagy cl. = clericus jelzések olvashatók, melyeket egyöntetűség kedvéért np.-vel (növendékpap) fogok kifejezni.

1739/40

P. Sebestyén, praefectus.
P. István.
P. Mátyás.
Péter, np.
Tanulók száma: 110.

1740/41.

P. Sebestyény, praefectus.
P. Pál.
Dániel, np.
Tanulók száma: 109.

1741/42.

P. Sebestyén, praefectus.
Dániel, np.
Lajos, np.
Tanulók száma: 112.

1742/43.

P. Lénárd, praefectus.
P. Illés.
P. Ambrus.
Tanulók száma: 158.

1743/44.

P. Venczel, praefectus.
P. Chrysostom.
P. Bódog.
Tanulók száma: 126.

1744/45.

P. Péter, praefectus.
Ráfáel, np.
Jakab Antal, np.
Tanulók száma; 125.

1745/46.

P. Péter, praefectus.
P. János.
Jakab Antal, np.
Tanulók száma: 161.

1746/47.

P. Péter, praefectus.
P. János.
Manó, np.
Tanulók száma: 157.

¹⁾ Közölte Balázs József az 1889–90. évi iskolai értesítőben.

1747/48.
P. Péter, praefectus.
P. Imre.
P. Fülöp.
Tanulók száma: 182.

1848/49.
P. Péter, praefectus.
P. Antonin
P. Fülöp.
Engelbert, np.
Tanulók száma: 152.

1749/50.
P. Péter, praefectus.
P. Gábor.
Boldizsár, np.
Tanulók száma: 144.

1750/51.
P. Péter, praefectus.
P. Jakab.
Adorján, np.
Tanulók száma: 131.

1751/52.
P. Péter, praefectus.
P. Henrik.
Adorján, np.
Tanulók száma: 141.

1752/53.
P. Péter, praefectus.
P. Henrik.
Adorján, np.
Tanulók száma: 175.

1753/54.*)
Krenn Péter, praefectus.
Balázsovics Placid.
Fuker József, np.
Tanulók száma: 163.

*) A névsorban ezentúl csak a nő-
vendék papok vannak np.-vel jelezve, a
nem jelzettek áldozópapok.

1754/55.
Krenn Péter, praefectus.
Promperger Lukács.
Paschgall Adolf, np.
Tanulók száma: 186.

1755/56.
Krenn Péter, praefectus.
Promperger Lukács.
Pataki Fábian.
Bello József, np.
Tanulók száma: 181.

1756/57.
Krenn Péter, praefectus.
Tusleitner István.
Sárl Tamás, np.
Tanulók száma: 164.

1757/58.
Bukovay Venczel, praefectus.
Petrik Keresztély.
Simich Mátyás, np.
Tanulók száma: 129.

1758/59.
Bukovay Venczel, praefectus.
Lelovics Ignác.
Jeger Károly.
Tanulók száma: 142.

1759/60.
Krenn Péter, praefectus.
Mulay Konstantin.
Jeger Károly.
Tanulók száma: 144.

1760/61.*)
Wáwrík Ödön, praefectus.
Schaffrath Lipót.
Jeger Károly.
Gartner Dávid, np.
Tanulók száma: 177.

*) E tanévben nyílt meg a szónok-
lat- és költészettani osztály.

1761/62.

Wawrik Ödön, praefectus.
Korák Theophil.
Szilez Károly.
Dományi Márk, np.

Tanulók száma : 219.

1762/63.

Rigó Ádám, praefectus.
Horányi Elek. *)
Krolig Vazul.
Lekits Glyezér.

Tanulók száma : 180.

1763/64.

Wimmer Agoston, praefectus.
Lelovics Ignác.
Pállya József.
Poór Kajetán, np.

Tanulók száma : 171.

1764/65.

Wimmer Agoston, praefectus
Victorisz György.
Tomján Sándor.
Poór Kajetán, np.

Tanulók száma : 170.

1765/66.

Némethy Lajos, praefectus.
Horányi Elek.
Malinovics Ignác, np.
Demeter Lajos, np.

Tanulók száma : 182.

1766/67.

Némethy Lajos, praefectus.
Keglevics János.
Jakos Ambrus.
Hauck Henrik, np.

Tanulók száma : 168.

1767/68.

Némethy Lajos, praefectus.
Belányi Bernardin.
Perr Jakab, np.
Raab Adalbert, np.

Tanulók száma : 193.

1768/69.

Lalisz Elek, praefectus.
Kosztka Mihály, np.
Szivy János, np.
Vaisz Lipót, np.

Tanulók száma : 208.

1769/70.

Lelovics Ignác, praefectus.
Kázmér Agoston.
Dományi Márk, np.
Vaisz Lipót, np.

Tanulók száma : 197.

1770/71.

Paschgall Adolf, praefectus.
Mayer Elek.
Kováts Antal.
Hell Zsigmond, np.

Tanulók száma : 170.

1771/72.

Petrik Keresztély, praefectus.
Mayer Elek.
Vinterhalter Benedek.
Hell Zsigmond, np.
Csik Lipót, np.

Tanulók száma : 150.

1772/73.

Edegger Boldizsár, praefectus.
Vinterhalter Benedek.
Rakovszky Gergely.
Dominkovics József, np.

Tanulók száma : 179.

*) Felváltotta: Victoriss György.

1773/74.

Belloth József, praefectus.
Vinterhalter Benedek.
Kalus Szeverin.
Mayer János, np.
Tanulók száma : 174.

1774/75.

Lang Fülöp, praefectus
Vinterhalter Benedek.
Balkó György.
Mayer János, np.
Tanulók száma : 177.

1775/76.

Edegger Boldizsár, praefectus.
Hannulik Chrysostom.
Kubik Dénes.
Mayer János, np.
Tanulók száma : 145.

1776/77.

Perez Manó, praefectus.
K'ampfer Jakab.
Kubik Dénes.
Strobel György, np.
Tanulók száma : 130.

1777/78.*)

Perez Manó, igazgató.
Schroek Incze.
Szalay Gábor, np.
Mager Karoly, np.
Tanulók száma : 34.

*) E tanévben megszűnt a szónoklat- és költészettani osztály s három nyelvtani osztálylyal új tanterv lépett életbe német tannyelvvvel és tanpénzzel, mi annyira apasztá a tanulók számát, hogy a gymnasium felsőbb rendeletre 1789-ben bezárattott és csak 1798/99-ben nyílt meg ismét.

1778/79.

Perez Manó, igazgató.
Vitzigmann Vincze.
Mager Károly np.
Gozleth Fülöp, np.
Tanulók száma : 47.

1779/80.*)

Perez Manó, igazgató.
Vitzigmanu Vincze.
Gozleth Fülöp, np.
Tanulók száma : 32.

1780/81

Perez Manó, igazgató.
Kurcz Aegid.
Lang Joachim, np.
Szaller Antal, np.
Tanulók száma : 41.

1781/82.

Perez Manó, igazgató.
Kurcz Aegid.
Greber Antal, np.
Kailing Ferencz, np.
Tanulók száma : 48.

1782/83.

Perez Manó, igazgató.
Kurcz Aegid.
Greber Antal, np
Kailing Ferencz, np.
Tanulók száma : 44.

1783/84.

Perez Manó, igazgató.
Gerschlacher József.
Greber Antal, np.
Kailing Ferencz, np.
Tanulók száma : 49

1784/85.

Perez Manó, igazgató.
Szalay Gábor.

*) A II. nyelvtani osztály szünetelt.

Greber Antal, np.	1800/1.
Mikszó Mihály, np.	Jankovits János, igazgató.
Tanulók száma : 24.	Petykó András.
1785/86.	Horváth Nándor.
Perez Manó, igazgató.	Csiba Bertalan, np.
Poór Károly.	Tanulók száma : 71.
Szalay Gábor.	1801/2.*)
Greber Antal, np.	Jankovits János, igazgató.
Tanulók száma : 21.	Petykó András.
1786/87.	Dominkovits József.
Szalay Raphael, igazgató.	Haskó László, np.
Poór Károly.	Tomanóczy Bálint, np.
Szalay Gábor.	Schmidth Tamás, np.
Greber Antal, np.	Tanulók száma : 89.
Tanulók száma : 20.	1802/3.
1787/88.	Rabenhuber Bernát, igazgató.
Szalay Raphael, igazgató.	Petykó András.
Poór Károly.	Gerschlacher József.
Szalay Gábor.	Tomanóczy Bálint, np.
Greber Antal, np.	Schmidt Antal, np.
Tanulók száma : 21.	Csiba Bertalan, np.
1788/89.	Tanulók száma : 89.
Szalay Raphael, igazgató.	1803/4.
Szalay Gábor.	Rabenhuber Bernát, igazgató.
Poór Károly.	Petykó András.
Tanulók száma : 22.	Gerschlacher József.
1798/99.	Moró Mihály.
Tomján Sándor, igazgató.	Schmidt Antal, np.
Bertzely Károly.	Tamássy József, np.
Novák József.	Tanulók száma : 110.
Barkovits István, np.	1804/5.
Tanulók száma : 54.	Hemtner Flóris, igazgató.
1799/800.	Vitzigmann Vincze.
Jankovits János, igazgató.	Zelinka Mihály.
Bertzely Károly.	Pancsó Ignác, np.
Petykó András.	Nagy Zsigmond, np.
Sumichraszt József, np.	Hegyi János, np.
Tanulók száma : 82.	Tanulók száma : 123.

*) E tanévben ismét megnyílt a szónoklat- és költézetteni osztály.

1805/6.

Rabenhuber Bernát, igazgató.

Zelinka Mihály.

Styavnitzky Kajetán.

Pancsó Ignác, np.

Hegyi János, np.

Dietrich Miklós, np.

Tanulók száma: 135.

1806/7.

Rabenhuber Bernát, igazgató.*)

Zelinka Mihály, helyettes-igazgató.

Styavnitzky Kajetán.

Hegyi János, np.

Dietrich Miklós, np.

Csertő József, np.

Tanulók száma: 121.

1807/8.

Zelinka Mihály, helyettes-igazgató.

Malits György.

Dietrich Miklós, np.

Puntschafft József, np.

Rack Dénes, np.

Tanulók száma: 114.

1808/9.

Zelinka Mihály, igazgató.

Szabó Elek.

Bokross Ferencz.

Vidoss Incze, np.

Puntschafft József, np.

Rack Dénes, np.

Tanulók száma: 118.

1809/10.

Zelinka Mihály, igazgató.

Bokross Ferencz.

Kapfer Ferencz.

Vidoss Incze, np.

Orsonics Eerencz, np.

Rack Dénes, np.

Tanulók száma: 107.

1810/11.

Zelinka Mihály, igazgató.

Bokross Ferencz.

Kapfer Ferencz.

Faklits Imre.

Rack Dénes, np.

Szommer Ödön, np.

Tanulók száma: 105.

1811/12.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Bokross Ferencz.

Veszélka József.

Rack Dénes, np.

Szommer Ödön, np.

Hecker Adolf, np.

Tanulók száma: 86

1812/13.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Bokross Ferencz.

Veszélka József.

Rack Dénes, np.

Jallosics Endre, np.

Moenich Vilmos, np.

Tanulók száma: 107.

1813/14.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Veszélka József.

Bendik Ferencz.

Schunik József.

Reiszner Pál, np.

Moenich Vilmos, np.

Tanulók száma: 101.

1814/15.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

*) Meghalt január 28-án.

Schunik József.
Reiszner Pál, np.
Moenich Vilmos, np.
Tanulók száma: 115.

1815/16.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

Schunik József.

Konoppa József.

Virter Ambrus, np.

Tanulók száma: 125.

1816/17.

Hoffmann Sebestyén, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

Schunik József.

Konoppa József.

Luptsánszky Elek, np.

Tanulók szám: 131.

1817/18.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

Csertő József.

Konoppa József.

Luptsánszky Elek, np.

Tanulók száma: 126.

1818/19.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

Csertő József.

Konoppa József.

Luptsánszky Elek, np.

Tanulók száma: 105.

1819/20.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

Csertő József.

Konoppa József

Reiszner Pál, np.

Tanulók száma: 113.

1820/21.*)

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Bendik Ferencz.

Csertő József.

Konoppa József.

Vázner Ferencz, np.

Tanulók száma: 147.

1821/22.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Csertő József.

Konoppa József.

Wagner Márk.

Hoffmann Ignác.

Sláby Antal.

Tanulók száma: 174.

1822/23.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Csertő József.

Konoppa József.

Wagner Márk.

Hoffmann Ignác.

Windisch Alajos, np

Tanulók száma: 162.

1823/24.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Csertő József.

Konoppa József.

Unger Pál.

*) E tanévtől kezdve négy nyelv-
tani osztály volt.

Schwericz Incze, np.
Fabianics Ignác, np.
Tanulók száma: 154.

1824/25.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Csertő József.

Konoppa József.

Unger Pál.

Schwericz Incze, np.

Fabianics Ignác, np.

Tanulók száma: 176.

1825/26.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Csertő József.

Konoppa József.

Unger Pál.

Szép Lajos.

Schirhuber Móricz, np.

Tanulók száma: 208.

1826/27.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Konoppa József.

Unger Pál.

Szép Lajos.

Schirhuber Móricz, np.

Ruff József, np.

Tanulók száma: 192.

1827/28.

Grosser János, igazgató.

Faklits Imre.

Konoppa József.

Unger Pál.

Kandl Adolf.

Joachimstadt Konstantin.

Ruff József, np.

Tanulók száma: 164.

1828/29.

Grosser János, igazgató.

Konoppa József.

Unger Pál.

Kandl Adolf.

Joachimstadt Konstantin.

Kardhordó Ambrus.

Belányi Ferencz, np.

Tanulók száma: 169.

1829/30.

Faklits Imre, igazgató.

Konoppa József.

Unger Pál.

Tóth Ignác.

Joachimstadt Konstantin.

Schedl Alajos, np.

Intze Ferencz, np.

Tanulók száma: 162.

1830/31.

Faklits Imre, igazgató.

Konoppa József.

Unger Pál.

Tóth Ignác.

Windisch Alajos.

Koretz Lőrincz.

Schedl Alajos, np.

Tanulók száma: 144.

1831/32.

Faklits Imre, igazgató.

Unger Pál.

Windisch Alajos.

Kutserik Sándor.

Wengritzky József.

Wolf János, np.

Hanzély Mihály, np.

Tanulók száma: 124.

1832/33.

Faklits Imre, igazgató,

Unger Pál.

Windisch Alajos.
Kutszerik Sándor.
Wengritzky József.
Winkler Antal, np.
Hartl Ferencz, np.
Tanulók száma: 127.
1833/34.

Faklits Imre, igazgató.
Unger Pál.
Windisch Alajos.
Bartos Károly.
Wengritzky József.
Fentz Károly, np.
Melczner Sándor, np.
Tanulók száma: 122.
1834/35.

Bendik Ferencz, igazgató.
Plattner Ferencz.
Windisch Alajos.
Bartos Károly.
Wengritzky József.
Lauriger József, np.
Hrabovszky Fülöp, np.
Tanulók száma: 132.
1835/36.

Bendik Ferencz, igazgató.
Windisch Alajos.
Bartos Károly.
Wengritzky József.
Faeth Alajos.
Czimmer György, np.
Hollermayer Elek, np.
Tanulók száma: 149.
1836/37.

Bendik Ferencz, igazgató.
Tóth Lajos.
Wengritzky József.
Ruth János.
Faeth Alajos.

Hollermayer Elek, np.
Schmid Ödön, np.
Tanulók száma: 166.
1837/38.

Bendik Ferencz, igazgató.
Jaeger Agoston.
Wengritzky József.
Ruth János.
Faeth Alajos.
Vertler Máttyás
Suhajda Sándor, np.
Tanulók: száma 188.
1838/39

Bendik Ferencz, igazgató.
Demeter Alajos.
Wengritzky József.
Faeth Alajos.
Matejka Antal.
Moró Imre.
Gieszwein István, np.
Tanulók száma: 195.
1839/40.

Bendik Ferencz, igazgató.
Wengritzky József.
Magyarász Incze.
Faeth Alajos.
Richter Rudolf.
Moró Imre.
Gieszwein István, np.
Tanulók száma: 202.
1840/41.

Bendik Ferencz, igazgató.
Wengritzky József.
Magyarász Incze.
Faeth Alajos.
Richter Rudolf.
Moró Imre.
Rajmann Antal, np.
Tanulók száma: 203.

1841/42.

Bendik Ferencz, igazgató.
Wengritzky József.
Korbonits Béla.
Faeth Alajos.
Richter Rudolf.
Herbánszky Adolf.
Heiszler József, np.
Tanulók száma: 165.

1842/43.

Bendik Ferencz, igazgató.
Windisch Alajos
Korbonits Béla.
Richter Rudolf.
Baranyai Zsigmond.
Herbánszky Adolf.
Spindlhuber Ede.
Tanulók száma: 182.

1843/44.

Bendik Ferencz, igazgató.
Mannhardt Ignác.
Taschler János.
Richter Rudolf.
Herbánszky Adolf.
Spindlhuber Ede.
Domanek Alajos.
Tanulók száma: 174.

1844/45.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Matejka Antal.
Domanek Alajos.
Trautwein János.
Kováts Ágost. np.
Tanulók száma: 154.

1845/46.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.

Richter Rudolf.
Matejka Antal.
Domanek Alajos.
Trautwein János.
Kováts Ágost, np.
Tanulók száma: 139.

1846/47.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Matejka Antal.
Eiszler József.
Trautwein János.
Hütter György, np.
Tanulók száma: 130.

1847/48.

Jaeger Ferencz, igazgató.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Trautwein János.
Gieszwein István.
Hütter György, np.
Tanulók száma: 124.

1848/49.

Burián Boldizsár, igazgató.
Dezső János.
Cserbay István.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Trautwein János.
Gieszwein István.
Tanulók száma: 54.

1849/50.*)

Williger József, igazgató.
Dezső János.

*) 1850. évi szept. 7-én 1354- sz. a. rendelettel a gymnasium felfüggesztetett és csak 1854-ben nyílt meg ismét az I. s a következő években fokozatosan a II., III. és IV. osztály; a szónoklat- és költészettani osztály megszűnt.

Eiszler József.
Kottek Nándor.
Csaplár Benedek.
Mihály Alajos.
Hartmann Lőrincz.

Tanulók száma : 62.

1854/55.

Windisch Alajos, igazgató.
Kropper Alfréd, np.

Tanulók száma : 24.

1855/56.

Windisch Alajos, igazgató.
Steiger József.
Kropper Alfréd, np.

Tanulók száma : 45.

1856/57.

Windisch Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Peck Ágoston.
Szvoboda Gyula, np.
Berecz Antal, np.

Tanulók száma : 65.

1857/58.

Windisch Alajos, igazgató.
Ruff József.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Arnold Károly, np.

Tanulók száma : 86.

1858/59.

Windisch Alajos, igazgató.
Ruff József.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Sárváry Béla.
Csósz Imre, np.

Tanulók száma : 86.

1859/60.

Windisch Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Lechner Imre.
Eiszler József.
Zubcsek Lénárd.
Szvoboda Gyula, np.

Tanulók száma : 84.

1860/61.

Windisch Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Lechner Imre
Eiszler József.
Schmiding József.
Szvoboda Gyula, np.

Tanulók száma : 84.

1861/62

Vashegyi (Windisch) A. igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Rejtényi Antal.
Szvoboda Gyula, np.
Csornai Ignác, np.

Tanulók száma : 105.

1862/63.

Vashegyi Alajos, igazgató
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Rejtényi Antal.
Szvoboda Gyula, np.
Radocsay Ferencz, np.*)
Letlinger Károly, np.

Tanulók száma : 98.

1863/64.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Szabadi (Szvoboda) Gyula.

*) Meghalt január 21.

Pintér Elek, np.
Frank Ferencz, np.
Tanulók száma : 115.
1864/65.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Polák János.
Pomp Kálmán, np.
Schmidt Ágoston, np.
Tanulók száma : 103.
1865/66.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Polák János.
Pomp Kálmán, np.
Schmidt Ágoston, np.
Tanulók száma : 117.
1866/67.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Zelenay János, np.
Kappler János, np.
Tanulók száma : 125.
1867/68.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Kappler János, np.
Fuchs János, np.
Tanulók száma : 106.
1868/69.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.

Eiszler József.
Peck Ágoston.
Szeitz Alajos, np.
Balácsi József, np.
Tanulók száma : 124.
1869/70.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Maywald József, np.
Hetlinger József, np.
Tanulók száma : 126.
1870/71.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Propper János, np.
Firtinger Jákó, np.
Tanulók száma : 107.
1871/72.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Merényi Lajos, np.
Firtinger Jákó, np.
Tanulók száma : 94.
1872/73.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Tóth Gyula, np.*)
Gótsch József, np.
Janny László, np.
Tanulók száma : 91.

*) Megbetegedett.

1873/74.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Szölgvényi János, np.
Simoncsics György, np.

Tanulók száma : 92.

1874/75.

Vashegyi Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.
Peck Ágoston.
Szölgvényi János, np.
Simoncsics György, np.

Tanulók száma : 92.

1875/76.

Vashegyi Alajos, igazgató.*)
Kapronczay Ede, helyettes-igazgató.
Richter Rudolf.
Eiszler József.**)
Peck Ágoston.
Vajda Ferencz, np.
Drajkó Béla, np.
Tóth György, np.

Tanulók száma : 91.

1876/77.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Vajda Ferencz, np.
Drajkó Béla, np.

Tanulók száma : 103.

1877/78.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.

*) Meghalt november 13-án.

***) Meghalt január 11-én.

Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Vajda Ferencz.
Drajkó Béla.

Tanulók száma : 108.

1878/79.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Vajda Ferencz.
Drajkó Béla.

Tanulók száma : 101.

1879/80.

Faeth Alajos, igazgató.
Richter Rudolf.
Ivánfi Ede.
Peck Ágoston.*)
Oszwald Béla.
Drajkó Béla.
Sarang József, np.

Tanulók száma : 103.

1880/81.

Faeth Alajos, igazgató.
Ivánfi Ede.
Peck Ágoston.
Oszwald Béla.
Drajkó Béla.
Sarang József, np.

Tanulók száma : 109.

1881/82.

Faeth Alajos, igazgató.
Ivánfi Ede.
Peck Ágoston.
Brenner Lajos.
Alleker Lajos.
Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma : 135.

*) Megbetegedett.

1882/83.

Várady Móríc, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Alleker Lajos.

Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma : 129.

1883/84.

Várady Móríc, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Alleker Lajos.

Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma : 131.

1884/85.

Várady Móríc, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Alleker Lajos.

Schmidt Ágoston ifj.

Tanulók száma : 131.

1885/86.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.

Brenner Lajos.

Zsigmond József.

Pap János.

Tanulók száma : 132.

1886/87.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Peck Ágoston.*)

Zsigmond József.

Pap János.

*) Megbetegedett.

Miklóssy Sándor.

Harkay István, np.

Tanulók száma : 107.

1887/88.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Sárgay Antal.

Zsigmond József.

Mészáros Ferencz.

Tanulók száma : 111.

1888/89.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Horváth Sándor.

Kroll Rudolf.

Mészáros Ferencz.

Tanulók száma : 102.

1889/90.

Balácsi József, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Horváth Sándor.

Etele Károly.

Kroll Rudolf.

Tanulók száma : 107.

1890/91.

Rappensberger Vilmos, igazgató.

Ivánfi Ede.

Polák János.

Weigang Kal. József.

Etele Károly.

Popini Albert.

Tanulók száma : 105.

1891/92.

Rappensberger Vilmos, igazgató.

Weigang Kal. József.

Farkas Ignác.

Etele Károly.
Popini Albert.
Boross Antal.

Tanulók száma : 107.

1892/93.

Rappensberger Vilmos, igazgató.
Weigang Kal. József.
Farkas Ignác.
Etele Károly.

Popini Albert.

Réger Ede, np.

Tanulók száma: 107.

1893/94.

Rappensberger Vilmos, igazgató.

Wigang Kal. József.

Etele Károly.

Fludorovics Zsigmond.

Lób Antal

Szabó Ignác, np.

Tanulók száma : 118.

A bejegyzett tanulók összes száma : **17.562.**

Az óvári gymnasium tanártestületeinek névsorában igen sok oly kiváló piaristával találkozunk, kiknek érdemeiről itt megemlékezni nemcsak illő, de méltányos is, mert ezek nem pusztán kötelességeiket végezték kalasanzi buzgósággal, hanem azonfelül Isten dicsőségének emelésére, a rend- és különösen az óvári társház és gymnasium ügyeinek felvirágzására, a tudományok és szépművészetek terjesztésére, a nemzeti érdekek megóvására s a társadalmi kérdések kellő megoldására is értékesítették idejüket s tehetségeiket

Rendes s áhitatra serkentő isteni tisztelet és a szentségeknek készséges kiszolgáltatása voltak mindenkor legőszintébb törekvései az óvári piaristáknak. Erről tanuskodnak nemcsak a megyés püspök, a vármegyei- és városi előljáróságok által időközönként kiadott bizonyítványok, hanem a győri egyházmegye lelkészkező papsága is, mely nem egyszer emlékezett meg s nyilatkozik hálásan ma is ama szíves szolgálatokról, melyekre a piaristákat mindenkor készen találta. Tanuskodik erről azon előszeretet, melylyel az óvári közönség fel szokta keresni a piaristák kis kápolnáját, melynek legujabban — 1891-ben — történt restaurálására rövid két-három hónap alatt majdnem két ezer frtnyi összeg folyt be önkéntes adakozás útján. — E csinos kápolna gondozása és az isteni tisztelet emelése körül különösen buzgólkodtak : Krenn Péter, Némethy Lajos, Tomján Sándor, Jankovics János, Zelinka Mihály, Kapfer Ferencz, Grosser János, Faklics Imre, Konopa József, Bendik Ferencz, Jaeger Ferencz, Vashegyi Alajos, Trautwein János, Kapronczay Ede, Balászy József és mások. —

Azok közül, kiknek lelkiismeretes és buzgó fáradozásai, a rend szellemi és anyagi előhaladását célzó törekvései általános elismerésben részesültek s kik érdemeiknél fogva későbbben a rend főnökei lettek, vagy a rend kormányzásában részt vettek, említendők : Dományi Márk, Grosser János és Tamássy József, mint a rend egykori főnökei — és Jalloolics Endre, Schirckhuber Mór, Ruth János, Jaeger Ferencz, Trautwein János, Williger József és Frank Ferencz¹⁾, mint a kormánynak volt tagjai.

¹⁾ Jelenleg is kormánytanácsos és budapesti házfőnök.

A társház anyagi ügyeinek gondozásában, az oly gyakran szükségessé vált építkezések és átalakítások keresztülvitelében és gymnasium helyiségeinek czélszerű berendezésében s felszerelésében különös ügyszeretettel fáradoztak: Krenn Péter, Wawrik Ödön, Perez Manó, Jankovics János, Hoffmann Sebestyén, Grosser János, Faklics Imre, Bendik Ferencz, Richter Rudolf és Faeth Alajos.

Az intézet volt tanárai közül egyesek már Ovárott, s mások későbbben sikerrel kezelték a lantot is. Ezek közül büszkeséggel említhetjük a következő piarista költőket: Jalloscs Endrét, Demether Alajost, Hannulik Krizostótot, Bokross Ferenczet, Reiszner Pált és a ma is élő veterán költőnket Kucserik Sándort.

Az irodalom terén szép nevet vívtak ki maguknak s részben ma is sikerrel forgatják a tollat: Horányi Elek, ki philosophiai, matematikai, physikai, didactikai, s később történeti munkákat írt; Csaplár Beudek, a ma is fáradhatatlanul munkálkodó tudós és író; Peck Agoston, kinek nagy szorgalommal gyűjtött természetrajzi tárgyait ma is használja a tanintézet, és ki a megye faunáját és flóráját oly kiváló szakértelemmel nemcsak összegyűjtötte, hanem le is írta¹⁾; Ivánfi Ede, ki régészeti, heraldikai és genealogiai tanulmányait nem egy értekezésben ismertette s ma is értékesíti a vármegye történeti és régészeti társulatánál.

A tankönyvirodalom terén ismeretesek: Schirckhuber Móriéz, Korecz Lőrincz Trautwein János, idősb Schmidt Ágoston, Maywald József és Tóth György. Legtöbbször tanügyi, neveléstani vagy szakértekezésekben mutatták be tapasztalataikat s tanulmányaikat s ezek között különösen azokat említjük fel, kik az óvári gymnasium évi értesítőibe írtak. Ezek az egyes tanévek sorrendje szerint a következők:

Vashegyi Alajos: A magyar-óvári gymnasium története. Az 1867/8. és 1869—70-iki értesítőben²⁾. Oszwald Béla: Az összhangzó házi s iskolai nevelésről 1876—77-ben. — A hazugságnak mikénti kiirtása a gyermeki szívből. 1880—81-ben. Peck Ágoston: Magyar-Óvár környékének Cerambycidái 1877—78 és 1878—79-ben. Drajkó Béla: A latin nyelv az algymnasiumban. 1879—80-ban.

Ivánfi Ede: Mosonvármegye multjából. 1881—82-ben. A régészet becse, fejlődése általában és alkalmazása Mosonvármegyében. 1882—83-ban.

Alleker Lajos: Az egyházi és világi lovagrendek, 1883—84-ben.

Ifj. Schmidt Ágoston: A Bakony. 1884—85-ben. Balázsy József: Az engedélyezett vagy elültött tan- és segédkönyvek betűsoros jegyzéke 1816-tól az engedélyezett tankönyvek XXXII. jegyzékéig. 1885—86-ban. — A gymna-

¹⁾ Major Pál Mosonmegye monographiájában M.-Óvár, 1878.

²⁾ A 14 lapra terjedő közlemény a jelen soroknak is egyik legalaposabb forrása.

síum tanárai- és tanulóinak száma 1739—40-től 1889—90-ig¹⁾. 1889—90-ben.

Merényi Kálmán²⁾: A tornászat szerepe gymnasiumainkban. 1886—87.

Zsigmond József: A család támogassa az iskolát. 1887—88.

Horváth Sándor: Magyarország viszonya Németországhoz a Hunyadiak korában. 1888—89-ben.

Rappensberger Vilmos: A magyar-óvári kegyes-tanítórendi gymnasium tanulói segélyalapja. 1890—91-ben.

Popini Albert: Néhány szó Horatiusról az 1891—92. és Schiller életének rövid vázlata (Sir Eduard Bulwer Lytton után). 1892—93-ban.

A tanítás és nevelés fogadalomszerű kötelessége lévén minden piaristának nem volna helyén, hogy az e téren teljesített szolgálatokról s azok végrehajtóiról külön megemlékezzünk. Annyit mondhatunk, hogy a kellő buzgalom nem hiányzott soha, még akkor sem, mikor a siker talán nem állott arányban a reá fordított idővel s a méltányos követelésekkel.

Ugyanily általános buzgóság mutatkozik a nemzeti szellem ápolása és fejlesztése körül. A milyen küzdelmet fejtettek ki a lengyel piaristák a lengyel nemzetiség érdekében, épen olyan lelkes hazaszeretet hevítette a magyar piaristák szívét a magyar nemzeti ügy védelmében, az édes hazai nyelv terjesztésében s az ősi erényeknek az utókorra való átörökítésében. Magyar szó hangzott az óvári piaristák iskoláiban akkor is, mikor ezt szigorú rendeletek tiltották s annak daczára, hogy az iskola székhelyének uralkodó nyelve a német s tannyelve a latin volt.

A nemzeti szellem ily lelkes ápolásának tulajdonítható, hogy a mikor az iskolafentartók szabadon dönthettek a tannyelv behozatala dolgában, a magyart választották azt követelve, hogy az ifjúság minél előbb sajátítsa el a hazai nyelvet.

A kegyes-tanítórendnek a gyakorlati étellel való összeköttetése hozta magával, hogy a rend tagjai a társadalmi élet egyes — a papi és tanári állással összeegyeztethető mozgalmaiban is részt vegyenek. Az óvári társház tagjai azért mindenkor szívesen követték a vármegye s a város polgárainak felhívását, mely őket a közjó előmozdítására vonatkozó kérdésekben közreműködésre szólította. Innen van, hogy az óvári társháznak egyes főnökei s a gymnasium igazgatói mint választott bizottsági tagok, városi képviselők és iskolaszéki tagok működtek, vagy azok képviselőletében és megbízásából küldöttségekben részt vettek, ünnepélyes alkalmakkor szónokoltak.

Ily megtisztelő küldetésben mint megyebizottsági tag vett részt 1825-ben Grosser János, kit a vármegye azzal bizott meg, hogy a Pozsonyból Budára szállítandó sz. koronát s koronázási jelvényeket Köpcsényben, a megye hatá-

¹⁾ Ennek nyomán készült az ezen munkában közölt névsor is.

²⁾ A gymnasium tornatanítója már 1876 óta, és a helybeli elemi népiskola igazgató tanítója.

rán üdvözölje. Mint megyebizottsági tagok működtek még Faklics Imre és Bendik Ferencz. Városi képviselők s később iskolaszéki tagok rendszeren a házfőnökök, illetőleg gymnasiumi igazgatók voltak. Említendő még a tanári testületek tagjainak azon üdvös működése, melyet úgy a mosonmegyei történeti és régészeti egyletben, valamint a magyar-óvári Széchenyi-körben kifejtettek.

Az első 1883-ban alakult s kitartó buzgalmát ma már számottevő eredmények hirdetik.¹⁾ Ezen egyletnek rendes tagjai közé tartozik az óvári gymnasium is, s ennek volt tanárai közül különösen Ivánfi Ede buzgólkodott s fáradozik ma is az egylet felvirágzása körül.

A Széchenyi kör 1881-ben keletkezett s célul azt tűzte ki, hogy irodalmi és művészeti előadások, felolvasások tartása, könyvtár alapítása és társas összejövetelek rendezése által a magyar nemzeti szellemű és nyelvi műveltség fejlesztesse s ezzel összeköttetésben a magyar társadalmi élet emeltessék.

Eme figyelemre méltó körnek törekvéseit is kellő buzgalommal támogatják a gymnasium tanárai, a mennyiben felolvasások s ünnepi beszédek tartásával buzgón közreműködnek a szép cél elérésében.

Tekintetbe véve a piarista tanároknak a fennebbieken érintett közreműködését Magyar-Óvár kulturális és társadalmi mozgalmában, s hozzáadva azt, hogy iskolájukban eddig már körülbelül 10 ezer idegen — többnyire németajkú ifjú megtanult magyarul, szerénytelenség nélkül mondhatjuk, hogy az óvári piaristák nem voltak méltatlanok a velök szemben oly sokszor hangoztatott elismerésre. Ebből kifolyólag az sem vonható kétségbe, hogy az óvári gymnasium létezési joga indokolva van. Indokolva van nemcsak mint a 2041 □ km. területű és 85.961 lelket számláló Mosonvármegyének egyetlen középiskolája, hanem mint a nemzeti szellem egyik nagyobb központú végvára is.

Ha még azt is tekintetbe vesszük, hogy Magyar-Óvár városa nem nélkülözheti amaz anyagi hasznot sem, mely neki e középtanoda vezetőinek és látogatóinak ellátásából jut, tisztán áll, hogy a magyar-óvári gymnasium továbbbi fennállása, úgy szellemi, mint anyagi, — úgy nemzeti, mint helyi érdekekből nemcsak kívánatos, de szükséges is.

Ezen állításnak támogatására szolgáljon még a következő statisztikai kimutatás, mely az óvári gymnasium volt tanulóinak vallási, anyanyelvi és illetőségi viszonyaira vet némi világot. A 17.562 tanuló közül volt:

- a) Vallásra nézve:
- 90% róm. katolikus.
  - 0·08% görög keleti.
  - 1·60% ágostai evangélikus.
  - 0·40% evang. református.
  - 7·92% mózes hitű.

¹⁾ Az 1893-ban emelt új megyei székházban két teremből álló múzeum áll az egylet rendelkezésére; itt vannak elhelyezve a vármegye tört. és régészeti gyűjteményei, melyek vasárnaponként megtekinthetők.

- b) Anyanyelvre nézve : 40% magyar
50% német
4% horvát
3·75% tót
2·25% más nyelvű
- c) Illetőségre nézve : 27% magyar-óvári
34% mosonmegyei
37% más megyebeli és
2% külföldi.
-

IX.

ÖSZTÖNDÍJAK, SEGÉLYZÉSEK S JUTALMAZÁSOK.

Kevés gymnasium van hazánkban, hol a szorgalmas és szegénysorsú tanulók anyagilag oly bőségesen segélyeztetnének, mint az óvári gymnasiumban. Eltekintve attól, hogy egyes tanulók (évenként 3—4) teljes ellátásban részesülnek a rendházban s egy-kettő a városnak jobb módú polgárainál is, nem számítva azt, hogy a rendes évi tandíj állandóan kisebb, mint más intézetekben, s hogy a tanuló ifjúság 15 - 20°/_o rendszeren fel volt s fel van jelenleg is mentve a tandíj fizetése alól, a tanulók 20—25°/_o a azonfelül ösztöndíjban, majd segélyezésben vagy jutalomban részesül.

Az anyagi segélyezések, melyekben az óvári gymnasium tanulói részesültek és még ma is részesülnek, a következő forrásokból erednek:

I. Ösztöndíjak.

a) A tanintézet saját ösztöndíj-alapja.

Saját ösztöndíj alappal az óvári gymnasium 24 év óta rendelkezik. Alapítója Szálé János, ki azt 1870-ik évi márczius 20-án Magyar-Óvárott kelt végrendeletének következő pontjával alapította: „Zweitens. Zweitausend fl. ö. W. bestimme ich als Kapital auf ein Stipendium für einen der besten armen, katholischen und sittlichen Studenten der letzten Klasse im hierortigen Gymnasium der P. P. Piaristen; demnach alljährlich auf einen anderen mit gleichen Eigenschaften überzugehen hat.“

Néhai ifj. Szálé János született 1810. márczius 14-én. Magyar-Óvárott. Atyja János, Mosonvármegye első aljegyzője volt, — anyja Anna, Némethszeghy István alispánnak leánya. Ifj. Szálé János tanulmányait I—VI. osztályig a magyar-óvári gymnasiumban végezte s aztán Győrött folytatta. Már 1828-ban szülővárosában megyei irnokká neveztetett ki és 1831-ben a magyar terstörtséghez került, hol annak megszűnéseig szolgált¹⁾. Visszajövén Óvárra, 1849-ben a megyei kormánybiztos mellett titkári minőségben s későbbben mint megyei másodbiztos szolgált.

¹⁾ Mosonvármegye levéltárának adatai szerint. T. Ékei Antal ur szivességéből.

Az 50-es évek vége felé annyira gyengült egészsége, hogy kilépett hivatalából és nem lévén családja, az óvári kegyes tanítórendi házba vonult, hol súlyos baja daczára tizenkét esztendeig élt nyugodtan, olvasással s festéssel töltve napjait. Baja — hátgerinczsorvadás — évről-évre súlyosbodott, és a leggondosabb ápolás sem volt képes meghosszabbítani élete fonalát, mely 1870. évi április hó 13-án ketté szakadt. A társház tagjai őszintén megsiratták a 60 éves aggastyánt, ki hogy mennyire jól érezte magát közöttük, mutatja ama kiváló háladatosság, melylyel végrendeletében is nemcsak a rendházzól s kápolnájáról, a házi könyvtárról s a gymnasiumi physikai szertárról, hanem a gymn. tanuló ifjuságról s mindazokról megemlékezett, kik neki bármily csekély szolgálatot tettek.

Nyugodjék békében és szíve jóságát jutalmazza meg a jó Isten az örök étellel!

A 2000 frtnyi alapítvány 1890-ig a mosonmegyei takarékpénztárban jövedelmezett; ez évben az igazgató 5%-os magyar papíráradék kötvényeket vásárolt, s ezek 1893-ban konvertáltattak 4100 korona névértékű 4%-os koronajáradék kötvényekre.

Az évi kamatokat az 1870—71. isk. évtől kezdve évről-évre a IV. osztályt végzett legjobb, róm. kath. vallású s szegény tanuló kapja.

Az 1891—92. évig 100 frt volt ezen alap évi jövedelme, a konverzió óta a jövedelem 8—10 frttal csökkent.

A lefolyt iskolai év végeig 2272 frt volt az összes jövedelem, illetőleg a kifizetett teljes ösztöndíj összeg.

ő) Másnemű idegen ösztöndíj.

Idegen ösztöndíjakat a magyar-óvári gymn. tanulók a következő alapokból élveztek:

1. Rendes ösztöndíjakat:

Budai Mária Terézia-félét az orsz. kormánytól: 200 frtosat. 1809—11. és 1816-ban egy-egy tanuló, 1818—19-ben két tanuló, 1820-ban egy tanuló, Összesen 9 tanuló 1800 frt; 160 frtosat: 1804—8, 1816—18, 1821, 1827. 1828, 1834, 1839 és 1879-ben egy-egy tanuló. (Összesen 14 tanuló 2240 forintot).

Váczi Mária Terézia-félét az orsz. kormánytól: 160 frtosat. 1810—11. és 1832-ben egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 480 frtot).

A Ferdinand királyi alapból az orsz. kormánytól: 160 frtot egy tanuló 1830-ban.

Szelepcsényi alapból az esztergomi káptalanától: 160 frtosat. 1810—11, 1822—23-ban egy-egy tanuló. (Összesen 4 tanuló 640 frtot).

Lippay-félét az orsz. kormánytól: 200 frtosat. 1818-ban egy tanuló és 1875-ben 120 frtosat egy tanuló. (Összesen 2 tanuló 320 frtot).

Pázmán-féle alapból részint a primástól, részint az esztergomi káptalanától: 160 frtosat. 1818. egy-, 1819. két-, 1823-ban két-, 1824—26. és 1848-ban egy-egy tanuló. (Összesen 9 tanuló 1440 frtot).

Széchen-féle alapból az orsz. kormánytól: 160 frtosat. 1814-ben egy tanuló.

Koháry-félét az orsz. kormánytól: 160 frtosat. 1826-ban egy tanuló.

Török-félét a pozsonyi káptalantól: 100 frtosat 1831-ben egy tanuló.

Széchenyi-félét a győri püspöktől: 160 frtosat. 1864-ben egy- és 120 frtosat 1876-ban szintén egy tanuló. (Összesen 2 tanuló 280 frtot).

Vásárhelyi Mátyás-félét a nyitrai püspöktől: 68 frtosat. 1839-ben egy tanuló.

Jövedéki birság alapból a m. kir. pénzügyminiszteriumtól: 60 frtosat. 1882 és 1887—89-ben: 100 frtosat. 1882-ben egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 180 frtot).

A győri kir. árvaalapból a győri káptalantól majd a vallás- és közokt. m. kir. miniszteriumtól: 40 forintost 1834—1838: 80 forintot 1856, 1875-ben, 100 frtosat. 1876. és 1893—1894-ben egy-egy tanuló (Összesen 10 tanuló 660 frtot).

Mattyasovszky-püspökfélét a m. kir. belügyminiszteriumtól: 90 frtosat. egy tanuló 1891-ben.

Harrach-félét Harrach József gróftól, majd a miniszterium s részben Mosonmegye útján: 160 frtosat. 1800—1803, 1807—1811, 1814, 1818—1820, 1824—1826, 1828—1831, 1847; 120 frtosat. 1876—1878 és 1887—1889-ig: 72 frtosat. 1873—1875 egy-egy tanuló. (Összesen 29 tanuló 4236 frt).

2. Rendkívüli ösztöndíjakat.

Benök-félét a szombathelyi káptalantól: 120 frtosat. 1889—1892-ig egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 360 frt).

Megyeri-féle alapból a szombathelyi káptalantól 270 frtosat. 1848-ban egy tanuló.

Mészáros-féle családi ösztöndíjat Pozsonyvármegyétől 25 frtosat. 1830—1832 és 1835—1836, egy-egy tanuló. (Összesen 5 tanuló 125 frt.)

Niczky Lázár-féle családi ösztöndíjat 104·50 frtosat. 1828-ban egy tanuló.

Nunkovics András-félét Mosonmegyétől: 42 frtosat. 1848—1864 és 100 frtosat. 1839-ben egy-egy tanuló. (Összesen 3 tanuló 184 frt.)

Schödy-félét Szakolcza városa részéről: 50 frtosat 1835 két tanuló.

József Ágost-félét a pannonhalmi főapáttól 50 frtosat. 1893-ban egy tanuló.

Röck-Szilárd-féle nevelési segélyt a m. kir. igazságügyi miniszteriumtól 80 frtosat. 1891—1893. (Összesen 240 frt.)

Másnemű idegen ösztöndíjban tehát összesen 112 tanuló részesült és az élvezett ösztöndíjak összege kitesz 14.807·50 frtot.

II. A tanulói segélyalap.¹⁾

A középiskolai oktatás általános célja, hogy üdvös hatása — az erkölcsi és szellemi előhaladás mellett — kiváltképen a társadalmi osztályok azon rétegeire terjedjen ki, melyekből a művelt társadalmi élet munkásainak zöme kerül ki.

E cél szükségessé tette, hogy míg egyfelől az iskolák létének biztosításáról, a tanerőknek kellő kiképzetéséről és alkalmas taneszközökről gondoskodtak, másfelől arról se feledkezzenek meg, hogy az iskoláztatást a szükséghez és körülményekhez képest megkönnyítsék, általánosabban lehetővé tegyék.

Gondoskodtak, hogy a szegényebb társadalmi osztályok tehetséges és szorgalmas gyermekei is részesülhessenek a szaktanításra előkészítő kiképzetésében, — hogy a középtanodákba olyanok is juthassanak, kik anyagi segélyezés nélkül talán csak az elemi ismeretekkel ellátva léphettek volna az élet küzdőterére. Innen van, hogy az arra érdemes tanulók anyagi segélyezésével, mint a szellemi előhaladás lényeges tényezőjével, kisebb-nagyobb mértékben mindenütt és mindenkor találkozunk, bármennyire mennénk is vissza a középtanodák történetében.

A szellemi előhaladás e fontos tényezőjét elvben és gyakorlatban hazai középiskoláinkban is találjuk. Középiskoláink alapítói, fentartói és nagylelkű jöltevői a szegényebb tanulók anyagi segélyezését, nemcsak mint paedagogiai elvet gyakorolták, hanem abban nemzeti létünk megteremtésére és megszilárdítására vezető eszközt is láttak mindenkoron. Tanuszkodnak erről az egyházi és világi Maecenások alapítványai, a felekezeti iskolák mellett majd mindenütt fennálló alumneumok, a szerzetes iskoláknál divó szegény-convictusok és sok jobb módú családnak azon utánzásra méltó gyakorlata, hogy tanuló fiaik mellé correpetitort fogadnak, kit ellátásban vagy némi díjazásban részesítenek.

A középtanodai szegénysorsú tanulók segélyezési ügye nálunk kivált újabban nyert örvendetes lendületet az által, hogy sok középiskola gyűjtés útján maga teremtette meg az alapot, melyet azután a segélyegyletté összemőrült tanuló-ifjúság évi tagsági díjaival gyarapított.

Az 1878/79. évi iskolai értesítők jelentései nyomán Okányi Pál már tizenegy középtanodát említ, melyeknek tőkét százezer forintra teszi. E kimutatásban azonban sok oly középiskola — köztük a magyar-óvári gymnasium — sincs megemlítve, melyek azon időben már rendelkeztek tanulói segélyalappal. A nyolczvanas évektől kezdve a középtanodai segélyegyletek és a táp-

---

¹⁾ Közöltem az 1890—91. évi értesítőben. Az eltéréseket az 1892. és 1893. évi adatok felvétele okozza.

intézetek száma oly rohamosan emelkedett, hogy ma már alig van középtanodánk, melynek kisebb-nagyobb tanulói segélyalapja nem volna, s aligha tévedek, ha az országban lévő ilyenmő alapok tőkéit másfél millió forintnál többre becsülöm.

A magyar-óvári kegyesrendi gymnasium tanulói segélyalapjának keletkezése még a nagy Maecenások korszakába esik. Azon időbe, melyben az életnek szerényebb igényei mellett nagyobb volt a mód, általánosabb az áldozatkészség, mely mellett az emberek szívesen megosztották szegénysorsú felebarátaikkal azt, amivel őket a jó Isten megáldotta

Tanintézetünk ily önzetlen és nagylelkő jőltevője volt ngs. Nunkovics András, kir. tanácsos és mosonvármegyei nagybirtokos

Vagyonának felét, 60 ezer forintnál többet hagyott e nemes érzéső emberbarát jótékony czélokra: tanulói segélyezésekre s ösztöndijakra és a Mosonvármegyében keresztülutazó szegény betegek és elhagyottak ápolására, illetőleg fölsegélyezésére. „Monumentum aere perennius exegit sibi!“ Valóban, szép és tartós emléket emelt Nunkovics Andrásnak nemes szive! Sok száz ajak ejtette ki nevét hálával eddig is és még több fogja áldhatni porait ezentől.

A Nunkovics-család szereplése már a XVII. század első felébe esik. A mosonvármegyei nemességnek 1725-ben hivatalból elrendelt összeírása s a nemesi levelek felülvizsgálása alkalmából a karok és rendek közgyűlési határozata kétségbevonhatatlannak mondja a Nunkovics-család nemességét, mint olyanét, melynek nemesi oklevele III Ferdinánd uralkodása alatt 1656-ban kelt. Az első följegyzés a szóban lévő Nunkovics-családról a mosonvármegyei levéltár 1673. évi okirataiban található. Ezek Nunkovi s Ferencz, zurányi és hegyeshalmi földbirtokosról tesznek említést, kinek fiai — Ferencz, György és Melchior — 1695-ben anyjuk Czeglődy Rózának halála után az iránt folyamodtak a megyéhez, hogy bizonyos Plankenauerrel a zurányi kuriára vonatkozólag kötött szerződést bontsa fel. Az 1714. évi megyei okiratokban bizonyos Nunkovics Péterről, nyulasi földbirtokosról is van említés, ki — úgy látszik — a család egy másik ágának képviselője, mert Ferencznek utódai mint zurányi és hegyeshalmi földbirtokosok említetnek, s ezek, még pedig Ferencz (kit, mint megyei biztost, a kuruczok elfogtak és négy évre bebörtönöztek) utódjának mondható Nunkovics András, tanintézetünk tanulói segélyalapjának adományozója.

Nunkovics András, Nunkovics Ferencznek és Gerdenics Juliának fia, született a mosonmegyei Zurányban 1715-ben november hó 22-én. Iskoláit Győrött végezte, és már 1740-ben mint szolgabiró szolgálta Mosonvármegyét a Lajtán túli járásban. 1744-ben nemesi felkelők kapitánya lett s az 1744. évi örökösödési háboruban majdnem porosz fogságba esett volna, ha nem sikerül menekülnie a lengyel czenstochai sz. Páliak kolostorába. Visszakerülvén Mosonmegyébe 1746-ban visszafoglalta szolgabirói állását, majd 1749-ben adószedőnek, 1752-ben helyettes és 1766-ban rendes alispánnak választatott.

Hogy Nunkovios András a királyi tanácsosi czimet, melylyel 1789-től mint a vármegyei közigazgatási bizottság tagja tiszteltetett, mikor kapta meg, azt a megyei okmányokból megállapítani nem lehet. Valószínű, hogy e kitüntetésben azon időben részesült, mikor Mosonvármegye Győrme gyével volt egyesítve, tehát az 1786. egész 1789-ki évek valamelyikében. Nunkovics András megyei szereplése egész ideje alatt Magyar-Óvárrott lakott; ez egész bizonyosra vehető, mert magyar-óvári nemesi kuriáját végren deletében is említi s azt teljes fölszerelésével együtt, három nővére gyermekeinek hagyományozza. Hivatalos teendői mellett buzgónápolta a classikus és a hazai irodalmat s kiváló jöltevője volt a szegényeknek s szülöhelye közhasznú vállalatának s intézeteinek. Meghalt Magyar-Óvárrott 1798-ban november hó 1-én. Végrendelete 1792-ben, szeptember hó 10-én kelt Nezsideren, s ebből következtethető, hogy rövidebb-hosszabb ideig itt is tartózkodott.

Nunkovics András fentemlített végrendeletének nyolczadik pontja, melylyel a magyar-óvári gymnasium tanulói segélyalapját megveti, következőleg szól:

„Octavo. Ordino et dispono, quod quantumcunque ex mea substantia seu in parato, sive activis debitis deductis ex praecedentibus Legatis et Oneribus remanebit, illud totum pro fundatione subsidiorum in Pauperes Studiosos convertendum cedat et applicetur; quapropter praenominatus Dominus Executor Testamenti (Büknessy András, rokona) tam aeris parati remansam quantitatem, quam et Literas Obligatorias super ellocatis Summis Pecuniariis sonantes Scholarum Ovariensium, si denno appertae fuerint, sin minus, tunc Jaurinensium Scholarum pro tempore Directori realiter et effective per manus tradat; qui demum ex integrali ad fructificandum elocandam summam percipiendum proventum inter Pauperes Studiosos in Literis et Moribus semet distinguentes aequanimi Iudicio suo per modum subsidii annue distribuet, eisdemque Fundatoris piam memoriam recolendam una commendabit. In reliquo huius Fundationis inspectionem et protectionem altissimo Throno Regio itidem humillime substerno.“

A végrendeletnek ezen pontja értelmében tehát meghagyja és rendeli, hogy mindaz, mi az előzőleg elősorolt hagyatékok levonása után akár készpénzben, akár tartozásokban maradni fog, szegény tanulóknak segélyezésére fordítassék. Kívánja és rendeli, hogy a hagyatéki végrehajtó az e célra szánt fennmaradt összeget úgy készpénzben, mint kötelezvényekben a magyar-óvári gymnasium igazgatójának, — ha pedig a magyar-óvári gymnasium nem állíthatná vissza, akkor a győri főgymnasium igazgatójának — adja át oly célból, hogy ez a gyümölcsözőleg elhelyezendő tőke kamataiból saját legjobb belátása szerint évenként segélydíjakat osszon ki oly szegény tanulóknak között, kik magukat az erkölcsi viseletben és a tanulmányi előmenetelben kitüntették. Jótéteménye fejében pedig csak azt kívánja, hogy a segélyezett tanulóknak az alapító emlékét az igazgató buzditására kegyelettel megőrizték.

Az alapítvány kezelésének felügyeletét és jóváhagyását pedig alázattal a felséges királyi trón elé terjeszti.

Nunkovics András végrendeletét kihirdették Magyar-Óvárrott az 1798. évi december hó 4-én megtartott megyei közgyűlésen, s innen azt legfelsőbb jóváhagyásra a trón elé terjesztették. Az erre vonatkozó legfelsőbb helybenhagyás a magyar kir. Helytartótanácsnak 1799. évi május hó 14-én 11,364. sz. alatt kelt leiratával érkezett vissza Mosonvármegye közönségéhez, s itt — az ugyanazon évi július hó 14-én megtartott közgyűlésen — felolvasták a legfelsőbb helybenhagyáshoz kötött következő két észrevételt is :

1. A hagyatéki összeg adassék át a megejtett végleges elszámolás után az ujonnan megnyílt magyar-óvári kegyes-tanítórendi gymnasium igazgatójának, ki azt az alapító szándéka értelmében gyümölcsözőleg elhelyezni, — az évenkinti kamatokat szegény, de erkölcsös és jeles előmenetelű tanulók között kiosztani fogja.

2. A gymnasiumi igazgató tartozik a segélyezésre érdemeseknek talált tanulóknak névsorát — az illetők magaviseletének és tanu'mányi előmenetelének kimutatásával együtt — megerősítés végett a magyar kir. Helytartótanácsnak előterjeszteni.

A hagyatéki rendezése és végleges elszámolása után kitént, hogy Nunkovics András végrendeletéből a magyar-óvári gymnasium szegény és szorgalmas tanulóinak segélyezésére 23.135 frt. és 31 $\frac{2}{8}$ krnyi alapítványi tőke jutott. Ezen összeget Mosonvármegye, melynél a befolyt részletes összegek az átadás napjáig le voltak téve, 1801. évi április hó 1-jén adta át Jankovics Jánosnak, a magyar-óvári gymnasium akkori igazgatójának.

A magyar kir. Helytartótanács 1800. évi október hó 13-án 24,730. sz. alatt a rendlőnökséghez és a pécsi tankerület kir. főigazgatóságához intézett leirataiban elrendelte, hogy Nunkovics András alapítványának kamatai már a jövő 1801/2-ki iskolai év végén osztassanak ki.

A kezelésre és az alapítvány természetére nézve a magyar kir. Helytartótanács eleintén úgy intézkedett, hogy az alapítvány kezelését rábízta ugyan a gymnasium igazgatójára, de a segélyezésre méltó tanulók kijelölését s a segélyösszeg megállapítását magának tartotta fenn. Ez ellen tiltakozott a gymnasiumi igazgató. A végrendeletben ugyanis egészen világosan ki van mondva, hogy az igazgató saját legjobb belátása szerint ossza ki az alapítvány jövedelmeit mint tanuló segélyt s hogy csak a felügyeleti jogot gyakorolja a felső tanhatóság. Erre a magyar kir. Helytartótanács azon kijelentéssel hagyta helyben a Nunkovics-alapnak a végrendelet értelmébenvaló kezelését, hogy az nem ösztöndíjnak, — mely tényleg más kezelés aláesik, — hanem segélyezési alapnak tekintessék, s hogy az évenkint fölterjesztendő számadásokban a segélyezett tanulók sajátkezü aláírásaikkal is igazolják a segélyösszegek fölvtelét.

A gymnasiumi igazgató által kezelésbe átvett 23.135 frt és 31 $\frac{2}{8}$ krnyi

alapítványi összeg eleintén részben osztrák állami adóssági kötvényekben, részben magán-kötelezvényekben volt gyümölcsözőleg elhelyezve 5—6° mellett. Későbbben a magánosoknál lévő pénzeket földtehermentesítési kötvényeket vásároltak és takarékpénztárakban gyümölcsöztették a tőkék nagy részét.

Ma az egész tőke értékpapirokban gyümölcsözik és csak egy kis maradék-összeg van még a helybeli takarékpénztárban.

Nunkovics András alapítványa ma 20104 frt. 68 krt. tesz ki és következőleg van értékesítve:

1. Osztr. államadóssági kötvényekben 5 ^o / ₁₀₀ mellett	12269 frt 75 kr.
2. Magyar földtehermentesítési kötvényekben, 4 ^o / ₁₀₀ mellett	5500 frt — kr.
3. Magyar koronajáradék kötvényekben, 4 ^o / ₁₀₀ mellett	1700 frt — kr.
4. Magyar regále-kötvényekben, 4 ¹ / ₂ ^o / ₁₀₀ mellett	450 frt — kr.
5. Mosonmegyei takarékpénztárban, 4 ^o / ₁₀₀ mellett	184 frt 93 kr.

Összesen 20104 frt 68 kr

Az alapítványi tőke tehát több mint 3000 frttal kisebb ma, mint volt 1802-ben, mert a tőkék elhelyezésének különböző módjai, a változó kamatláb, a devalvatio és conversio s az időnkint ki nem osztott kamatok majd emelték, majd csökkentették tanulói segélyalapunkat.

A legérzékenyebb veszteség érte a segélyalapot az 1812/13-ki iskolai évben, mikor devalvatio következtében egyszerre 3367 frt 34 krral csökkent a tőke.

Ezen összeg nagy részben csak az 1850/51—1854/55-ki iskolai években pótoltatott ki az által, hogy az ezen évekre beszüntetett gymnasiumban a kamatokat nem osztották ki, hanem a tőkéhez csatolták.

A kiosztás alá került kamat-összeg 100 és 1000 frt. között váltakozott és 5—100 frtnyi segélyösszegekben osztatott ki az arra érdemes szegény, jóviseletű és szorgalmas tanulóknak. Az 1892—93 iskolai év a 87-ik volt, mióta a magyar-óvári gymnasium szegény és jó tanulói a Nunkovics-féle segélyalapot kamatait élvezik úgy, hogy az 1892/93-ki iskolai év végeig már 3672 tanuló részesült összesen 70034 frtnyi segélyben.

Nem lesz egészen fölösleges és érdeke'len, ha a következő összeállításban ezen összegek megoszlását — legalább főbb vonásokban, és a segélyezett tanulók számát származási helyeik szerint — is kimutatom:

A segélyezett tanulók származási helye	Segélyben részesült	
	hány tanuló	mily összeg erejéig
1 Osztrák birodalmi	141	2255
2. Magyarországi:		
Arad vármegyei	5	
Árva "	84	
Bács "	3	
Bars "	10	
Bereg "	3	
Bihar "	1	
Csanád "	1	
Esztergom "	3	
Erdélyi	2	
Fehér vármegyei	3	
Győr "	224	
Heves "	1	
Hont "	4	
Komárom vármegyei	25	
Liptó "	4	
Máramaros "	1	
Moson "	2085	38.419
Nógrád "	3	
Nyitra "	220	
Pest-Pilis-Kis-Kún vármegyei	10	
Pozsony "	219	
Somogy "	4	
Sopron "	487	
Szatmár "	3	
Temes "	1	
Tolna "	5	
Torontál "	4	
Trencsén "	24	
Vas "	35	
Veszprém "	36	
Zala "	19	
Zólyom "	2	
Összesen a 32 vármegyei	3672	70.034
3. Mosonvármegye egyes helységeire esik:		
a) A magyar-óvári járásban:		
Arak községbeli	13	
Darnó "	6	
Átvitel	19	

A segélyezett tanulók származási helye	Segélyben részesült	
	hány tanuló	mily összeg erejéig
Áthozat:	19	
Feketeerdő községbeli	7	
Halászi	58	
Kálnok	32	
Kimle (Magyar-) községbeli	3	
Kimle (Horváth-)	6	
Lébeny	72	
Levél	21	
Lipót	1	
Lucsony	108	1635
Mecsér	6	
Moson	263	5300
Óvár (Magyar-)	988	16135
Pusztasomorja	13	
Püski	5	
Sz.-János	43	
Sz.-Miklós	68	
Sz.-Péter	6	
Szolnok	40	
Tarcsa	7	
Tétény	3	
A magyar-óvári járásban összesen	1769	32.170
<i>b) A nezsideri járásban :</i>		
Bruck (Magyar-) községbeli	3	
Barátfalu	8	
Bánfalu	3	
Boldogasszony	6	
Féltorony	13	
Illmitz	5	
Lajtafalu	3	
Nezsider	51	
Nyulas	4	
Pándorf	10	
Pátfalu	3	
Pomony	2	
Szt-András	3	
Sásony	4	
Ujfalu	9	
Valla	4	
Védény	19	
A nezsideri járásban összesen	150	3565

A segélyezett tanulók származási helye	Segélyben részesült	
	hány tanuló	mily összeg erejéig
<i>c) A rajkai járásban :</i>		
Bezenye községbeli	26	
Csúny "	4	
Gáta "	1	
Hegyeshalom községbeli	14	
Járfalu (Német-) "	1	
Kiliti "	8	
Köpcsény "	8	
Körtvélyes "	9	
Miklósfalu "	20	
Oroszvár "	29	
Rajka "	39	
Zurány "	7	
A rajkai járásban összesen	166	2684
<i>Összegezés:</i>		
Osztrák birodalmi	141	2255
Mosonvármegyei	2085	38419
Magyarország más megyebeli	1446	29360
Összesen :	3672	70034

A most lefolyt iskolai év elejéig kiosztott 70034 frtból tehát jutott :

Ausztriára . . . . . 3·11%,

Magyarországra . . . . . 96·88 „

Ez utóbbiból esik :

Mosonvármegyére . . . . . 55·04%,

Magyarország többi megyéire . 41·84 „

A tanintézet székhelyére, Magyar-Óvár, Lucson és Moson községekre esik a segélyezett tanulók 37·26 — s a kiosztott pénzüsszegnek 33·38%-a.

Mosonvármegyének csak hat községéből származott gymnasiumi tanulók nem kaptak segélyt a Nunkovics-alapból, ezek: Kis-Bodak, Remete, Zselyi, Gálos, Kóbánya és Nemesvölgy; — nagyon valószínű, hogy ezen községekből alig is voltak növendékei az intézetnek. —

«Láttad-e folytatában özönét a szőke Dunának?

Kis forrásból jó s végre hajókat emel.»

Vörösmarty Mihály eme szavai jutnak eszembe, ha a fent kimutatott tekintélyes segélyösszeggel egybevetem az alapítónak végrendeletében kifejezett ama óhaját, hogy az, mi a jobbára önszorgalma által gyűjtött vagyonából a 100000 frton felül maradni fog, szegény és jó tanulók segélyezésére for-

díttassék. A nemes szívű emberbarát aligha sejtette, hogy oly tekintélyes összeggel veti meg a magyar-óvári középiskola tanulói segélyalapját, mely évek folytán annyi ezer fiúnak tette lehetővé a középiskola látogatását és annyi száz meg száznak az életben elfoglalt állása elérhetését.

S ennyi jótéteménnyel szemben: vajjon mit követelt a jószívű alapító a segélyzettek részéről?

Csak annyit, hogy jó viseletűek és szorgalmasak legyenek, s hogy megemlékezzenek róla.

Az előbbi követelménynek teljesítését minden tanulónak, de különösen a szegénynek saját érdeke is parancsolja, az utóbbit nemcsak hálaérzete sugalmazza, — mert nem méltó a jótéteményre az, ki a jöltevő iránt hálátlanul mutatkozik, — hanem erre a tanintézet igazgatója is serkenti a tanulókat.

A gymnasiumi igazgató rendszeren az évváró ünnepség alkalmával osztja ki a segélyeket s ez alkalommal soha sem mulasztja el a tanulóifjúságot arra is figyelmeztetni, hogy teljesítsék Nunkovics Andrásnak, nagylelkű jöltevőjüknek, utolsó s a szegénysorsú tanulókról oly atyailag gondoskodó óhaját. Lelkökre köti, hogy a jótétemény részesei imájukba foglalják jöltevőjüket, s iparkodjanak lankadatlan szorgalommal előhaladásukra fordítani a nyert anyagi segélyt.

Az 1891—92. óta a nagylelkű alapító kitünően sikerült, életnagyságú arczképe is díszíti tanintézetünket s figyelmezteti az ifjúságot, hogy jöltevőit hálás emlékezetében tartsa. —

c) Jutalomdíjak. Ezek egyik része állandó, másik része idővel és körülményekkel változik. Az állandó, alapítványszerű jutalomdíjak a következők:

1. A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia Kazinczy-egyletének alapítványa, melyet az 1884. évi november hó 7-én tartott közgyűlés léptetett életbe. A közgyűlés határozata szóról-szóra így hangzik: „Az 1884. évben a Kazinczy-kör“ 25 éves fennállása alkalmával tartott emlékünnepevényen közgyűlési határozattá vált, hogy a helybeli takarékpénztárba 200 frt. azaz kétszáz frt. o. é. alapítvány tétessék le azon czélból, hogy annak kamatait minden tanév végén a helybeli algymnasium oly IV. osztályt bevégzett tanulója élvezze, ki mint német születésű gyermek a magyar nyelvben a legjobb előmenetelt tette.

Ezen ösztöndíj f. évi június hó 1-én veszi kezdetét s minden évben a kör pénztárnoka által a helybeli algymnasium tekintetes igazgatóságának rendelkezésére bocsáttatik.

Az ösztöndíj mindig csak egy egyénnek adható ki s annak meghatározása, minő alakban történjék, az igazgatóság böles belátására bizatik.

Az igazgatóság kéretik az ösztöndíjt nyert gyermek nevét, korát és születése helyét minden év november hó elsején a kör elnökségének hivatalosan tudomására hozni.

Ezen ösztöndíj mindaddig fenmarad, mig a kör másképp nem rendel-

kezik. Kelt Magyar-Óvárrott, 1886. évi június hó 16-án. Hajdu Aladár, e. elnök. Meiszner József, e. jegyző.“

Ezen jutalomban a f. isk. év végéig részesült 9 tanuló s a kiadott jutalmak összege 90 frt.

2. Az óvári gymnasiumnak egy magát megnevezni nem akaró volt egykori háladatos növendéke 1883. évi június hó 3-án Győrött kelt következő kötelezvényt tett le a gymnasiumi igazgatóságnál:

„Alulírott áthatva azon tudattól, hogy egész existenciámat egyedül Ürményi Pintér Antóniának, 1883. évi május hó 15-én elhunyt nagynénémnek köszönhetem, valamint áthatva a hálának legszentebb érzetétől, melylyel nevezett nevelőanyám emléke iránt viselgetni tartozom, oly czélból, hogy a magyar-óvári gymnasium kebelében ama végtelen jó léleknek emléke állandóan megőriztessék, a következő pontok szigorú teljesítésére kötelezem magamat:

1. Kötelességemben álland, a míg élek, évenként Paduai Sz. Antal napján a magyar-óvári gymnasiumnak egy (legalább egy) forintot átszolgáltatni, mely esekély összeg a tanári kar által erre érdemesnek ítélt II. osztályú szorgalmas, szegény árva gyermeknek kezeihez lesz juttatandó.

2. Kötelessége leend örökösömnek hagyatékból — a mennyiben végrendeletileg máskép nem intézkednék — legalább 20, azaz húsz darab aranyat a magyar-óvári gymnasium igazgatójának oly föltétellel rendelkezésére bocsátai, hogy azokat kamatoztatás végett biztos és jó hitelű intézetnél elhelyezze, és évi kamatát Paduai Sz. Antal napján szintén egy II. osztályú szegény árva fiúnak kiadja.

Mely pontok előre bocsátásával jónak látom még a következő megjegyzéseket megtenni. Kivánom, hogy az 1. pont alatt említett általam évenként küldendő kis összeg — ha annak nyilvánosság elé hozatala netán szükséges volna (történjék ez akár a zárünnepélyen, akár az értesítőben) egyedül és kizárólag mint Pintér Antóniától eredő legyen feltüntetve. Kivánom továbbá, hogy a 2. pont alatt említett elhatározás, ha ténynyé válásának ideje elérkezik, Pintér Antónia féle alapítvány czíme alatt nyerjen megvalósulást.

Mely kívánalmakból önként folyik, hogy az én nevem legfeljebb a t. tanári kar előtt legyen ismeretes. Az idézett kötelezvény értelmében 1883—84. isk. évtől kezdve 1—4 frt. jutalmakban már eddig 12 tanulónak összesen 26 frtot küldött az utánzásra méltó jóltevő.

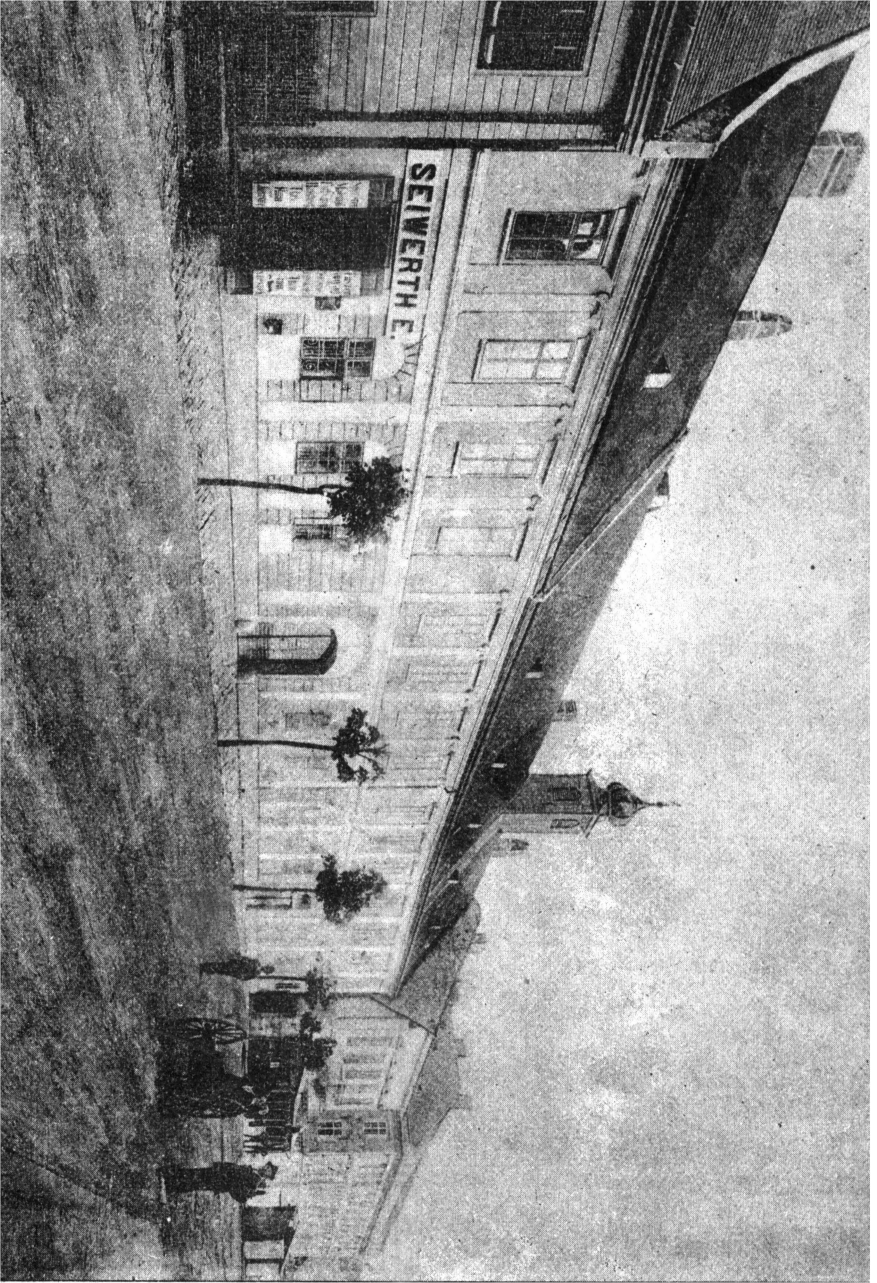
Az idővel és körülményekkel változó jutalmak adományozói közül említendőek: a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium, mely a Fekesházy-féle alapítványból az 1886—87. isk. évtől kezdve küldött évenként néhány jutalomkönyvet oly idegen ajkú tanulók számára, kik a magyar nyelv tanulásában jó előmenetelt tettek.

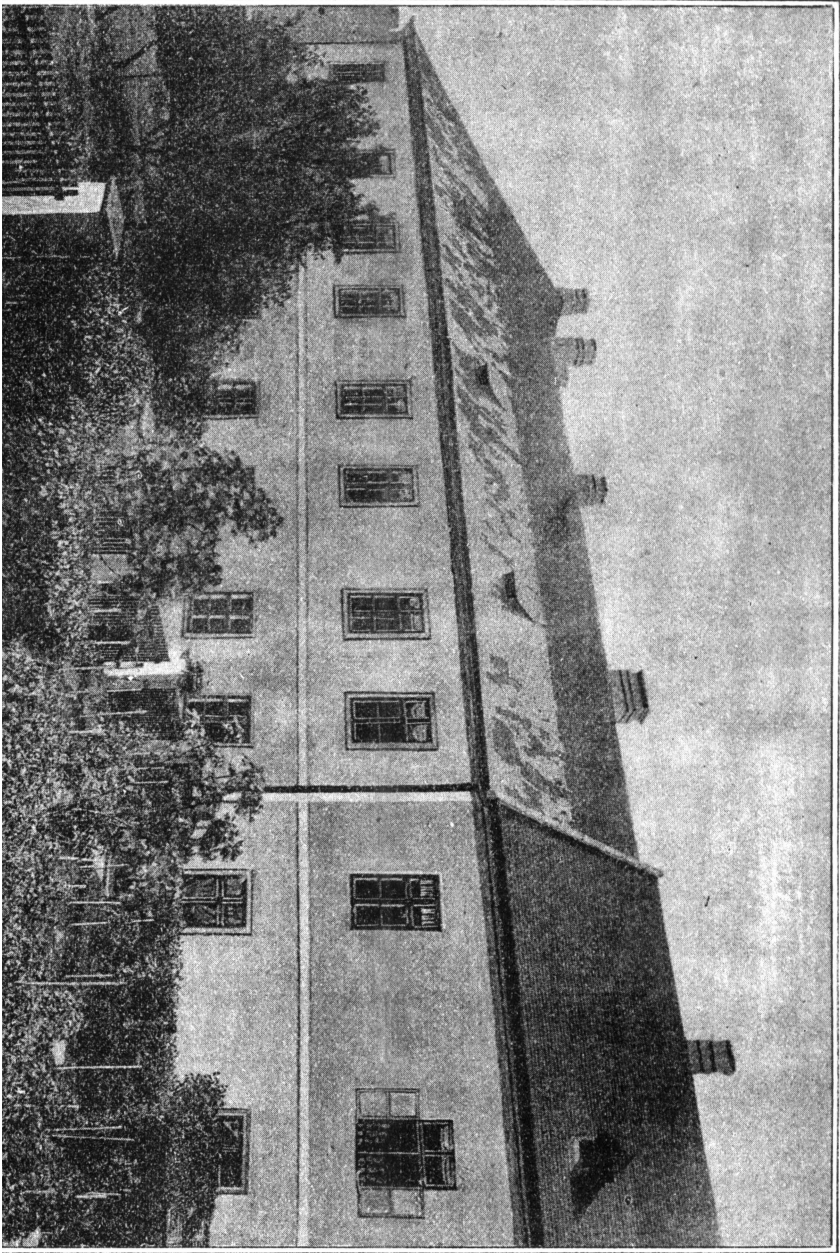
Boldogult Steiner Márton, a mult évben elhunyt győri apátkanonok, ki mint óvári plébános évek hosszú során át egy jó viseletű, szorgalmas- és a

magyar nyelv elsajátításában jó előmenetelt tanúsított növendéket jutalmazott meg egy darab es. aranynyal a tanév végén.

Jutalom könyveket osztottak ki némely években egyes intézeti igazgatók és tanárok, néha más jötevők is.

Összegezve most már a magyar-óvári gymnasium 154 évi fennállása óta a tanulók jutalmazására és segélyezésére fordított adományokat kitűnik, hogy a bejegyzett 17562 tanulóra közel 88.128 frtnyi jutalom esik és hogy évről-évre a tanulóknak körülbelül 5—6°/_o-a részesült jutalmazásban vagy segélyezésben.

X.

ÉPÜLETE, TANÍTÁSI- ÉS MELLÉKHELYISÉGEI.

Ama szerény polgári ház, melyet a piaristák Zsidanics Istvántól, a kegyes alapítótól kaptak, sok változáson ment át, míg mai — a mellékelt képeken látható — alakját és nagyságát nyerte.

Az eredeti ház a mai collegiumnak ama részét képezte, mely fölött a kis torony emelkedik. Ettől balra eső négy ablak a piaristák által szerzett Klár-féle — és az emettől balra eső négy ablakos rész a még későbbben vásárolt Barbaes-féle polgári házhoz tartozott. A Zsidanics-háznak egyenes irányú és a homlokzattal derékszöveget képező folytatása a másik — a kert felől felvett — képen látható.

Mind a három ház kezdetben földszintes volt, és az emeletek csak későbbben — több évre terjedő időközökben — építettek.

A tornyos és a főútczára néző ház földszintjén — a kapu és bejárá között — van a társháznak és gymnasiumnak öt ablakos kápolnája, az emeleten pedig az igazgató és a tanárok lakásai foglalnak helyet.

A kert felőli épület földszintjén terülnek el az osztályok, míg az emelet egy pár tanári lakáson kívül a rajzterem és a szertárak helyéül szolgál.

Az egész telek — a két részre osztott házi kerttel együtt 1440 □ól kiterjedést és a piaristák tulajdona.

Az oktatás czéljaira szolgál négy tanterem, egy-egy rajz-, természetrajzi-, természettani- és vegytani terem.

Az egyes helyiségek méreteit a következő táblázat tünteti fel:

A helyiségek megnevezése	A helyiségek méretei méterekben			Az ablakok száma s méreteik	Hány tanuló fér el?
	Hosszúság	Szélesség	Magasság		
I. osztály terme	8 40	6 60	3 10	^{3,} 1 63 h. 1 15 sz.	50
II. osztály terme	6 50	6 60	3 10	^{2,} 1 63 h. 1 15 sz.	35
III. osztály terme	6 95	6 60	3 10	^{2,} 1 63 h. 1 15 sz.	35
IV. osztály terme	6 86	6 60	3 10	^{2,} 1 63 h. 1 15 sz.	30

A helyiségek megnevezése	A helyiségek méretei mé- terekben			Az ablakok száma s méreteik	Hány tanuló fér el?
	Hosszú- ság	Széles- ség	Magas- ság		
Rajzterem	10 15	6 60	3 63	^{3,} 2 00 h. 1·15 sz.	60
Physikai szertár	9 30	6 60	3·63	^{2,} 2 00 h. 1·10 sz.	—
Természetrajzi szertár	10 15	3·30	3 10	^{1,} 2 00 h. 1·10 sz.	—
Vegyztani szertár	6 28	5 75	3 63	^{3,} 2 00 h. 1 10 sz.	30

A társház könyvtárán kívül külön könyvtári helyiség nincsen; a tanári könyvtár jól zárható szekrényekben az igazgató irodája és lakása előtt lévő tágas előszobában-, az ifj isági könyvtár pedig az I. osztály termében van elhelyezve. A nyári tornahelyiség területe 1020 m², a község tulajdona, 6 percnyi távolságra esik az intézettől és ingyen használtatik a népiskolával közösen.

Téli tornahelyiség nincsen, építése azonban tervezetik s valószínű, hogy a gymnasiumnak meglehetősen czélszerű berendezése egy-két év alatt alkalmas tornacsarnokkal is kiegészül.

XI.

VISSZAPILLANTÁS A GYMNASIUMNAK EGYES EMLÉKEZETES NAPJAIRA.

Az intézet tanító-testülete mindenkor nagy súlyt fektetett arra, hogy oly mozzanatokot, melyek a tanuló ifjúság tisztelet- és hálaérzetét felkelthetik, hazaszeretetét erősbíthetik és a fogékony szivekben a valóban szépnek, jónak s nemesnek vágyát ébreszthetik, maradandóvá, emlékezetessé tegye.

Maradandóvá, mert ki nem emlékszik hűen és szívesen tanuló éveinek azon mozzanataira, melyek a gondtól ment gyermeki szívnek annyira kedvesek voltak, melyek örömmel, tisztelettel, hálával és lelkesedéssel töltötték be ifjú lelkét és melyek legtöbb esetben irányt adtak fejlődő jellemének, választható életpályájának.

Ily örvendetes és a nevelés sz. ügyére oly jótékonyan ható mozzanatokkal bőven találkozunk az óvári gymnasium történetében. Az iskolai év kezdete és befejezése, a keresztény katolikus anyaszentegyház rendes és alkalmi ünnepei a drága honnak, nemzetiségünk-, szabadságunk-, alkotmányunk, emlékezetes vívmányai, nagyjainak ünnepeltetése, jótevőinek és előjáróinak látogatása, sat. mindig oly alkalmak voltak, melyeket a tanuló ifjúság vezetőinek kezdeményezésére szívesen ragadott meg, hogy részt vegyen a tiszteletadásban s örömben a kegyelet és elismerés nyilvánításában, s hogy így idejekorán megszokja a jót becsülni, utánozni és gyakorolni.

Nem lesz kárba vesztett fáradság, ha e helyütt az iskolának néhány ily emlékezetes és lélekemelő ünnepélyéről is számot adunk.

Az iskolai évet mindenkor a sz. lélek segítségül hívásával kezdték s ünnepélyes Te-Deummal végezték.

Az intézeti igazgató ez alkalmakkor élénk színekkel festette a keresztény tanulónak kötelességeit, a munka szükségességét s áldását, illetőleg a szorgalomnak és kitartásnak eredményeit, jutalmát.

Az évzáró ünnepségeken kiosztották a jutalmakat és segélyeket, és a város közönsége rendszeren együtt örvendett az ifjakkal, kik énekkel s szavalatokkal gyönyörködtették az előhaladásnak örvendő szülőket s méltó hálával emlékeztek meg az iskola jótevőiről.

Ezen évről-évre ismétlődő záró ünnepségek közül különösen kettőt kell kiemelni. Az egyik 1839-ben aug. 25-én, a másik 1892-ben június hó 28-án tartatott.

Az első a tanintézet alapításának 100 éves jubileumát és Zsidanics István, nagylelkű alapítónk emlékezetét ünnepelte. Sztankovics János, győri püspök maga végezte az isteni tiszteletet s nemcsak Magyar-Óvár és Mosonvármegye közönsége, hanem a győri káptalan és a kegyes-tanítórend kormánya is részt vettek az igaz hálaérzettel megtartott ünnepségen. Az alkalmi beszédek és költeményeket Kajdácsy Ferencz helyettes alispánnak indítványára a vármegye saját költségein kinyomatta, s ezek egy részét már csak azért is iktatjuk ide, mert a tanintézet történetének adataira fényt vetnek.

Carmen saeculare, quo introducti in oppidum Magyar-Óvár instituti Scholarum Piarum memoria recolitur. Die 25. Augusti. Anno 1839. Budae, typis regiae scientiarum universitatis hungaricae.

Quisquis aetatem bene collocatam
Utili nisu Patriae dicavit,
Dulce transactos sine labe vitae
Cogitat annos.

Effluum quidni celebrare saeculum,
Quo Tuas Óvár colimus Camoenas,
Dulce sit nobis? meminisse dulce
Temporis acti?

Inditae, Divum sapiente nutu,
Nobiles nostris animis favillae,
E quibus sensus vigor, atque virtus
Nascitur omnis,

Obrutae somno male pertinaci,
Puriore haud jaculantur ignes,
Sedula docti nisi provocentur
Arte Magistri;

Atque ut incultum sterilescit arvom,
Et perit, terra sitiente, semen;
Nec refert purum, nisi perpolita,
Gemma nitorem:

Sic latet mentis generosus ardor,
Aut in effrenem rapitur furorem;
Ni sagax Mentor docilem juventam
Lege gubernet.

Norma virtutis, tenerum penetrans
Pectus, et rerum studium bonarum,
Crescit in carae Patriae salutem,
Atque perennat.

Faustitas fulcro requiescit isto
Civium, Rerum quoque publicarum
Et salus, et pax pretiosa tali
Vertitur axe.

Haec sagax olim Zsidanits revolvens,
Publicum spirans decus et vigorem,
Sobrium quidquid peperit per usum
Aeris, opumque :

In Tuas Óvár retulit Camoenas ;
Unde vi inis oritura campis
Lux salutari radio coruscans,
Cuncta serenat.

Quod probis isthic puer institutus
Moribus, purae Fidei lucernam
Spectet, indocto melior parente,
Palladis arte

Nomen et clarum sibi foeneretur ;
O! pii Manes Zsidanitsiani,
Gloria haec vestra est, stabilsque laudis
Hoc monumentum.

Quotquot ex ista redeunt Palaestra
Utiles Regi, Patriaeque cives,
Stirpis exstinctae est, et erit superstes
Quilibet haeres.

Vivet et fatis Tua fama major
Magne Dux Alberte! propingva caelo
Et velut Cedrus Libani vigebit
Omne per aevum.

Vivet et perpes sine fine fama
Gentis Augustae, Carolique largae
In Scholas istas recinet profusa
Munera dextrae.

Vester et Musis favor indicatus
Stabit incisus Pario lapillo,
O boni Cives! Statuumque Mosen
Nobilis Ordo!

Quippe collato potiore fundo
Rebus angustis, simul aeris arrha
Amplior per V o s juvenum calori
Gloria aperta est

Hujus illaesum decus aemulata
Nobili mentis studio, tenella
Currit ad metam sibi destinatam
Turba Minervae.

Ardet incenso pietatis oestro
In fibris veri studiosa virtus,
Et verecundus pudor, et modesti
Gratia vultus.

Acre Maecenas dedit incitatae
N u n k o v i t s calcar patriae juventae,
Pauperum multa in bona liberalis
Prodigus aeris.

Et vigil Patrum studium Piorum
Concitas nutrit probitate flammam,
Artium cultu fovet et bonarum,
Pignora Matrum.

Te manet G r o s s e r decus aeviternum,
Ob gubernatos sapiente ductu
Hos sacros ludos, D o m u i que multa
Lucra parata

Quae novis curis studet ampliare
Sedulius B e n d i k ; manet ampliati
Quem decus templi, manet et decentis
Fama nitoris.

Et T i b i ponis peramate N e i d h a r t !
Non caducarum monumenta laudum,
Quis T u u m N o m e n rediment sepulcro
Ora nepotum ;

Sponte vicenos prope jam per annos,
Lege non ulla, aut pretio ligatum,
Quem tenet solers juvenum cohortis
Cura colendae.

Sed jam odoratis calet ara flammis,
Jam sacro P r a e s u l teramatus igne
S z t a n k o v i t s flagrans, superas ad arces
Fert pia vota.

Nos simul grati, quibus avolavit
Saeculum faustum, Superos preecemur,
Ut secuturi videant beata

Saecla Nepotes.

Joannes Nep. Greschner,

Professor I^{ae} Hum, Budae AA. LL. et Phil. Doctor.

Ode Anno seculari MDCCCXXXIX introducti in oppidum Ovár, provin-
ciae Mosoniensis Scholarum Piarum Instituti, scripta ab Andrea Jалlosits e
S. P. II. Humanit. Profes. Pestini. Magyar-Ovárini, typis Alexandri Czéh.

Hic, ubi leni properat susurro
Lajtha nutantes nemoris per umbras,
Et tuis, ÓVÁR, pedibus rigatis

Mergitur Istro.

Eja! bis deno revoluta cursu
Lustra festivo resonemus ore,
Carminum pictis sociata sertis

Thura litantes.

Nomen, et famam, viridesque lauros
Docte per sacras bene nundinari
Aonis curas, ZSIDANICS, calenti

Te prius oestro

Concinam: dudum memorem Nepotum,
Et quibus laudum veniant triumphi,
Ac salus regnis meditantem, et amplo

Munere largum.

Dormiunt altum rigido cruenti
Marte, sublimes cecidere vultus,
Quos Honor vexit, tumidumque circum

Fulserat Hermus:

At piis tu adstas redivivus Aris,
Gloria, et gratis nitidus corymbis,
Debito pulchris meritibus tributo

Denique clarus.

Aspicias densam juvenum catervam
Victimas coelo manibus supinis
Tollere almas, et tibi dedicatum

Dicere carmen?

Si Polis nexa est, patriae fidelis,
Regibus constans pietate ; si Fas,
Et Pudor totam tenet, ac Honesti

Lege coerceat :

Id tuo debet memor instituto.
O brevi quantum jaculantur aevo !
Utiles quos sic populi fatentur :

Sæcla futura

Serviunt famae, meritis redonant
Arduis anni celeres vigorem ;
Nec bonis desunt animis faces, nec

Praemia factis.

CAROLUMne isthinc memorem, an perennem
Laude FRANCISCUM, dubito : prioris
Nutus adduxit, revocavit hujus

Aequa voluntas

Exules Musas tibi rursus, ÓVÁR :
Jure Magnorum numero recensens
Principum ambos, et melioris aevi

Numina dicis.

Praesuli GROLL stet sua laus, honosque
Jauriae Sedis decori, Carinae
Arbitro nostrae prius ; huic deinceps

Semper amico :

Hospites Musas pius hic Ovili
Addidit sacro, placidis favoris
Contegens umbris, animasque laeta

Fronte futuri.

Annis coeptis HALAPI, Scholarum
Grande nostrarum Decus, ac Ocelle
Palladis doctae : tua frondet inde

Nunc quoque laurus.

Creverant exin tacite furentes
Inter assultus, liquidosque soles
Res Camaenarum, patuloque late

Ore volarant.

Sic jugo quercus bene fixa, saevi
Proeliis Cauri solidata, et Euri,
Pertinax haeret pedibus, sacraque est

Laetior umbra.

Cum Tuo, GROSSER, zephyri recentes
Advolant nutu: novus inde ludos
Ardor incendit, pretiique rari

Lustra recurrunt.

Mox nitor templo, moderante BENDIK,
Tecta mox cultu spatiosa surgunt.
Fusa vestrorum pia sunt messis

Vota laborum:

Audiat Sidus Calasactianae
Stirpis ex alto haec, precibusque multis
Commodo vestros patriae juventae

Proroget annos.

Örömdal, melylyel a magyar-óvári kegyes iskolák százados ünnepét a helybéli királyi iskolák ülték Kis-Asszony hava 25-kén 1839.

Szende pályádnak haladékony utján
Téged is méltó koszorúval ékit
A' szelíd érdem' ragyogó sugára

Kellemes Óvár.

Bened a' diszlés kiapadhatatlan
Kutja, melly a' Hon' buzogobb vidékin
Olly nagy, és olly ép örömet szül a' föld'

Pusztá fölére.

Hol van erdőnek komolyabb homállya?
Hol van enyhítő liget, és mezőség?
Honnan üdvözlés nem ömölne hozzád

Nyájas ajakkal?

Ott vidor Nymphák szava hoz dicsérést.
Itt meg áldással maga Pán közelget,
Mellyhez a' Múzsák' mosolyában édes

Hála szivárog —

Század ingott már az üdök' tavába,
Móta tisztelvén az erény' malasztját,
Ápolást gyujtál az epedve bolygott

Muzsa seregnek.

A' vezér sugárt ZSIDANICS lövellé
Kétesen hozzád sietőknek: íme!
Illy kegyes tettén 's porain ma is leng

Százszoros áldás.

Tisztelet zendül Mosony érdemének,
'S a' dicső munkát kegyelő Nagyoknak ;
'S a' jövő század' örömére által

Hangzik ezentúl. —

Tört reád sokszor viharok csapása ;
Ám de mint vézsszel daczoló hegyormok,
Biztosan küzdél valamennyi gátnak
Sullyai ellen.

Hasztalan dul ott az irigykedő sors,
Hol kegyességtől soha nem szünendő
Gondokon nyugszik keese a' műveltség'
Bájos egének.

Szent ügyed mellett magasult irányú
Férflak vittak tudományos észszel,
Kik között GROSSER valamint az éjnek
Csendes ölében

A' dicső holdnak köre, ugy ragyoglik.
Mennyi buzgóság, 's mi borút derítő
Szorgalom forrong, 's mi gyümölcsessel ékes
Tiszti hatása !

Lépteit vigság, meg elégedő kedv,
Jóra vált kétség, sükeres tanácsosal,
'S minden oldalról foganatra fejlett
Czélzat üdíti.

Tőle kapsz Óvár vezetéki gyámot,
Bizva járulhatsz nemesült szívéhez,
Hol nagy érdemmel lobog a' köz üdvnek
Tiszta szerelme. —

Hát ki már tiszted' magasult hatásán
Fen ragyogsz Titan kegyeletre ömlő
Drága sugárként, Hazajóra czélzó
Tetteid által.

Haljad Éretted dobogó szivünknek
Menybe intézett lobogó fohászit :
Élj sok esztendő't, 's kebeled' malasztját
Századok áldják !

És te báj tájú Helicon' tanyája —
Még sok év' század' lefolyása által
Nőj hir, és becsben, 's veled a' Camoenák
Kellemes Óvár!

Demeter Aloiz

Magyar-Óvári királyi Gimnasiumban ékes-szollás tanítója.

A másik, a tanuló-ifjúság hálaérzetének ébresztésére alkalmas s két év előtt megtartott ünnepség Nunkovics András, a tanulói segélyalap megteremtője emlékének szólt.

Sok évi eredménytelen utánjárásra sikerült végre Nunkovics Andrásnak arczképét megszerezni s ezután életnagyságú festményét elkészíttetni. Endrődy Gyula, nyitrai főgymn. rajztanárnak ügyességét hirdető eme képről lehullott ez ünnepség alkalmával a lepel, hogy ezentúl nemcsak az iskola falát díszítse, hanem jó viseletre és szorgalomra serkentse azon szegénysorsú tanulókat, kik Nunkovics András alapítványának kamataira évről-évre számot tarthatnak.

Ezen iskolai ünnepségnek műsorozata :

A magyar-óvári kegyes-rendi gymnasium által 1892. évi június hó 28-án, délután 5 órakor a kegyes-rendiek székházában tartandó évről-évré ünnepélynek programja.

1. A z i g a z g a t ó a l k a l m i b e s z é d e, mely után néhai Nunkovics András, a tanulói segélyalap nagylelkű megteremtőjének életnagyságú arczképe lelepleztetik.

2. Ü d v ö z l ő d a l. Énekli az ifjúsági énekkar.

3. „Rákóczy né.“ Arany Jánostól. Szavalja Perepatits István, IV. oszt. tanuló.

4. M a g y a r n é p d a l o k. Énekli az ifjúsági énekkar.

5. „Két koldus.“ Sujánszky Antaltól. Szavalja Gruber Károly, III. oszt. tanuló.

6. „A vadászok hazatérte.“ „Tell Vilmos“ dalművéből. Énekli az ifjúsági énekkar.

7. „Vándorélet.“ Petőfitől. Szavalja Mild Gyula, II. oszt. tanuló.

8. M a g y a r n é p d a l o k. Énekli az ifjúsági énekkar.

9. „A z a n y a é s g y e r m e k e.“ Jámbor Páltól. Szavalja Felix Gusztáv, I. oszt. tanuló.

10. „N a p k e l e t.“ Zsaskovszkytól. Énekli az ifjúsági énekkar.

11. B e z á r ó b e s z é d. Mondja Békeffy István, IV. oszt. tanuló.

12. A z i g a z g a t ó k i o s z t j a a d i j a k a t é s a j u t a l m a k a t.

13. „G a u d e a m u s i g i t u r.“ Énekli az ifjúsági énekkar.

A tanintézet e záró-ünnepélyére s az ez alkalommal kiállított rajzok meg-

tekintésére a t. cz. szülőket és a tanuló ifjúság barátait tisztelettel meghívja a gymnasiumi igazgatóság.

A római kath. anyaszentegyház rendes és alkalmi ünnepei közül kiváló fénynyel s vallásos buzgalommal ünnepelte az óvári gymnasium ifjúsága s különösen szerzetes tanári személyzete Kalasanzi sz. Józsefnek, a rend alapítójának boldoggá¹⁾ és szentté²⁾ avatását. A piaristák eme örömnünczeit három napi ájtatosság előzte meg, melyben az ifjúság épülésére a város és vidékének közönsége is buzgón vett részt.

Hasonló örömmel és lelkesedéssel ünnepelte meg ifjúságunk azon napok és alkalmak emlékét, melyek hazánk történetében, mint a nemzet örök emlékei, vívmányai vannak jelezve. Ilyenek többek közül az 1848. márcz. 19-ike és 1867. évi mácz. 4-ike mely napokon a tanuló ifjúság hálát adott Istennek hogy szeretett hazánk alkotmánya visszaállíttatott, és ugyanazon évi június hó, 8-a, melyen dicsőségesen uralkodó s hőn szeretett királyunk I. Ferencz József s Erzsébet királynénk koronázása ment véghez.

A koronázás évfordulója az óvári gymnasium rendes ünnepei közé tartozott mindig; különös lelkesedéssel ünnepeltük azt 1892-ben, midőn a jubiláris alkalomból a tank. kir. főigazgató jelenlétében a következő program szerint folyt le az ünnepség.

1. Kölcsey-himnusz. Dallama Erkel Ferencztől. Énekelte az összes tanulóifjúság.

2. A gymn. igazgató ünnepi beszéde.

3. A magyar királyhimnusz. Mihalovics Ödöntől. Három hangon énekelte a gymn. énekkar.

4. A magyar királyok koronázásának kellékei és az 1867. évi koronázás. Irtá Rappensberger Vilmos, felolvasta Csaplár Jenő, IV. oszt. tanuló.

5. „A szent korona“. Garay Jánostól. Szavalta Békeffy István, IV. oszt. tanuló.

6. „Csendes az éj“. Salieri „Palmira“ című dalművéből. Négy hangon énekelte a gymnasiumi énekkar.

7. „A legszebb ének“. Czuczor Gergelytől. Szavalta Winkler János, IV. oszt. tanuló.

8. Szózat. Dallama Zsaskovszkytól. Énekelte az összes tanuló ifjúság.

Emlékezetes ünnep-, illetőleg gyásznapiak voltak az intézetnek még: IX. Pius, XIII. Leo pápa jubileumai, — ő felségeik névünnepei, — Mosonvármegye főispánjainak beiktatási ünnepségei, Dr. Zalka János, győri püspök 25 éves püspöki jubileuma, illetőleg I. Ferencz, apostoli királyunk halálának évfordulója, Deák Ferencz hazánk bölcsének, Széchényi István gróf, a legnagyobb magyarnak, Andrássy Gyula grófnak, Rudolf trónörökös ő fenségének, Baross

¹⁾ 1748-ban XIV. Benedek római pápa által.

²⁾ 1767-ben XIII. Kelemen római pápa által.

Gábornak, a vasminiszternek és Kossuth Lajosnak, a népszabadság atyjának elhalálózása alkalmával megtartott gyász isteni tiszteletek, illetőleg kegyeles emlékezesek.

Büszkén emlékezhetik meg az óvári gymnasium azon magas látogatósokról is, melyekkel azt az uralkodó ház tagjai szerencséltették és melyek a gymnasium életében a kiváló ünnepnapok sorába illeszkednek.

Ily kiváló s ritka szerencsében részesítették e szerény kis gymnasiumot Mária Terézia királynőnk 1749-ben, József, Mária Teréziának fia 1766 és 1768-ban, I. Ferencz apostoli királyunk 1820-ban, Károly főherczeg 1820., 1824. és 1833-ban, V. Ferdinand és Mária Anna ő felségeik 1839-ben., Albert, szász tescheni herczeg, 1818 és 1820-ban és Albrecht főherczeg ő fensége, a gymnasiumnak jejenleg is kegyes pártfogója, 1858 és 1865-ben.

„E napok szép napok voltak,
Az évek legszebb napjai;
Szivünkbe vannak elzárva
E napok emléklapjai.“

A költő eme szavaival fejezem be visszapillantásomat s ezzel együtt a magyar óvári gymnasiumnak másfél századnál tovább terjedő történetét.

Adja a Mindenható, hogy e középtanoda hivatásához s azon szellemhez hűen, mely fennállását annyi viszontagsággal szemben megóvta, tovább is szolgálhassa hazánk tan- s nevelés ügyét, Mosonvármegye és székhelyének legföltettebb érdekeit !*)

---

*) Források: A magyar-óvári kegyes-tanítórendi háznak- és gymnasiumnak történeti feljegyzései, a gymnasiumi levéltárnak adatai.

Vashegyi József. A magyar-óvári gymnasium története (két közlemény a gymnasiumnak 1867—68 és 1869—70. isk. évi értesítőjében). — Dr. Klamarik János. A magyarországi Középiskolák újabb szervezete történeti megvilágítással. Budapest, 1893. — Molnár Aladár. A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században. Budapest, 1881. Dr. Csász Imre. A kegyes-tanítórendiek Nyitrán. Nyitra, 1879. — Baligó János. A piaristák alsóbb iskoláinak vázlatos tanmenete és módszere a »Ratio Educationis« előtt. Máramaros Szigeti gymnasium 1879—80. évi értesítőjében. — Csáka Károly. Középiskoláink szervezése Mária Thérézia királynő által 1776-ban és azok további fejlődése. A zsolnai kir. kath. gymnasium 1887—88—1891—92. évi értesítőjében. Major Pál. Mosonmegye Monographiája. Magyar-Óvár, 1878. — »Ratio Educationis.« — »Entwurf.«

II.

ADATOK A GYMNASIUMNAK 1893—94. ÉVI TÖRTÉNETÉHEZ.

Változások a tanári személyzetben. A kegyes-tanítórend kormánya át-helyezte Farkas Ignácz rendes tanárt a debreczeni-, Popini Albert helyettes tanárt a máramaros-szigeti gymnasiumhoz — hasonló minőségben, Réger Éde ideigl. helyettes tanárt pedig szaktanulmányainak folytatására a kolozsvári egyetemre küldötte. Ezek helyébe jöttek: Fludorovics Zsigmond, Lőb Antal és Szabó Ignác tanárok.

Az iskolai év kezdete. A tanári testület augusztus hó 30-án megtartotta alakuló értekezletét és megállapította évi munkatervét, mely a helyi érdekekhez képest az általános tantervtől annyiban tért el, hogy a rajzoló geometria órái a III. és IV. osztályban heti egy-egy órával szaporodtak a német, illetőleg a latin nyelv heti óraszámának rovására.

Az iskolai év szeptember hó 1-jén vette kezdetét a tanulóknak három napig tartó fölvételével és beírásával. Ezt megelőzőleg augusztus hó 30. és 31-én megtartottuk a fölvételi- és javító vizsgálatokat. Szeptember hó 4-én volt az ünnepélyes „Veni Sancte“ és az iskolai évnek megnyitása; 5-én rendeztük az osztályokat és 6-án megkezdtük a rendes tanítást, mely — a rendtartásban megállapított szünetek kivételével — szakadatlanul folyt a junius hó második felében megtartott nyilvános vizsgálatok kezdetéig.

Vallás-erkölcsi és fegyelmi ügy. A róm. kath. vallástani oktatás és a hitélet fölött az ellenőrző felügyeletet nm. dr. Zalka János úr, győri megyés püspök gyakorolta az általa kinevezett biztos, főtit. Manninger Mihály úr, magyar-óvári esperes-plébános által, ki ezen minőségében a vallástani vizsgálatokon is részt vett.

A róm. kath. vallású tanuló ifjúság vasárnapokon és ünnepeken 8 órákor, köznapokon — kivéve a téli időszakot — az előadások előtt $7\frac{1}{2}$ órákor szent misét hallgatott, mise után pedig rendes hitoktatásban részesült.

Részt vett a tanuló ifjúság az egyházi körmenetekben, négyszer járult a szent gyónáshoz és áldozáshoz, melyet húsvétkor a szokásos háromnapos szent gyakorlatok előztek meg. A nem katolikus vallású tanulókat az illető hitfelekezetek lelkészei oktatták a vallásban.

A tanintézet fegyelmi állapota — miként erről a statisztikai adatok tanuskodnak — általában jó volt. Minden a tanintézetbe fölvelt tanuló megkapta az iskolai szabályoknak egy-egy példányát, s az igazgató e szabályokat kellőleg meg is magyarázta az ifjúságnak az iskolai év elején és közepén.

A ellenőrző tanári tanácskozások határozatait — kellő intés és buzdítás mellett — kihirdettük a növendékeknek és értesítettük a szülőket és azok helyetteseit mindannyiszor, valahányszor a tanuló a rend- és fegyelmi szabályzat ellen vétett, vagy pedig a tanulásban mutatott nagyobb fokú hanyagságot.

Tanulmányi előmenetel. A tanuló-ifjúság tanulmányi előmenetele — a kimutatások bizonyossága szerint — kielégítő volt.

Tanári tanácskozások. A nevelés és az iskolai oktatás menetének és eredményének megállapítása, egyöntetű alakítása és közös ellenőrzése céljából megtartotta a tanári testület mindazon tanácskozásokat, melyeket a gymnasiumi rendtartás követel.

Hivatalos látogatások. Ngs. dr. Németh Antal úr, kir. tanácsos és győri tankerületi kir. főigazgató november hó 6., 7. és 8-án végezte hivatalos látogatását tanintézetünkben. Megvizsgálta az iskola állapotát, vezetését és tanítási módját, s a november hó 8-án megtartott tanári értekezleten közölte tapasztalatait és tájékoztató észrevételeit.

Főtisztelendő Lévay Imre, a kegyes-tanítórend főnöke, október hó 26., 27. és 28-án tartott hivatalos látogatása alkalmával megtekintette az összes tanhelyiségeket, meghallgatta a tanítást és a tanulók feleleteit.

A tanintézet ünnepélyei és gyászja. A tanárai testülettel együtt az egész ifjúság kegyelettel ünnepelte meg október hó 4-én és november hó 19-én felséges apostoli királyunknak illetőleg királyasszonyunknak nevenapját, nemkülönben junius hó 8-án koronázatásuk évfordulóját.

Iskolai ünnepséggel ülte meg a gymnasium tanári testülete és tanulóifjúsága :

1. Főtisztelendő Lévay Imre, a magyarországi kegyes-tanítórend nagyérdemű főnökének hivatalos látogatását. Ezen az 1893. évi október hó 27-én — diszes közönség jelenlétében — a rend székházában megtartott ünnepség műsorozata : 1. Szózat. Énekli a gymn. énekkar. 2. Az intézeti igazgatónak üdvözlő beszéde. 3. „Csendes az éj“. Salieri „Palmira“ cz. dalművéből. Énekli a gymn. énekkar. 4. „A huszárló“. Tóth Kálmántól. Szavalja Wayda István, I. oszt. tanuló. 5. Magyar népdalok. Énekli a gymn. énekkar. 6. „Látogatás“. Pájer Antaltól. Szavalja Balás Béla, II. oszt. tanuló. 7. Hauser-féle „Bölcsődal“. Vonós hangszereken előadják : Seiwerth Ede IV., Franich Béla, Prindl Károly, Rasskó Mihály, Seiwerth Ferencz, Wachtler Ferencz III., Marquetant János, Mayer Lipót, Rasskó Rezső II. és Vadász Albert, I. oszt. tanulók. 8. Üdvözlő beszéd. Mondja Kubacska Károly, IV. oszt. tanuló. 9. Vadászkar. Weber „Euryanthe“ cz. dalművéből. Énekli a gymn. énekkar. 10. Fiamnak.

Arany Jánostól. Szavalja Winter Károly, III. oszt. tanuló. 11. Hauser-féle népdal. Vonós hangszereken előadják a 7. sz. alatt felsorolt gymn. tanulók. 12. „Az én lakásom“. Tompa Mihálytól. Szavalja Mild Gyula, IV. oszt. tan. 13. Nemzeti dal. Boldis Ignácztól. Énekli a gymn énekkar.

2. Ifj. gróf Pálffy-Daun Vilmos, Mosonvármegye új főispánjának ünnepléses beiktatását. A tanuló-ifjúság tanárainak vezetése mellett vett részt a bevonuláson és az intézet igazgatója üdvözölte az új főispánt a tanintézet nevében, ajánlván a tanintézetet hathatós pártfogásába.

3. Jókai Mór, nagy regényírónk félszázados írói jubileumát. A gymnasium igazgatója Mosonvármegye küldöttségében vett részt azon ünnepeken, melyek Budapesten f. évi január hó 6-án tartottak, a tanári testület és a tanuló ifjúság pedig január hó 21-én ünnepelte meg Jókait, közreműködve azon matinén, melyet a Széchenyi-kör, a gazd. akadémiai Kazinczy kör és a városi dalegyesület rendeztek.

4. Szabadságunk születésének szép napját, márczius idusát isteni tisztelettel ünnepelte a tanuló ifjúság.

5. Dr. Klamarik János vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeri tanácsosnak és a IV. ügyosztály főnökének 40 éves szolgálati jubileumát. A Budapesten f. évi április hó 28-án lefolyt jubileumi ünnepeken jelen volt a tanintézet képviselőjében a gymn. igazgató, a tanuló ifjúság pedig isteni tisztelettel ülte meg a jubiláns bokros tanügyi érdemeit.

6. A gymn. igazgató névünnepe és tanári működésének 25-ik évfordulóját.

A dr. Németh Antal, kir. tanácsos és tank. kir. főigazgató úr, a szomszéd győri és tatai gymnasiumok tanár-testületeinek képviselőjében megjelent kartársak és nagy számú díszes közönség jelenlétében lefolyt, lélekemelő iskolai ünnepegről szóljon a következő meghívó:

„1869—1894. Meghívó. A magyar-óvári k. t. r. gymnasium tanári testülete és ifjúsága Főt. Rappensberger Vilmos szeretett igazgatójuk tanári működésének negyedszázados jubileuma alkalmából folyó évi május hó 27-én délután 5 órakor, a városház dísztermében ünnepélyt rendez, melyre T. urat családjával együtt tisztelettel meghívja. Műsor: 1. Werner búcsúdala. „A sackingeni trombitás“ cz. operából. Előadja a gymn. ifjúság zenekara. 2. A tanárikar üdvözlő beszéde. Tartja Szabó Ignác tanár ur. 3. Üdvözlő dal. Előadja a gymn. énekkar. 4. „A dombok alján“. Versényi Györgytől. Szavalja Rábl Etemér, I. oszt. tanuló. 5. Magyar népdalok. Előadja a gymn. énekkar. 6. „A boldogság útja“. Várad Antaltól, Szavalja Stadler Ignác, II. oszt. tanuló. 7. Az ifjúság üdvözlő beszéde. Tartja Kubacska Károly, IV. oszt. tanuló. 8. Dalkeringő. Zsasskovszky Endrétől. Előadja a gymn. énekkar. 9. Händl Frigyes ifjúsága. Vígjáték egy felvonásban. Bonn Nándortól. Németből fordította Rozmanits T. Előadják: Balás Béla, II. oszt. tanuló, Eckhardt Tasziló, Winter Ernő és Winter Károly, III. oszt. tanulók. 10. „Die Lautenschlägerin Gavotte.“ Komzák Károlytól. Előadja a gymn. ifjúság zenekara.

Május 28-án, reggeli 8 órakor ünnepeles szent mise a kegyes-tanítórendiek kápolnájában.

Eme baráti jóakarattól illetőleg fiúi ragaszkodásból eredő s pusztán csak a szoros kötelesség teljesítése fejében nyújtott kitüntetésért, a kartársak és a tanuló ifjúság részéről felajánlott emlékalbumért és a hálás tanítványok által megindított arczkép kiadásáért forró köszönetet mond e sorok kitüntetett írója ezen uton is — ígérve, hogy erejét, tehetségét s legjobb ügyekezését ezután is a magyar tanügy hű szolgálatának szentelendi. —

Junius hó 7-én megtartotta a tanuló ifjúság tavaszi mulatságát, melyen a t. cz szülők és tanügy-barátok igen szép számmal vettek részt.

Illő kegyelettel jelent meg a tanuló ifjúság azon gyász tiszteleten, melyet a kegyes tanítórendi tárház a rend nagylelkű jótevője, I. Ferenc apostoli királyunk, lelki üdvéért mutatott be a Mindenhatónak. A nemzet közös gyászában, — Kossuth Lajos nagy hazánkfia, a népszabadság atyjának gyászos elhúnyta alkalmából — oly módon osztozott iskolánk tanári testülete és tanuló ifjúsága, hogy az április hó 12-én rendezett iskolai gyászünnepeken emlékezett meg a nagy halott hazafiúi érdemeiről kérvén a jó Istent, áldja meg hazánkat sok oly önzetlen hazafival, mint a milyen Kossuth Lajos volt. Nyugodjék békében!

Rendkívüli tantárgyak tanítása.

1. A gyorsírást az III. és IV. osztály tanulói közül 24-en tanulták két fozosztályban, heti 2—2 órában.

2. Az egyházi énekekben a kath. vallású tanulók kivétel nélkül, a műénekekben 57-en nyertek oktatást heti 2 órában

3. A zenében, melynek iskolában való tanítását a lefolyt iskolai évben kezdtük, 14 tanuló gyakoroltatott, két fozosztályban, heti 4—4 órában. A gymn. zene- és énekkar az isteni tiszteleten kívül közreműködött az iskolai ünnepeken is.

Tornaügy. Tanintézetünknek nem lévén még állandó tornacsarnoka, a testgyakorlás csak az őszi és tavaszi időszakban folyt; télen korcsolyázott az ifjúság az e czélra a piaristák kertjében berendezett jégpályán. A junius hó 20-án megtartott tornavizsgálattal egybekapcsolt tornaversenyekben 60 tanuló pályázott s ezek közül 14 nyert elismerő okiratot.

Tanulmányi kirándulások. Szaktanárok vezetése mellett megtekintették a IV. osztály tanulói Mosonmegye történeti s régészeti társulatának gyűjteményeit, és a főhercegi uradalom óvári sörgyártását; a III. és IV. osztály növendékeivel kirándultunk Mosonba, hol T. Kúhne Ede úr gazdasági gépgyárában bő alkalom nyílt arra nézve, hogy a tanulók szemlélhették a vizgöz feszítő erejének alkalmazását, az elektromosságnak átváltoztatását az erély hő és fény alakjaira, a vas olvasztásának, öntésének és feldolgozásának különféle módjait.

Mindenütt a legnagyobb szívesseggel találkoztunk. A gyakorlati alkal-

mazásnak szives s kimerítő magyarázata megerősítette a tanulók elméleti ismereteit. A szives vendéglátás pedig, melyben a tanulók itt is, ott is részesültek, emlékezetessé tette a kirándulást és hálára kötelezte a tanintézetet szives jóakarói, jótévői iránt. Hálás köszönet a vett jókért!

A közönséget is érdeklő fontosabb felső tanhatósági rendeletek. (1893. évi hó junius elsejétől — 1894. évi május hó végeig.)

1893. 27.142. min. — 1052. főig. sz. a. A félegyházi kath. gymnasium VI. osztálya nyilvánossági jogot nyert az 1892—93. isk. évre.

1893. 27.444. min. — 1053. főig. sz. a. Fekete József budapesti magánintézetének négy alsó osztályára vonatkozó nyilvánossági jog az 1892—93-ra is megadatott.

1893. 31.805. min. — 1288. főig. sz. a. A középiskolák igazgatóit felszólítja, hogy intézeteik teljes történetét az 1896-ik évi orsz. kiállítás idejéig összeállítsák.

1893. 3388 min. — 1305. főig. sz. a. Az 1892—93. évi Nunkovics tanulói segélyalapról szóló számadást a vall. és közokt. m. kir. minist. számvevősége helyesnek találta.

1893. 34.358. min. — 1327. főig. sz. a. A jövedék-bírságalapból ösztöndíjat élvező bukott tanulók nyugtái sikeres javító vizsgálat alapján szabályszerűen láttamozhatók.

1893. 1822. eln. — 1358. főig. sz. a. A magyar helyi érdekű vasutak részvénytársasága által kibocsátott $4\frac{1}{2}\%$ -ot kamatozó kötvények a közigazgatás minden ágazatában biztosítékul s bánatpénzül elfogadhatók.

1893. 32.288. min. — 1303. főig. sz. a. Oly tanulók, kik rendes időben nem szolgáltatták be vallástani tanjegyeiket, vizsgálatlanoknak tekintendők s bizonyítvány nekik nem adandó.

1893. 19.649. min. — 1397. főig. sz. a. Az önként ismétlő VIII. oszt. tanulók újból nem osztályozandók.

1893. 35.969. min. — 1387. főig. sz. a. Az 1893—94. évi szeptember hó 1-én megnyitott a vas megyei sz. gotthárdi gymnasium I. osztálya.

1893. 46.463. min. — 1799. főig. sz. a. Tanulmányi utazások alkalmával a nyilvános tanintézet tanárai és tanulói a m. kir. államvasutak vonalain ár-kedvezményben részesíttetnek.

1893. 2115. eln. — 1794. főig. sz. a. A horváth-szlavon jelzalogbank és a magyar takarékpénztárak központi jelzalogbankja által kibocsátott záloglevelek üzleti biztosítékul s bánatpénzül elfogadhatók.

1893. 56.369. min. — 45. főig. sz. a. A hajdu-nánási ev. ref. gymnasium V. és VI. oszt. nyilvánossági joga az 1893—94. isk. évre is kiterjesztetett.

1893. 2279. min. — 65. főig. sz. a. A pesti magyar kereskedelmi bank által kibocsátott 4% -os záloglevelek és községi kötvények üzleti biztosítékul s bánatpénzül elfogadhatók.

1893 58.098. min. — 166. föig. sz. a. A váci kath. főgymnasium nyilvánossági joggal s ennek kapcsán az érettségi vizsgálat tartásának jogával állandóan felruházottat.

1894. 90.923. min. — 212. föig. sz. a. Az egyesült Budapest fővárosi takarékpénztár által kibocsátott 4°/_o-os záloglevelek óvadékképeseknek nyilvánítottak.

1894. 868. min. — 238. föig. sz. a. A mezőtúri ev. ref. gymnasium VII. oszt. megkapta a nyilvánossági jogot az 1893—94-re.

1894 62.736/1893-ból — 239. föig. sz. a. A budapesti Röser-féle tanintézet mint négy osztályú gymnasium 1893—94-re nyilvánossági jogot nyert.

1894. 27.430/1893-ból — 251. sz. a. A nm. vall. és közokt. m. kir. ministerium 3000 frttal kész hozzájárulni a magyar-óvári k. t. r. gymnasium mellett felállítandó állandó tornaacsarnokra.

1894. 70.248—1893-ból eln. — 273. föig. sz. a. Nagy-Kikinda—Nagybecskereki helyi érdekű vasút részvénytársaság által kibocsátott elsőbbségi részvények a pénzügyigazgatás minden ágaiban üzleti biztosítékul s bánatpénzül elfogadhatók (mindenkor csak tőzsdei árfolyamok 70°/_o-a erejéig és soha névértékükön túl).

1894. 695. eln. — 402. föig. sz. a. A torontáli helyi érdekű vasutak részvénytársasága által kibocsátott 4¹/₂^o/_o-al kamatozó kölesönkötvények a közgazgatás minden ágazatában biztosítékul s bánatpénzül elfogadhatók.

1894. 11.478. min. — 428. föig. sz. a. A sátoralja-ujhelyi kath. főgymnasium a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálat tartásának jogát az 1893—94. évre is megkapta.

1894 17.118. min. — 429. föig. sz. a. A nagykarolyi kath. főgymnasium VII. és VIII. osztálya megkapta a nyilvánossági jogot és az érettségi vizsgálat tartásának jogát az 1893—94-re is.

1894. 8895. min. — 456. föig. sz. a. A nyolcz oszt. munkácsi főgymnasium megkapta 1893—94-re az érettségi vizsgálat tartásának jogát.

1894. 17.658. min. — 478. föig. sz. a. Az izraelita vallású tanulók a születési bizonyítványban jelzett héber néven vezetendők be a főnévkönyvekbe.

1894. 1095 eln. — 250. föig. sz. a. Az aradmegyei takarékpénztár által kibocsátott 4¹/₂^o/_o-kal kamatozó záloglevelek a közigazgatás minden ágazatában üzleti biztosítékul és bánatpénzül elfogadhatók.

Tan- és művelődési eszközök gyarapodása.

I. Könyvtárak.

A tanári könyvtár gyarapodása:

a) *Ajándék útján.* A nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. ministerium részéről: Molnár V.: Husvétii tojások. Jelentés a közoktatás állapotáról és a tanítói nyugdíjról 1892-ben. Főt. Szabó Ferencz úr, torontálmegyei német-

eleméri plébánostól : Balbi Adorján : Egyetemes földrajz I. k. Ebers György : A régi és új Egyiptomon át. Hőke Lajos : Magyarország újabbkori történelme 1815—1892. 2 k. Király Pál : Dacia Provincia Augusti. 2 k. Szádeczky Lajos dr. : Erdély és Mihály Vajda története. Wertner Mór dr. : IV. Béla király története. Lampel Róberttől : Dávid J. Szólajstrom.

b) *Vétel utján.* A m. tud. Akadémia kiadványai : Szilágyi S. : Erdélyi országgyűlési emlékek. Pauler Gyula : A magyar nemzet története. 2 k. Jekelfalusy : Statisztikai évkönyv. Hermann Ottó : Az északi madárhegyek. Szabó József : Előadások a geologia köréből. Fraknoi : Mátyás király levelei. Történelmi évkönyvek. Irodalom történeti közlemények. Magyar tud. Akadémiai Almanach. Értekezések. 20 f. Akadémiai Értesítő. 10 f. Emlékbeszéddek. 6 f. Matematikai és természettudományi Értesítő és Közlemények 8 f. Archeológiai Értesítő. 5 f. Nyelvudományi Közlemények. 2 f. Az orsz. statisztikai hivatal kiadványai : A m. korona országainak 1890—91. népmozgalma, népszámlálás eredménye 3-ik kötet. 1891—92. évi mezőgazdasági termelés. Dr. Váczy János : Kazinczy Ferencz levelezése. 2 k. Kis Sándor dr. : Révay Miklós. 1 füz. Az osztrák-magyar monarchia iráiban és képbén. Az 1848—49. magyar százharcz története. 12 f.

Iskolai könyvek. Gaal Mózes és Helmár Ágost : Magyarország története és az Osztrák-magyar Monarchia politikai földrajza főbb vonásokban. Pintér Kálmán : Magyar stilisztika. I. r.

Folyóiratok Az orsz. középiskolai tanáregyesületi közlöny. Századok. Földrajzi közlemények. Egészség. Magyar történelmi életrajzok. Magyar írók élete. Petermann : Geographische Mittheilungen. 1848—49. Történelmi lapok. Herkules (ajándék) Hivatalos Közlöny. Összesen : 30 önálló szakmunka 35 kötetben és 84 füzetben ; 2 tankönyv, 10 folyóirat és 210 füzet „Értesítő.”

A z i f j ú s á g i k ö n y v t á r g y a r a p o d á s a :

Vétel utján. Rudnyánszky Gyula : Új könyv. Mikszáth Kálmán munkái VI.—X. kötet. Utazók kézi könyvtára VII.—VIII. Kis Sándor dr. : Révay Miklós. 2 füz. Erdélyi Károly dr. : Kalasanzi sz. József. Zsasskovszky Énekkönyv. 12. kötet. Jókai Mór : Meséskönyve. Tóth Sándor : Kuruczvilág. Sand György : A hóember. Pajeken Frigyes : Messze nyugaton. Krón Klára : Az élet iskolájában Győrök Leó : Lázadó hajósnép viszontagságai. Mariási-Dulácska : Rüstig Zsigmond. Conscience Henrik : A szegény nemes. Cenner Lajos : Borura derű. Botka József : Utazás egy más világrész felé. Nieritz Gusztáv : A vak fiú. A pásztorfiú és kutyája. A kis leány. Sz. Nagy Sándor : Az önféjű. Tábori Róbert : Görbe hegyek országában. Ambróзовics Meszleny Ilona : A meghallgatott ima Összesen : 32 mű 39 kötetben.

2. Szertarak.

Vétel útján. Hauptmann-Latkóczy: Mythologiai képek gyűjteménye, II. r. 30. l.

Márki Kogutovics: Középkor I. „Európa a magyar honfoglalás és a frank birodalom szétbontása idejében“ czimű iskolai fali térkép és u. az. kézi használatra 3 p.

Lehmann-Leutemann-féle faliképekből: Sarkvidéki tájkép. — Délamerika. őserdő. — Jeruzsálem. — Adelsbergi barlang. — Berni alpok. Középkori lovagjátékok. — Középkori ostrom. — Szénbánya. — Üveggyártás. — Czukornád termelés. — Ember fajok.

Cserey-Tőkés rügggyűjteménye.

Grenet féle galv. telep, 6 elemre emelő készülékkel. Elektromos mozsár. Elektromos izzólámpa állvánnyal. Chem. hőmérő. Ruggyanta fujtató. Kartauzi buvár. — Hoffer-féle falitáblák a tükrök és lencsék fénytöréséhez.

Egyes természettani eszközök kijavítottak s a növény- és rovargyűjtemény egyes példányai frissekkel pótolattak.

Jótekonysági ügy. Tekintete; Mosonvármegye a rajzterem lakbére fejében 100, s a tornatanítás céljaira az 1892. és 1893. évre utólagosan szintén 100 frtot utalványozott.

A mosonmegyei takarékpénztár 40, a nezsideri 50 o. é. frtot ajándékozta a gymnasium taneszközeinek gyarapítására.

N. N. 2 o. é. frtot ajándékozott az ifjúsági könyvtár céljaira.

A tanuló ifjúság tavaszi multságának költségeihez és örömeihez igen sokan járultak pénz- és természetbeni ajándékokkal.

Ösztön- és segélydíjak. 1. Néhai Szálé János 1870-ben 2000 osztr. ért. forintot hagyott végrendeletileg, hogy ennek évi kamatja a gymnasium IV. osztályát végzett, róm. kath. vallású, jóviseletű s tanulótársai közt legjobb előmenetelű, szegénysorsú tanulónak adassék.

Ezen ösztöndíjat, 86·17 krt, Hanicz Gáspár IV. oszt. tanulónak ítélte oda a tanári testület.

A tőkének 1893—94. évi jövedelme:

1. 4100 kor. névértékű 4%-ot kamatozó magyar korona-járadék kötv. után	82 frt
110·25 frt. 4%-os takarékpénztári jövedelme	4·36
<hr/>	
Összesen 2160 25 o. é. frt után	86·36
Kiadás beváltási díjakra	0·19
<hr/>	
Maradt	86·17

2. A győri kir. árvaalap-féle 100 frtos ösztöndíjat — a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumnak 1893 évi 12077. sz. a. kelt elhatározása alapján — Mohl Iván, III. oszt. tanuló élvezte.

3. A József Ágost-féle alaphól 50 frtnyi segílyt — a pannonhalmi főapát öméltóságától — Dobrovits Jenő, III. oszt. tanuló nyert.

4. A néhai Nunkovics András-féle tanulói segílyalap jövedelmeiből a gymnasium igazgatója 800 frtot osztott ki róm kath. vallású, jó viseletű és előmenetelű, szegénysorsú tanulók között. A segílydíjakban összesen 15 tanuló részesült, s a segílyzettek *-gal vannak jelölve az érdemsorozatban.

A Nunkovics-alapítvány tőkéje az 1893—94. iskolai év végén kitesz 20104 68 frtot.

Kamatjövdelem 1893—94-ben	854·52 frt
· Mult évi maradék	75·32 „
Összesen	<u>929·84 „</u>

Kiadások:

Tőkésítésre	39·13 frt
Pósta- és beváltási díjakra	1·10 „
Kezelési százalék	42·72 „
Segélyezésekre	800·— „
Összesen	<u>882·95 „</u>
Készpénz-maradék	46·89 „

Jutalmazások: 1. A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium a Fekesházy alapítványból három jutalomkönyvet küldött oly idegen ajku tanuló jutalmazására, kik a magyar nyelv tanulásában jeles előmenetelt tanúsítottak.

Arany János Toldi Trilogiáját kapta Schmidt Ferencz, III. — Jókai Mór „Erdély Aranykorá“-t Kubacska Károly- és Heller Ágost „Az időjárás“-át Wolf István, IV. oszt. tanulók.

2. A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia Kazinczy-köre 1884-ben 25 éves fenállását ünnepehvén, 200 frtos alapítványt tett le oly hazafias czélból, hogy ennek kamataiban mindaddig, míg a kör másképen nem rendelkezik, egy IV. osztályt végzett, idegen ajkú tanuló részesüljön, ki a magyar nyelvben a legjobb előmenetelt tanúsította.

Ezen jutalmot (10 o. é. frt.) Kubacska Károly, IV. oszt. tanuló nyerte el.

3. N. N. úr által, néhai úrméuyi Pintér Antónia emlékére- adományozott 4. o. é. frtot Torma Károly, II. oszt. tanuló kapta.

4. Rappensberger Vilmos. gymn. igazgató három legszorgalmasabb tanítványát: Hafner Imre, IV. — Hogyor József és Schmidt Ferencz III. oszt. tanulókat-, a legjobb énekeseket és a legjobb tornászt — Dobrovics Jenő és Tobl Antal, III. — illetőleg Kubacska Károly, IV. oszt. tanulókat jutalomkönyvekkel jutalmazta meg.

5 Fludorovics Zsigmond, gymn. tanár Kaufmann Gyula III. osztályú tanítványát Vaszary Kolos „Történelmi életrajzok“ című ifjúsági olvasmánnyal jutalmazta meg.

Fogadják a nemeslelkű adakozók adományaiért, melyekkel az intézet tan- és művelődési eszközeit szaporítani, a tanulók jó viselkedését és szorgalmát kitüntetni kegyesek voltak, az igazgatóságnak, az illetők részéről kifejezett hálás köszönetét!

Vizsgálatok és az iskolai év befejezése. Az évvégi vizsgálatokat — szülők és érdeklődők jelenlétében — június hó 18-ától — 26-áig tartottuk meg.

A záróünnep és a tanulók rajzainak kiállítása június hó 28-án tartott nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében, következő műsorozattal:

1. Etudes mélodiques. Heller Stephentől. Előadta a gymn. zenekar. 2. „A beteg és az orvosok“. Greguss Ágosttól. Szavalta Mild Gyula, IV. oszt. tanuló. 4. Tavaszi dal. Haydn „Évszakai“ oratoriumából. Előadta a gymn. énekkar. (4 szól.) 4. „Királybullás.“ E. Kovács Gyulától. Szavalta Winter Károly, III. oszt. tanuló 5. „Fehér Galamb.“ Szentirmay Elemértől. Előadta a gymn. énekkar. (3 szól.) 6. Szilágyi Erzsébet Tóth Kálmántól. Szavalta Czunf Béla, II. oszt. tanuló. 7. „Isten Veled“. Dallama Erkel „Sarolta“, dalművéből. Előadta a gymn. énekkar. (4 szól) 8. „A magyar fiú“. Rudnyánszky Gyulától. Szavalta Raditsch Ferencz, I. oszt. tanuló. 9. Búcsúbeszéd. Mondotta Haniez Gáspár, IV. oszt. tanuló. 10. Segélydíjak és jutalmak kiosztása 11. Intermezzo sinfonico „Cavalleria Rusticana“-ból. Mascagni Pietro től. Előadta a gymn. zenekar.

Június 29-én az ünnepélyes „Te Deum“ után kiosztottuk a bizonyítványokat és az isk. értesítőket.

III.

Tanári kar.

1. A rendes tantárgyak előadói:

Etele Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap, helyettes-tanár, a m. kir. természettudományi társulat rendes tagja, a szertárak őre Tanította a számtant az I. II. és IV. s a rajzoló geometriát az I.—IV. osztályban, heti 22 órában. Tanári éveinek száma 11.

Fludorovics Zsigmond, kegyes-tanítórendi áldozópap, hitelemző, a III. osztály főnöke. Tanította a vallástant az I.—IV., a magyar és latinnyelvet a III. és a földrajzot az I. osztályban, heti 21 órában. Tanári éveinek száma 8.

Löb Antal, kegyes-tanítórendi áldozópap, helyettes tanár, a tanári könyvtár őre, a II. osztály főnöke. Tanította a magyar és latin nyelvet a II. és a német nyelvet a III. és IV. osztályban, heti 18 órában. Tanári éveinek száma 1.

Merényi Kálmán, világi, községi elemi-iskolai igazgató-tanító, a tornaszerek őre. Tanította a tornázást, heti 2 órában. Tanító éveinek száma 20.

Rappensberger Vilmos, kegyes-tanítórendi áldozópap, házfőnök, gymnasiumi igazgató és rendes tanár, az orsz. középiskolai tanáregyesület és a m. kir. természettudom. társulat rendes-, Magyar-Ovár képviselő testületének és községi iskolaszékének választott tagja. Tanította a természetrajzot a IV., a fizikai földrajzot a III. és a számtant a III. osztályban, heti 8 órában. Tanári éveinek száma 25.

Szabó Ignác, kegyes-tanítórendi egyszerű fogadalmat tett papnövendék, ideigl. helyettes tanár, az ifjúsági könyvtár őre, az I. oszt. főnöke. Tanította a magyar nyelvet az I. és IV., a latin nyelvet és a szépirást az I. osztályban, heti 18 órában. Tanári éveinek száma 1.

Weigang József, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a IV. osztály főnöke, tanácskozmányi jegyző. Tanította a latin nyelvet a IV., a földrajzot a II. és III. a történelmet a III. és IV. és a szépirást a II. osztályban, heti 17 órában. Tanári éveinek száma 25.

2. Hitoktatók.

Amminger János, levéli néptanító. Tanította az ágost. evang. vallástant, heti 1 órában.

Stier Ignác, mosoni elemi-iskolai tanító. Tanította az izr. vallástant, heti 1 órában.

3. A rendkívüli tantárgyak tanítói.

Etele Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap. Tanította a gyorsírást a haladóknál, heti 2 órában.

Fludorovics Zsigmond, kegyes-tanítórendi áldozópap. Tanította a gyorsírást a kezdőknél, heti 2 órában.

Scheltz Mihály, világi, községi elemi-iskolai tanító. Tanította a zenét heti 4, az egyházi és műéneket, heti 2 órában.

IV.

Előadott tananyag

1. *Rendes tantárgyak.*

Első osztály.

Osztályfőnök: **Szabó Ignác.**

Vallástan, hetenkint 2 óra. — A hit, a parancsok, a szentségek és az imádság. — Kk. Kis-katekizmus. Tanár: Fludorovics Zsigmond.

Magyar nyelv, het. 6 óra. — Hangtan; névragozás; igeragozás; viszony-
szók. Prózai és költői darabok kellően hangsúlyozott olvasása, tárgyi magya-
rázata és elemzése. Több költői darab betanulása és elszavalása. Kéthetenkint
egy, a tananyagnak megfelelő iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. Ihász-Barbarics:
Magyar nyelvtan, 26. kiadás és Tomor-Váradi: Magyar olvasókönyv, I. rész,
6. kiadás. — Tanár: Szabó Ignác.

Latin nyelv, het. 7 óra. — A betűk ismertetése után olvasás, nevezete-
sebb hangtani szabályok; a beszédrészek osztályozása; a névszók ejtegetése;
a főnevek nemi szabályai; a melléknevek és határozók fokozása; az előljáró;
az ige nemei; az igeragozás cselekvő alakjai. Megfelelő egyes mondatok és
összefüggő olvasmányok fordítása latinból magyarra és viszont; szótanulás.
Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. Schultz-Dávid: Latin nyelvtan,
6. kiadás és Dávid István: Latin olvasó- és gyakorlókönyv, 6. kiadás.
Tanár: Szabó Ignác.

Földrajz, het. 4. óra. — A magyar szent korona országainak felszine
talaja, hegyei, vizei kövei, állat- és növényvilága, földművelése, ipara, lakosai
és városai. Továbbá Európa körrajza, hegyrendszerei, vizei, fel- és alföldei,
talaja, kőzetei, ásványai, éghajlata, növényzete, állatai, ipara és egyes álla-
mainak leírása, népei, városai és közlekedő vonalai. — Kk. Dr. Brózik Károly
és Paszlavszky József: Földrajz, I. Európa, 6. kiadás. — Tanár: Fludorovics
Zsigmond.

Számтан, het. 3 óra. — A tizes számrendszer; a négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel; a tört mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismertetése, időszámítás. — Kk. Dr. Lutter Nándor: Közönséges számтан, 12. kiadás. — Tanár: Etele K.

Rajzoló geometria, het. 3 óra — Planimetriai elemek. Pontok, vonalak, és szögek fekvése s mérési viszonyai. A legfontosabb síkidomok, u. m. a három-, négy- és szabályos sokszögek; a kör tulajdonságai és alakítása. Az idomok összeillősége, hasonlósága és terület-meghatározása. Az ellipszis, tojásidom és csigavonal szerkesztése. A mértani ékítményi rajzolás elemei rendszeresen haladó táblarajzok után rajzeszközökkel. — Kk. Landau-Wohlrab: Rajzoló geometria, I. füzet, 6. kiadás. — Tanár: Etele Károly.

Szépírás, het. 1 óra. — Magyar állóírás. Tanár: Szabó Ignác.

Második osztály.

Osztályfőnök: Lőb Antal.

Vallásтан, hetenkint 2 óra. — A hit, a parancsok és az ó-szövetség története. — Kk. Közép-katekizmus és Róder: Bibliai történet. — Tanár: Fludorovics Zsigmond.

Magyar nyelv, het. 5 óra. — Az egyszerű és összetett mondatok rövid ismertetése. Rokonalakú és rokonértelmű szók. Viszonyszók. Indulatszók. Szóképzés. Szó-összetétel. Prózai és költői darabok kellően hangsúlyozott olvasása, tárgyi magyarázata s elemzése. Több költői mű betanulása és elszavalása. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. Ihász-Barbarics: Magyar nyelvtan, 27. kiadás. Tómor-Váradi: Magyar olvasókönyv, II. rész, 4. kiadás. — Tanár: Lőb Antal.

Latin nyelv, het. 7 óra. — Az igeragozás. A rendhagyó perfectumu és supinumu igék. Rendhagyó és hiányos igék. A kötőszók. Szóképzés elemei. Az accusativus cum infinitivo és ablativus absolutus-féle mondat szerkezetek. A nyelvtani szabályok magyarázata és begyakorlása megfelelő fordítások segítségével. A fordításban előforduló és egy töből képzett szók betanulása. Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. Schultz Dávid: Latin nyelvtan, 6. kiadás. Dávid István: Olvasó- és gyakorlókönyv, 5. kiadás. — Tanár: Lőb A.

Földrajz, het. 4 óra. — Ázsia, Afrika, Amerika, és Ausztrália körrajza, domborzata, vizei, talaja, ásványai, éghajlata, növényzete, állatvilága, népei, műveltségviszonyai, ipara, országai és városai. — Kk. Dr. Brózik-Paszlavszky: Földrajz, II. rész, 4. kiadás. — Tanár: Weigang József.

Számтан, het. 4 óra. — A közönséges és tizedes törtek ismétlése után a számolási rövidítések. Arányok, aránylatok; egyszerű és összetett hármasszabály; kamat- és százalékszámítás; láncszabály; olasz praktika. — Kk. Dr. Lutter Nándor: Közönséges számтан, 11. kiadás. — Tanár: Etele Károly.

Rajzoló geometria, het. 3 óra. — Tömörmértan elemei. A sík. Az egyenesek és síkok független és viszonyos fekvése. A legfontosabb testek, ú. m.

hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb tulajdonságai s hálózata. A testek összeillősége, aránya, hasonlósága, felszíne és térfogatának meghatározása. Testminták készítése, síkétkítmények rajzának folytatása a tanár előrajza nyomán. Síkidomok, testek és egyszerűbb tárgyak távlati rajzolása. — Kk. Landau-Wohlrab: Rajzoló geometria, II. füzet. — Tanár: Etele Károly.

Szépíráás, het. 1 óra. — Magyar és német állóírás. — Tanár: Weigang József.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: **Fludorovics Zsigmond.**

Vallóstan, hetenkint 2 óra. A szentségek, a szentelmények, az imádság és az új-szövetség története. — Kk. Közép-katekizmus és Róder: Bibliai történet és Palesztina földrajza. — Tanár: Fludorovics Zsigmond.

Magyar nyelv, het. 3 óra. — A nyelvtan rendszeres áttekintése: hangtan, alaktan, mondattan. A hangsúlyos vers vázlatos ismertetése. Polgári ügyiratok. Szavalás. Elemzés. Kéthetenkint egy, a tananyaghoz alkalmazott iskolai dolgozat. — Kk. Ihász-Barbarics: Magyar nyelvtan, 28. kiadás. Tomor-Várad Magyar olvasókönyv, III rész, 5. kiadás — Tanár: Fludorovics Zsigmond.

Német nyelv, het. 3 óra. — Helyes olvasás és írás szabályai. A beszéd-részek ismertetése, ezeknek alaktana. Az összetett igék használata és mondatok általi begyakorlása. Prózai és költői olvasmányok fordítása, elemzése s némelyek betanulása és elszavalása. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. Kk. Dr. Szemák István: Elméleti és gyakorlati német nyelvtan, 7. kiadás és Német olvasókönyv, I rész, 4. kiadás. Tanár: Löb Antal.

Latin nyelv, het. 6 óra. — Az alsóbb osztálybeli tanulmányok szem előtt tartása és a szóképzés kiegészítése. Az egyszerű mondatok szókötés-tana, vagyis a mondatrészek egyeztetése, az esetek utánzása és a névszók sajátos használata. Megfelelő latin és magyar mondatok, továbbá ésszefüggő olvasmányok fordítása, elemzése és szók tanulása. Olvasmányok Liviusból. A köztársaság történetéből: A köztársaság kezdete. A tanács kiegészítése. Porsenna király és a rómaiak. A Fabiusok nemzetségének elpusztulása. L. Quinctius Cincinnatus. A Plebejusok nyomasztó helyzete és a sz. hegyre való kivándorlása. Coriolán. Továbbá Phaedrus több meséje és sentenciák versekben. Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. Schultz Dávid: Latin nyelvtan. Dávid István: Olvasó- és gyakorlókönyv. Dávid István: Latin olvasókönyv, 5. kiadás. — Tanár: Fludorovics Zsigmond.

Történelem és politikai földrajz, het. 4 óra. — A magyarok története a honfoglalástól napjainkig. — Kk. Gaal Mózes és Helmár Ágost: Magyarországi története és az Osztrák-magyar monarchia politikai földrajza főbb vonásokban. Tanár: Weigang József.

Fizikai földrajz, het. 2 óra. — Fizikai alapismeretek a mechanikából, a hőről, fényről delejességről és villanyosságról. A föld mint égitest; a föld

szárazulatai, vizei, levegője és belseje. — Kk. Schmidt Ágoston dr. : Fizikai földrajz, 5. kiadás. — Tanár : Rappensberger Vilmos.

Számтан, het. 3 óra. — Egyszerű és összetett kamatszámolás ; ráfizetmény ; lerovat ; társaság szabály ; elegyítés-szabály. — Kk. Dr. Lutter Nándor : Közönséges számтан, 11. kiadás. — Tanár : Rappensberger Vilmos.

Rajzoló geometria, het. 3 óra. — A kör mint mértai hely. Távolságok mérése és rajzolása. Adott távolságok szerkesztése, összeadása, kivonása, szorzása és osztása. Szögek másolása, párhuzamosak szerkesztése. A rhombus és az egyenszárú háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések. Szögek összeadása, kivonása, szorzása és osztása. A derékszög, a derékszögű és egyenszárú háromszög, az egyenszárú ferde s a deltoid szerkesztése és tulajdonságai. Három, négy és több hely térképe. Egyenes vonalú síkidomok átalakítása. — Kk. Landau-Wohlrab : Rajzoló geometria, III. rész, 4. kiadás — Tanár : Etele Károly.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök : Weigang József.

Vallástan, hetenkint 2 óra. — A ker. kath. anyaszentegyház szertartásainak magyarázata — Kk. Némethy : A róm. kath. egyházi szertartások értelmező kézikönyve. — Tanár : Fludorovics Zsigmond.

Magyar nyelvtan, het. 4 óra. A stílus fogalma ; a stílus értelmessége, hatásossága ; az egyszerű és szép stílus. A hangsúlyos és időmértékes verselés ismertetése. Epikus olvasmány : Arany János Toldija, a mű tartalmának megbeszélése, nyelvi és stílusi sajátosságának megvilágítása. Ez olvasmányon kívül fölvétettek még egyszerű és szépírályú prózák s a hangsúlyos és időmértékes verssorok ismertetésére megfelelő versek. Kéthetenkint egy házi írásbeli dolgozat. — Kk. Pintér Kálmán : Magyar Stilisztika I. rész. Arany János : Toldija, magy. Lehr Albert, 5. kiadás. — Tanár : Szabó Ignác.

Német nyelv, het. 3 óra. — A tömondat s annak bővítései. Összevont és összetett mondatok készítése s alaprészeinek elhelyezése. Igehajlítások. Erős, gyenge és kettős igeajlítás. Segédigék nemei. A névszó, igealakok, névmások, előljárók, határozók, kötő- és indulatszók. Szóképzés. A német nyelv némely sajátosságos kifejezéseinek ismertetése. Prózai és költői olvasmányok fordítása, elemzése, méltatása s némelyeknek elszavalása. Kéthetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. Dr. Szemák István : Elméleti és gyakorlati német nyelvtan, II. évfolyam, 5. kiadás és Német olvasókönyv, II. rész, 2 kiadás. — Tanár : Lőb Antal.

Latin nyelv, het. 5 óra. — Az előző osztály tananyagának folytonos ismétlése mellett az idők és módok használata a fő- és mellékmondatokban. Az egyenes és nem egyenes beszéd. A participiumok használata. A gerundium és supinum. A szórend. A hangmértan és verstan. A római naptár, súly, pénz és mérték. A legszokottabb rövidítések. Prózai olvasmány Livius nyomán : Rómának a galloktól történt elfoglalása és Camillus. Az I., II. és III.

samnit háború. A latinok ellen viselt háború. Költői olvasmány Ovidiusból: Daedalus és Icarus. Tarquinius elfoglalja Gabii városát. Az emberi nemnek négy korszaka. Philemon és Baucis. Achilles halála. Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. — Kk. mint a III. osztályban. — Tanár: Weigang József.

Történelem, het. 3 óra. — A történelem fogalma és tárgya. A keleti népek története. Egyptom, Karthagó, Phoenícia. A görögök hőskora és államaik virágzása a perzsákkal folytatott háborúk idejében; a peloponnesusi háború. Macedoni Fülöp és Sándor. A görögök szellemi élete. A római királyság kora és bukása; a patriciusok és a plebejusok közti küzdelem; a hódító hadjáratok; a köztársaság hanyatlása. — Kk. Vaszary Kolos: Világtörténelem. Ó-kor. 8. kiadás. — Tanár: Weigang József.

Természetrajz, het. 3 óra. — Ásvány-, kőzet- és földtan. Az ásványok behatőbb ismeretéhez szükséges vegytani ismeretek. Az ásványok fizikai tulajdonságai. Az ásványok részletes leírása. A fontosabb kőzetek. Földtanból: a föld történetének korszakai. — Kk. Roth Samu, dr.: Ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai, 4. kiadás. — Tanár: Rappensberger Vilmos.

Mennyiségtan, het. 3 óra. — A négy alaplívelet algebrai egész számokkal, kiterjeszkedve a négyzetre s a köbre-emelés szabályaira és a mértani haladványok főbb tulajdonságaira; a számok oszthatósága, tényezőkre bontás, a legnagyobb közös osztó s a legkisebb közös többszörös kikeresése; a négy alaplívelet betűszám-tani törtekkel. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Az arányok és aránylatok fogalma, számtani és mértani aránylatok. — Kk. Lutter Nándor: Betűszám-tan, I. rész 9. kiadás. — Tanár: Etele Károly.

Rajzoló geometria, het. 3 óra — A kör érintője és húrja. Két körnek viszonyos fekvése Szabályos sokszögek szerkesztése. A kör rectificatiója és kerülete. Kúpszeletek. A kör evolvensé, cycloisok és esigavonalak Egyszerűbb testek és épületek metszetei. — Kk. Landau-Wohlrab: Rajzoló geometria, III. füzet, 4. kiadás. — Tanár: Etele Károly.

T o r n á z á s.

I.—IV. osztályban, hetenkint 2 órában. Rend- és szerygyakorlatok. Tornajáték. A rendgyakorlatok keresztülvitelénél a katonai szempont volt irányadó. — Tanító: Merényi Kálmán.

2. Rendkívüli tantárgyak.

Gyorsírást. Heti 2—2 órában, a kezdőknél és haladóknál. Előadattól a levelező gyorsírás, Gabelsberger-Markovits rendszere szerint. — A haladóknál a levelező gyorsírás begyakorlására szolgált a gyorsírástani lapok olvasása és az olvasottak leírása; a kezdők a levelezési gyorsírást bevégezték. — Kk. Forrai Soma: A magyar gyorsírás tankönyve

Ének és zene. A mű- és egyházi éneket a tanulók heti 2 órában díjtalanul, a zenét két fozosztályban heti 2—2 órában tanulták.

V.

Az érdemsorozatban használt jegyek jelentménye és fokozata.

<i>Fokozat</i>	<i>☞ tanulmányi előmenetelre nézve</i>	<i>☞ magaviseletre nézve</i>
1	jeles	jó
2	jó	szabályszerű
3	elégseges	kevésbé szabályszerű
4	elégtelen	rossz

Az érdemsorozatban előforduló rövidítések magyarázata: ág. v. = ágostai vallású, ev. ref. = ev. református, izr. = izraelita, ism. = ismétlő, fm. = fölmentetett, öd. = ösztöndíjas. — A csillaggal jelöltek a Nunkovics-féle alapítványból segélyben részesültek.

VI.

A TANULÓK ÉRDEMSOROZATA.

I. osztály.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak							Rendki- vüli tan- tárgyak			
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajzoló-mértan	Szépirod.	Tornázás	Ének	Zene
Barillits Viktor	2	2	3	3	3	2	3	2	2	—	—
Bély Gyula	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3	—
*Boldizsár József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Dobrovits Dezső	2	2	3	4	3	4	4	3	1	2	—
5 *Erdélyi Antal	1	1	1	2	1	2	1	2	2	2	—
Hadarits László	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2	—
Haller Gyula	1	1	3	3	2	3	3	3	2	—	—
Hensch Gusztáv, ág. v	2	4	4	4	4	4	4	3	2	—	—
Herz Ignác, izr.	1	1	3	4	4	4	4	3	3	—	—
10 Horváth Ferencz	1	2	3	3	2	2	1	2	2	—	—
Hosz Károly	2	3	3	3	3	3	3	2	2	—	—
Keszler Sándor, izr.	1	2	3	4	3	3	3	3	2	—	—
Kovács Ferencz	1	3	2	3	3	3	3	1	2	3	—
König Armin, izr.	2	1	3	3	4	3	3	2	2	—	—
15 Lang József, ism.	1	1	3	4	3	3	2	2	2	—	—
László Ferencz	2	2	1	2	2	1	1	2	1	—	—
Manninger Ferencz	2	3	4	4	4	4	4	2	2	2	—
Máhr György	1	3	3	3	3	2	3	2	2	2	—
Mátyás Lajos	1	2	2	3	3	2	2	1	2	2	—
20 Obinger József	1	2	2	3	3	3	3	2	2	—	—
Oderszky Lajos	2	3	3	3	3	2	2	3	2	2	3
Perlinger István	1	1	1	1	1	2	2	1	2	1	—
Pécsy György	2	2	3	3	3	4	3	3	fm	—	—
Rábl Elemér	1	3	3	3	3	2	2	3	2	2	—
25 Raditsch Ferencz	1	2	1	2	2	1	1	1	2	3	—
*Schausz József, ism.	1	1	1	1	2	1	1	1	2	2	—
Schulz Fülöp	1	3	4	4	4	4	4	1	2	—	—
Stadler Miksa, izr.	1	1	1	2	1	3	3	3	2	—	—
Szabó Elek	2	3	3	3	3	4	3	2	2	—	—
30 Szalay János	1	2	3	3	3	3	3	2	2	—	—

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendki- vüli tan- tárgyak	
		Vallás- tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám- tan	Rajzoló- mértan	Szépi- rás	Tornázás	Ének	Zene
Seiwerth Lajos	1	1	3	3	3	3	2	2	fm	2	—
*Szekeres József	1	1	1	2	2	1	1	2	2	2	—
Szieber Antal, ism.	1	3	4	4	4	3	3	2	2	2	—
Tertsch Sándor	2	3	4	4	4	4	4	3	2	3	—
35 Tóth Vilmos	1	1	2	3	2	2	2	2	2	2	—
Vadász Albert	2	3	3	3	3	4	4	2	2	1	—
Wayda István, ism.	1	2	2	2	3	2	2	3	2	2	—
Walch Gyula	1	2	3	3	2	2	2	1	2	—	—
Weiser Sándor	1	3	4	4	3	4	3	3	2	3	—
40 Weisz Ferencz	1	3	3	3	3	2	2	2	2	2	—
Weisz Lajos, izr.	1	1	1	2	2	3	2	2	2	—	—

Kimaradtak: Forstner Lajos, Mosonyi Géza, ev. ref., Neuberger János.

Összesen: 44.

II. osztály.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		
	Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mértan	Szépi rá s	Tornázás	Ének	Zene
Balás Béla	1	2	2	3	2	3	2	1	2	2	—
Czunf Béla	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	—
Dobisz Lajos, ism.	2	3	3	4	3	3	3	3	2	—	—
Hegy i Victor	1	1	1	2	1	3	2	1	2	2	—
5 *Hóbausz-Felix Béla	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	—
Kornfeld Ferencz, izr.	2	1	2	2	2	3	3	3	2	—	—
Krausz Gábor, izr., ism.	1	2	2	3	3	2	3	2	2	—	2
Lindenfeld Béla, izr.	1	1	1	1	1	2	2	2	2	—	—
Mantler Rezső	1	2	1	1	2	1	1	1	2	1	—
10 Marquetant János	2	3	4	3	4	4	4	2	2	2	1
Marschall Ferencz	1	1	2	2	1	3	2	1	2	1	—
Meier Lipót	1	2	2	1	3	3	2	2	2	2	2
Petrovich Jenő	1	1	1	2	1	3	2	2	2	1	—
Raskó Rudolf	1	2	1	2	2	2	1	2	2	1	2
15 Schwertner Lajos	1	2	2	2	2	2	2	2	2	—	2
Smuk Antal	2	2	1	2	3	3	3	2	2	2	—
Stadler Ignác z, izr.	1	1	1	1	1	1	2	2	2	—	—
Stern Alfréd, izr.	1	1	2	2	3	3	3	2	2	—	—
Thullner János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
20 *Torma Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Ungar Hugó, izr.	1	1	1	1	2	2	2	2	1	—	—
Unger Ignác z, izr.	1	1	1	1	2	2	2	1	2	—	—
Weisz Mór, izr.	2	2	2	3	3	3	3	3	2	—	—

Magántanuló: Koszorús István, ev ref.

Kimaradt: Hár dy Iván, ism.

Összesen 25.

III. osztály.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak									Rendkívüli tantárgyak		
		Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem és politikai földrajz	Fizikai földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Gyorsírásszat	Ének	Zene
*Dobrovits Jenő, öd.	1	1	1	1	2	2	1	2	1	1	—	1	—
Eckhardt Tasziló	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2	—	1	—
*Farnadi István	1	1	1	1	1	2	1	2	2	2	—	2	—
Felix Gusztáv	1	2	2	2	3	2	2	3	2	2	—	2	—
5 Franich Béla	1	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	1	—
Hirschler Samu izr	2	1	3	1	3	3	2	2	2	2	—	—	—
*Hogyor József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Hutflesz Pál, ág. v.	1	1	2	1	2	1	1	2	2	2	2	—	—
*Kaufmann Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
10 Kottan Ferencz	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	—	—
Króner-Küffner Lajos	1	2	2	1	2	1	2	2	1	fm	2	—	—
Móhl Iván, öd.	1	2	2	2	3	1	2	2	2	2	—	—	—
Német Ignác	2	1	1	1	2	1	2	1	2	2	—	—	—
*Perepatits Jenő	1	1	2	2	2	1	1	2	1	1	—	1	—
15 Prindl Károly, ág. v	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Proszonits Nándor	1	1	2	2	3	2	2	2	2	1	—	1	—
Raskó Mihály	2	2	3	2	3	2	2	2	2	1	—	1	1
*Schmidt Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
Seitler Antal	1	1	2	2	2	1	1	3	1	1	—	2	—
20 Seiwerth Ferencz	1	1	1	2	2	1	2	1	1	2	—	1	2
Szauer Soma, izr.	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	—	—	—
Szűcs Lajos	2	3	3	2	3	3	3	4	3	2	—	—	—
*Tóbl Antal	1	1	2	1	2	2	2	2	1	2	—	1	—
Tóth Ernő	1	3	3	2	3	3	3	3	3	2	—	—	—
25 Velancsics Ernő	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	—	—
Wachtler Ferencz	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Weisz Henrik, izr.	1	1	3	2	4	3	3	2	3	2	—	—	—
Winter Ernő	1	1	2	2	2	1	1	2	2	1	2	—	2
Winter Károly	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	—

Kimaradt: Neuberger Mátyás.

Vizsgálatlan maradt: Rokobauer Károly.

Összesen: 31.

IV. osztály.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendki- vüli tan- tárgyak		
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség	Rajzoló mértan	Tornázás	Gyorsírást	Ének	Zene
Csóky János	2	2	3	2	3	2	2	3	3	2	—	—	—
*Fehér Flórián	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	—	—
Fuhrmann József	1	1	1	2	3	2	2	3	2	2	—	1	—
*Hafner Imre	1	1	1	1	3	1	1	2	1	2	1	1	—
5 Hanicz Gáspár, öd.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
Janaushek József	2	2	3	2	3	3	3	3	2	2	2	1	—
Kubacska Károly	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	—
Mild Gyula	1	3	3	3	4	3	3	3	2	2	2	—	2
Pallisch Lajos	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	1	2	1
10 Seiwerth Ede	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	2	1
Sima József	1	1	2	1	2	1	1	1	1	fm	—	—	—
Ungár Lajos, izr.	1	1	3	3	3	3	3	3	2	1	2	—	—
Varga Miklós	1	1	1	1	3	1	1	3	2	2	2	—	—
Wayda Sándor	2	2	2	3	3	3	2	3	3	2	—	—	—
15 Wellisch Zsigmond, izr.	1	1	2	1	3	3	2	2	2	2	1	—	—
Wolf István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
Wolfram Ede	1	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1	1	—

Kimaradt: Borán Ágoston.

Összesen: 18.

VII.

STATISZTIKAI KIMUTATÁSOK.

A) A tanulókról általában.

	A tanulók sz osztályonként				Összesen
	I.	II.	III.	IV.	
<i>a) A tanulók (nyilvános és magántanulók összes száma :</i>					
1. Fölvétetett az egész év folyamán	44	25	31	18	118
Több, mint 1892/93-ban	11	—	10	—	11
Kevesebb, mint 1892/93-ban	—	10	—	—	—
2. Vizsgálatot tett	41	24	29	17	111
Több, mint 1892/93-ban	10	—	8	1	9
Kevesebb, mint 1892/93-ban	—	10	—	—	—
Évközben kimaradt	3	1	1	1	6
Pótvizsgálatra jogosult	—	—	1	—	1
<i>b) A tanulók közt vallásra nézve volt :</i>					
Római katolikus	35	15	24	15	89
Ágostai evangélikus	1	—	2	—	3
Izraelita	5	9	3	2	19
<i>c) A tanulók közt anyanyelvre nézve volt :</i>					
Magyar	24	16	22	7	69
Német	16	8	7	7	38
Tót	—	—	—	1	1
Horváth	1	—	—	1	2
Morva	—	—	—	1	1
<i>d) A tanulók nyelvismerete :</i>					
Csakis magyarul beszélt	15	8	10	3	36
Magyarul és németül	25	16	19	11	71
Magyarul és horvátul	—	—	—	1	1
Magyarul, németül és tótul	—	—	—	1	1
Magyarul, németül és morvával	—	—	—	1	1
Magyarul németül és horvátul	1	—	—	—	1
Magyarul, németül és francziául	—	—	—	—	—
Hányan tudtak magyarul	41	24	29	17	111

	A tanulók sz. osztályonként				Összesen
	I.	II.	III.	IV.	
<i>e) A tanulók szülei közt polgári állásra nézve volt:</i>					
Önálló kisbirtokos és bérlő	5	3	6	2	16
Östermelő alkalmazott	—	—	—	1	1
Önálló kisiparos	14	4	5	3	26
Önálló kiskereskedő, szatócs	6	8	6	4	24
Alkalmazott kereskedő	—	2	—	—	2
Allami, hatósági tisztviselő	11	1	2	4	18
Magán- és társulati tisztviselő	3	—	1	—	4
Magánzó, tőkepénzes	1	—	1	1	3
Más értelmiségi	1	6	6	1	14
Személyes szolgálatból élő	—	—	2	1	3
<i>f) A tanulók illetősége:</i>					
Magyar-óvári	6	5	8	3	22
Moson megyei	23	14	14	10	60
Győr "	3	1	4	—	8
Komárom "	1	—	—	—	1
Nyitra "	—	—	—	1	1
Nógrád "	—	1	—	—	1
Somogy "	1	—	—	—	1
Sopron "	3	1	2	—	6
Tolna "	—	—	—	1	1
Vas "	2	—	—	—	2
Zala "	2	1	1	1	5
Más állambeli	1	1	—	1	3
<i>g) A tanulók egészségi állapota:</i>					
Nem járványos könnyű betegségi eset	44	9	31	23	107
Nem járványos súlyos betegségi eset	2	—	1	2	5
<i>h) A tanulók mulasztása:</i>					
A mulasztott tanítási órák közül igazoltatott	439	77	81	85	1382
Nem igazoltatott	—	—	—	—	—
Hány tanuló nem mulasztott	14	12	12	—	38
Hány tanuló mulasztott igazolatlanul	—	1—	2—	4—	—
<i>i) Fegyelmi állapotról nézve:</i>					
Magányos figyelmeztetés alkalmaztatott	8	10	6	5	29
Osztályfőnöki megrovással sújtott	1	2	2	3	8
Az osztály előtt megdorgáltatott	2	—	1	2	5

j) A tanulók életkora a tanév végén :

Osz'ály	9.	10.	11	12	13.	14	15.	16.	17.	18.	19.	több	Összesen
I.	—	2	5	11	15	7	1	—	—	—	—	—	41
II.	—	—	—	2	3	8	6	5	—	—	—	—	24
III.	—	—	—	5	9	9	6	—	—	—	—	—	29
IV.	—	—	—	—	2	7	4	4	—	—	—	—	17
Összesen	—	2	5	18	29	31	17	9	—	—	—	—	111

B) A tanulmányozás és magaviselet eredményé- nek áttekintése.

Tantárgyak	I. osztály				II. osztály				III. osztály				IV. osztály			
	jeles	jó	elégseges	elégtelen	jeles	jó	elégseges	elégtelen	jeles	jó	elégseges	elégtelen	jeles	jó	elégseges	elégtelen
Vallástan	13	14	13	1	13	9	2	—	18	8	3	—	12	4	1	—
Magyar nyelv	9	5	21	6	12	10	1	1	9	10	10	—	8	4	5	—
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	12	15	7	—	10	3	4	—
Latin nyelv	3	7	21	10	9	10	4	1	5	12	11	1	3	4	9	1
Tört. és pol. földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	14	8	7	—	9	2	6	—
Leíró földrajz	4	9	21	7	8	9	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Fiz földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	11	12	6	—	—	—	—	—
Természetrájz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	6	3	—
Mennyiségtan	5	12	14	10	4	7	12	1	7	12	9	1	4	6	7	—
Rajzoló-mértan	7	11	16	7	4	13	6	1	11	12	6	—	8	7	2	—
Szépírás	8	20	13	—	7	14	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tornázás	3	35	—	—	3	20	—	—	9	19	—	—	3	13	—	—
Tornázás alól fölm.	2	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Minden tantárgyból jeles eredménnyel	szám	1	2·44		szám	2	8·36		szám	3	10·40		szám	2	11·76	
Minden tantárgyból legalább jó eredménnyel	6	14·63		8	33·33		14	48·37		5	29·41					
Minden tantárgyból legalább elégseges eredménnyel	21	51·22		12	50·00		10	34·58		9	52·94					
Egy tantárgyból elégtelen eredménnyel	5	12·19		1	4·15		2	6·65		1	5·88					
Két tantárgyból elégtelen eredménnyel	1	2·44		—	—		—	—		—	—					
Többtantárgyból elégtelen eredménnyel	7	17·07		1	4·15		—	—		—	—					
Felsőbb oszt. léphet	28	68·39		22	91·69		27	93·10		16	94·12					
Jav. vizsgálatot tehet	5	12·19		1	4·15		2	6·90		1	5·88					
Osztályismérlésre utasított	7	17·07		1	4·15		—	—		—	—					
Vizsgálatlanul maradt	—	—		—	—		1	3·33		—	—					
Az osztályt többé nem ismételheti	1	2·44		—	—		—	—		—	—					
Magaviseletből :																
Jó	29			17			22		13							
Szabályszerű	12			6			7		4							
Kevésbé szabályszerű	—			—			—		—							

VIII.

ÉRTESÍTÉS A JÖVŐ TANÉVRŐL.

A jövő 1894/95 ki tanévre a tanulók fölvétele szeptember hó első három napján történik.

Ezentúl egy hétig csakis a késedelmüket szigoruan igazoló tanulókat veheti föl az igazgató. A még később jelentkezők fölvételét az igazgatóság útján benyújtott folyamodványra a tanév két első havában a tankerületi kir. főigazgató, ezentúl a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister engedheti meg.

Azoknak, kik a tanév első hónapja után lépnek be az intézetbe, az addig végzett tananyagból vizsgálatot kell kiállaniok.

Az I. osztályba csak oly növendékek vétetnek föl, kik életük 9. évét már betöltötték és vagy nyilvános népiskolától nyert bizonyítványt mutatnak elő arról, hogy a népiskola négy osztályát jó sikerrel végezték, vagy pedig fölvételi vizsgálaton igazolják, hogy hasonló mérvű előkészültséggel bírnak; 12 évesnél idősebb tanuló fölvétele fölött a tanári testület határoz.

Más középiskolából jövő növendékek csak akkor vehetők föl a következő osztályokba, ha az általok elhagyott tanintézet okmányaival (bizonyítvány és évi értesítő) igazolják, hogy a közvetlen előbbi osztályban kielégítő sikerrel tanulták legalább is azokat a tárgyakat, a melyek rendes tantárgyak abban az osztályban, melybe fölvétetni óhajtanak.

Azok a tanulók, kik nyilvános gymnasiumból vagy polgári iskolából realiskolába, úgyszintén azok, kik real- vagy polgári iskolából gymnasiumba akarnak átmenni, kötelesek fölvételi vizsgálatot tenni. E vizsgálat az elhagyott és az ujonnan választott iskola tantervei közt mutatkozó lényeges különbözetre terjed ki.

A gymnasium V. osztályára készülő tanuló szülője, illetőleg gyámja köteles kijelenteni: vajjon fia, illetőleg gyámoltja az 1890. évi XXX. t.-cz. értelmében a görög nyelvet, avagy az idézett törvényczikk által meghatározott más tantárgyakat fogja-e tanulni. Azon tanulók, kik a görög nyelv és irodalom tanulására nem vállalkoznak, e tárgy helyett a következő, rendes osztályvizsgálat alá eső tantárgyakból nyernek rendes oktatást: α) a magyar irodalom bővebb megismertetése kapcsolatban a görög remekírók műveinek ismertetésével ma-

gyar fordításban s a görög irodalom- és művelődés-történet alapvonalai; b) a rajz (mértani és szabadkéz-rajzi elemekkel)

A törvény ezen intézkedésével a gymnasiumi tanulók tanulmányait egyéni képességeknek megfelelő irányokba akarván terelni, szükséges, hogy a IV. osztályt végzett tanulók figyelme a következőkre felhivassék.

Az V. osztályba föllépő tanulóktól követeltetik, hogy pályaválasztásuk iránt tisztában legyenek magukkal, s hogy ahhoz képest gymnasiumi tanulmányaik kiegészítése céljából a görög nyelv és irodalom tanulását is megkezdjék; vagy — ha nagyobb kedvük van a reális tárgyakhoz — a görögöt pótoló tanfolyamra iratkozzanak be.

A görögöt pótoló tanfolyam választását a tanári testület azon tanulóknak ajánlja, kik az alsó négy osztályban az idegen nyelvekből, nevezetesen a latin nyelvből, gyengébb előmenetelt és viszont talán a reális tantárgyak tanulásában szembetűnő képességet tanúsítottak, mert az ily tanulókat még egy classikus nyelvnek tanulása nemcsak szerfölött megterhelné, hanem az egyéni rátermettségöknek jobban megfelelő reális tantárgyak sikeresebb tanulásában is akadályozhatná.

Az irányválasztás a beiratás alkalmával a szülők, illetőleg törvényes gyámok által teendő szóbeli, — távollétük esetén általuk kiállítandó írásbeli nyilatkozat útján történik. A gymnasiumok felső osztályaiiban a görög nyelv tanulásától a helyettesítő tárgyak tanfolyamára és viszont a tanév első hónapjában az igazgató engedélyével, a második hó végeig a főigazgatóság, ezentúl azonban csak a Ministerium engedélyével léphetnek át a tanulók kellőleg indokolt esetekben és szabályszerű fölvételi vizsgálat kötelezettsége mellett.

Azon tanulónak, ki *egy tárgyból* kapott „elégtelen“ osztályzatot, az intézet tanártestülete megengedheti, hogy a következő iskolai év kezdetén vizsgálatot tehessen, hacsak a magaviseletből „kevésbé szabályszerű“ vagy „rossz“ érdemjegyet nem nyert. Akik *két tárgyból* kaptak „elégtelen“ osztályzatot, azoknak mihez tartás végett szolgáljon tudomásul a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Ministernek 1787. évi június 30-án 25,873. sz. a. kelt következő ki- vonatolt rendelete:

„Hogy az eljárást mind az adminisztrációra, mind a felekre nézve egyszerűsítsem, a rendelkezésem alatt álló középiskolákban a két tárgyból bukott tanulókra nézve a javító-vizsgálati engedély megadásának jogát ezennel a tanterületi kir. főigazgatókra ruházom.

A végrehajtás módozatait illetőleg irányadásul a következők tartatnak szem előtt:

Nem adható meg a javító-vizsgálati engedély a két tárgyból bukott tanulóknak: 1 Ha a tanulóak az erkölcsi magaviseletből „kevésbé szabályszerű“ vagy „rossz“ érdemjegye van. 2 Gymnasiumi tanulónál, ha a *latin nyelvből* vagy *mennysiségtanból* érdemelte ki „elégtelen“ tanjegyeinek egyikét.“

A ki *kettőnél több tárgyból* kapott „elégtelen“ osztályzatot, az javító vizsgálatra semmi esetben sem bocsáttatik.

A javító- és pótló-vizsgálatot azon tanintézetben kell a tanulónak letennie, melynél az „elégtelen“ osztályzatot kapta, illetőleg a vizsgálatot elmulasztotta; más tanintézetben csak a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Ministerium engedélyezheti a vizsgálatot.

A javító-vizsgálatok letehetéseért a folyamodványok a tankerületi kir. főigazgatóságához címzendők, 50 kros bélyeggel szabályszerűen ellátandók, valamennyi előző osztály bizonyítványa melléklendő, a folyamodó tartózkodási helye rájuk irandó, s így kellőleg felszerelve és kiállítva az intézeti igazgatóságnál legkésőbb július 5-éig benyújtandók Később, vagy közvetlenül a főigazgatóságához benyújtott folyamodványok figyelembe nem vétetnek.

A javító- és pótló-vizsgálatért díj nem fizetetik, de a fölvételi vizsgálat díja 10 frt, mely összeget a vizsgálat megkezdése előtt kell megfizetni.

Az egy osztályra terjedő magánvizsgálat díja a fölvételi és tandíjon kívül 40 frt; az osztály-összevonással tartott magánvizsgálat díja 60 frt.

Az intézetnél fölvételre először jelentkezők elengedhetetlenül tartoznak keresztlevelüket, illetőleg születési okmányukat is magukkal hozni.

Minden, a 12. életévet elért, az intézetbe fölvételt kívánó tanuló orvosi bizonyítvánnyal tartozik igazolni, hogy a védhímlőoltás rajta megújított, mert e nélkül csak ideiglenesen vehető fel, mindaddig míg az 1887. évi XXII. t.-cz. rendelete szerint újra be nem oltatik.

A fölvételnél minden tanuló tartozik fizetni: 1. 9 frtot I. f. é. tandíj fejében, 2. 2 frtot beiratási díj czimén és 3. 50–50 krt az ifjúsági könyvtárra, illetőleg az évvégi „Értesítőre“-re.

Az előző években volt tandíj-mentes tanulók megtartják ezen kedvezményöket mindaddig, míg a viseletből kapott tanjegyük „jóles“, „jó“ vagy legföllebb egy tantárgyból „elégleges.“ — Az I. osztályba fölvett tanulók csak a karácsoni osztályozásnál nyert Értesítőjük és szegénységi bizonyítványuk alapján folyamodhatnak tandíj-mentességért, más osztályú tanulók tartoznak okmányaikkal felszerelt és a tanári testületre címzett folyamodványaikat szeptember hó 25-éig az igazgatóságnál betérjeszteni.

Fölvételre minden tanuló atyjának vagy anyjának, vagy gyámjának, illetőleg ezek helyettesítőjének kíséretében jelentkezék az igazgatónál és az osztályfőnöknél.

Vidéki illetőségű szülők vagy gyámok a fölvételkor kötelesek oly helyettest bemutatni, a kire a házi nevelés és felügyelet tekintetéből, valamint az iskola követelései szerint is a reájuk háramló kötelességeket átruházták. Ebben a tekintetben lelkiismeretes körültekintést ajánl az igazgatóság a szülők figyel-

mébe. A szülők helyetteseik megválasztásánál ne az anyagi előnyöket mérle-
geljék, hanem a tanártestület tanácsát kérjék.

Az „Előadott tananyag“ című fejezetben kimutatott tankönyvek a jövő-
iskolai évben is használatban maradnak. A tanulók még arra is figyelmez-
tetnek, hogy kötött és csak a jelzett kiadású könyveket szerezzék be maguknak.

Magyar-Ovár, 1894. évi június hó 29-én.

Rappensberger Vilmos
igazgató.

TARTALOM.

I. A gymnasium története 1739—1894.	5—175
II. Adatok a gymnasium 1893/94. iskolai évi történetéhez.	176
III. Tanári kar	186
IV. Előadott tananyag . . . . . , ...	187
V. Az érdemsorozatban használt jegyek jelentménye és fokozata	192
VI. A tanulók érdemsorozata	193
VII. Statisztikai kimutatások	198
VIII. Értesítés a jövő tanévről	202

